

CVRIA

DEN EUROPÆISKE UNIONS DOMSTOL

Årsrapport
2009

DEN EUROPÆISKE UNIONS DOMSTOL

ÅRSRAPPORT 2009

Oversigt over arbejdet ved Den Europæiske Unions Domstol,
Den Europæiske Unions Ret
og EU-Personaleretten

Luxembourg 2010

www.curia.europa.eu

Domstolen
L-2925 Luxembourg
LUXEMBOURG
Tlf. +352 4303-1

Retten
L-2925 Luxembourg
LUXEMBOURG
Tlf. +352 4303-1

Personaleretten
L-2925 Luxembourg
LUXEMBOURG
Tlf. +352 4303-1

Domstolen på internettet: <http://www.curia.europa.eu>

Årsrapporten kan ligeledes fås på cd-rom
ved henvendelse til Domstolens Presse- og Informationstjeneste
Tlf. +352 4303-2035

Redaktionen afsluttet den 1. januar 2010

Gengivelse tilladt med kildeangivelse. Fotografierne må alene gengives i forbindelse med denne publikation. Til enhver anden brug skal tilladelse indhentes hos Den Europæiske Unions Publikationskontor.

Yderligere oplysninger om EU fås på internet via Europaserveren (<http://europa.eu>)

Katalogoplysninger findes bagest i denne publikation

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2010

ISBN 978-92-829-0954-6

doi:10.2862/1866

© Den Europæiske Union, 2010

Printed in Luxembourg

TRYKT PÅ HVIDT PAPIR BLEGET UDEN BRUG AF FRIT KLOR (ECF)

Indhold

	Side
Forord ved Domstolens præsident, Vassilios Skouris	5

Kapitel I

Domstolen

A – Domstolens arbejde og udvikling i 2009	9
B – Domstolens sammensætning	55
1. Domstolens medlemmer	57
2. Ændringer i Domstolens sammensætning i 2009	73
3. Domstolens sammensætning efter rangfølge	75
4. Tidligere medlemmer af Domstolen	77
C – Statistik over retssagerne ved Domstolen	81

Kapitel II

Retten

A – Arbejdet ved Retten i 2009	113
B – Rettens sammensætning	149
1. Rettens medlemmer	151
2. Ændringer i Rettens sammensætning i 2009	161
3. Rettens sammensætning efter rangfølge	163
4. Tidligere medlemmer af Retten	165
C – Statistik over retssagerne ved Retten	167

Kapitel III*Personaleretten*

A – Arbejdet ved Personaleretten i 2009	191
B – Personalerettens sammensætning	201
1. Personalerettens medlemmer	203
2. Ændringer i sammensætningen af Personaleretten i 2009	207
3. Sammensætning efter rangfølge	209
4. Tidligere medlemmer af Personaleretten	211
C – Statistik over retssagerne ved Personaleretten	213

Kapitel IV*Møder og besøg*

A – Officielle besøg og arrangementer ved Domstolen, Retten og Personaleretten	227
B – Studiebesøg	229
C – Højtidelige retsmøder	233
D – Besøg og deltagelse i officielle arrangementer	235

<i>Organisationsplan</i>	240
--------------------------------	-----

Forord

Det forløbne år blev afsluttet med en stor begivenhed. Den 1. december 2009 trådte Lissabontraktaten i kraft efter en langvarig og kompleks ratifikationsprocedure. Denne traktat, der tilsigter at bibringe Unionen en mere effektiv lovgivningsmæssig og administrativ opbygning og gøre den bedre i stand til at møde udfordringerne i begyndelsen af det 21. århundrede, indebærer betydelige ændringer vedrørende størstedelen af Domstolens arbejdsområder. Ud over de nødvendige følger af, at Unionen er blevet en juridisk person og af bortfaldet af dens opbygning med tre søjler, indføres der således ved Lissabontraktaten visse reformer vedrørende både Domstolens kompetence og de sager, der behandles af dens retsinstanser.

I 2009 er der ligeledes foretaget en delvis udskiftning i Domstolen, der har set fire af dens medlemmer afgå. I forbindelse med de udnævnelser, der er foretaget i forbindelse med denne delvise udskiftning, har medlemsstaterne atter taget hensyn til ønsket om at gennemføre disse uden forsinkelse og så vidt muligt bevare institutionens stabilitet, hvilket har givet sidstnævnte mulighed for gnidningsløst at udfylde sin rolle. Dette kan Domstolen kun glæde sig over.

Endelig blev 2009 også præget af en sørgelig begivenhed ved generaladvokat Dámaso Ruiz-Jarabo Colomers død. Den chokvirkning, som hans bortgang har haft, spreder sig endnu, om ikke andet så fordi der voteres og fortsat vil blive voteret i sager, der har nydt godt af hans forslag til afgørelse. Hans tanker ledsager os i meget konkret forstand i vort virke.

Denne rapport giver læseren en fuldstændig præsentation af udviklingen i og arbejdet ved institutionen i løbet af 2009. Som hvert år er en væsentlig del af rapporten helliget kortfattede, men udtømmende fremstillinger af den egentlige judicielle virksomhed ved Domstolen, Retten og Personaleretten. Statistikkerne over retssagerne, der er specifikke for hver retsinstans, supplerer og illustrerer analysen.

V. Skouris
Domstolens præsident

Kapitel I

Domstolen

A – Domstolens arbejde og udvikling i 2009

Ved Domstolens præsident, Vassilios Skouris

Årsrapporten har samme struktur som i de foregående år. Den første del indeholder en sammenfatning af Den Europæiske Unions Domstols virke i 2009. For det første giver den en oversigt over institutionens udvikling i det forløbne år med vægt på de institutionelle ændringer, der har haft indvirkning på Domstolen og på udviklingen med hensyn til dens interne organisation og arbejdsmetoder (afsnit 1). For det andet indeholder den en analyse af statistikkerne vedrørende udviklingen i Domstolens arbejdsbyrde samt den gennemsnitlige sagsbehandlingstid (afsnit 2). For det tredje præsenteres som hvert år den væsentligste udvikling i retspraksis, inddelt efter emne (afsnit 3).

1.1. I 2009 var den vigtigste begivenhed, der prægede Domstolens institutionelle udvikling, ubestridt Lissabontraktatens ikrafttrædelse. Der er herved foretaget adskillige ændringer i de bestemmelser i EU-traktaten og EF-traktaten, der vedrører Domstolen. Visse af disse ændringer er en følge af bortfaldet af Den Europæiske Unions tre søjler, Det Europæiske Fællesskabs efterfølgende ophør og at den Europæiske Union herefter har status som juridisk person. Andre ændringer er mere specifikke og vedrører Domstolen direkte.

For blot at nævne de vigtigste, skal det indledningsvis bemærkes, at Unionens judicielle institution fra den 1. december 2009 betegnes Den Europæiske Unions Domstol. Den består nu af tre retsinstanter, der herefter kaldes: Domstolen, Retten og Personaleretten.

Oprettelse af andre specialiserede retsinstanter er fortsat en mulighed, men efter ikrafttrædelsen af Lissabontraktaten sker dette i henhold til den almindelige lovgivningsprocedure, nemlig fælles beslutningsprocedure med kvalificeret flertal, og ikke som tidligere ved enstemmighed. Det samme gælder for så vidt angår ændringer af statuten for Domstolen, med undtagelse af bestemmelserne vedrørende dommernes og generaladvokaternes status og Domstolens sprogordning.

En væsentlig ændring vedrører proceduren for udnævnelse af Domstolens og Rettens medlemmer. Dommerne og generaladvokaterne udnævnes fremover af medlemsstaternes regeringer ved fælles overenskomst efter høring af et udvalg, der skal afgive udtalelse om kandidaternes kvalifikationer til at udøve embederne som dommer og generaladvokat ved Domstolen og Retten. Dette udvalg skal bestå af syv personer, der er valgt blandt tidligere medlemmer af de to retsinstanter, medlemmer af de højeste nationale retter og jurister, hvis faglige kvalifikationer er almindeligt anerkendt, heraf én foreslået af Europa-Parlamentet.

For så vidt angår Domstolens kompetence skal det bemærkes, at denne omfatter de områder, der er omfattet af EU-retten, medmindre traktaterne bestemmer andet. Domstolen får således en generel præjudiciel kompetence på området med frihed, sikkerhed og retfærdighed, da søjlerne forsvinder, og fordi Lissabontraktaten ophæver artikel 35 EU og 86 EF, som fastsatte begrænsninger for dens kompetence.

For det første bliver Domstolens kompetence til at træffe præjudiciel afgørelse på området for politisamarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager obligatorisk og er ikke længere betinget af, at hver enkelt medlemsstat har afgivet en erklæring om anerkendelse af denne kompetence, som angiver de nationale retter, der kan forelægge Domstolen spørgsmål. Overgangsbestemmelser fastsætter imidlertid, at denne fulde kompetence først finder anvendelse fem år efter Lissabontraktatens ikrafttrædelse.

For det andet kan Domstolen fremover behandle sager om visum, asyl, indvandring og andre politikker i forbindelse med den frie bevægelighed for personer (bl.a. samarbejde om civilretlige spørgsmål, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser), der indbringes af alle nationale retter – og ikke blot af de højeste retter – og den er fremover kompetent til at udtale sig om foranstaltninger af hensyn til lov og orden, der træffes inden for rammerne af grænseoverskridende kontroller.

Desuden er det væsentligt at bemærke, at Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder med Lissabontraktatens ikrafttrædelse bliver en bindende lovtekst og får samme juridiske værdi som traktaterne¹. Endelig har Domstolen på det følsomme område for den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik (herefter »FUSP«) undtagelsesvis kompetence til dels at kontrollere afgrænsningen mellem Unionens kompetencer og FUSP, hvis gennemførelse ikke må berøre udøvelsen af Unionens kompetencer eller institutionernes beføjelser til at udøve Unionens enekompetencer eller delte kompetencer, dels til at påkende annullationssøgsmål til prøvelse af afgørelser om restriktive foranstaltninger over for fysiske eller juridiske personer vedtaget af Rådet, f.eks. som led i bekæmpelse af terrorisme (indefrysning af midler).

Der optræder i Lissabontraktaten også væsentlige ændringer vedrørende sagsbehandlingen ved Unionens retsinstanser. Blandt de vigtigste bemærkes lempelsen af søgsmålsbetingelserne for søgsmål anlagt af private til prøvelse af regelfastsættende retsakter vedtaget af Unionens institutioner, organer, kontorer eller agenturer. Bl.a. kan private anlægge søgsmål med henblik på prøvelse af regelfastsættende retsakter, der berører vedkommende umiddelbart, og som ikke indeholder gennemførelsesforanstaltninger. Herefter skal de ikke længere godtgøre, at de er individuelt berørt af en sådan retsakt.

Lissabontraktaten styrker for det andet ordningen med pålæggelse af økonomiske sanktioner (fast beløb eller tvangsbøde) i tilfælde af manglende opfyldelse af en traktatbrudsdom. Det er nærmere bestemt herefter muligt for Domstolen allerede ved den første traktatbrudsdom at pålægge en bøde i tilfælde af, at medlemsstaten ikke har meddelt Kommissionen nationale gennemførelsesforanstaltninger til et direktiv.

1.2. Bortset fra de reformer, der er foretaget ved Lissabontraktaten, fortjener det også at blive nævnt, at Domstolens procesreglement er blevet ændret den 13. januar 2009 (EUT L 24, s. 8). Denne ændring vedrører nævnte reglements artikel 7, stk. 3, hvor fremgangsmåden for valg af præsidenten og afdelingsformændene er fastsat. I dens tidligere affattelse var der i denne bestemmelse fastsat to afstemninger. I tilfælde af stemmelighed ved anden afstemning blev den ældste dommer valgt. I den nye affattelse af den nævnte bestemmelse er det fastsat, at hvis ingen af dommerne opnår stemmerne fra mere end halvdelen af de dommere, som Domstolen består af, foretages der nye afstemninger, indtil dette flertal opnås.

2. Statistikkerne over retssagerne ved Domstolen for 2009 er overordnet set karakteriseret ved en øget produktivitet og ved opretholdelsen af en tilfredsstillende effektivitet for så vidt angår

¹ I øvrigt præciserer artikel 6, stk. 2, TEU, at »Unionen tiltræder den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder. Tiltrædelse af denne konvention ændrer ikke Unionens beføjelser som fastsat i traktaterne«. Protokol nr. 8 anfører, at tiltrædelsesaftalen navnlig skal præcisere »de nærmere bestemmelser for Unionens eventuelle deltagelse i den europæiske menneskerettighedskonventions kontrolinstanser [og] de mekanismer, der er nødvendige for at sikre, at sager indbragt af ikke-medlemsstater samt individuelle klager henføres korrekt til medlemsstaterne og/eller Unionen afhængigt af det enkelte tilfælde«. Tiltrædelsen »berører [hverken] Unionens kompetencer eller institutionernes beføjelser«.

sagsbehandlingstiden. Det er endvidere vigtigt at bemærke den konstant stigende tendens i antallet af anmodninger om præjudicielle afgørelser, som forelægges Domstolen.

Domstolen har således afsluttet 543 sager i 2009 (nettotal efter forening af sager), hvilket udgør en meget anseelig stigning i forhold til det foregående år (495 afsluttede sager i 2008). Af disse sager blev 377 afsluttet ved dom, mens der i 165 sager blev afsagt kendelse. Antallet af afsagte domme i 2009 er blandt de højeste i Domstolens historie.

Der blev anlagt 561 nye sager for Domstolen (uafhængigt af forening af sager som følge af konneksitet), hvilket svarer til en let nedgang i forhold til 2008 (592 indbragte sager). Det skal imidlertid understreges, at antallet af indbragte præjudicielle sager i år er det højeste nogensinde (302 sager).

Hvad angår sagsbehandlingstiden er de statistiske oplysninger meget positive. For så vidt angår præjudicielle forelæggelser var sagsbehandlingstiden 17,1 måneder, hvilket nærmest var den samme sagsbehandlingstid som i 2008 (16,8 måneder). Med hensyn til direkte søgsmål og appelsager var den gennemsnitlige sagsbehandlingstid på henholdsvis 17,1 måneder og 15,4 måneder (16,9 måneder og 18,4 måneder i 2008).

Ud over de reformer af arbejdsgangen, der er gennemført i de senere år, skyldes Domstolens højere effektivitet for så vidt angår sagsbehandlingen ligeledes en øget udnyttelse af de forskellige processuelle muligheder, som Domstolen har for at fremme behandlingen af visse sager (den præjudicielle hasteprocedure, muligheden for pådømmelse af en sag forud for andre, den fremskynkede procedure, den forenklede procedure og muligheden for at pådømme sagen uden generaladvokatens forslag til afgørelse).

Der er anmodet om anvendelse af den præjudicielle hasteprocedure i tre sager, og den udpegede afdeling fandt i to af disse, at betingelserne i procesreglementets artikel 104b var opfyldt. Disse sager er blevet afsluttet inden for en gennemsnitlig periode på 2,5 måneder.

Der er blevet forelagt fem begæringer om anvendelse af hasteproceduren, men de i procesreglementet opstillede betingelser var ikke opfyldt i nogen af disse sager. I overensstemmelse med den praksis, der blev indført i 2004, antages eller afvises begæringer om anvendelsen af hasteproceduren ved en begrundet kendelse afsagt af Domstolens præsident. I øvrigt er otte sager blevet behandlet forud for andre.

Desuden har Domstolen jævnligt anvendt den forenklede procedure i procesreglementets artikel 104, stk. 3, med henblik på at besvare visse præjudicielle spørgsmål. I alt 22 sager er blevet afsluttet ved kendelse i henhold til denne bestemmelse.

Endelig har Domstolen hyppigere gjort brug af den mulighed, den har i henhold til statuttens artikel 20, for at pådømme en sag uden generaladvokatens forslag til afgørelse, når sagen ikke rejser nye retsspørgsmål. Det bør således nævnes, at ca. 52% af dommene i 2009 blev afsagt uden forslag til afgørelse (41% i 2008).

For så vidt angår fordelingen af sagerne mellem Domstolens forskellige dommerkollegier kan det nævnes, at Store Afdeling har truffet afgørelse i ca. 8%, afdelinger bestående af fem dommere i ca. 57% og afdelinger bestående af tre dommere i ca. 34% af de ved dom afsluttede sager i 2009. I forhold til det foregående år bemærkes et svagt fald i den forholdsmæssige andel af sager, der er blevet behandlet af Store Afdeling (14% i 2008), og en stigning i antallet af sager, der er blevet behandlet af afdelinger med tre dommere (26% i 2008). Vedrørende sager, der er blevet afsluttet ved en begrundet kendelse, er 84% heraf blevet behandlet af afdelinger bestående af tre dommere,

10% af afdelinger bestående af fem dommere og 6% vedrører kendelser, der er afsagt af Domstolens præsident.

For mere detaljerede oplysninger vedrørende de statistiske oplysninger for retsåret 2009 henvises læseren til punkt C i denne rapport.

Forfatningsmæssige og institutionelle forhold

De tilbagevendende tvister vedrørende hjemmel inden for første søjle har givet anledning til flere domme, der er værd at nævne. I sagen *Parlamentet mod Rådet* (dom af 3.9.2009, sag C-166/07) fastslog Domstolen, at Fællesskabets bidrag til Den Internationale Fond for Irland skal være udstedt med dobbelthjemmel, nemlig i henhold til artikel 159 EF og artikel 308 EF. Konsekvensen af denne dobbelte hjemmel er, at fællesskabslovgiver forpligtes til at iagttage forskellige lovgivningsprocedurer for at vedtage en og samme retsakt.

Domstolen påpegede for det første, at inden for rammerne af kompetencefordelingen inden for Fællesskabet skal valg af hjemmel for en retsakt foretages på grundlag af objektive forhold, herunder navnlig retsaktens formål og indhold, som gør det muligt at foretage en domstolskontrol. Artikel 308 EF kan kun anvendes som hjemmel for en retsakt, hvis ingen anden traktatbestemmelse giver fællesskabsinstitutionerne den fornødne kompetence til at udstede den pågældende retsakt. Desuden kræver anvendelsen af denne bestemmelse, at den påtænkte handling falder »inden for fællesmarkedets rammer«.

Herefter fastslog Domstolen for det første, at målsætningerne for forordning nr. 1968/2006 om finansielle bidrag fra Fællesskabet til Den Internationale Fond for Irland (2007-2010)² svarer til de målsætninger, der søges opnået gennem Fællesskabets politik vedrørende økonomisk og social samhørighed, og for det andet, at Fællesskabets finansielle bidrag til Irland-fonden, når der ses bort fra de lovgivningsmæssige rammer, hvori disse indgår, udgør særlige aktioner, der, når disse måtte vise sig at være nødvendige at iværksætte ud over strukturfondene for at opnå de målsætninger, der er angivet i artikel 158 EF, kan vedtages i medfør af artikel 159, stk. 3, EF. Fællesskabet kan imidlertid hverken ved hjælp af vilkårene for samarbejdet mellem Fællesskabet og Irland-fonden eller gennem betingelserne og måden for betaling af Fællesskabets finansielle bidrag forhindre, at Irland-fonden bruger disse bidrag til aktiviteter, der, selv om de er i overensstemmelse med aftalen vedrørende Den Internationale Fond for Irland, falder uden for rækkevidden af Fællesskabets politik vedrørende økonomisk og social samhørighed eller i det mindste ikke forvaltes efter de kriterier, som Fællesskabet anvender inden for rammerne af denne politik. Fællesskabslovgiver kunne derfor med rette anføre, at viften af aktiviteter finansieret gennem den anfægtede forordning falder uden for Fællesskabets politik vedrørende økonomisk og social samhørighed. Artikel 159 EF omhandler udelukkende selvstændige fællesskabsaktioner, der forvaltes i henhold til de fællesskabsretlige regler, og hvis indhold ikke falder uden for Fællesskabets politik vedrørende økonomisk og social samhørighed. Artikel 159, stk. 3, EF tildeler derfor ikke i sig selv Fællesskabet den fornødne kompetence til at forfølge Fællesskabets politik vedrørende økonomisk og social samhørighed i form af et finansielt bidrag på de vilkår, der er fastsat i forordning nr. 1968/2006.

Ikke desto mindre er formålet med forordning nr. 1968/2006 at støtte aktiviteter under en international organisation stiftet af to medlemsstater, der har til formål at styrke den økonomiske og sociale samhørighed. Som det fremgår af artikel 2 EF og artikel 3, stk. 1, litra k), EF, udgør styrkelsen af den økonomiske og sociale samhørighed uden for EF-traktatens afsnit XVII en målsætning for

² Rådets forordning (EF) nr. 1968/2006 af 21.12.2006 (EUT L 409, s. 81).

Fællesskabet. Desuden angår den nævnte forordning det fælles marked, idet den tilsigter at skabe økonomiske forbedringer i ugunstigt stillede områder i de to medlemsstater og dermed forbedringer af det indre markeds funktion.

På denne baggrund konkluderede Domstolen, at eftersom forordning nr. 1968/2006 forfølger de mål, der er fastsat i artikel 2 EF og artikel 3, stk. 1, litra k), EF samt i EF-traktatens afsnit XVII, selv om dette afsnit i traktaten ikke i sig selv tildeler Fællesskabet kompetence til at opnå disse målsætninger, burde fællesskabslovgiver have anvendt artikel 159, stk. 3, EF og artikel 308 EF i forening, idet de deri anførte lovgivningsprocedurer, dvs. både den såkaldte »fælles beslutningsprocedure« i artikel 251 EF og kravet om enstemmighed i Rådet, overholdes.

Stadigvæk hvad angår fastlæggelsen af hjemmelen inden for første søjle har Domstolen i sagen *Kommissionen mod Parlamentet og Rådet* (dom af 8.9.2009, sag C-411/06) truffet afgørelse i en sag om retsgrundlaget for forordning nr. 1013/2006 om overførsel af affald³. I den sag fastslog Domstolen, at denne retsakt udelukkende skulle have hjemmel i artikel 175, stk. 1, EF og ikke i artikel 133 EF og artikel 175, stk. 1, EF, eftersom retsakten kun havde accessorisk betydning for den fælles handelspolitik.

Det følger af Domstolens traditionelle retspraksis, at en sådan retsakt kun undtagelsesvis – hvis der med retsakten samtidig forfølges flere formål, eller at den har flere led, der på uadskillelig måde er indbyrdes forbundne, uden at et af disse formål eller led er sekundært og indirekte i forhold til det andet – bør vedtages med de dertil svarende forskellige hjemmeler. I den foreliggende sag mente Kommissionen, at det var nødvendigt at anvende en dobbelthjemmel, fordi forordningen omfattede to uadskillelige led henhørende dels under den fælles handelspolitik, dels under miljøbeskyttelsen, og det ene ikke kunne anses for sekundært eller indirekte i forhold til det andet.

Domstolen tiltrådte ikke Kommissionens synspunkt, idet den anså, at det af analysen af den anfægtede forordning fremgik, at forordningen – både hvad angår dens formål og dens indhold – primært tilsigter beskyttelse af folkesundheden og miljøet mod potentielle skadevirkninger forbundet med grænseoverskridende overførsler af affald. For så vidt som det står klart, at proceduren med forudgående skriftlig anmeldelse og samtykke tjener miljøbeskyttelsesformål i forbindelse med affaldsoverførsler mellem medlemsstaterne og derfor med rette har hjemmel i artikel 175, stk. 1, EF, ville det således være inkonsekvent at anse selv samme procedure – når den gælder affaldsoverførsler mellem medlemsstaterne og tredjelande med samme miljøbeskyttelsesformål – for at have karakter af et instrument i den fælles handelspolitik og for af den grund at skulle have hjemmel i artikel 133 EF. Denne slutning støttes af en analyse af den lovgivningsmæssige sammenhæng, som denne forordning indgår i. En vid fortolkning af begrebet fælles handelspolitik kan ikke give anledning til at betvivle rigtigheden af konstateringen af, at forordning nr. 1013/2006 er et instrument, som primært henhører under miljøbeskyttelsespolitikken. Således kan en fællesskabsretsakt henhøre under dette område, selv om retsakten fastsætter foranstaltninger, der kan påvirke samhandelen. En fællesskabsretsakt henhører nemlig kun under enekompetencen på området for den fælles handelspolitik i henhold til artikel 133 EF, hvis den særskilt vedrører den internationale samhandel ved, at den hovedsageligt har til formål at fremme, lette eller regulere samhandelen og har direkte og umiddelbare virkninger for handelen eller samhandelen med de pågældende produkter. Dette er med al ønskelig tydelighed ikke tilfældet i den foreliggende sag. Forordning nr. 1013/2006 har nemlig ikke blot til formål at fastlægge regler for, hvilke nærmere angivne former for affald der frit kan overføres i det indre marked eller i samhandelen med tredjelande, men

³ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1013/2006 af 14.6.2006 (EUT L 190, s. 1).

også at tilvejebringe en harmoniseret ordning med procedurer, hvorved overførsler af affald kan begrænses med henblik på at beskytte miljøet.

Hvad angår tvister vedrørende hjemmel i flere søjler har denne problematik givet anledning til sagen *Irland mod Parlamentet* (dom af 10.2.2009, sag C-301/06). I denne sag fastslog Domstolen, at vedtagelsen af direktiv 2006/24 om lagring af data genereret eller behandlet i forbindelse med tilvejebringelse af offentligt tilgængelige elektroniske kommunikationstjenester eller elektroniske kommunikationsnet⁴ skal ske med hjemmel i EF-traktaten i det omfang, direktivet hovedsageligt vedrører det indre markeds funktion.

Fællesskabslovgiver kan nemlig navnlig anvende artikel 95 EF som hjemmel, når der er forskel mellem de nationale lovgivninger, og disse kan indebære indgreb i de grundlæggende rettigheder eller skabe konkurrencefordrejninger og have direkte virkning på det indre markeds funktion. Forskellene mellem de forskellige nationale ordninger, der er vedtaget om lagring af data vedrørende elektronisk kommunikation, viste sig dog at kunne have en direkte virkning på det indre markeds funktion, og det var forudseeligt, at denne påvirkning ville blive forværret. En sådan situation berettigede fællesskabslovgiver til at forfølge formålet om at beskytte det indre markeds funktion gennem vedtagelsen af harmoniserede regler.

Desuden fastslog Domstolen, at samme direktiv ændrede bestemmelserne i direktivet om beskyttelse af privatlivets fred i den elektroniske kommunikationssektor, der også havde hjemmel i artikel 95 EF. Under disse omstændigheder kunne dette direktiv ikke – i det omfang det ændrede et eksisterende direktiv, som er en del af EU-retten – have hjemmel i en bestemmelse i EU-traktaten uden at tilsidesætte artikel 47 EU.

Endelig fastslog Domstolen, at direktiv 2006/24 regulerer de transaktioner, som foretages uafhængigt af iværksættelsen af et eventuelt politisamarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager. Direktivet harmoniserer hverken den adgang til data, som tilkommer de nationale kompetente, retshåndhævende myndigheder, eller adgangen for dem til at anvende og indbyrdes udveksle disse data. Disse områder, som i princippet henhører under EU-traktatens afsnit VI, er udelukket fra direktivets bestemmelser. Heraf følger, at det materielle indhold af direktiv 2006/24 hovedsageligt vedrører tjenesteudbydernes virksomhed på det omhandlede område i det indre marked, med undtagelse af de statslige aktiviteter, som henhører under EU-traktatens afsnit VI. Hvad angår det materielle indhold må det fastslås, at direktivet hovedsageligt vedrører det indre markeds funktion.

Uanset at det er langt tid siden, at Domstolen opstillede de almindelige fællesskabsretlige principper, giver de fortsat anledning til ny retspraksis. I *Heinrich*-sagen (dom af 10.3.2009, sag C-345/06) understregede Domstolen rækkevidden af den nødvendige offentliggørelse af juridiske retsakter samt bekræftede vigtigheden af retssikkerhedsprincippet som almindeligt fællesskabsretligt princip.

En rejsende var i Wien-Schwechat lufthavn blevet nægtet boarding med den begrundelse, at hans håndbagage indeholdt genstande, der blev anset for genstande, som er forbudt i henhold til fællesskabsforordninger. Forordning nr. 2320/2002⁵ forbyder navnlig, at visse genstande, der i generelle vendinger er defineret i en liste i bilaget til forordningen, findes ombord på luftfartøjer.

⁴ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/24/EF af 15.3.2006 om ændring af direktiv 2002/58/EF (EUT L 105, s. 54).

⁵ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 2320/2002 af 16.12.2002 om fastsættelse af fælles bestemmelser om sikkerhed inden for civil luftfart (EFT L 355, s. 1).

Gennemførelsen af denne forordning er sikret ved forordning nr. 622/2003⁶ og bilaget hertil, som i 2004 blev ændret ved forordning nr. 68/2004⁷, men aldrig offentliggjort.

Efter således at være blevet nægtet boarding anlagde den pågældende person sag ved domstolene med henblik på at få den foranstaltning, der var blevet truffet mod ham, erklæret ulovlig. Den nationale domstol forelagde Domstolen spørgsmålet, hvorvidt forordninger eller dele af forordninger, som ikke er blevet offentliggjort i Den Europæiske Unions Tidende, alligevel kan have bindende virkning.

I dommen bemærkede Domstolen indledningsvis, at det af ordlyden af artikel 254, stk. 2, EF følger, at en fællesskabsforordning kun har retsvirkning, hvis den er blevet offentliggjort i Den Europæiske Unions Tidende. Herefter understregede Domstolen, at en retsakt udstedt af en fællesskabsinstitution ikke kan gøres gældende over for fysiske og juridiske personer i en medlemsstat, før disse har haft mulighed for at gøre sig bekendt hermed ved en forskriftsmæssig offentliggørelse i Den Europæiske Unions Tidende. De samme principper gælder for nationale foranstaltninger, som gennemfører en fællesskabsforordning.

I det foreliggende tilfælde fastslog Domstolen, at forordning (EF) nr. 2320/2002 tilsigter at pålægge borgerne forpligtelser i det omfang, visse genstande, som er defineret i en liste i bilaget til forordningen, forbydes ombord på fly. Da bilaget til forordning (EF) nr. 622/2003 ikke var blevet offentliggjort, var det umuligt for Domstolen at efterprøve, hvorvidt listen også vedrørte de genstande, som er forbudt, og dermed tilsigtede at pålægge borgerne forpligtelser. Domstolen tilføjede, at dette imidlertid ikke kunne udelukkes at være tilfældet. Desuden mente Domstolen ikke, at listen over forbudte genstande henhører under nogen af kategorierne af foranstaltninger og oplysninger, der kvalificeres som fortrolige, og som ikke offentliggøres. Heraf fulgte, at i tilfælde af, at forordning (EF) nr. 622/2003 medførte tilpasninger af listen over forbudte genstande, ville forordningen dermed nødvendigvis være ugyldig. På denne baggrund konkluderede Domstolen, at bilaget til forordning (EF) nr. 622/2003 ikke har bindende virkning, for så vidt som det tilsigter at pålægge borgerne forpligtelser.

I appelsagen *Foshan Shunde Yongjian Housewares & Hardware mod Rådet* (dom af 1.10.2009, sag C-141/08 P) henledte Domstolen opmærksomheden på den fundamentale karakter af retten til forsvar og sanktionerede tilsidesættelsen af denne ret i en antidumpingprocedure.

Striden gik navnlig på den manglende overholdelse af tidagesfristen i 20, stk. 5, i forordning nr. 384/96⁸ for Kommissionen til at sende sine endelige forslag til Rådet. I dommen forklarede Domstolen indledningsvis, at Kommissionen er forpligtet til at overholde denne frist med henblik på at give de virksomheder, som er blevet underrettet om Kommissionens hensigt om at hæve antidumpingtolden i forhold til den, der var fastsat i dens foregående fremlæggelse, lejlighed til at fremsætte deres bemærkninger. Herefter påpegede Domstolen, at den manglende overholdelse af fristen kun kunne medføre, at den af Rådet vedtagne forordning annulleres, for så vidt som det er muligt, at den administrative procedure som følge af denne uregelmæssighed ville have kunnet

⁶ Kommissionens forordning (EF) nr. 622/2003 af 4.4.2003 om foranstaltninger til gennemførelse af grundlæggende fælles normer for luftfartssikkerhed (EUT L 89, s. 9)

⁷ Kommissionens forordning (EF) nr. 68/2004 af 15.1.2004 om ændring af forordning (EF) nr. 622/2003 om foranstaltninger til gennemførelse af grundlæggende fælles normer for luftfartssikkerhed (EUT L 10, s. 14).

⁸ Rådets forordning (EF) nr. 384/96 af 22.12.1995 om beskyttelse mod dumpingimport fra lande, der ikke er medlemmer af Det Europæiske Fællesskab (EFT 1996 L 56, s. 1).

føre til et andet resultat, således at det reelt har påvirket de pågældende virksomheders ret til forsvar.

For at opnå, at en beslutning, som Kommissionen har truffet under tilsidesættelse af tidagesfristen, om ikke at tildele status som virksomhed, der opererer på markedsøkonomiske vilkår, annulleres, skal den pågældende virksomhed derfor ikke godtgøre, at beslutningen ville have fået et andet indhold, men blot, at en sådan mulighed ikke helt kan udelukkes, da virksomheden kunne have forberedt et bedre forsvar, hvis der ikke havde foreligget den formelle fejl. Hvad angår anvendelsen af dette princip på den foreliggende sag mente Domstolen, i modsætning til Retten, at henset til den omstændighed, at Kommissionen allerede havde ændret sit standpunkt to gange som følge af de bemærkninger, der var blevet forelagt af de interesserede parter, kunne det ikke udelukkes, at Kommissionen kunne have ændret sin holdning endnu en gang på grundlag af de af den pågældende virksomhed fremførte argumenter. Følgelig ophævede Domstolen ikke blot Rettens dom, men annullerede også Rådets anfægtede forordning.

Stadigvæk i forhold til de almindelige fællesskabsretlige principper bemærkes, at Domstolen nægtede at anse princippet om ligestilling af aktionærerne for et almindeligt fællesskabsretligt princip. I sagen *Audiolux m.fl.* (dom af 15.10.2009, sag C-101/08) fastslog Domstolen således, at fællesskabsretten ikke indeholder noget generelt princip, hvorefter mindretalsaktionærerne er beskyttet af en forpligtelse for hovedaktionæren, der opnår eller udøver kontrol med et selskab, til at tilbyde mindretalsaktionærerne at købe deres aktier på samme betingelser som dem, der blev aftalt ved erhvervelsen af den andel i selskabet, hvormed denne hovedaktionær fik tildelt eller styrket kontrollen med selskabet. Ifølge Domstolen er alene den omstændighed, at der findes visse bestemmelser i afledt fællesskabsret om beskyttelsen af mindretalsaktionærer, ikke i sig selv tilstrækkelig til, at det kan fastslås, at der foreligger et generelt fællesskabsretligt princip, og navnlig ikke, såfremt bestemmelsernes anvendelsesområde er begrænset til bestemte veldefinerede rettigheder. Desuden indebærer det generelle ligebehandlingsprincip hverken en særlig forpligtelse, som udelukkende gælder for hovedaktionæren i forhold til de andre aktionærer, eller udpeger en særlig situation, hvori der foreligger en sådan forpligtelse. Dette er således ikke afgørende for valget mellem de forskellige tænkelige midler til beskyttelse af mindretalsaktionærerne. Ifølge Domstolen forudsætter en sådan ligestilling, at der foretages et lovgivningsmæssigt valg på baggrund af en afvejning af de berørte interesser, og at der forinden fastsættes præcise og detaljerede regler, hvilket ikke kunne udledes af det almindelige lighedsprincip. De generelle fællesskabsretlige principper har nemlig forfatningsretlig status, hvorimod den nævnte ligestilling er så detaljeret, at det er nødvendigt at udarbejde forskrifter på lovgivningsniveau, hvilket på fællesskabsplan består i en afledt fællesskabsretsakt.

Forbuddet mod enhver forskelsbehandling på grundlag af nationalitet og konsekvenserne af dette forbud er blevet undersøgt inden for nogle usædvanlige processuelle rammer. I *ČEZ*-sagen (dom af 27.10.2009, sag C-115/08) tog Domstolen nemlig stilling til dette princip inden for Euratom-traktatens anvendelsesområde.

En regional østrigsk ret, som var blevet forelagt et negatorisk søgsmål med påstand om ophør med skadevirkninger på naboejendomme, som var anlagt af nogle grundejere mod atomkraftværket i Temelín i Den Tjekkiske Republik, forelagde Domstolen spørgsmålet, hvorvidt den af de tjekkiske myndigheder udstedte godkendelse af atomkraftværkets drift inden for rammerne af et sådant søgsmål skulle anerkendes i Østrig, eftersom en sådan anerkendelse ikke var fastsat i østrigsk ret.

Domstolen fastslog indledningsvis, at industrimæssig virksomhed, som udøves af atomkraftværket i Temelín, henhører under anvendelsesområdet for traktaten om oprettelse af Det Europæiske Atomenergifællesskab (Euratom). Herefter fastslog Domstolen, at virksomheder, som driver et anlæg i en medlemsstat, normalt er etableret i henhold til denne medlemsstats ret, og at deres situation kan sammenlignes med borgernes i denne medlemsstat. Den forskellige behandling, som indføres til ugunst for anlæg, der har en administrativ godkendelse udstedt i en anden medlemsstat end Republikken Østrig, skal følgelig anses for en forskellig behandling på grundlag af nationalitet. Princippet om forbud mod enhver forskelsbehandling på grundlag af nationalitet udgør derfor et almindeligt fællesskabsretligt princip, der også finder anvendelse inden for rammerne af Euratom-traktaten. Den forskellige behandling, som Republikken Østrig har indført til ugunst for atomkraftværker, der har en administrativ godkendelse udstedt i en anden medlemsstat, skal derfor undersøges inden for rammerne af Euratom-traktaten. Derefter fastslog Domstolen, at forskelsbehandling på grundlag af nationalitet ikke kan begrundes med rent økonomiske mål såsom beskyttelsen af nationale erhvervsdrivendes interesser. Denne forskelsbehandling kan heller ikke begrundes med formålet om beskyttelse af liv, af den offentlige sundhed, af miljø eller ejendomsret i det omfang, der findes fællesskabslovgivning, som denne godkendelse delvis henhører under, og som sikrer denne beskyttelse. Heraf følger, at Republikken Østrig ikke kunne begrunde forskelsbehandlingen i forhold til den i Den Tjekkiske Republik udstedte administrative godkendelse af driften af atomkraftværket i Temelín.

Uanset at betingelserne for at antage et annulationssøgsmål til realitetsbehandling har været genstand for en rig retspraksis, har Domstolen endnu engang i appelsagen *Kommissionen mod Ente per le Ville Vesuviane* (dom af 10.9.2009, forenede sager C-445/07 P og C-455/07 P) skullet beskæftige sig med betingelserne for at antage sager, der er anlagt af subnationale organer, som berøres af tildeling af økonomisk støtte, til realitetsbehandling.

Efter at have påpeget, at et regionalt eller lokalt organ med hjemmel i artikel 230, stk. 4, EF, i det omfang det er en juridisk person i henhold til national ret, kan anlægge et søgsmål til prøvelse af beslutninger, der er rettet til det, eller som berører det umiddelbart og individuelt, præciserede Domstolen, at betingelsen om umiddelbart at være berørt kræver, at to kumulative kriterier er opfyldt, nemlig for det første, at den anfægtede fællesskabsforanstaltning umiddelbart skal have indvirkning på den pågældendes retsstilling, og for det andet, at foranstaltningen ikke må overlade et skøn til adressaterne, der skal gennemføre den.

I denne henseende mente Domstolen, i modsætning til Retten, at det af det forhold, at et regionalt eller lokalt organ i en beslutning om tildeling af en fællesskabsstøtte angives som ansvarlig myndighed for gennemførelse af et projekt støttet af Den Europæiske Fond for Regionaludvikling, ikke indebærer, at dette organ selv er indehaver af retten til støtten. Tilsvarende er selve den omstændighed, at de nationale myndigheder har redegjort for deres hensigt med hensyn til at tilbagesøge de beløb, der fejlagtigt er udbetalt til det nævnte regionale eller lokale organ, udtryk for, at der foreligger en selvstændig vilje hos myndighederne, når der ikke foreligger forpligtelser i denne henseende i henhold til fællesskabsretten, hvilket beviser den pågældende medlemsstats skøn. Følgelig besluttede Domstolen, at det pågældende subnationale organ ikke var umiddelbart berørt af Kommissionens beslutning og derfor kun kunne gå til de nationale domstole for at anfægte lovligheden af nationale foranstaltninger, der vedrører anvendelsen af en fællesskabsretsakt.

Domstolen har også haft anledning til at henlede opmærksomheden på de krav i kontradiktionsprincippet, som styrer rettergangen for Fællesskabets retsinstanser.

I sagen *Kommissionen mod Irland* m.fl. (dom af 2.12.2009, sag C-89/08 P) fastslog Domstolen nemlig, at dette princip som hovedregel ikke blot giver hver part i en tvist ret til at få kendskab til de aktstykker og indlæg, som modparten har fremlagt for retsinstansen, og kommentere disse, og ikke blot er til hinder for, at Fællesskabets retsinstanser baserer deres afgørelse på faktiske omstændigheder og dokumenter, som parterne eller en af disse ikke havde kunnet skaffe sig kendskab til, og som de således ikke har kunnet tage stilling til, men ligeledes indebærer retten for parterne til at få kendskab til de anbringender, som retsinstansen af egen drift har rejst, og hvorpå den agter at basere sin afgørelse, og kommentere dem. For således at opfylde de krav, der er forbundet med retten til en retfærdig rettergang, er det væsentligt, at parterne har kendskab til og kontradiktorisk kan diskutere såvel de faktiske som de retlige forhold, der er afgørende for udfaldet af proceduren. Derfor kan Fællesskabets retsinstanser, bortset fra særlige tilfælde, såsom de tilfælde, der er nævnt i Fællesskabets retsinstansers procesreglementer, ikke støtte deres afgørelse på et retligt anbringende, som rejses af egen drift, selv om det er et anbringende, der angår grundlæggende retsprincipper og – som det er tilfældet i nærværende sag – vedrører en manglende begrundelse af den anfægtede beslutning, uden forinden at have opfordret parterne til at fremsætte deres bemærkninger om det pågældende anbringende. Domstolen præciserede, at den i en tilsvarende kontekst i forbindelse med artikel 6 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskeretigheder og grundlæggende frihedsrettigheder (EMRK) allerede havde fastslået, at det netop er under hensyntagen til denne artikel og selve målsætningen med retten for enhver berørt part til en kontradiktorisk sagsbehandling og en retfærdig rettergang i den nævnte bestemmelses forstand, at den ex officio, på forslag af generaladvokaten eller på parternes begæring i overensstemmelse med artikel 61 i Domstolens procesreglement, kan træffe bestemmelse om genåbning af den mundtlige forhandling, såfremt den finder, at sagen er utilstrækkeligt oplyst, eller at den skal afgøres på grundlag af et argument, som ikke har været drøftet af parterne (jf. kendelse af 4.2.2000, sag C-17/98, *Emesa Sugar*, Sml. I, s. 665, præmis 8, 9 og 18, og dom af 10.2.2000, forenede sager C-270/97 og C-271/97, *Deutsche Post*, Sml. I, s. 929, præmis 30). I den foreliggende sag fremgik det ifølge Domstolen af sagen og retsmødet for Domstolen, at Retten ved den appellerede dom annullerede Kommissionens beslutning på grundlag af et anbringende, som Retten påkendte af egen drift, om tilsidesættelse af artikel 253 EF, uden forinden at have opfordret parterne til at fremsætte deres bemærkninger om det pågældende anbringende under den skriftlige eller mundtlige forhandling. Retten havde herved tilsidesat kontradiktionsprincippet, hvilket således skadede Kommissionens interesser. Domstolen forklarede, som generaladvokaten havde anført, at selv om en manglende begrundelse udgør en fejl, der i princippet ikke kan afhjælpes, sker konstateringen af en sådan fejl ikke desto mindre på grundlag af en vurdering, der ifølge fast retspraksis skal tage hensyn til en række forhold. En sådan vurdering kan føre til en diskussion, særligt hvis den vedrører ikke en fuldstændig mangel på begrundelse, men et konkret faktisk eller retligt spørgsmål. I det foreliggende tilfælde kunne Kommissionen, hvis den havde været i stand til at fremsætte sine bemærkninger, bl.a. have gjort de samme anbringender gældende som dem, der blev fremført med hensyn til det fjerde og femte anbringende i appellen.

Hvad angår forpligtelser, som fællesskabsretten pålægger medlemsstaterne, har Domstolen i sagen *Danske Slagterier* (dom af 24.3.2009, sag C-445/06) haft anledning til at henlede opmærksomheden på principperne for medlemsstaters erstatningsansvar uden for kontraktforhold for tilsidesættelsen af fællesskabsretten, samtidigt med at den fremkom med visse præciseringer og forklaringer angående deres konkrete anvendelse.

Hvad angår gennemførelsen af dette ansvar påpegede Domstolen, at når der ikke findes fællesskabsretlige bestemmelser på området, gennemføres statens erstatningsansvar for tab, der er forvoldt borgerne på grund af en tilsidesættelse af fællesskabsretten, efter nationale erstatningsregler, dog således, at betingelserne, navnlig om frister, i medlemsstaternes nationale lovgivning for erstatning af tab skal overholde ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet. I denne forbindelse havde den allerede fastslået, at den forudgående fastsættelse af rimelige, præklusive søgsmålsfrister var forenelig med fællesskabsretten. Domstolen tilføjede, at en sådan frist desuden skal kunne forudses af borgeren med tilstrækkelig sikkerhed. Det tilkommer den nationale ret under hensyntagen til samtlige de forhold, der karakteriserede den retlige og faktiske situation på det tidspunkt, da de faktiske omstændigheder fandt sted, at undersøge, om dette er tilfældet. Det er også den nationale rets opgave at kontrollere, at der, henset til den analoge anvendelse af den i national ret fastsatte frist, ikke gælder mindre gunstige betingelser for erstatning for tab, der forvoldes borgere på grund af den pågældende medlemsstats tilsidesættelse af fællesskabsretten, end for tilsvarende erstatningskrav efter national ret.

Idet Domstolen herefter udtalte sig om den konkrete anvendelse af forældelsesfristen, konkluderede den, at fællesskabsretten ikke kræver, at forældelsesfristen afbrydes eller suspenderes, når Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber har indledt en traktatbrudsprocedure i medfør af artikel 226 EF. Tilsvarende er fællesskabsretten ikke til hinder for, at forældelsesfristen for erstatningssøgsmål mod staten på grund af en ukorrekt gennemførelse af et direktiv – sådan som det var tilfældet i den foreliggende sag – begynder at løbe, når de første skadevirkninger på grund af den ukorrekte gennemførelse er indtrådt, og når yderligere skadevirkninger heraf kan forudses, selv om dette tidspunkt ligger før den korrekte gennemførelse af direktivet.

Hvad endelig angår den adfærd, den skadelidte skal udvise, fastslog Domstolen, at det var foreneligt med fællesskabsretten at anvende en national lovgivning, hvorefter en borger ikke kan opnå erstatning for et tab, som han forsætligt eller uagtsomt har undladt at afværge ved hjælp af et retsmiddel, hvis det er rimeligt at kræve, at skadelidte anvender det omhandlede retsmiddel, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at vurdere. En sandsynlighed for, at den nationale ret forelægger en anmodning om præjudiciel afgørelse i medfør af artikel 226 EF, eller et verserende traktatbrudssøgsmål for Domstolen er ikke i sig selv en tilstrækkelig begrundelse for at fastslå, at det ikke er rimeligt at kræve anvendelse af et retsmiddel.

Hvad angår retten vedrørende Fællesskabets eksterne relationer fortjener en udtalelse og tre sager at blive fremhævet.

I udtalelse 1/08 af 30. november 2009 udtalte Domstolen sig på Kommissionens begæring i henhold til artikel 300, stk. 6, EF, om spørgsmålene, dels hvorvidt Det Europæiske Fællesskab råder over en enekompetence eller alene en delt kompetence med medlemsstaterne, når der med visse medlemmer af Verdenshandelsorganisationen (WTO) indgås aftaler, der har til formål at ændre listerne over Fællesskabets og dets medlemsstaters særlige forpligtelser i henhold til den almindelige overenskomst om handel med tjenesteydelser (GATS-aftalen), dels om, hvilket retsgrundlag der skal anvendes, når disse aftaler indgås.

I det foreliggende tilfælde havde udvidelserne i 1995 og 2004 gjort det nødvendigt at udarbejde en ny konsolideret liste, der inkluderede de 13 nye medlemsstater, der indtil da havde deres egen liste over forpligtelser inden for rammerne af GATS-aftalen. Med henblik på at fusionere listen over forpligtelser for de 13 nye medlemsstater med Fællesskabets og medlemsstaternes aktuelle liste anmeldte Kommissionen den 28. maj 2004 listen over ændringer og tilbagekaldelser af forpligtelser. I henhold til GATS-aftalens artikel XXI indebar disse ændringer, som var blevet foretaget i listerne over forpligtelser, dog krav om kompensation til de WTO-medlemmer, som var påvirkede af de forskellige tilpasninger af listerne som følge af fusionen. Domstolen påpegede indledningsvis, at valget af rette hjemmel har forfatningsretlig betydning. Da Fællesskabet kun har de kompetencer, det er blevet tildelt, skal det kunne henhøre den aftale, det har til hensigt at indgå, under en bestemmelse i traktaten, der bemyndiger det til at godkende en sådan retsakt. Domstolen undersøgte derfor Fællesskabets kompetence til at indgå de omhandlede aftaler og det påtænkte retsgrundlag for indgåelsen, idet disse to spørgsmål var uadskilleligt forbundet. Efter at have analyseret artikel 133, stk. 1, 5 og 6, EF nåede Domstolen frem til den konklusion, at aftaler med de WTO-medlemmer, som var påvirkede, henhører under den mellem Det Europæiske Fællesskab og medlemsstaterne delte kompetence. Hvad angår retsgrundlaget præciserede Domstolen, at det af de omhandlede aftaler omfattede afsnit »transport« i henhold til artikel 133, stk. 6, tredje afsnit, EF henhører under området for transportpolitikken og ikke under området for den fælles handelspolitik. Endelig udledte Domstolen af sin analyse, at fællesskabsretsakten vedrørende indgåelse af nævnte aftaler skal være baseret på såvel artikel 133, stk. 1 og 5, og artikel 133, stk. 6, andet afsnit, EF som artikel 71 EF og 80, stk. 2, EF, sammenholdt med artikel 300, stk. 2 og 3, første afsnit, EF.

I sagerne *Kommissionen mod Østrig* og *Kommissionen mod Sverige* (domme af 3.3.2009, sag C-205/06 og sag C-249/06) fastslog Domstolen inden for rammerne af et af Kommissionen indledt traktatbrudssøgsmål, at Kongeriget Sverige og Republikken Østrig ved ikke at bringe egnede midler i anvendelse for at fjerne uoverensstemmelser mellem deres forpligtelser i henhold til fællesskabsretten og kapitaloverførselsbestemmelserne, som findes i investeringsaftalerne med visse tredjelande, havde tilsidesat deres forpligtelser i henhold til artikel 307, stk. 2, EF. I de foreliggende sager indeholdt de forskellige pågældende investeringsaftaler bestemmelser, som sikrer fri overførsel af betalinger i fri omsættelig kapital forbundet med en investering. Disse aftaler var således i overensstemmelse med artikel 56, stk. 1, EF, som forbyder alle restriktioner for kapitalbevægelser og betalinger mellem medlemsstaterne indbyrdes og mellem medlemsstaterne og tredjelande. Imidlertid giver artikel 57, stk. 2, EF, artikel 59 EF og 60, stk. 1, EF Rådet beføjelser til i visse bestemte tilfælde at begrænse kapital- og betalingsbevægelser mellem medlemsstaterne og tredjestater. Domstolen bemærkede indledningsvis, at for at sikre de nævnte bestemmelsers effektive virkning er det nødvendigt, at foranstaltninger om begrænsning af de frie kapitalbevægelser, såfremt Rådet vedtager dem, straks kan anvendes i forhold til de stater, de vedrører, og som kan være en af de stater, der har indgået en af de omtvistede aftaler med Kongeriget Sverige og Republikken Østrig. Rådets beføjelser til ensidigt at vedtage restriktive foranstaltninger over for tredjestater inden for et område, som svarer til eller er forbundet med det, der er reguleret ved en tidligere aftale indgået mellem en medlemsstat og en tredjestat, afslører en uforenelighed med nævnte aftale, dels når denne ikke indeholder bestemmelser, der giver den pågældende medlemsstat mulighed for at udøve sine rettigheder og opfylde sine forpligtelser som medlem af Fællesskabet, og dels når heller ingen folkeretlig mekanisme tillader det. Domstolen fastslog desuden, at de frister, der er forbundet med alle internationale forhandlinger, og som er nødvendige for at genforhandle de pågældende aftaler, er uforenelige med disse foranstaltningers effektive virkning. Muligheden for at anvende andre midler i henhold til folkeretten, såsom ophævelse af aftalen, eller eventuelt opsigelse af de pågældende aftaler eller af visse af deres bestemmelser, har for usikker en virkning til at sikre, at Rådets foranstaltninger kan anvendes effektivt.

I sagen *Soysal og Savatli* (dom af 19.2.2009, sag C-228/06) tog Domstolen stilling til den »standstill«-klausul, som er fastsat i artikel 41, stk. 1, i tillægsprotokollen til associeringsaftalen EØF-Tyrkiet⁹. Ifølge denne klausul skal de kontraherende parter efter tillægsprotokollens ikrafttrædelse afholde sig fra indbyrdes at indføre nye restriktioner, der hindrer etableringsfriheden og den frie udveksling af tjenesteydelser.

I den foreliggende sag drejede det sig om to tyrkiske statsborgere, som på en medlemsstats område i medfør af associeringsaftalen ønskede at gøre brug af retten til fri udveksling af tjenesteydelser. Domstolen bemærkede for det første, at denne bestemmelse har direkte virkning, hvilket var klart, præcist og ubetinget fastsat. Herefter fortolkede Domstolen den omhandlede bestemmelse således, at den forbød, at der for tyrkiske statsborgere efter ikrafttrædelsen af tillægsprotokollen til associeringsaftalen EØF-Tyrkiet indføres en visumpligt for indrejse til en medlemsstats område med henblik på dér at levere tjenesteydelser for en virksomhed med hjemsted i Tyrkiet, når et sådant visum ikke var påkrævet på dette tidspunkt.

Ifølge Domstolen kunne denne konklusion ikke anfægtes af den omstændighed, at den nævnte restriktion fulgte af en national lovgivning til iværksættelse af en afledt fællesskabsbestemmelse, eftersom de internationale aftaler, Fællesskabet har indgået, har forrang for den afledte fællesskabsret.

Unionsborgerskab

Rüffler-sagen (dom af 23.4.2009, sag C-544/07) udgør et godt eksempel på anvendelsen af unionsborgernes ret til fri bevægelighed og ophold.

Uwe Rüffler, der er en tysk forhenværende arbejdstager, som efter at være gået på pension har bosat sig i Polen, er modtager af to pensionsydelser, som han modtager i Tyskland, hvoraf den ene er beskattet i denne medlemsstat og den anden på polsk område. Uwe Rüffler ansøgte de polske skattemyndigheder om, at den indkomstskat, som han skal betale i Polen, nedsættes med de sygeforsikringsbidrag, som han har betalt i Tyskland. Denne ansøgning blev imidlertid afslået med den begrundelse, at polsk lovgivning bestemmer, at der alene kunne foretages fradrag i indkomstskatten for bidrag, som betales til en polsk sygeforsikringsinstitution. Sagen blev først indbragt for de nationale domstole og derefter for Fællesskabets retsinstanser.

I modsætning til sagsøgeren og den forelæggende ret, der baserede deres argumentation på artikel 12 EF og 39 EF, udelukkede Domstolen fra begyndelsen anvendelsen af artikel 39 EF, eftersom den kun kan vedrøre erhvervsaktive arbejdstagere og arbejdssøgende. Imidlertid kunne Uwe Rüffler støtte ret på sit unionsborgerskab og dermed på sin ret til frit at bevæge sig og opholde sig på medlemsstaternes område, sådan som det ifølge artikel 18, stk. 1, EF tilkommer ham. Domstolen analyserede følgelig, om den polske skatteordning var forenelig hermed, og fastslog, at eftersom den polske lovgivning gør indrømmelsen af en skattefordel for bidrag betinget af, at disse er blevet betalt til en polsk sygeforsikringsinstitution, og indebærer, at skattepligtige, som har betalt bidrag til en institution i en anden medlemsstat, nægtes denne fordel, stiller den skattepligtige, der har udøvet retten til fri bevægelighed og forladt den medlemsstat, hvor de haft hele deres beskæftigelse, for at bosætte sig i Polen, mindre fordelagtigt. En sådan begrænset ret til

⁹ Tillægsprotokollen, undertegnet den 23.11.1970 i Bruxelles og indgået, godkendt og bekræftet på Fællesskabets vegne ved Rådets forordning (EØF) nr. 2760/72 af 19.12.1972 (Samling af Aftaler indgået af De Europæiske Fællesskaber, bind 3, s. 581).

nedslag i indkomstskatten udgør en restriktion i udøvelsen af retten til at færdes og opholde sig på medlemsstaternes område, som ikke er objektivt begrundet.

Varernes frie bevægelighed

På dette område har tre sager illustreret, at det kan være vanskeligt at afgrænse en foranstaltning med tilsvarende virkning.

I sagen *Kommissionen mod Italien* (dom af 10.2.2009, sag C-110/05) traf Domstolen, efter genåbning af den mundtlige forhandling, afgørelse vedrørende Kommissionens påstand om, at det fastsloges, at Den italienske Republik havde tilsidesat sine forpligtelser i henhold til artikel 28 EF ved at forbyde knallerter, motorcykler, trehjulede motorcykler og quadricykler at trække en påhængsvogn. Ifølge Domstolen tilsidesætter en medlemsstat ikke de forpligtelser, der påhviler den i medfør af artikel 28 EF, hvis den af hensyn til beskyttelsen af trafikssikkerheden fastsætter et forbud mod, at sådanne køretøjer trækker en påhængsvogn, der er særligt fremstillet hertil, og som er lovligt fremstillet og markedsført i andre medlemsstater. Domstolen bemærkede, at et sådant forbud ganske vist udgør en foranstaltning med tilsvarende virkning som kvantitative indførselsrestriktioner, som er forbudt i henhold til den nævnte artikel, for så vidt som det medfører, at påhængsvogne, som er særligt fremstillet til motorcykler, hindres adgang til det pågældende marked, da forbuddet har betydelig indflydelse på forbrugernes adfærd og hindrer, at der på dette marked kan være efterspørgsel på sådanne påhængsvogne. Imidlertid måtte det nævnte forbud i det foreliggende tilfælde anses for begrundet i hensynet til beskyttelse af trafikssikkerheden. Selv om det i denne forbindelse påhviler den medlemsstat, der påberåber sig tvingende hensyn for at begrunde en hindring for de frie varebevægelser, at bevise, at dens lovgivning er egnet og nødvendig for at nå det forfulgte formål, kan man ikke på grundlag af denne bevisbyrde gå så vidt som til at kræve, at medlemsstaten positivt skal bevise, at ingen anden tænkelig foranstaltning kan gøre det muligt at nå det nævnte formål på de samme vilkår. Skønt det nemlig ikke er udelukket, at andre foranstaltninger end det omhandlede forbud kan sikre et vist trafikssikkerhedsniveau for færdsel med en kombination af motorcykel og påhængsvogn, gælder det dog stadig, at medlemsstaterne ikke kan afskæres fra muligheden for at varetage formål såsom trafikssikkerhed ved at indføre almene og simple regler, som førerne let kan forstå og anvende, og som de kompetente myndigheder nemt kan forvalte og håndhæve.

Dom af 30. april 2009, *Fachverband des Buch- und Medienwirtschaft* (sag C-531/07), vedrørte østrigske bestemmelser om faste priser for tysksprogede bøger, hvorefter forlæggeren eller importøren skulle fastsætte og offentliggøre en detailpris, og importøren ikke måtte anvende en detailpris, der var lavere end den, som et forlag havde fastsat eller anbefalet i forlagets hjemstat, med fradrag af merværdiafgift. Ifølge Domstolen vedrørte den østrigske lovgivning bestemte former for salg af bøger, men idet den forbød importører at fastsætte en pris, der var lavere end prisen i forlagets hjemstat, påvirkede den ikke afsætningen af indenlandsk fremstillede bøger og bøger fra andre medlemsstater på samme måde. Domstolen bemærkede, at den omhandlede lovgivning indebar, at tysksprogede bøger fra andre medlemsstater blev behandlet mindre gunstigt end indenlandsk fremstillede bøger, eftersom den forhindrede de østrigske importører og udenlandske forlag i at fastsætte mindstepriser efter importmarkedets kendetegn, mens de østrigske forlag frit kunne fastsætte sådanne mindstepriser for detailsalg af deres varer på det indenlandske marked. Ifølge Domstolen udgør en sådan lovgivning derfor en restriktion for de frie varebevægelser. Desuden fastslog Domstolen, at denne restriktion ikke kunne begrundes. Domstolen pegede navnlig på, at beskyttelsen af bøger som et kulturgode kan anses for at udgøre et tvingende offentligt hensyn, der kan begrunde nationale foranstaltninger, der hindrer de frie varebevægelser, under forudsætning af, at sådanne foranstaltninger er egnede til at nå formålet, og ikke går ud over, hvad der er nødvendigt for at opfylde dette formål. I den foreliggende sag kunne formålet med beskyttelsen af

bøger som et kulturgode imidlertid opnås gennem foranstaltninger, der var mindre indgribende for importøren, f.eks. ved at give sidstnævnte eller det udenlandske forlag ret til at fastsætte en detailpris for det østrigske marked, som tog hensyn til dette markeds kendetegn. Følgelig fastslog Domstolen, at de østrigske bestemmelser, som forbød importører af tysksprogede bøger at fastsætte en pris, der var lavere end den detailpris, som forlaget havde fastsat eller anbefalet i forlagets hjemstat, udgjorde en hindring for de frie varebevægelser, som ikke kunne begrundes i henhold til fællesskabsretten.

I sagen *Mickelsson og Roos* (dom af 4.6.2009, sag C-142/05) skulle Domstolen tage stilling til, om svenske bestemmelser, der bortset fra i visse vandområder forbød brugen af bestemte typer vandscootere, dvs. »et fartøj med en længde på under 4 m [og] indbygget forbrændingsmotor med vandstrålepumpe som hovedfremdrivningsmiddel [...] og beregnet til at skulle betjenes af en eller flere personer, som sidder, står eller knæler på – snarere end i – skroget«, var forenelige med bl.a. artikel 28 EF og 30 EF. Ifølge Domstolen er nævnte artikler ikke til hinder for nationale retsfor skrifter, der af miljøbeskyttelseshensyn forbyder brugen af vandscootere uden for de udpegede vandveje, på betingelse af, dels at de kompetente nationale myndigheder er forpligtede til at træffe iværksættelsesforanstaltninger med henblik på udpegning af vandområder uden for de offentlige vandveje, hvori vandscootere kan anvendes, dels at disse myndigheder faktisk har udøvet den kompetence, som er tildelt dem i denne henseende, og har udpeget de vandområder, der opfylder betingelserne i de nationale retsfor skrifter, og endelig at sådanne foranstaltninger er vedtaget inden for en rimelig frist efter disse retsfor skrifers ikrafttræden. Når de nationale bestemmelser om udpegning af vandområder og vandveje bevirker, at brugerne af disse køretøjer forhindres i at anvende disse varer efter deres formål, eller begrænser brugen heraf væsentligt – hvilket det tilkommer den forelæggende ret at undersøge – kan det ganske vist have betydelig indflydelse på forbrugernes adfærd, idet forbrugerne, når de ved, at den tilladte brug i henhold til sådanne retsfor skrifter er meget begrænset, kun har en mindre interesse i at købe den pågældende vare. Sådanne bestemmelser bevirker således, at disse varers adgang til det omhandlede nationale marked hindres, og de udgør derfor en foranstaltning med tilsvarende virkning som en kvantitativ indførselsrestriktion, der er forbudt i henhold til artikel 28 EF. Sådanne nationale retsfor skrifter kan dog ifølge Domstolen begrundes med miljøbeskyttelseshensyn med forbehold for, at de førnævnte betingelser opfyldes. Eftersom en begrænsning eller et forbud mod brug af vandscootere er foranstaltninger, der kan sikre beskyttelsen af miljøet, skal de nationale myndigheder, for at de nationale bestemmelser kan anses for begrundet, godtgøre, at de indskrænkende virkninger, som de har for varernes frie bevægelighed, ikke går videre, end hvad der er nødvendigt for at nå nævnte formål. Skønt det i denne henseende ikke er udelukket, at andre foranstaltninger end det omhandlede forbud kan sikre et vist miljøbeskyttelsesniveau, forholder det sig dog ikke desto mindre således, at medlemsstaterne ikke kan afskæres fra muligheden for at nå et formål såsom miljøbeskyttelse ved at indføre generelle regler, som er nødvendige på grund af den berørte medlemsstats geografiske særegenheder, og som de nationale myndigheder let kan forvalte og håndhæve. Eftersom de nationale retsfor skrifers ordlyd imidlertid i sig selv giver grund til at antage, at der i de områder, der således via iværksættelsesforanstaltninger skal udpeges, kan bruges vandscootere, uden at dette medfører risiko eller skade, der skønnes at være uacceptable for miljøet, følger det heraf, at et generelt forbud mod at anvende sådanne varer uden for de offentlige vandveje er en foranstaltning, der går videre, end hvad der er nødvendigt for at nå miljøbeskyttelsesformålet. Såfremt den forelæggende ret finder, at iværksættelsesforanstaltningerne blev vedtaget inden for en rimelig frist, men efter at de faktiske omstændigheder i hovedsagen fandt sted, og at disse udpeger de vandområder, hvori de i hovedsagen tiltalte førte vandscootere og på den baggrund blev tiltalt, som sejlbare områder, skal det desuden være muligt for de tiltalte at påberåbe sig denne udpegning, for at den nationale foranstaltning kan forblive forholdsmæssig og således fortsat kan begrundes med miljøbeskyttelseshensynet. Dette følger endvidere ligeledes af det almindelige

fællesskabsretlige princip om anvendelse med tilbagevirkende kraft af henholdsvis den mest favorable straffelov og den mildeste straf.

Landbrug

Sagsmængden vedrørende landbrug har været faldende i flere år, og denne tendens blev bekræftet i 2009.

Alene sagen *Budějovický Budvar* (dom af 8.9.2009, sag C-478/07), som vedrører spørgsmålet om beskyttelse af betegnelsen »BUD« som oprindelsesbetegnelse, vil således blive nævnt. Rådets forordning af 20. marts 2006 om beskyttelse af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser¹⁰ har til formål at sikre forbrugerne, at landbrugsprodukter med en registreret geografisk angivelse i medfør af den pågældende forordning på grund af deres oprindelse fra et bestemt geografisk område har visse særlige kendetegn og følgelig i kraft af deres geografiske oprindelse tilbyder en kvalitetsgaranti. Under forudsætning af, at de opfylder de i forordningen opstillede betingelser, er oprindelsesbetegnelser og såkaldt »kvalificerede« geografiske betegnelser beskyttede. Forordningen finder derimod ikke anvendelse på såkaldt »rene« geografiske betegnelser, dvs. betegnelser, der ikke kræver, at varerne har et særligt kendetegn eller et særligt renommé, som er knyttet til det sted, de stammer fra. En medlemsstats beskyttelse af en sådan ren geografisk oprindelsesbetegnelse, som kan indebære en restriktion for de frie varebevægelser, kan imidlertid under visse betingelser være begrundet i henhold til fællesskabsretten. I den pågældende sag havde et tjekkisk bryggeri anlagt en sag ved Handelsgericht Wien med henblik på at forbyde et selskab fra Wien, som driver virksomhed med distribution af drikkevarer, at markedsføre øl fremstillet af et bryggeri i De Forenede Stater, under varemærket American Bud, med den begrundelse, at anvendelsen af denne betegnelse for en øl, der hidrører fra en anden stat end Den Tjekkiske Republik, var i strid med bestemmelserne i en bilateral konvention indgået i 1976 mellem Østrig og den tidligere socialistiske Republik Tjecoslovakiet. Betegnelsen »Bud« var en beskyttet betegnelse i henhold til denne konvention og derfor udelukkende forbeholdt tjekkiske produkter. Som svar på et spørgsmål fra retten i Wien om, under hvilke betingelser betegnelsen »Bud« kunne være beskyttet i henhold til den pågældende bilaterale konvention for øl produceret i Den Tjekkiske Republik, fastslog Domstolen, at betegnelsen »Bud« kunne udgøre en ren og indirekte geografisk oprindelsesangivelse, dvs. en betegnelse, for hvilken der ikke foreligger en direkte sammenhæng mellem på den ene side produktets nærmere kvalitet, omdømme eller et andet kendetegn, og på den anden side dets bestemte geografiske oprindelse, hvilken betegnelse desuden ikke er et geografisk navn som sådan, men i det mindste er egnet til at oplyse forbrugerne om, at det produkt, hvorpå den er angivet, stammer fra et bestemt sted, område eller land. Hvis handelsretten kvalificerede betegnelsen »Bud« som en ren geografisk oprindelsesangivelse, skulle den efterprøve, hvorvidt denne betegnelse efter de faktiske omstændigheder og den begrebsmæssige forståelse i Den Tjekkiske Republik i det mindste var egnet til at oplyse forbrugerne om, at det produkt, hvorpå den var angivet, stammede fra et bestemt område eller sted i denne medlemsstat og ikke havde fået karakter af en artsbetegnelse i denne medlemsstat. Under disse betingelser er fællesskabsretten ikke til hinder for en national beskyttelse af en sådan ren geografiske oprindelsesangivelse og i øvrigt heller ikke til hinder for udvidelsen af denne beskyttelse via en bilateral traktat til en anden medlemsstats område. Ifølge handelsretten skal betegnelsen »Bud« ikke desto mindre snarere kvalificeres som en oprindelsesbetegnelse, der betegner en vare, hvis særlige kendetegn kan henføres til naturlige og menneskelige faktorer, som er forbundet med deres oprindelsessted. Handelsretten ønskede i denne forbindelse oplyst, hvorvidt den fællesskabsretlige forordning om

¹⁰ Rådets forordning (EF) nr. 510/2006 af 20.3.2006 om beskyttelse af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser for landbrugsprodukter og fødevarer (EUT L 93, s. 12).

beskyttelse af geografiske betegnelser var til hinder for en beskyttelse af betegnelse »Bud«, som ikke var søgt registreret i overensstemmelse med denne forordning. I forbindelse med sin tiltrædelse af Den Europæiske Union anmodede Den Tjekkiske Republik alene om beskyttelse af tre oprindelsesbetegnelser vedrørende øl produceret i byen Česke Budějovice, nemlig »Budějovické pivo«, »Českobudějovické pivo« og »Budějovický měštanskývar«, der betegner en stærk øl kaldet »Bud Super Strong«. Domstolen var af den opfattelse, at forordningen om beskyttelse af geografiske betegnelser og oprindelsesbetegnelser har en udtømmende karakter, således at den er til hinder for anvendelsen af en beskyttelsesordning, der er fastsat ved traktater mellem to medlemsstater, såsom de omhandlede bilaterale traktater, og hvorved en betegnelse, der ifølge en medlemsstats lovgivning anerkendes som en oprindelsesbetegnelse, gives beskyttelse i en anden medlemsstat, hvor denne beskyttelse reelt påberåbes, uanset at denne oprindelsesangivelse ikke har været genstand for en registreringsansøgning i henhold til denne forordning.

Fri bevægelighed for personer, tjenesteydelser og kapital

Domstolen har også i år afsagt adskillige domme vedrørende dels gennemførelsen af principperne om fri bevægelighed i fællesskabslovgivningen, dels restriktioner for den frie bevægelighed som følge af nationale bestemmelser. Da en stor del af sagerne angår udøvelsen af flere friheder samtidigt, struktureres fremstillingen nedenfor med udgangspunkt i hver frihed snarere end i hver enkelt dom.

På området for etableringsretten og for arbejdskraftens frie bevægelighed skal opmærksomheden henledes på sagen *Consiglio Nazionale degli Ingegneri* (dom af 29.1.2009, sag C-311/06) vedrørende fortolkningen af direktiv 89/48 om indførelse af en generel ordning for gensidig anerkendelse af eksamensbeviser for erhvervskompetencegivende videregående uddannelser af mindst tre års varighed¹¹. Den præjudicielle forelæggelse for Domstolen vedrørte nærmere bestemt spørgsmålet om, hvorvidt indehaveren af et godkendelsesbevis udstedt af en anden medlemsstats myndighed, som ikke attesterer en uddannelse henhørende under denne stats uddannelsessystem og ikke er baseret på en eksamen eller erhvervserfaring opnået i denne stat, kan påberåbe sig bestemmelserne i nævnte direktiv med henblik på at få adgang til et lovreguleret erhverv i en værtsmedlemsstat. Domstolen besvarede dette spørgsmål benægtende og fastslog, at et bevis, som attesterer erhvervsmæssige kvalifikationer, ikke kan sidestilles med et »eksamensbevis« i direktivets forstand, uden at der helt eller delvist er opnået kvalifikationer inden for rammerne af uddannelsessystemet i den medlemsstat, som har udstedt det pågældende bevis. Et kvalifikationsbevis letter adgangen til et erhverv eller udøvelsen heraf, for så vidt som det attesterer, at indehaveren besidder en ekstra kvalifikation. Hvis det accepteres, at en person, der kun har opnået et af oprindelsesmedlemsstaten udstedt kvalifikationsbevis, der ikke i sig selv giver adgang til et lovreguleret erhverv, ikke desto mindre gives adgang til dette erhverv, uden at det i den anden medlemsstat opnåede godkendelsesbevis dog attesterer ekstra kvalifikationer eller erhvervserfaring, vil det ifølge Domstolen være i strid med princippet om, at medlemsstaterne fortsat har ret til at fastsætte et obligatorisk minimumskvalifikationsniveau med henblik på at sikre kvaliteten af den pågældende virksomhed på deres område.

Hvad angår etableringsfriheden og i tilknytning hertil den frie udveksling af tjenesteydelser eller de frie kapitalbevægelser har Domstolen afsagt flere domme vedrørende nationale bestemmelser, der havde til formål at beskytte den offentlige sundhed.

¹¹ Rådets direktiv 89/48/EØF af 21.12.1988 (EFT 1989 L 19, s. 16).

Heriblandt skal fremhæves to domme om italienske henholdsvis tyske lovbestemmelser, hvorefter det kun var farmaceuter, der kunne eje og drive apoteker. I sagen *Apothekerkammer des Saarlandes m.fl.* (dom af 19.5.2009, forenede sager C-171/07 og C-172/07) fastslog Domstolen, at artikel 43 EF og 48 EF ikke er til hinder for sådanne retsfor skrifter. En sådan regel om udelukkelse af personer, der ikke er farmaceuter, udgør ganske vist en restriktion i artikel 43 EF's forstand. Ifølge Domstolen kan denne restriktion imidlertid begrundes i beskyttelsen af den offentlige sundhed og nærmere bestemt i formålet om at sikre, at lægemiddelforsyningen af befolkningen er sikker og af god kvalitet. I betragtning af lægemidlers meget specielle karakter, idet disses terapeutiske virkninger i væsentligt omfang adskiller dem fra andre varer, og i betragtning af de risici, som et overforbrug eller en urigtig anvendelse af lægemidler medfører for den offentlige sundhed og for de sociale sikringsordningers økonomiske ligevægt, kan medlemsstaterne stille strenge krav til de personer, der forestår detailhandelen med lægemidler, bl.a. hvad angår den måde, lægemidlerne bliver forhandlet på, og profitsøgningen. Navnlig kan medlemsstaterne i princippet forbeholde farmaceuter detailsalget af lægemidler på grund af de garantier, der kræves af disse, og de oplysninger, som de skal være i stand til at give forbrugeren. I sagen *Kommissionen mod Italien* (dom af 19.5.2009, sag C-531/06) fulgte Domstolen et tilsvarende ræsonnement, da den fastslog, at den Italienske Republik ikke havde tilsidesat sine forpligtelser i henhold til artikel 43 EF og 56 EF ved at opretholde en lovgivning, hvorefter retten til at drive private apoteker inden for detailhandelen kun tilkom fysiske personer, der var i besiddelse af en universitetsgrad i farmakologi, og selskaber, hvori selskabsdeltagerne udelukkende var farmaceuter. Domstolen nåede til samme konklusion for så vidt angik det forhold, at det var umuligt for virksomheder, som forhandlede farmaceutiske produkter, at erhverve andele i selskaber, der drev kommunale apoteker.

Derimod fastslog Domstolen i *Hartlauer*-sagen (dom af 10.3.2009, sag C-169/07), at artikel 43 EF og 48 EF er til hinder for nationale bestemmelser, hvorefter det er nødvendigt at opnå tilladelse til at oprette en privat behandlingsinstitution i form af et selvstændigt tandbehandlingsambulatorium, og hvorefter der meddeles afslag på en ansøgning om en sådan tilladelse, når der – henset til det forhåndenværende behandlingstilbud fra sygekasselægerne – ikke forefindes et behov, der begrunder oprettelsen af en sådan institution. Ifølge Domstolen er en sådan lovgivning ikke egnet til at sikre gennemførelsen af formålet om at opretholde en god, stabil lægetjeneste, som alle har adgang til, samt om at imødegå en risiko for et alvorligt indgreb i den sociale sikringsordningens økonomiske ligevægt, eftersom den ikke også underlægger fællespraksiser en sådan ordning og ikke bygger på et kriterium, der i tilstrækkeligt omfang kan lægge en ramme for de nationale myndigheders skønsudøvelse. Hvis en ordning med forudgående administrativ godkendelse skal være begrundet, må den tillige bygge på objektive kriterier, der ikke er udtryk for forskelsbehandling, og på forinden kendte forhold, som sikrer, at den er egnet til i tilstrækkeligt omfang at lægge en ramme for de nationale myndigheders skønsudøvelse. Dette er imidlertid ikke tilfældet, ifølge Domstolen, såfremt meddelelsen af tilladelse til at oprette et nyt tandbehandlingsambulatorium undergives kriterier baseret på antallet af patienter pr. læge, der hverken er fastslået eller forinden er bragt til de berørte parter kendskab, eller såfremt ordningen med forudgående administrativ tilladelse er baseret på en fremgangsmåde, der kan bringe den objektive og upartiske behandling af den pågældende ansøgning om tilladelse i fare.

På området for etableringsfriheden og den frie udveksling af tjenesteydelser skal nævnes sagen *Kommissionen mod Italien* (dom af 28.4.2009, sag C-518/06), der vedrørte den italienske lovgivning, hvorefter alle forsikringsselskaber, herunder de selskaber, som har hovedsæde i en anden medlemsstat, men som driver virksomhed i Italien, har pligt til at levere en ansvarsforsikring for motorkøretøjer efter anmodning herom fra enhver potentiel kunde. Domstolen fastslog, at Den Italienske Republik ikke havde tilsidesat sine forpligtelser i henhold til artikel 43 EF og 49 EF ved at opretholde en sådan lovgivning. Kontraheringspligten udgør ganske vist en begrænsning af etableringsfriheden og den frie udveksling af tjenesteydelser. Ifølge Domstolen er denne restriktion

imidlertid begrundet i et hensyn til social beskyttelse, som hovedsageligt består i en garanti for, at skadelidte ved motorkøretøjsulykker får en passende erstatning. Hvad nærmere bestemt angik spørgsmålet om den omhandlede lovgivnings forholdsmæssighed bemærkede Domstolen, at det ikke er nødvendigt, at den restriktive foranstaltning, der er truffet af en medlemsstats myndigheder, svarer til en opfattelse, der er fælles for samtlige medlemsstater med hensyn til de nærmere bestemmelser for beskyttelse af den pågældende legitime interesse. Den omstændighed, at visse medlemsstater har valgt at indføre en anden ordning end den, som Den Italienske Republik har indført for at sikre, at alle indehavere af motorkøretøjer kan tegne en ansvarsforsikring for motor-køretøjer til en tarif, som ikke er eksorbitant, kan således ikke tages til indtægt for, at kontrahe-ringspligten går videre end hvad der er nødvendigt for at virkeliggøre det tilstræbte mål.

Man vil se, at Domstolen i samme dom også undersøgte artikel 9 i direktiv 92/49¹² nærmere og fastslog, at denne bestemmelse på ikke udtømmende vis definerer anvendelsesområdet for princippet om hjemlandstilsyn, idet det heraf fremgår, at finanstilsynet »navnlig« omfatter kontrol med selskabets solvens og oprettelsen af forsikringsmæssige hensættelser. Denne bestemmelse kan imidlertid ikke fortolkes således, at fællesskabslovgiver har haft til hensigt alene at gøre hjemlan-det kompetent til at foretage en kontrol, som udstrækkes til at omfatte forsikringsselskabernes kommercielle adfærd. Det følger heraf, at denne bestemmelse ikke udelukker muligheden for en kontrol, som udøves af værtsmedlemsstaten, af, hvorledes forsikringsselskaber, som driver virksomhed i denne stat inden for rammerne af etableringsfriheden og den frie udveksling af tjenesteydelser, beregner deres præmier, samt hvorledes der anvendes sanktioner.

På området for den frie udveksling af tjenesteydelser gav sagen *Liga Portuguesa de Futebol Profissional og Bwin International* (dom af 8.9.2009, sag C-42/07) Domstolen mulighed for at præcisere sin praksis med hensyn til forskrifter om spil og væddemål i medlemsstaterne. I dommen fastslog Domstolen, at artikel 49 EF ikke er til hinder for en medlemsstats lovgivning, som forbyder private erhvervsdrivende som Bwin International Ltd, der er etableret i andre medlemsstater, hvor de lovligt udbyder tilsvarende tjenesteydelser, at udbyde hasardspil via internettet på den nævnte medlemsstats område. Selv om en sådan lovgivning indebærer en restriktion for den frie udveksling af tjenesteydelser, må denne restriktion, henset til de særlige forhold, som gør sig gældende i forbindelse med udbud af hasardspil via internettet, ifølge Domstolen anses for begrundet i hensynet til bekæmpelse af svig og kriminalitet. Hvad angik undersøgelsen af, om den omhandlede ordning var nødvendig, bemærkede Domstolen, at sektoren for hasardspil via internettet ikke er blevet gjort til genstand for fællesskabsharmonisering. En medlemsstat kan således med rette være af den opfattelse, at alene den omstændighed, at en privat erhvervsdrivende lovligt udbyder tjenesteydelser inden for denne sektor via internettet i en anden medlemsstat, end hvor han er etableret, og hvor han i princippet allerede er underlagt retlige betingelser og kontrolforanstaltninger ved de kompetente myndigheder i sidstnævnte medlemsstat, ikke kan anses for en tilstrækkelig garanti for beskyttelsen af nationale forbrugere mod risikoen for svig og kriminalitet, henset til de problemer, der i en sådan forbindelse kan opstå for myndighederne i den medlemsstat, hvor den erhvervsdrivende er etableret, med hensyn til at vurdere de erhvervsdrivendes professionelle egenskaber og hæderlighed. Desuden indebærer de hasardspil, som er tilgængelige via internettet, på grund af den manglende direkte kontakt mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende en øget risiko af en anden art end den, som gælder på de traditionelle spillemarkeder, for eventuel svig begået af de erhvervsdrivende til skade for forbrugerne. Det kan desuden ikke udelukkes, at der består en mulighed for, at en erhvervsdrivende, som sponsorerer visse sportskonkurrencer,

¹² Rådets direktiv 92/49/EØF af 18.6.1992 om samordning af love og administrative bestemmelser vedrørende direkte forsikringsvirksomhed bortset fra livsforsikring og om ændring af direktiv 73/239/EØF og 88/357/EØF (EFT L 228, s. 1).

med hensyn til hvilke han modtager væddemål, samt visse hold, som deltager i disse konkurrencer, befinder sig i en situation, som gør det muligt for ham direkte eller indirekte at påvirke resultatet af disse konkurrencer og hermed øge sin fortjeneste.

På området for den frie udveksling af tjenesteydelser og de frie kapitalbevægelser henledes opmærksomheden på sagen *X og Passenheim-van Schoot* (dom af 11.6.2009, forenede sager C-155/08 og C-157/08) om en frist for efteropkrævning i den nederlandske lovgivning i en situation, hvor opsparede midler og indtægterne heraf holdes skjult for de nationale skattemyndigheder. I denne forbindelse fastslog Domstolen, at artikel 49 EF og 56 EF ikke er til hinder for, at en medlemsstat, hvis myndigheder ikke råder over nogen oplysninger om sådanne midlers eksistens, som gør det muligt at indlede en undersøgelse, anvender en længere frist for efteropkrævning, når de opsparede midler er anbragt i en anden medlemsstat, end når de befinder sig i den første medlemsstat. Den omstændighed, at denne anden medlemsstat har bankhemmelighed, er irrelevant i denne henseende. Ifølge Domstolen er disse traktatbestemmelser heller ikke til hinder for, at den bøde, der pålægges for at skjule de udenlandske midler og indtægter, fastsættes i forhold til det efteropkrævede beløb og på grundlag af dette længere tidsrum. Domstolen konstaterede, at en sådan lovgivning udgør en restriktion både for den frie udveksling af tjenesteydelser og for de frie kapitalbevægelser, men at den kan anses for at være begrundet i hensynet til en effektiv skattekontrol og bekæmpelsen af skattesvig, forudsat at proportionalitetsprincippet overholdes. På dette sidste punkt bemærkede Domstolen, at når medlemsstaten ikke har nogen oplysning om, at disse goder findes, som ville berettigede den til at indlede en undersøgelse, kan den ikke henvende sig til de kompetente myndigheder i den anden medlemsstat med henblik på, at de meddeler denne oplysninger, der er nødvendige for at foretage en korrekt skatteansættelse. Når en medlemsstats skattemyndigheder derimod har været i besiddelse af oplysninger, på grundlag af hvilke de kunne have henvendt sig til de kompetente myndigheder i andre medlemsstater, kan den omstændighed alene, at det omhandlede beskatningsgrundlag befinder sig i en anden medlemsstat, ikke begrunde en generel anvendelse af en yderligere frist for efteropkrævning, som på ingen måde tager udgangspunkt i den tid, der er nødvendig med henblik på en effektiv anvendelse af disse ordninger om gensidig bistand.

Hvad endelig angår princippet om de frie kapitalbevægelser har Domstolen truffet to afgørelser, der fortjener særlig opmærksomhed.

Det drejer sig for det første om *Persche*-sagen (dom af 27.1.2009, sag C-318/07), som angik den vanskelige problemstilling vedrørende gaver skænket til almennyttige institutioner. Efter at have præciseret, at sådanne gaver er omfattet af traktatens bestemmelser om de frie kapitalbevægelser, selv om de skænkes som naturaliegaver i form af genstande til daglig brug, fastslog Domstolen, at artikel 56 EF er til hinder for lovgivning i en medlemsstat, som med hensyn til gaver skænket til institutioner, der er anerkendt som almennyttige, kun indrømmer skattefradrag for gaver, der skænkes til institutioner etableret på det nationale område, uden at den skattepligtige gives mulighed for at godtgøre, at en gave ydet en institution, der er etableret i en anden medlemsstat, opfylder nævnte lovgivnings betingelser for at indrømme et sådant skattefradrag. Ifølge Domstolen kan en medlemsstat ganske vist i sin lovgivning om skattefradrag for gaver fastsætte regler om en forskellig behandling af indenlandske almennyttige institutioner i forhold til almennyttige institutioner, etableret i andre medlemsstater, når sidstnævnte forfølger andre formål end dem, der er fradragsberettigede i henhold til dens egen lovgivning. Imidlertid befinder en institution, der er etableret i en medlemsstat, og som opfylder de betingelser, en anden medlemsstat har fastsat for tildeling af skattefordele, for så vidt angår sidstnævnte medlemsstats tildeling af skattefordele til fremme af de pågældende almennyttige aktiviteter, sig i en situation, der kan sammenlignes med situationen for almennyttige institutioner, der er etableret i sidstnævnte medlemsstat. Ifølge Domstolen var den forskellige behandling, som var indført ved nævnte lovgivning, således en restriktion for de

frie kapitalbevægelser. Denne restriktion kunne ikke begrundes hverken i hensynet til at opretholde en effektiv skattekontrol eller i hensynet til at bekæmpe skattesvig. På dette sidste punkt præciserede Domstolen dog, at det som udgangspunkt er lovligt, at beskatningsmedlemsstaten nægter at indrømme en sådan fradragsret med hensyn til almenyttige institutioner beliggende i tredjelande, hvis det, bl.a. på grund af at dette tredjeland ikke er aftalemæssigt forpligtet til at afgive oplysninger, viser sig umuligt at indhente de nødvendige oplysninger fra tredjelandet.

For det andet drejer det sig om *Woningstichting Sint Servatius*-sagen (dom af 1.10.2009, sag C-567/07), der besvarede en anmodning om fortolkning af traktatbestemmelserne vedrørende de frie kapitalbevægelser, der skulle afgøre, om den nederlandske lovgivning om fremme af adgangen til boliger var forenelig med disse bestemmelser. I henhold til denne lovgivning skulle nederlandske organisationer godkendt på området for alment boligbyggeri med hensyn til deres grænseoverskridende ejendomsinvesteringsprojekter følge en administrativ procedure for forudgående tilladelse og godtgøre, at de pågældende investeringer blev gennemført af hensyn til det almene boligbyggeri i Nederlandene. Ifølge Domstolen udgør en sådan pligt en restriktion for de frie kapitalbevægelser. Domstolen medgav, at hensynet til en medlemsstats almene boligpolitik og finansieringen heraf kan udgøre tvingende almene hensyn og derfor kan begrunde en sådan restriktion. Domstolen præciserede imidlertid, at en ordning med forudgående administrativ tilladelse ikke kan begrunde, at de nationale myndigheder træffer skønsmæssige afgørelser, som kan føre til, at fællesskabsrettens bestemmelser mister deres effektive virkning. Hvis en sådan ordning skal være begrundet, må den tillige bygge på objektive kriterier, der ikke er udtryk for forskelsbehandling, og på forinden kendte forhold, som sikrer, at den er egnet til i tilstrækkeligt omfang at lægge en ramme for de nationale myndigheders skønsudøvelse, hvilket det påhviler den nationale ret at efterprøve.

Transport

I sagen *Sturgeon m.fl. og Böck og Lepuschitz* (dom af 19.11.2009, forenede sager C-402/07 og C-432/07) skulle Domstolen tage stilling til begrebet forsinkede flyafgange inden for rammerne af forordning nr. 261/2004¹³. Den pågældende forordning indeholder bestemmelser om en fast kompensation i tilfælde af en aflysning af en flyafgang, men ikke i tilfælde af en forsinket flyafgang. De sagsøgende passagerer nedlagde ved de forlæggende retter påstand om udbetaling af den faste kompensation med den begrundelse, at de ankom til deres respektive ankomstlufthavne med forsinkelser på 22 og 25 timer i forhold til det planlagte ankomsttidspunkt.

Domstolen bemærkede indledningsvis, at varigheden af en forsinkelse – selv om den er lang – ikke er tilstrækkelig til at anse en flyafgang for aflyst. En forsinket flyafgang kan, uanset varigheden af forsinkelsen, ikke anses for aflyst, når de øvrige faktorer bortset fra afgangstidspunktet, herunder særligt ruten, forbliver uændrede i overensstemmelse med den oprindelige planlægning.

Hvad angår retten til kompensation fastslog Domstolen, at passagerer, hvis flyafgang har været genstand for en aflysning, og passagerer, der er berørt af en forsinkelse, har lidt et sammenligneligt tab, nemlig et tab af tid, og de befinder sig således i en sammenlignelig situation, som ikke kan begrunde en forskelsbehandling. Domstolen konkluderede således, at passagerer på forsinkede flyafgange kan sidestilles med passagerer på aflyste flyafgange i forhold til anvendelsen af retten til kompensation, og de kan således også anmode om kompensation hos flyselskabet, når de

¹³ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 261/2004 af 11.2.2004 om fælles bestemmelser om kompensation og bistand til luftfartspassagerer ved boardingafvisning og ved aflysning eller lange forsinkelser og om ophævelse af forordning (EØF) nr. 295/91 (EUT L 46, s. 1).

ankommer til deres endelige bestemmelsessted tre timer eller mere efter det planlagte ankomst-tidspunkt, medmindre forsinkelsen skyldes usædvanlige omstændigheder. Domstolen bemærkede i denne forbindelse, at en teknisk fejl ved et luftfartøj ikke kan betragtes som en usædvanlig omstændighed, medmindre fejlen skyldes begivenheder, der på grund af deres karakter eller op-rindelse ikke er et led i det berørte luftfartsselskabs sædvanlige aktivitetsudøvelse og ligger uden for luftfartsselskabets faktiske kontrol.

Konkurrencereglerne

På det meget generelle plan fastslog Domstolen i sagen *X BV* (dom af 11.6.2009, sag C-429/07), at Kommissionen har beføjelse til på eget initiativ at indgive skriftlige indlæg for en ret i en medlemsstat i en sag, der vedrører skattefradrag af en bøde pålagt af Kommissionen for tilsidesættelse af artikel 81 EF eller 82 EF. I artikel 15 i forordning nr. 1/2003 om gennemførelse af konkurrence-reglerne i traktatens artikel 81 og 82¹⁴, der har overskriften »Samarbejde med de nationale domstole«, er det fastsat, at Kommissionen under nærmere fastlagte omstændigheder kan intervenere i sager, der verserer for de nationale retter. Domstolen præciserede, at Kommissionens mulighed for på eget initiativ at afgive skriftlige indlæg for disse retter er underlagt den ene betingelse, at den sammenhængende anvendelse af artikel 81 EF eller 82 EF kræver det. Denne betingelse kan være opfyldt selv i tilfælde, hvor den berørte procedure ikke vedrører spørgsmål om anvendelsen af artikel 81 EF eller 82 EF. Da der i øvrigt er en tæt forbindelse mellem bøderne og anvendelsen af artikel 81 EF og 82 EF, udgør den effektive virkning af de sanktioner, der pålægges af de nationale konkurrencemyndigheder eller af Fællesskabets konkurrencemyndigheder på grundlag af artikel 83, stk. 2, litra a), EF, en betingelse for den sammenhængende anvendelse af artikel 81 EF og 82 EF. Følgelig kan den afgørelse, som en ret i en medlemsstat skal træffe i en sag, der vedrører spørgsmålet, om en bøde eller en del af denne, skade virkningen af sanktionerne på området for konkurrencebegrænsende praksis og således indebærer en risiko for, at den sammenhængende anvendelse af artikel 81 EF og 82 EF bringes i fare. Domstolen fastslog således, at artikel 15 i forordning nr. 1/2003 i en sådan situation giver Kommissionen beføjelse til at indgive skriftlige indlæg for den nationale ret.

På området for karteller gav sagen *GlaxoSmithKline mod Kommissionen* (dom af 6.10.2009, forenede sager C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P og C-519/06 P) Domstolen lejlighed til at tage stilling til foreneligheden med artikel 81 EF af aftaler med det formål at begrænse parallelhandel med lægemidler¹⁵. Domstolen fastslog, at aftaler, som tilsigter at forbyde eller begrænse denne parallelhandel, i princippet har et konkurrencebegrænsende formål. Dette princip finder anvendelse inden for lægemiddelsektoren. Konstateringen af, at en aftale har et konkurrencebegrænsende formål, er ikke betinget af, at den endelige forbruger fratages fordele. Domstolen bemærkede i øvrigt, at en aftale for at blive fritaget i henhold til artikel 81, stk. 3, EF skal bidrage til at forbedre produktionen eller fordelingen af varerne eller til at fremme den tekniske eller økonomiske udvikling. Et sådant bidrag kan ikke antages at findes i enhver fordel, som opnås af de virksomheder, som deltager i aftalen, idet den skal indebære mærkbare objektive fordele, som kan opveje de ulemper, aftalen medfører for konkurrencen. Kommissionen kan således foretage en fremtidsanalyse. Det er tilstrækkeligt, at Kommissionen når til den overbevisning, at sandsynligheden for, at den mærkbare objektive fordel udmønter sig, for at finde, at aftalen indebærer en sådan fordel. Domstolen præciserede endvidere, at undersøgelsen af en aftale for at afgøre, om denne bidrager til at forbedre produktionen eller fordelingen af varerne eller til at fremme den tekniske eller økonomiske

¹⁴ Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16.12.2002 (EFT 2003 L 1, s. 1).

¹⁵ Om en undersøgelse af ensidige foranstaltninger til begrænsning af parallelhandel med lægemidler i forhold til artikel 82 EF jf. dom af 16.9.2008, forenede sager C-468/06–C-478/06, Sot. Lélou kai Sia, Sml. I, s. 7139.

udvikling, og om den kan skabe mærkbare objektive fordele, som skal foretages i betragtning af de faktiske omstændigheder og beviser, der er fremlagt som led i en anmodning om fritagelse, kan nødvendiggøre, at der tages hensyn til kendetegnene og de eventuelle særegenheder ved den af aftalen berørte sektor, såfremt disse kendetegn og særegenheder er afgørende for resultatet af undersøgelsen. En sådan hensyntagen betyder ikke, at bevisbyrden vendes, men sikrer blot, at undersøgelsen af anmodningen om fritagelse foretages i betragtning af de passende faktiske argumenter og beviser, ansøgeren har forelagt.

I sagen *Archer Daniels Midland mod Kommissionen* (dom af 9.7.2009, sag C-511/06 P) vedrørende et ulovligt kartel på området for citronsyre tog Domstolen stilling til konsekvenserne for retten til forsvar af kvalificeringen som kartelleder. En sådan kvalificering indebærer væsentlige konsekvenser for så vidt angår størrelsen af den bøde en virksomhed pålægges. Det udgør således for det første en skærpende omstændighed, og for det andet en omstændighed, som i tilfælde af virksomhedens samarbejde uden videre udelukker en meget betydelig nedsættelse af bøden. Domstolen fastslog, at det ikke påhviler Kommissionen i klagepunktsmeddelelsen at angive, hvorledes den vil anvende de faktiske omstændigheder med henblik på at fastlægge bødens størrelse, eller navnlig, om den har til hensigt på grundlag af disse faktiske omstændigheder at kvalificere en virksomhed som kartelleder, men det påhviler den imidlertid i det mindste at angive disse faktiske omstændigheder. Når dokumenterne og det bevismateriale, hvoraf de faktiske omstændigheder er udledt, og som udgør grundlaget for kvalificeringen som kartelleder, imidlertid består af erklæringer fra personer, der er omfattet af overtrædelsesproceduren, og således er subjektivt, gør den omstændighed, at disse dokumenter er vedlagt klagepunktmeddelelsen, uden at nævnte faktiske omstændigheder udtrykkeligt bliver nævnt i selve meddelelsen, det ikke muligt for den pågældende virksomhed hverken at vurdere den troværdighed, som Kommissionen tillægger hver af disse omstændigheder, og at bestride dem, eller følgelig effektivt at gøre sine rettigheder gældende. Ved at gøre sådan, har Kommissionen tilsidesat den pågældende virksomheds ret til forsvar. Kommissionen kan ikke lægge disse elementer til grund for kvalificeringen af virksomheden som kartelleder. I mangel af andet bevismateriale i klagepunktsmeddelelsen, der giver anledning til en sådan kvalificering, kan Kommissionen i øvrigt ikke uden videre afvise, at virksomheden kan få en meget betydelig nedsættelse af bøden i tilfælde af virksomhedens samarbejde. Domstolen bekræftede i samme sag i øvrigt, at den omstændighed, at overtrædelsen blev bragt til ophør straks efter Kommissionens første indgriben, ikke automatisk medfører en nedsættelse af bøden. Domstolen bemærkede endvidere, at en overtrædelses konkrete indvirkning på markedet er et blandt flere forhold, der skal tages i betragtning for at bedømme overtrædelsens grovhed.

Ved dom af 24. september 2009, *Erste Bank der österreichischen Sparkassen mod Kommissionen* (forenede sager C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P og C-137/07 P), afsagt inden for rammerne af en appel i »club Lombard«-sagen, fastslog Domstolen, at den omstændighed, at en aftale kun vedrører markedsføringen af varer i én medlemsstat, ikke er tilstrækkelig til at udelukke, at samhandelen mellem medlemsstater kan være påvirket. Da en sådan aftale ifølge selve sin natur styrker opdelingen i nationale markeder, hvorved den hæmmer den med EF-traktaten tilstræbte økonomiske sammenvoksning, foreligger der en stærk formodning for påvirkning af handelen mellem medlemsstater, og denne kan kun afkræftes, hvis undersøgelsen af aftalen og dens økonomiske sammenhæng viser det modsatte.

Domstolen præciserede i øvrigt, at Kommissionen ikke i tilfælde af en overtrædelse begået af et datterselskab var forpligtet til først at kontrollere, om betingelserne for at holde moderselskabet ansvarligt var opfyldt. Kommissionen havde således mulighed for at vælge at pålægge enten det datterselskab, der havde deltaget i overtrædelsen, eller det moderselskab, der i denne periode havde kontrolleret datterselskabet, en sanktion.

Hvad angår fastsættelsen af bødernes størrelse har Domstolen for det første fastslået, at et horisontalt priskartel vedrørende en så betydelig økonomisk sektor som banksektoren i princippet ikke kan undgå at blive kvalificeret som en meget alvorlig overtrædelse uanset den sammenhæng, hvori kartellet indgår. Domstolen præciserede videre, at ved vurderingen af overtrædelsens grovhed og i modsætning til hvad sagsøgerne havde gjort gældende, havde Retten ikke blot taget hensyn til aftalens iværksættelse, men havde fastslået dennes konkrete indvirkning på markedet. Domstolen fandt endvidere, at i forbindelse med fastsættelse af størrelsen af bøder betyder den omstændighed, at Kommissionen for at opdele de virksomheder, som spillede rollen som centrale institutter inden for en bankkoncern, i forskellige kategorier, tog hensyn til markedsandelene for medlemmerne af gruppen, ikke, at de centrale institutter blev pålagt ansvar for sidstnævntes ulovlige adfærd. Der er tale om et skridt, der har til formål at sikre, at niveauet for de bøder, der pålægges de centrale institutter, på passende måde afspejler alvoren ved deres egen ulovlige adfærd. Domstolen bemærkede endelig, at vedrørende størrelsen af bødenedsættelsen tilkommer det ikke Domstolen at sætte sin egen bedømmelse i stedet for den, som Retten har foretaget under udøvelsen af sin fulde prøvelsesret.

På området for misbrug af dominerende stilling har Domstolen afsagt to væsentlige domme.

Som følge af appel indbragt af France Télécom til prøvelse af Rettens dom af 30. januar 2007 (sag T-340/03, *France Télécom mod Kommissionen*, Sml. II, s. 107) stadfæstede Domstolen den pågældende dom, hvorved Retten ikke gav appellantens medhold i en påstand om annullation af Kommissionens beslutning, i hvilken selskabet blev pålagt en bøde på 10,35 mio. EUR for misbrug af dominerende stilling på det franske marked for husstandskunders adgang til højhastighedsinternet. Til selskabets argumentation om at Retten havde tilsidesat artikel 82 EF ved at finde, at godtgørelse af muligheden for at genindvinde tabene ikke udgjorde en forudsætning for konstateringen om, at der forelå underbudspriser, svarede Domstolen, at denne mulighed ikke udgør en nødvendig forudsætning for, at det kan fastslås, at en sådan prispolitik har karakter af misbrug. En sådan mulighed udgør blot en relevant faktor ved bedømmelsen af, om den pågældende praksis har karakter af misbrug, idet den f.eks. kan medvirke til i tilfælde af anvendelse af priser, der er lavere end de gennemsnitlige variable omkostninger, at udelukke andre økonomiske begrundelser end elimineringen af en konkurrent, eller til i tilfælde af anvendelse af priser, der er lavere end de samlede omkostninger, men højere end de gennemsnitlige variable omkostninger, at godtgøre, at der foreligger en plan, der har til formål at eliminere en konkurrent. Ifølge Domstolen er den omstændighed, at det ikke på nogen måde er muligt at genindvinde tabene, desuden ikke tilstrækkelig til at udelukke, at den omhandlede virksomhed vil have held til at styrke sin dominerende stilling, navnlig efter at en eller flere af virksomhedens konkurrenter har forladt markedet, således at graden af konkurrence på markedet, der allerede er svækket netop som følge af den omhandlede virksomheds tilstedeværelse, formindskes yderligere, og at forbrugerne påføres et tab som følge af begrænsningen af deres valgmuligheder.

I sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland mod Kommissionen* (dom af 16.7.2009, sag C-385/07 P) bemærkede Domstolen, at den rimelige karakter af fristen for afsigelse af dom bør vurderes på grundlag af omstændighederne i den enkelte sag, såsom sagens kompleksitet og parternes adfærd, og fastslog herefter, at det grundlæggende krav om retssikkerhed, som gælder for virksomhederne, og hensynet til at sikre, at konkurrencen inden for det indre marked ikke fordrejes under en tvist om, hvorvidt der foreligger en tilsidesættelse af konkurrencereglerne, har stor betydning, ikke kun for appellantens og selskabets konkurrenter, men også for udenforstående på grund af de mange personer, der er berørt heraf, og de involverede økonomiske interesser. For så vidt angår en tvist vedrørende misbrug af en dominerende stilling, som indehaves af en virksomhed, der kræver gebyr for den meget udbredte anvendelse af dens logo, og vedrørende nævnte tvists mulige følgevirkninger, udgør en sagsbehandlingstid for Retten, der har udgjort ca. fem år

og ti måneder, som ikke kan begrundes i nogen af de i sagen foreliggende særlige omstændigheder, det være sig tvistens kompleksitet, parternes adfærd eller proceduremæssige spørgsmål rejst af parterne, eller ved Rettens vedtagelse foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, en tilsidesættelse af kravet om, at retssager skal behandles inden for en rimelig tid. Domstolen bemærkede imidlertid, at selv om Rettens manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid udgør en rettergangsfejl, skal artikel 61, stk. 1, i statutten for Domstolen imidlertid fortolkes og anvendes effektivt. For så vidt som der ikke foreligger holdepunkter for, at den manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid har haft indflydelse på sagens udfald, ville en ophævelse af dommen ikke afhjælpe den af Retten foretagne tilsidesættelse af princippet om effektiv domstolsbeskyttelse. Hertil kommer, at Domstolen, henset til behovet for at sikre fællesskabskonkurrencereglerne iagttagelse, ikke udelukkende på grund af en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid kan give en appellant medhold i, at der kan rejses tvivl om, hvorvidt der foreligger en overtrædelse, når samtlige de anbringender, der er blevet gjort gældende til anfægtelse af de konstateringer, som Retten har foretaget vedrørende denne overtrædelse og den hermed forbundne administrative procedure, er blevet forkastet. Derimod kan Rettens tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid kun give anledning til en påstand om erstatning i forbindelse med et erstatningssøgsmål anlagt mod Fællesskabet inden for rammerne af artikel 235 EF og 288, stk. 2, EF.

Retspraksis vedrørende statsstøtte er endvidere blevet beriget med flere domme. I sagen *3F mod Kommissionen* (dom af 9.7.2009, sag C-319/07 P) havde Domstolen som appelinstans lejlighed til at forfine sin retspraksis vedrørende annullationssøgsmål på støtteområdet, når sagen er anlagt af en tredjepart, som ikke er støttemodtager. Sagen i første instans vedrørte en påstand fra arbejdernes almindelige fagforbund i Danmark om annullation af en kommissionsbeslutning, som erklærede en støtte i form af fritagelse for indkomstskat for sømænd om bord på fartøjer, der er registreret i det danske internationale skibsregister, der har til formål at bevare skibe, der kan overføres til bekvemmelighedsflag under nationalt flag, forenelig med fællesmarkedet, uden at den formelle undersøgelsesprocedure havde været indledt i henhold til artikel 88, stk. 2, EF. Retten havde afvist at antage fagforbundets søgsmål til realitetsbehandling, da den fandt, at hverken sagsøgeren eller medlemmerne af fagforeningen var individuelt berørt af den anfægtede beslutning.

I sin dom fastslog Domstolen først, at søgsmål til prøvelse af en beslutning om at undlade at indlede den formelle undersøgelsesprocedure antages til realitetsbehandling, såfremt sagsøgeren beviser, at han kan anses for at være en interesseret part som omhandlet i artikel 88, stk. 3, EF, hvis søgsmål tilsigter at beskytte de processuelle rettigheder. Det følger heraf, at det ikke er udelukket, at en fagforening for lønmodtagere kan anses for interesseret part som omhandlet i artikel 88, stk. 2, EF, såfremt den påviser, at dens egne eller medlemmernes interesser kan være berørt af den tildelte støtte.

Domstolen har i denne forbindelse understreget, at sagen drejede sig om spørgsmålet om, hvorvidt appellants konkurrencesituation over for de andre fagforeninger var blevet påvirket af tildelingen af den pågældende støtte. Det kan imidlertid ikke udledes af den omstændighed, at en aftale på grund af dens karakter og formål samt de socialpolitiske målsætninger, der forfølges med den, kan falde uden for anvendelsesområdet for artikel 81, stk. 1, EF, at de kollektive forhandlinger eller de parter, som er impliceret heri, ligeledes fuldt ud og automatisk falder uden for statsstøttere reglerne, eller at en sag med påstand om annullation, som disse parter eventuelt vil kunne anlægge, næsten automatisk vil blive afvist på grund af parternes deltagelse i disse forhandlinger. Såfremt man på forhånd udelukker muligheden for, at en fagforening kan bevise, at den er en interesseret part i den forstand, hvori dette udtryk anvendes i artikel 88, stk. 2, EF, under henvisning til sin rolle som forhandler i forbindelse med forhandlinger om kollektive overenskomster og virkningerne på denne rolle af nationale skattemæssige foranstaltninger, der af Kommissionen anses

for at være støtte, som er forenelig med fællesmarkedet, vil dette kunne bringe de socialpolitiske målsætninger, som bl.a. følger af artikel 136, stk. 1, EF og artikel 138, stk. 1, EF, i fare.

Domstolen fastslog endvidere, at da det ikke kan udelukkes, at organer, der repræsenterer arbejdstagerne i en støttemodtagende virksomhed, i deres egenskab af interesserede parter som omhandlet i artikel 88, stk. 2, EF fremsætter deres bemærkninger om sociale hensyn over for Kommissionen, der i givet fald kan tages i betragtning af denne, skal Fællesskabets retsinstanser, for at vurdere, om de argumenter, som sagsøgeren har udledt af Fællesskabets retningslinjer for statsstøtte til søtransport, er et tilstrækkeligt grundlag for at fastslå, at denne kan anses for at være interesseret part i den forstand, hvori dette udtryk anvendes i artikel 88, stk. 2, EF, undersøge de sociale elementer i den anfægtede beslutnings genstand på baggrund af Fællesskabets retningslinjer, som indeholder de retlige betingelser for vurderingen af foreneligheden med fællesmarkedet af den omtvistede statsstøtte.

I forbindelse med en appel til prøvelse af en dom fra Retten, som annullerede en kommissionsbeslutning på grund af manglende begrundelse, fastslog Domstolen i sagen *Kommissionen mod Italien og Wam* (dom af 30.4.2009, sag C-494/06 P), at Retten med rette havde konstateret, at en generel begrundelse, som var støttet på de gengivne principper fra *Tubemeuse*-dommen (sag C-142/87, Sml. I, s. 959), ikke i sig selv kunne anses for at opfylde kravene i henhold til artikel 253 EF i den konkrete sag. Domstolen bemærkede, at for så vidt angik støtte, som ved hjælp af subsidierede lån havde til formål at finansiere omkostninger forbundet med indtrængen på markedet i tredjestater, og idet subventionsækvivalenten udgjorde et relativt lavt beløb, var støttens påvirkning af handelen og konkurrencen inden for Fællesskabet vanskelig at gennemskue, hvorfor Kommissionen burde have givet en mere detaljeret begrundelse for sin beslutning. Den faktiske omstændighed, at den støttemodtagende virksomhed deltog i samhandelen inden for Fællesskabet ved at eksportere en vigtig del af sin produktion inden for Unionen, var ikke i sig selv tilstrækkelig til at påvise de nævnte virkninger.

I *Uteca-sagen* (dom af 5.3.2009, sag C-222/07) fastslog Domstolen, at artikel 87 EF skal fortolkes således, at en medlemsstats foranstaltning, hvorefter tv-selskaber pålægges en forpligtelse til at afsætte 5% af deres driftsindtægter til præfinansiering af europæiske spille- og tv-film, og nærmere bestemt at anvende 60% af disse 5% til produktioner, hvis originalsprog er et af de officielle sprog i denne medlemsstat, ikke udgør statsstøtte til denne medlemsstats filmindustri. Domstolen forklarede, at den fordel, som den omhandlede medlemsstats filmindustri kunne drage af en sådan foranstaltning, ikke udgjorde en fordel, der var ydet direkte af staten eller af offentlige eller private organer, der var udpeget eller oprettet af denne stat. Fordelen var en følge af anvendelsen af en generel ordning, som pålægger offentlige såvel som private tv-selskaber en forpligtelse til at afsætte en procentdel af deres driftsindtægter til præfinansiering af spille- og tv-film. Det fremgik ifølge Domstolen i denne sag heller ikke, at den omhandlede fordel var afhængig af de offentlige myndigheders kontrol med disse selskaber eller af direktiver, som de nævnte myndigheder rettede til sådanne selskaber.

Skatter og afgifter

På dette område skal nævnes *TNT Post UK*-sagen (dom af 23.4.2009, sag C-357/07), der på merværdiafgiftsområdet gav Domstolen anledning til nærmere at afgrænse anvendelsesområdet for fritagelsen for »det offentlige postvæsen« i artikel 13, punkt A, stk. 1, litra a), i sjette direktiv 77/388¹⁶. I tvisten i hovedsagen anfægtede selskabet TNT Post, der tilbyder merværdiafgiftspligtige »tjenester i forudgående led« ved håndteringen af erhvervspost, lovligheden af afgiftsfritagelsen for posttjenester, der tilbydes af Royal Mail, som er den eneste befordringspligtige postvirksomhed i Det Forenede Kongerige, og hvis status og forpligtelser ikke er blevet ændret efter liberaliseringen af markedet for posttjenester i denne medlemsstat i 2006. Under den præjudicielle sag fastslog Domstolen, at begrebet »det offentlige postvæsen« i nævnte artikel 13, punkt A, stk. 1, litra a), omfatter offentlige eller private virksomheder, der forpligter sig til helt eller delvist at opfylde postbefordringspligten i en medlemsstat, således som denne pligt er defineret i artikel 3 i direktiv 97/67¹⁷. I denne forbindelse opretholdes fritagelsen i artikel 13, punkt A, stk. 1, litra a), som hidtil, uanset liberaliseringen af postsektoren. Domstolen præciserede desuden, at fritagelsen finder anvendelse på levering af ydelser og dertil knyttede varer bortset fra personbefordring og telekommunikation, som præsteres af det offentlige postvæsen i dets egenskab af virksomhed, der forpligter sig til helt eller delvist at opfylde befordringspligten i en medlemsstat. Den finder ikke anvendelse på levering af ydelser og dertil knyttede varer, hvis vilkår er blevet forhandlet individuelt.

Tilnærmelse af lovgivningerne og ensartede lovgivninger

På et område, hvor retspraksis endnu engang har været særdeles righoldig, skal indledningsvis nævnes to domme vedrørende indgåelse af offentlige kontrakter.

I *Sea*-sagen (dom af 10.9.2009, sag C-573/07) vedrørende tildeling af en kontrakt om indsamling, transport og bortskaffelse af byaffald fastslog Domstolen, at artikel 43 EF og 49 EF, ligebehandlingsprincippet og princippet om forbud mod forskelsbehandling på grundlag af nationalitet såvel som den gennemsigtighedsforpligtelse, der følger heraf, ikke er til hinder for en direkte tildeling af en offentlig tjenesteydelseskontrakt til et 100% offentligt ejet aktieselskab, når den offentlige myndighed, som er ordregivende myndighed, fører en kontrol med dette selskab, som svarer til den kontrol, myndigheden fører med sine egne tjenestegrene, og dette selskab udfører hovedparten af sin virksomhed med den eller de offentlige myndigheder, som det ejes af.

Med forbehold af den forelæggende rets efterprøvelse af relevansen af de omhandlede vedtægtsbestemmelser kan den kontrol, som de myndigheder, der har aktier i selskabet, fører med det nævnte selskab, følgelig anses for at svare til den kontrol, myndighederne fører med deres egne tjenestegrene, når det nævnte selskabs aktivitet er begrænset til de nævnte myndigheders område og i det væsentligste udføres til fordel for disse, og når kontrollen udføres gennem vedtægtsmæssige organer, der består af repræsentanter fra de nævnte myndigheder, som udøver en bestemmende indflydelse såvel i forhold til de strategiske målsætninger som i forhold til det nævnte selskabs vigtige beslutninger.

¹⁶ Rådets sjette direktiv 77/388/EØF af 17.5.1977 om harmonisering af medlemsstaternes lovgivning om omsætningsafgifter – Det fælles merværdiafgiftssystem: ensartet beregningsgrundlag (EFT L 145, s. 1).

¹⁷ Rådets direktiv 97/67/EF af 15.12.1997 om fælles regler for udvikling af Fællesskabets indre marked for posttjenester og forbedring af disse tjenesters kvalitet (EFT 1998 L 15, s. 14), som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2002/39/EF af 10.6.2002 (EFT L 176, s. 21).

Domstolen præciserede endvidere, at selv om det ikke kan udelukkes, at et selskabs andele til enhver tid kan blive solgt til private investorer, vil en anerkendelse af, at den blotte mulighed herfor på ubestemt tid kan suspendere skønnet om, hvorvidt kapitalen i et selskab, der har fået tildelt en offentlig kontrakt, har offentlig karakter eller ej, imidlertid ikke være i overensstemmelse med retssikkerhedsprincippet. Åbning for kapital fra private investorer kan kun tages i betragtning, såfremt der på det tidspunkt, hvor den offentlige kontrakt bliver tildelt, er en konkret udsigt til en sådan åbning, og den er snarligt forestående.

I sagen *Kommissionen mod Tyskland* (dom af 9.6.2009, sag C-480/06) vedrørende en aftale om bortskaffelse af affald i et nyt affaldsforbrændingsanlæg indgået mellem fire Landkreise og Hamburg kommunes gaderengøringstjeneste uden forudgående udbudsprocedure fastslog Domstolen, at en aftale, der udgør både grundlaget og regelsættet for den fremtidige opførelse og drift af et anlæg til fuldførelsen af en public service-opgave, dvs. affaldsforbrænding, ikke er omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 92/50¹⁸, for så vidt som aftalen udelukkende er blevet indgået af offentlige myndigheder, uden deltagelse fra en privat part, og den ikke fastsætter eller foregriber indgåelsen af offentlige aftaler, som eventuelt er nødvendige for opførelsen og driften af affaldsbehandlingsanlægget.

En offentlig myndighed kan nemlig opfylde de opgaver, som påhviler den med hensyn til imødekommelse af almenhedens behov, enten gennem anvendelse af sine egne ressourcer eller i samarbejde med andre offentlige myndigheder, uden at være forpligtet til at gøre brug af eksterne organer, som ikke hører til dens tjenestegrene. For det første indeholder fællesskabsretten herved ikke en forpligtelse for offentlige myndigheder til, med henblik på i fællesskab at sikre deres public service-opgaver, at anvende en særlig retlig form. For det andet kan et sådant samarbejde mellem offentlige myndigheder ikke anfægte den primære målsætning med fællesskabsreglerne på området for udbud, dvs. den frie udveksling af tjenesteydelser samt en fri og ufordrejet konkurrence i alle medlemsstaterne, når gennemførelsen af dette samarbejde kun reguleres ud fra overvejelser og krav, der vedrører forfølgelsen af formål af almen interesse, og hvis princippet om ligebehandling af de berørte i direktiv 92/50 er sikret, således at ingen private virksomheder får en konkurrencefordel.

Herefter opregnes en række domme, hvori Domstolen skulle fortolke den fællesskabslovgivning, som har til formål at opstille rammerne for handelspraksis i et forbrugerbeskyttelsesperspektiv.

I *Messner*-sagen (dom af 3.9.2009, sag C-489/07) om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler vedrørende fjernsalg undersøgte Domstolen muligheden for at forlange erstatning af forbrugeren, som efter at have underskrevet en sådan aftale fortrød. Domstolen fastslog, at bestemmelserne i artikel 6, stk. 1, andet punktum, og artikel 6, stk. 2, i direktiv 97/7¹⁹ skal fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, hvorefter sælgeren kan forlange, at forbrugeren betaler erstatning for værdiforringelsen ved brug af et gode, der er erhvervet i henhold til en aftale om fjernsalg, i et tilfælde, hvor sidstnævnte rettidigt har udøvet sin fortrydelsesret. Forbrugeren ville nemlig i tilfælde af, at han skulle betale en sådan erstatning for værdiforringelse af den årsag alene, at han har haft mulighed for at bruge godet i det tidsrum, hvor det var i hans besiddelse, kun kunne udøve sin fortrydelsesret mod betaling af denne erstatning, hvilket ville være i klar modstrid med ordlyden af og formålet med artikel 6, stk. 1, andet punktum, og artikel 6, stk. 2, i direktiv 97/7 og navnlig

¹⁸ Rådets direktiv 92/50/EØF af 18.6.1992 om samordning af fremgangsmåderne ved indgåelse af offentlige tjenesteydelsesaftaler (EFT L 209, s. 1).

¹⁹ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF af 20.5.1997 om forbrugerbeskyttelse i forbindelse med aftaler vedrørende fjernsalg (EFT L 144, s. 19).

ville fratage forbrugeren muligheden for frit og uden pres at udnytte den betænkningstid, han er indrømmet ved direktivet. Fortrydelsesretten ville endvidere fungere dårligere og mindre effektivt, hvis forbrugeren blev pålagt at betale erstatning for værdiforringelsen alene som følge af det forhold, at han har undersøgt og afprøvet godet. Eftersom fortrydelsesretten netop har til formål at give forbrugeren denne mulighed, kan den omstændighed, at han har udnyttet muligheden, ikke have som konsekvens, at forbrugeren kun kan udøve denne ret mod betaling af en erstatning.

Bestemmelsen er imidlertid ikke til hinder for, at forbrugeren pålægges at betale erstatning for værdiforringelse ved brug af godet i tilfælde af, at den pågældende har gjort brug af godet på en måde, der er uforenelig med civilretlige principper, såsom princippet om god tro eller forbuddet mod uberettiget vinding, på den betingelse, at direktivets formål og navnlig virkningen og effektiviteten af fortrydelsesretten ikke bringes i fare, hvilket det påhviler den nationale ret at afgøre.

I *Pannon GSM-sagen* (dom af 4.6.2009, sag C-243/08) påpegede Domstolen, at den beskyttelse, direktiv 93/13²⁰ tildeler forbrugerne, omfatter tilfælde, hvor en forbruger, som med en erhvervsdrivende har indgået en kontrakt med et urimeligt vilkår, afholder sig fra at påberåbe sig den urimelige karakter af vilkåret, enten fordi han er uvidende om sine rettigheder, eller fordi han viger tilbage for at gøre sine rettigheder gældende som følge af de omkostninger, en retssag vil medføre. Den nationale domstols rolle på forbrugerbeskyttelsesområdet begrænser sig følgelig ikke til blot at være muligheden for at prøve, om et kontraktvilkår eventuelt måtte være urimeligt, men indebærer ligeledes forpligtelsen til ex officio at prøve dette spørgsmål, så snart den råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver, herunder når den kontrollerer sin egen stedlige kompetence. Når den nationale domstol anser et sådant vilkår for at være urimeligt, påhviler det den ikke at anvende vilkåret, medmindre forbrugeren, efter at han er blevet belært af retten, ikke har til hensigt at gøre gældende, at vilkåret er urimeligt og ikke-bindende.

Tilsvarende er en national regel, som bestemmer, at det kun er i tilfælde af, at forbrugeren for den nationale domstol har anfægtet et sådant vilkår og har fået medhold i, at et urimeligt kontraktvilkår er uden bindende virkning, uforeneligt med direktivet. En sådan regel udelukker nemlig den nationale domstols mulighed for ex officio at undersøge, om et kontraktvilkår er urimeligt.

Domstolen fastslog også, at et vilkår i en aftale, der er indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, som er indsat uden at have været genstand for individuel forhandling, og som henlægger enekompetencen til retten i den retskreds, hvor den erhvervsdrivendes hjemsted befinder sig, kan anses for urimeligt.

I samme retning fastslog Domstolen i *Asturcom Telecomunicaciones-sagen* (dom af 6.10.2009, sag C-40/08), at en national ret, hvortil der er indgivet en begæring om tvangsfuldbyrdelse af en retskraftig voldgiftskendelse, der er afsagt, uden at forbrugeren har givet møde, er forpligtet til, så snart den råder over de fornødne faktiske og retlige oplysninger herom, af egen drift at efterprøve, om den voldgiftsklausul, der er indeholdt i en kontrakt indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, er urimelig, for så vidt som retten i henhold til de nationale processuelle regler kan foretage en sådan efterprøvelse i lignende sager af intern art. Hvis dette er tilfældet, påhviler det denne ret at drage alle de konsekvenser, der følger heraf efter national lovgivning, for at sikre, at forbrugeren ikke er bundet af nævnte klausul.

²⁰ Rådets direktiv 93/13/EØF af 5.4.1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugerftaler (EFT L 95, s. 29).

Med henblik på denne efterprøvelse præciserede Domstolen, dels at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er en præceptiv bestemmelse, dels at i betragtning af karakteren og betydningen af den offentlige interesse, som den beskyttelse, dette direktiv giver forbrugerne, hviler på, skal artikel 6 anses for ligeværdig med nationale regler, der inden for den interne retsorden har rang af ufravigelige retsgrundsætninger.

I *Aventis Pasteur*-sagen (dom af 2.12.2009, sag C-358/08) havde Domstolen under henvisning til retspraksis i *O'Byrne*-sagen²¹ anledning til at præcisere, at artikel 11 i direktiv 85/374²² skal fortolkes således, at den er til hinder for, at en national lovgivning, hvorefter den sagsøgte part kan udskiftes med en anden under retssagen, kan anvendes efter udløbet af den i artiklen fastsatte frist til at inddrage en »producent«, som defineret i dette direktivs artikel 3, som sagsøgt i en retssag, der er indledt inden for den nævnte frist mod en anden person end denne.

For det første skal den nævnte artikel 11 imidlertid fortolkes således, at den ikke er til hinder for, at den nationale ret finder, at i den retssag, som inden for den i den nævnte artikel fastsatte frist er blevet indledt mod det helejede datterselskab af »producenten« i henhold til artikel 3, stk. 1, kan datterselskabet udskiftes med producenten, hvis retten fastslår, at beslutningen om at bringe det pågældende produkt i omsætning faktisk er blevet truffet af denne producent.

For det andet skal artikel 3, stk. 3, i direktiv 87/354 fortolkes således, at hvis den, der har lidt skade på grund af et påstået defekt produkt, ikke med rimelighed har kunnet identificere producenten af det pågældende produkt, inden han udøvede sine rettigheder over for leverandøren af dette, kan denne leverandør anses for at være en »producent«, navnlig med henblik på anvendelsen af artikel 11 i det nævnte direktiv, såfremt leverandøren ikke på eget initiativ og uden forsinkelse har meddelt skadelidte producentens identitet eller identiteten af den person, som har leveret produktet til ham, hvilket det tilkommer den nationale ret at vurdere under hensyn til sagens konkrete omstændigheder.

Hvad angår urimelig handelspraksis havde Domstolen anledning til at fortolke direktiv 2005/29²³ i *VTB-VAB*-sagen (dom af 23.4.2009, forenede sager C-261/07 og C-299/07). Domstolen fastslog, at dette direktiv er til hinder for en national bestemmelse, som, bortset fra visse undtagelser og uden at tage hensyn til særlige omstændigheder i hver enkelt sag, således generelt og forebyggende forbyder enhver tilgift, der ydes af en sælger til en forbruger.

Denne lovgivning indfører nemlig et forbud mod tilgift, selv om sådanne former for praksis ikke er omfattet af bilag I til samme direktiv, et bilag, som på udtømmende vis opregner de eneste former for handelspraksis, som under alle omstændigheder er forbudte, og som derfor ikke skal vurderes i hvert enkelt tilfælde.

Domstolen påpegede, at dette direktiv på fællesskabsplan foretager en totalharmonisering af reglerne om urimelige handelspraksis. Medlemsstaterne kan derfor ikke vedtage foranstaltninger, der

²¹ Dom af 9.2.2006, sag C-127/04, Sml. I, s. 1313.

²² Rådets direktiv 85/374/EØF af 25.7.1985 om tilnærmelse af medlemsstaternes administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser om produktansvar (EFT L 210, s. 29).

²³ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2005/29/EF af 11.5.2005 om virksomheders urimelige handelspraksis over for forbrugerne på det indre marked og om ændring af Rådets direktiv 84/450/EØF og Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 97/7/EF, 98/27/EF og 2002/65/EF og Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 2006/2004 (EUT L 149, s. 22).

er mere restriktive end dem, der fremgår af direktivet, ej heller med henblik på at sikre et højere forbrugerbeskyttelsesniveau.

Ved at opstille en formodning for ulovlighed af tilgift samtidig med, at den nationale lov indeholder en række undtagelser til forbuddet mod tilgift, opfylder en national bestemmelse ikke de krav, der følger af dette direktiv.

På området for intellektuel ejendomsret fortjener to domme en kort fremlægning.

For det første fastslog Domstolen i *FEIA*-sagen (dom af 2.7.2009, sag C-32/08), at artikel 14, stk. 3, i forordning nr. 6/2002²⁴, hvorefter retten til EF-designet tilkommer arbejdsgiveren, såfremt designet frembringes af en arbejdstager som led i udførelsen af dennes opgaver eller efter anvisninger fra vedkommende arbejdsgiver, medmindre andet er fastsat ved aftale eller i gældende national lovgivning, ikke finder anvendelse på EF-design, der frembringes efter bestilling. Fællesskabslovgiver har således haft til hensigt at definere den særlige ordning i denne forordnings artikel 14, stk. 3, ved en særlig type kontraktforhold, nemlig arbejdsforhold, hvilket udelukker undtagelsens anvendelighed på øvrige kontraktforhold, såsom kontraktforhold vedrørende design, der frembringes efter bestilling.

Når der for det første er tale om ikke-registrerede EF-design, der frembringes efter bestilling, og for det andet, at den nationale lovgivning ikke sidestiller sådanne design med design, der frembringes inden for rammerne af et ansættelsesforhold, skal forordningens artikel 14, stk. 1, fortolkes således, at retten til EF-designet tilkommer designeren, medmindre den ved aftale er blevet overdraget til dennes retssuccessor. Muligheden for ved aftale at overdrage rettigheder over EF-design fra designeren til dennes retssuccessor i henhold til forordningens artikel 14, stk. 1, er nemlig i overensstemmelse med såvel artiklens ordlyd som med de formål, der forfølges med forordningen. Tilpasningen af beskyttelsen af EF-design til de behov, der gør sig gældende inden for alle Fællesskabets økonomiske sektorer, gennem aftale om overdragelse af EF-design kan i den forbindelse bidrage til en effektiv håndhævelse af de rettigheder, der tillægges et EF-design inden for hele Fællesskabet. I øvrigt vil en bedre beskyttelse af industriel formgivning ikke alene fremme de enkelte designeres bidrag til summen af Fællesskabets formåen på dette område, men også fremme innovation og udvikling af nye produkter samt investering i produktion heraf. Det påhviler imidlertid den nationale ret at efterprøve indholdet af en sådan aftale og i den forbindelse om fornødent at fastslå, om rettighederne over det ikke-registrerede EF-design rent faktisk er blevet overdraget fra designeren til dennes retssuccessor, idet den i forbindelse med den pågældende undersøgelse anvender lovgivningen om aftaler med henblik på at fastslå, hvem der i overensstemmelse med forordningens artikel 14, stk. 1, er indehaver af det ikke-registrerede EF-design.

For det andet fastslog Domstolen i *Sony Music Entertainment*-sagen (dom af 20.1.2009, sag C-240/07), at beskyttelsestiden for ophavsret og visse beslægtede rettigheder, i det foreliggende tilfælde ret til reproduktion af fonogrammer, der er fastsat i direktiv 2006/116²⁵, i henhold til direktivets artikel 10, stk. 2, finder anvendelse, selv om det pågældende emne ikke på noget tidspunkt har været beskyttet i den medlemsstat, hvor beskyttelsen kræves. Det fremgår således af denne bestemmelses ordlyd, at den første af de alternative betingelser sigter til en forudgående beskyttelse af et givent emne i mindst én medlemsstat. Bestemmelsen forudsætter ikke, at denne medlemsstat er den, hvor beskyttelsen i henhold samme direktiv kræves. Uanset at direktivet har

²⁴ Rådets forordning (EF) nr. 6/2002 af 12.12.2001 om EF-design (EFT 2002 L 3, s. 1).

²⁵ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/116/EF af 12.12.2006 om beskyttelsestiden for ophavsret og visse beslægtede rettigheder (EUT L 372, s. 12).

til formål at harmonisere medlemsstaternes lovgivninger således, at beskyttelsestiden bliver ens inden for hele Fællesskabet, er det desuden hverken i overensstemmelse med selve ordlyden af den pågældende bestemmelse eller med direktivets formål at anlægge en fortolkning af artikel 10, stk. 2, i direktiv 2006/116, hvorefter anvendelsen af denne betingelse skulle forudsætte, at der i medfør af den nationale lovgivning i den medlemsstat, hvor beskyttelsen i henhold til direktivet kræves, allerede gælder en beskyttelse, selv om en sådan forudgående beskyttelse måtte være indrømmet i en anden medlemsstat.

Domstolen tilføjede, at artikel 10, stk. 2, i direktiv 2006/116 også skal fortolkes således, at den i dette direktiv fastsatte beskyttelsestid finder anvendelse i tilfælde, hvor det pågældende værk eller emne den 1. juli 1995 var beskyttet som sådant i mindst én medlemsstat efter denne medlemsstats nationale lovgivning om ophavsret og beslægtede rettigheder, og hvor indehaveren af sådanne rettigheder til dette værk eller dette emne, som er statsborger i et tredjeland, på denne dato nød beskyttelse i medfør af den pågældende nationale lovgivning. Spørgsmålet i relation til den nævnte bestemmelse om, hvorvidt en indehaver af ophavsretsbeslægtede rettigheder til et værk eller emne, som er statsborger i et tredjeland, den 1. juli 1995 nød beskyttelse i mindst én medlemsstat, skal vurderes i lyset af national lovgivning i denne medlemsstat og ikke i den medlemsstat, hvor den ved direktivets fastsatte beskyttelse kræves. For denne slutning taler desuden dette direktivs formål om harmonisering, herunder navnlig formålet om, at der skal fastsættes samme udgangspunkt for beregning af beskyttelsestiden for ophavsretsbeslægtede rettigheder, og at beskyttelsestiden for disse rettigheder skal være ens inden for hele Fællesskabet. Heraf følger, at det forhold, at en rettighedshaver, hvis værk eller emne den 1. juli 1995 var beskyttet i mindst én medlemsstat efter denne medlemsstats nationale lovgivning, er statsborger i et tredjeland og ikke nyder beskyttelse i medfør af den nationale lovgivning i den medlemsstat, hvor den i direktiv 2006/116 fastsatte beskyttelsestid påberåbes, ikke har betydning for anvendelsen af dette direktivs artikel 10, stk. 2. Det afgørende er nemlig, om det pågældende værk eller emne den 1. juli 1995 var beskyttet i medfør af den nationale lovgivning i mindst én medlemsstat.

Andre sektorer, som har været genstand for en harmonisering på fællesskabsplan, har også givet anledning til tvister.

I *Damgaard*-sagen (dom af 2.4.2009, sag C-421/07) skulle Domstolen præcisere begrebet reklame på området for humanmedicinske lægemidler. En journalist var blevet retsforfulgt for at have udbredt oplysninger til offentligheden vedrørende egenskaberne ved og tilgængeligheden af et lægemiddel, hvis markedsføring ikke var tilladt i nogen af medlemsstaterne, uanset at direktiv 2001/83²⁶ fastsætter et højt beskyttelsesniveau for forbrugerne hvad angår oplysninger om og reklame for lægemidler. Forelagt spørgsmålet, hvilken fortolkning der herefter skulle anlægges i forhold til artikel 86, stk. 1, i direktiv 2001/83, som ændret ved direktiv 2004/27²⁷, fastslog Domstolen, at en tredjemands udbredelse af oplysninger om et lægemiddel, navnlig om dets helbredende eller forebyggende egenskaber, kan anses for reklame i denne bestemmelses forstand, også selv om denne tredjemand handler på eget initiativ og retligt og faktisk helt uafhængigt af producenten eller sælgeren af et sådant lægemiddel. Domstolen tilføjede, at det tilkommer den nationale domstol at afgøre, om denne udbredelse udgør en form for opsøgende informationsvirksomhed, kundesøgning eller holdningspåvirkning, der tager sigte på at fremme ordinering, udlevering, salg eller forbrug af lægemidler.

²⁶ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/83/EF af 6.11.2001 om oprettelse af en fællesskabskodeks for humanmedicinske lægemidler (EFT L 311, s. 67).

²⁷ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2004/27/EF af 31.3.2004 om ændring af direktiv 2001/83/EF om oprettelse af en fællesskabskodeks for humanmedicinske lægemidler (EUT L 136, s. 34).

I ovennævnte *UTECA*-sag fastslog Domstolen, at direktiv 89/552 om samordning af visse love og administrative bestemmelser i medlemsstaterne vedrørende udøvelse af tv-radiospredningsvirksomhed, som ændret ved direktiv 97/36/EF²⁸, og navnlig artikel 3 heri, samt artikel 12 EF skal fortolkes således, at de ikke er til hinder for den spanske lovgivning, hvorefter tv-selskaber pålægges en forpligtelse til at afsætte 5% af deres driftsindtægter til præfinansiering af europæiske spille- og tv-film, og nærmere bestemt at anvende 60% af disse 5% til produktioner, hvis originalsprog er et af de officielle sprog i denne medlemsstat. Uanset om en sådan foranstaltning henhører under de områder, der er omfattet af direktivet, har medlemsstaterne ifølge Domstolen i princippet fortsat kompetence til at vedtage en sådan foranstaltning, forudsat at de iagttaget ved traktaten sikrede grundlæggende friheder. Selv om en sådan foranstaltning – i det omfang den indeholder en forpligtelse til at anvende 60% af de 5% af driftsindtægterne, der er øremærkede til præfinansiering af europæiske spille- og tv-film, til produktioner, hvis originalsprog er et af den omhandlede medlemsstats officielle sprog – udgør en restriktion af flere grundlæggende friheder, nemlig den frie udveksling af tjenesteydelser, etableringsfriheden, de frie kapitalbevægelser og arbejdskraftens frie bevægelighed, kan den begrundes ud fra formålet om at beskytte og fremme et eller flere af den omhandlede medlemsstats officielle sprog. I denne forbindelse er en sådan foranstaltning egnet til at nå dette mål, for så vidt som der dermed indføres en forpligtelse til at investere i spille- og tv-film, hvis originalsprog er et af de officielle sprog i denne medlemsstat. Det fremgår heller ikke ifølge Domstolen, at en sådan foranstaltning går ud over, hvad der er nødvendigt for at nå det nævnte mål. For det første berører denne foranstaltning kun 3% af tv-selskabernes driftsindtægter, og en sådan procentdel kan ikke anses for uforholdsmæssig i forhold til det forfulgte mål. Endvidere går en sådan foranstaltning ikke ud over, hvad der er nødvendigt for at nå de forfulgte mål, alene på grund af den omstændighed, at den ikke indeholder kriterier, der kan klassificere produktionerne som »kulturprodukter«. Eftersom sprog og kultur er uløseligt forbundet, skal det mål, som en medlemsstat forfølger, og som består i at beskytte og fremme et eller flere af medlemsstatens officielle sprog, ikke nødvendigvis være forbundet med andre kulturelle kriterier med henblik på at begrunde en restriktion af en af de ved traktaten sikrede grundlæggende friheder. En sådan foranstaltning går heller ikke ud over, hvad der er nødvendigt for at nå det forfulgte mål, blot fordi modtagerne af finansieringen overvejende er filmproducenter, der er etablerede i denne medlemsstat. Den omstændighed, at det kriterium, som foranstaltningen er begrundet i, nemlig et sprogligt kriterium, kan være en fordel for de filmproducentsselskaber, som arbejder på det i kriteriet omhandlede sprog, og som dermed i praksis for det meste kan være selskaber fra den medlemsstat, hvor dette sprog er et officielt sprog, står i nøje sammenhæng med det forfulgte mål. En sådan situation er ikke i sig selv et bevis for, at den omhandlede foranstaltning er uforholdsmæssig i forhold til formålet. Hvis dette var tilfældet, ville det tvingende almene hensyn, som en medlemsstat forfølger med formålet om at beskytte og fremme et eller flere af sine officielle sprog, blive berøvet sit indhold. Hvad angår artikel 12 EF præciserede Domstolen, at denne bestemmelse kun kan anvendes selvstændigt på forhold omfattet af fællesskabsretten, for hvilke traktaten ikke indeholder særlige bestemmelser om forbud mod forskelsbehandling. Princippet om forbud mod forskelsbehandling er imidlertid blevet gennemført på områderne for henholdsvis arbejdskraftens frie bevægelighed, etableringsretten, den frie udveksling af tjenesteydelser og den frie bevægelighed for kapital ved artikel 39, stk. 2, EF, artikel 43 EF, 49 EF og 56 EF. Eftersom det følger af det ovenfor anførte, at den omhandlede foranstaltning ikke er i strid med de nævnte traktatbestemmelser, kan den heller ikke betragtes som værende i strid med artikel 12 EF.

²⁸ Rådets direktiv 89/552/EØF af 3.10.1989 om samordning af visse love og administrative bestemmelser i medlemsstaterne vedrørende udøvelse af tv-radiospredningsvirksomhed (EFT L 298, s. 23).

Varemærker

På dette område skal der henvises til *PAGO International*-sagen (dom af 6.10.2009, sag C-301/07), som præciserede de betingelser, som et varemærke skal opfylde for at opnå beskyttelse som »velkendt« som omhandlet i artikel 9, stk. 1, litra c), i forordning nr. 40/94²⁹. I analogi med *Davidoff*-dommen (dom af 9.1.2003, sag C-292/00, Sml. I, s. 389) fastslog Domstolen indledningsvis, at beskyttelsen af velkendte EF-varemærker – til trods for ordlyden af denne artikel 9, stk. 1, litra c), og under hensyntagen til den generelle opbygning af og målene med det system, den indgår i – ikke kan være svagere, såfremt et tegn bruges for varer eller tjenesteydelser af samme eller lignende art, end hvis et tegn bruges for varer eller tjenesteydelser af anden art. Følgelig mente Domstolen også, at denne artikel beskytter et velkendt EF-varemærke for varer og tjenesteydelser, der er af lignende art som dem, det pågældende varemærke er registreret for. Herefter fastslog Domstolen, at et EF-varemærke for at kunne nyde den beskyttelse, der følger af denne bestemmelse, skal være kendt i en betydelig del af den berørte kundekreds for de varer eller tjenesteydelser, der er omfattet af varemærket, inden for en væsentlig del af Fællesskabets område, og at dette område, når henses til, at det internationale varemærke PAGO havde et renommé inden for hele en medlemsstats område, nemlig på hele Østrigs område, kan anses for at udgøre en væsentlig del af Fællesskabets område.

Socialpolitik

På dette område er Domstolen blevet stillet over for helt nye problematikker. I sagen *Akavan Erietyisalojen Keskusliitto AEK m.fl.* (dom af 10.9.2009, sag C-44/08) udtalte den sig for første gang om rækkevidden af forpligtelsen til information og konsultation som omhandlet i artikel 2 i direktiv 98/59 om tilnærmelse af medlemsstaternes lovgivninger vedrørende kollektive afskedigelser³⁰.

Hvad angår spørgsmålet om tidspunktet, da forpligtelsen til at indlede konsultationer opstår, mente Domstolen, at arbejdsgiverens pligt til at indlede konsultationer med arbejdstagernes repræsentanter opstår, når der i en koncern er truffet beslutninger af strategisk karakter eller vedrørende driftsmæssige ændringer, som tvinger arbejdsgiveren til at påtænke eller planlægge kollektive afskedigelser. Domstolen præciserede desuden, at denne forpligtelses opståen ikke afhænger af, om arbejdsgiveren er i stand til forinden at meddele arbejdstagernes repræsentanter alle de krævede oplysninger i henhold til artikel 2, stk. 3, første afsnit, litra b), i direktiv 98/59.

Hvad angår udpegelsen af den, det påhviler at indlede konsultationer, bemærkede Domstolen, at kravene om information, høring og underretning alene påhviler arbejdsgiveren. En virksomhed med bestemmende indflydelse, som arbejdsgiveren er en del af, har ikke karakter af arbejdsgiver, uanset at den kan træffe afgørelser, der er bindende for arbejdsgiveren. I forhold til en koncern bestående af et moderselskab og et eller flere datterselskaber påhviler forpligtelsen til at indlede konsultationer med arbejdstagernes repræsentanter det datterselskab, der er arbejdsgiver, når dette datterselskab, inden for hvilket der vil kunne foretages kollektive afskedigelser, er blevet bestemt.

Hvad angår afslutningen af konsultationsproceduren præciserede Domstolen, at i forhold til en koncern skal konsultationsproceduren være afsluttet af det datterselskab, som de kollektive afskedigelser vedrører, før datterselskabet i givet fald efter ordre fra moderskabet kan opsig de arbejdstagere, som berøres af disse afskedigelser.

²⁹ Rådets forordning (EF) nr. 40/94 af 20.12.1993 om EF-varemærker (EFT 1994 L 11, s. 1).

³⁰ Rådets direktiv 98/59/EF af 20.7.1998 (EFT L 225, s. 16).

I *Mono Car Styling*-sagen (dom af 16.7.2009, sag C-12/08) udtalte Domstolen sig – igen for første gang – om spørgsmålet, hvorvidt direktiv 98/59³¹ giver arbejdstagere, der ønsker at bestride tilsidesættelsen af en informations- og konsultationsprocedure, en individuel ret hertil.

Ifølge Domstolen er retten til information og høring som fastsat i direktiv 98/59, især i dets artikel 2, tildelt arbejdstagerne som en kollektiv helhed og har dermed en kollektiv karakter. Imidlertid er beskyttelsesniveauet for denne kollektive ret, som kræves efter artikel 6 i dette direktiv, opnået, når den relevante nationale bestemmelse giver arbejdstagernes repræsentanter en søgsmålsret, der ikke er undergivet begrænsninger eller særlige betingelser. Artikel 6 i direktiv 98/59, sammenholdt med direktivets artikel 2, skal derfor fortolkes således, at den ikke er til hinder for en national lovgivning, som fastlægger procedurer, hvis formål er at give såvel arbejdstagernes repræsentanter som arbejdstagerne individuelt betragtet mulighed for at kontrollere overholdelsen af forpligtelserne fastsat i dette direktiv, men som begrænser arbejdstagernes individuelle ret til at anlægge sag for så vidt angår klagepunkter, der kan gøres gældende, og betinger den af et krav om, at indvendingerne forudgående bliver tilkendegivet over for arbejdsgiveren af arbejdstagernes repræsentanter, samt af en forudgående meddelelse til arbejdsgiveren fra den berørte arbejdstager om, at han bestrider, at informations- og høringsproceduren er blevet overholdt.

Domstolen påpegede også, at ved anvendelsen af national ret skal den nationale domstol i henhold til princippet om direktivkonform fortolkning af national ret tage alle dennes bestemmelser i betragtning og i videst muligt omfang fortolke den i lyset af ordlyden af og formålet med et direktiv for at opnå det med direktivet tilsigtede resultat. I det omfang artikel 2 i direktiv 98/59 er til hinder for en national lovgivning, som begrænser forpligtelserne for en arbejdsgiver, som påtænker at foretage kollektive afskedigelser, i forhold til dem, der er fastsat i denne artikel, tilkommer det derfor den nationale domstol inden for rammerne af dens kompetence at sikre, at de forpligtelser, der påhviler en sådan arbejdsgiver, ikke bliver begrænset i forhold til dem, der er angivet i artikel 2 i det nævnte direktiv.

I *Meerts*-sagen (dom af 22.10.2009, sag C-116/08) havde Domstolen lejlighed til at præcisere de rettigheder, som tilkommer en lønmodtager, der afskediges under sin forældreorlov i form af nedsat arbejdstid, sådan som de følger af direktiv 96/34 om den rammeaftale vedrørende forældreorlov, der er indgået af UNICE, CEEP og EFS³².

På grundlag af konstateringen af, at § 2, stk. 6, i denne rammeaftale bestemmer, at erhvervede rettigheder eller rettigheder, som arbejdstageren er i færd med at erhverve på tidspunktet for forældreorlovens ikrafttræden, opretholdes uændret, indtil forældreorloven ophører, fastslog Domstolen, at det af såvel ordlyden af denne bestemmelse som af den sammenhæng, hvori den indgår, følger, at bestemmelsen har til formål at undgå ethvert tab eller forringelse af arbejdsrelaterede rettigheder, som arbejdstageren har erhvervet eller er i færd med at erhverve på tidspunktet for forældreorlovens ikrafttræden, og at sikre, at arbejdstageren ved orlovens ophør med hensyn til disse rettigheder er stillet på samme måde som før denne orlov. Henset til, at rammeaftalen vedrørende forældreorlov har til formål at fremme ligebehandling af mænd og kvinder, skal pligten til at respektere erhvervede rettigheder eller rettigheder, som arbejdstageren er i færd med at erhverve, anses for at være et udtryk for et særligt vigtigt princip i Fællesskabets sociallovgivning, der naturligvis ikke kan fortolkes indskrænkende. Det følger af formålene med rammeaftalen vedrørende forældreorlov, at rammeaftalens udtryk »erhvervede rettigheder eller rettigheder, som arbejdstageren

³¹ Jf. foregående fodnote.

³² Rådets direktiv 96/34/EF af 3.6.1996 (EFT L 145, s. 4), som ændret ved Rådets direktiv 97/75/EF af 15.12.1997 (EFT 1998 L 10, s. 24).

er i færd med at erhverve», omfatter enhver rettighed eller fordel i penge eller naturalier, som arbejdstageren direkte eller indirekte som følge af arbejdsforholdet kan gøre krav på over for arbejdsgiveren på tidspunktet for forældreorlovens ikrafttræden. Hertil hører enhver rettighed eller fordel vedrørende arbejdsvilkår, herunder det opsigelsesvarsel, som en arbejdstager har krav på – såfremt arbejdsgiveren ensidigt opsiges en tidsubegrænset kontrakt med en fuldtidsansat arbejdstager, mens denne har forældreorlov bevilget i form af nedsat arbejdstid – og hvis varighed afhænger af arbejdstagerens anciennitet i virksomheden, og hvis formål er at gøre det lettere for arbejdstageren at søge nyt arbejde. Alle disse rettigheder og fordele ville ikke være opretholdt, hvis en arbejdstager – såfremt arbejdsgiveren uden at respektere det ved lov fastsatte opsigelsesvarsel opsiges en fuldtidsansat arbejdstager, mens denne har forældreorlov bevilget i form af nedsat arbejdstid – mister sit krav på fratrædelsesgodtgørelse beregnet på grundlag af den i ansættelseskontrakten aftalte løn. En national lovgivning, som i forbindelse med forældreorlov medførte en forringelse af de af arbejdsforholdet afledte rettigheder, ville således kunne afholde arbejdstagere fra at gå på forældreorlov og være et incitament for arbejdsgivere til snarere at opsiges en arbejdstager på forældreorlov end en anden arbejdstager. Dette ville være i direkte modstrid med formålet med rammeaftalen vedrørende forældreorlov, som bl.a. er at sikre en forening af arbejdsliv og familieliv.

På dette grundlag konkluderede Domstolen, at rammeaftalen vedrørende forældreorlov er til hinder for, at den fratrædelsesgodtgørelse, som en arbejdstager har krav på – såfremt arbejdsgiveren, uden skellig grund og uden at respektere det ved lov fastsatte opsigelsesvarsel, ensidigt opsiges ansættelsesforholdet med en arbejdstager ansat på grundlag af en tidsubegrænset kontrakt og på fuld tid, mens denne har forældreorlov bevilget i form af nedsat arbejdstid – beregnes på grundlag af den på opsigelsestidspunktet oppebårne deltidsløn.

I *Hütter-sagen* (dom af 18.6.2009, sag C-88/08) fastslog Domstolen, at en national lovgivning, som udelukker, at der ved fastsættelsen af det løntrin, som kontraktansatte indplaceres på ved ansættelse i den offentlige forvaltning i en medlemsstat, medregnes beskæftigelsesperioder, som er tilbagelagt inden det fyldte 18. år, indebærer en forskelsbehandling på grund af alder, som ikke er begrundet i legitime hensyn og derfor er i strid med fællesskabsretten.

Domstolen fastslog, at en sådan ordning, som indebærer en forskelsbehandling af personer afhængig af, på hvilke alderstrin de har opnået deres erhvervs erfaring, indebærer en direkte forskelsbehandling på grundlag af et kriterium om, hvilken aldersgruppe den pågældende tilhører, i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i artikel 2, stk. 1, og artikel 2, stk. 2, litra a), i direktiv 2000/78³³.

Domstolen fastslog herefter, at de mål, der var forfulgt med den omhandlede lovgivning, nemlig om ikke at stille den almene gymnasieuddannelse ringere end den faglige uddannelse og om at fremme unge erhvervselevs optagelse på arbejdsmarkedet, var legitime hensyn som omhandlet i artikel 6, stk. 1, i direktiv 2000/78.

Alligevel fastslog Domstolen, at disse to formål forekommer at være modstridende, i det omfang den omtvistede foranstaltning ikke samtidigt kan fremme begge hensyn. Desuden hvad angår formålet om, at den almene gymnasieuddannelse ikke stilles ringere end den faglige, understregede Domstolen, at kriteriet vedrørende den alder, hvor den tidligere erfaring er opnået, gælder, uanset hvilken type uddannelse der er fulgt. Under disse omstændigheder findes kriteriet ikke hensigtsmæssigt til opfyldelse af formålet. Hvad angår formålet om at fremme integrationen af unge på

³³ Rådets direktiv 2000/78/EF af 27.11.2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv (EFT L 303, s. 16).

arbejdsmarkedet, som har fulgt en faglig uddannelse, bemærkede Domstolen, at reglen om, at der ikke kan tages hensyn til erfaring, som er opnået før det fyldte 18. år, gælder uden forskel for alle kontraktansatte i den offentlige forvaltning, uanset deres alder på ansættelsestidspunktet. Da denne regel ikke tager hensyn til personernes alder på ansættelsestidspunktet, er den derfor ikke egnet til at fremme integrationen på arbejdsmarkedet af en kategori af arbejdstagere, som er defineret ved deres unge alder.

Domstolen konkluderede, at den forskelsbehandling, der var blevet indført ved den omhandlede lovgivning, ikke kunne anses for begrundet og derfor var i strid med artikel 1, 2 og 6 i direktiv 2000/78.

Miljø

Miljøretlige tvister har ligesom de foregående år været meget fremtrædende i Domstolens sagsmængde.

I sagen *Kommission mod Malta* (dom af 10.9.2009, sag C-76/08) skulle Domstolen undersøge, hvorvidt Republikken Malta – sådan som påstået af Kommissionen – havde tilsidesat sine forpligtelser i henhold til Rådets direktiv 79/409/EØF af 2. april 1979 om beskyttelse af vilde fugle³⁴ ved mellem 2004 og 2007 at tillade forårsjagt på vagtel og turteldue.

I henhold til nævnte direktivs artikel 7, stk. 1 og 4, må disse to fuglearter nemlig ikke jages under deres træk til redebygningsstedet. Imidlertid fastsætter samme direktivs artikel 9, stk. 1, en undtagelsesordning til disse forbud, når ikke der findes nogen anden tilfredsstillende løsning.

Domstolen fastslog, at uanset at de to omhandlede arter inden for de pågældende år reelt havde været at finde på Malta om efteråret, havde jægerne inden for denne periode alene haft mulighed for at fange et ubetydeligt antal fugle. I øvrigt holder disse fugle kun til på en begrænset del af Malta. Endelig ligger bestanden af disse to fuglearter, hvorpå der drives jagt, inden for rammerne af, hvad der må betragtes som et tilfredsstillende niveau. Det fremgår navnlig af den røde liste over truede arter, som udarbejdes af Den Internationale Naturværnsunion, at de pågældende arter er klassificeret i kategorien af arter, der giver anledning til »mindre betænkeligheder«. Under hensyn til disse ganske særlige omstændigheder mente Domstolen ikke, at efterårsjagten på disse to arter på Malta kunne anses for en anden tilfredsstillende løsning i forhold til åbning af en forårsjagtsæson.

Denne konstatering indebærer imidlertid ikke, at der skal gives ubegrænset mulighed for at tillade udøvelse af jagt om foråret, men at muligheden herfor skal begrænses til, hvad der er strengt nødvendigt og under den forudsætning, at de øvrige formål, som tilstræbes med direktivet, ikke bringes i fare. Domstolen mente således ikke, at åbningen af en forårsjagtsæson, hvorunder de to fuglearter vender tilbage til deres redebygningssted, og som indebærer, at der dræbes tre gange flere vagtler og otte gange flere turtelduer end dem, som dræbes under jagten i efteråret, udgør en løsning, der kan betegnes som adækvat og strengt afpasset efter det formål om beskyttelse af arterne, som tilstræbes med direktivet.

Under disse omstændigheder fastslog Domstolen, at Republikken Malta havde tilsidesat undtagelsesbetingelserne og dermed tilsidesat sine forpligtelser i henhold til dette direktiv.

³⁴ EFT L 103, s. 1.

I sagen *Kommission mod Polen* (dom af 16.7.2009, sag C-165/08) skulle Domstolen undersøge, hvorvidt Republikken Polen havde tilsidesat sine forpligtelser i henhold til direktiv 2001/18³⁵ og direktiv 2002/53³⁶ ved generelt at udstede forbud mod markedsføringen af genetisk modificerede frøsorter og mod at optage dem på den nationale sortsliste.

Republikken Polen fremsatte det usædvanlige argument, at direktiv 2001/18 og 2002/53 ikke i det foreliggende tilfælde kunne finde anvendelse, eftersom de forfølger målsætningerne om fri omsætning, miljøbeskyttelse og den offentlige sundhed, hvorimod den nationale lovgivning forfulgte etiske eller religiøse formål. Med andre ord mente denne medlemsstat, at de omtvistede nationale bestemmelser faldt uden for de ovennævnte direktivers anvendelsesområde, hvorfor de hindringer for den frie bevægelighed for GMO'er, som de medførte, og som kunne være i strid med artikel 28 EF, i givet fald kunne være berettiget ifølge artikel 30 EF.

Domstolen mente ikke, at det for afgørelsen af sagen var nødvendigt at tage stilling til, om medlemsstaterne fortsat kan påberåbe sig etiske eller religiøse hensyn som begrundelse for vedtagelsen af nationale foranstaltninger, der fraviger bestemmelserne i direktiv 2001/18 og 2002/53. Det var tilstrækkeligt at fastslå, at Republikken Polen ikke havde godtgjort, at de omtvistede nationale retsforskrifter faktisk forfulgte de hævdede formål. Det måtte derfor fastslås, at generelle forbud såsom dem, der er indeholdt i de omtvistede nationale retsforskrifter, er i strid med de forpligtelser, som påhviler Republikken Polen såvel efter artikel 22 og 23 i direktiv 2001/18 som artikel 4, stk. 4, og artikel 16 i direktiv 2002/53. På denne baggrund konkluderede Domstolen, at en medlemsstat, der udsteder et forbud mod fri omsætning af genetisk modificerede frøsorter og mod at optage genetisk modificerede afgrøder på den nationale sortsliste, tilsidesætter sine forpligtelser i henhold til artikel 22 og 23 i direktiv 2001/18 og sine forpligtelser i henhold til artikel 4, stk. 4, samt artikel 16 i direktiv 2002/53.

Inden for rammerne af en sag om beregningen af afgift på affald (dom af 16.7.2009, sag C-254/08, *Futura Immobiliare m.fl.*), der gav anledning til at anvende princippet om, at forureneren betaler, fortolkede Domstolen artikel 15, litra a), i direktiv 2006/12³⁷ således, at den ikke på fællesskabsrettens nuværende udviklingstrin er til hinder for nationale bestemmelser, der med henblik på finansiering af en ordning med håndtering og bortskaffelse af dagrenovation foreskriver en afgift, der beregnes på grundlag af et skøn over den affaldsmængde, der frembringes af brugerne af ordningen, og ikke på grundlag af den affaldsmængde, som disse rent faktisk frembringer og overlader til indsamling.

Til støtte for sit ræsonnement lagde Domstolen den omstændighed til grund, at i en situation, hvor indehavere af affald overlader dette til en indsamler, bestemmer den nævnte artikel 15, litra a), at omkostningerne ved bortskaffelsen af affald i overensstemmelse med princippet om, at forureneren betaler, afholdes af indehaverne. Det er dog ofte vanskeligt og endog byrdefuldt at fastlægge den nøjagtige mængde af dagrenovation, der overlades til indsamling af hver enkelt indehaver. På denne baggrund kan anvendelsen af kriterier, der er baseret dels på indehavernes produktionskapacitet, beregnet på grundlag af arealet af de ejendomme, der bebos, samt anvendelsen af disse, og/eller dels på arten af det frembragte affald, give mulighed for at beregne omkostningerne til bortskaffelse af affald og at fordele dem blandt de forskellige indehavere, eftersom disse to parametre er egnede til direkte at påvirke omkostningernes størrelse.

³⁵ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2001/18/EF af 12.3.2001 om udsætning i miljøet af genetisk modificerede organismer og om ophævelse af Rådets direktiv 90/220/EØF (EFT L 106, s. 1).

³⁶ Rådets direktiv 2002/53/EF af 13.6.2002 om den fælles sortsliste over landbrugsplantearter (EFT L 193, s. 1).

³⁷ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2006/12/EF af 5.4.2006 om affald (EUT L 114, s. 9).

Domstolen præciserede, at det imidlertid påhvilede den forelæggende ret på grundlag af de faktiske og retlige omstændigheder, som den havde fået forelagt, at efterprøve, om den i hovedsagen omhandlede afgift på affald førte til, at visse indehavere, i det foreliggende tilfælde hotelvirksomheder, blev pålagt udgifter, der var klart uforholdsmæssige i forhold til de affaldsmængder eller til karakteren af det affald, som disse kunne frembringe.

Visum, asyl og indvandring

Antallet af sager på asylområdet er voksende, og Domstolen har haft lejlighed til at fortolke flere direktiver på dette område for første gang.

I sagen *Petrosian m.fl.* (dom af 29.1.2009, sag C-19/08) beskæftigede Domstolen sig nærmere med proceduren for overførsel af asylansøgninger og havde derved lejlighed til at fortolke forordning nr. 343/2003³⁸. Familien Petrosian fra Armenien havde indgivet en asylansøgning i Frankrig og herefter i Sverige. De svenske myndigheder ønskede at sende familien tilbage til Frankrig, men familien Petrosian havde gentagne gange anfægtet denne afgørelse, således at fristen på seks måneder i nævnte forordnings artikel 20, stk. 1, litra d), var udløbet. Denne frist, der »løber fra det tidspunkt, hvor der bliver truffet en afgørelse om klage eller indbringelse for en domstol«, formodes at give den medlemsstat, som har modtaget asylansøgningen, mulighed for at foranstalte overførslen, mens fristens udløb medfører, at samme stat er ansvarlig for asylansøgningens behandling. Det centrale spørgsmål i sagen var, hvilken begivenhed der fik seks månedersfristen til at løbe.

I sin besvarelse sondrede Domstolen mellem to situationer, alt efter om den nationale lovgivning giver sagsanlæg opsættende virkning eller ej. Domstolen udtalte således, at hvor et sagsanlæg ikke har opsættende virkning, løber fristen for gennemførelse af overførslen fra det tidspunkt, hvor den medlemsstat, der er blevet anmodet om at acceptere overførslen, ved en udtrykkelig eller en formodet afgørelse accepterer at tilbagetage ansøgeren. Når et sagsanlæg ifølge lovgivningen i den medlemsstat, der anmoder om overførslen, derimod kan tillægges opsættende virkning, løber fristen for gennemførelse af overførslen først fra afsigelsen af den retlige afgørelse, hvormed overførselssagen realitetsbehandles, og som ikke længere udgør nogen hindring for gennemførelse af overførslen, og ikke allerede fra vedtagelsen af den foreløbige retsafgørelse, hvormed overførslen udsættes. I betragtning af formålet med at fastsætte en frist for medlemsstaterne skal tidspunktet for udløsning af fristen fastsættes således, at medlemsstaterne råder over en frist på seks måneder, som de til fulde formodes at drage nytte af med henblik på at træffe de nødvendige tekniske foranstaltninger til gennemførelse af overførslen. Domstolen tog desuden hensyn til, at princippet om domstolsbeskyttelse og om medlemsstaternes procesautonomi skulle iagttages.

Dernæst skulle Domstolen i *Elgafaji*-sagen (dom af 17.2.2009, sag C-465/07) tage stilling til rækkevidden af den subsidiære beskyttelse i henhold til artikel 15 i direktiv 2004/83³⁹ om fastsættelse af minimumsstandards for anerkendelse af tredjelandsskatsborgere eller statsløse som flygtninge. Det forelagte spørgsmål var, hvorvidt betingelsen om en »alvorlig og individuel trussel mod en civilpersons liv eller fysiske integritet som følge af vilkårlig vold i forbindelse med international eller intern væbnet konflikt« i artikel 15, litra c), skal forstås således, at ansøgeren om subsidiær

³⁸ Rådets forordning (EF) nr. 343/2003 af 18.2.2003 om fastsættelse af kriterier og procedurer til afgørelse af, hvilken medlemsstat der er ansvarlig for behandlingen af en asylansøgning, der er indgivet af en tredjelandsskatsborger i en af medlemsstaterne (EUT L 50, s. 1).

³⁹ Rådets direktiv 2004/83/EF af 29.4.2004 om fastsættelse af minimumsstandards for anerkendelse af tredjelandsskatsborgere eller statsløse som flygtninge eller som personer, der af anden grund behøver international beskyttelse, og indholdet af en sådan beskyttelse (EUT L 304, s. 12).

beskyttelse skal føre bevis for, at truslen er specifikt rettet mod denne på grund af specielle omstændigheder ved den pågældendes situation, således som Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol kræver.

Domstolen besvarede dette spørgsmål benægtende. Domstolen bemærkede, at artikel 15 har et selvstændigt indhold, der er forskelligt fra artikel 3 i den europæiske menneskerettighedskonvention (EMRK), og som derfor skal undergives en selvstændig fortolkning. Dernæst fandt Domstolen, at den form for overlast, som i litra c), er defineret som en »alvorlig og individuel trussel mod [ansøgerens] liv eller fysiske integritet«, omfatter en mere generel risiko end de to andre former for overlast, der er defineret i artikel 15, som f.eks. dødsstraf, og som dækker situationer, hvor ansøgeren specifikt er udsat for en risiko for en bestemt form for overlast. Desuden er den trussel, der henvises til, uløseligt forbundet med en generel situation, som består i »international eller intern væbnet konflikt«.

Endelig er den vold, som er årsag til truslen, karakteriseret som »vilkårlig«, et udtryk, som indebærer, at den kan ramme personer uden hensyn til deres personlige situation. I denne henseende præciserede Domstolen, at i jo højere grad en ansøger eventuelt er i stand til at godtgøre, at han er specifikt berørt på grund af specielle omstændigheder vedrørende hans personlige situation, desto mindre er kravet til graden af vilkårlig vold, for at han kan være berettiget til subsidær beskyttelse. Domstolen bemærkede afslutningsvis, at denne fortolkning af artikel 15, litra c), er fuldt ud forenelig med den europæiske menneskerettighedskonvention og med retspraksis vedrørende artikel 3 i særdeleshed.

Endelig vedrørte de præjudicielle forelæggelser i sagen *Zurita García og Choque Cabrera* (dom af 22.10.2009, forenede sager C-261/08 og C-348/08) spørgsmålet om, hvorvidt konventionen om gennemførelse af Schengenaftalen (herefter »gennemførelseskonventionen«) og Schengengrænsekodeksen forpligter medlemsstaternes kompetente myndigheder til at træffe en afgørelse om udvisning over for enhver tredjelandstatsborger, hvis det er fastslået, at han ulovligt opholder sig på en medlemsstats område. Baggrunden for sagen var María Julia Zurita García og Aurelio Choque Cabrera, over for hvem der var blevet truffet to udvisningsafgørelser, fordi de ulovligt opholdt sig på spansk område. Ifølge den spanske lov og fortolkningen heraf skal sanktionen i et sådant tilfælde i praksis begrænses til en bøde, medmindre der foreligger yderligere omstændigheder, der kan begrunde, at bøden erstattes med udvisning. M. García og A. Cabrera indbragte sagen for den nationale ret, som herefter forelagde spørgsmålet for Domstolen.

I sin besvarelse konstaterede Domstolen først, at der er en uoverensstemmelse mellem ordlyden af den omhandlede tekst i den spanske sprogversion og i de andre sprogversioner. Da den spanske sprogversion imidlertid er den eneste, hvori udvisning udgør en forpligtelse og ikke en mulighed for myndighederne, konkluderede Domstolen, at lovgivers egentlige hensigt ikke har været at pålægge de omhandlede medlemsstater en forpligtelse til at foretage udvisning. I øvrigt konstaterede Domstolen, at gennemførelseskonventionen giver fortrinsret til en frivillig udrejse for en tredjelandstatsborger, som har ulovligt ophold. Hertil kommer, at selv om gennemførelseskonventionen bestemmer, at en tredjelandstatsborger under visse omstændigheder bør udvises fra den medlemsstat, på hvis område han er blevet pågrebet, er denne konsekvens underlagt de betingelser, som er fastsat i den pågældende medlemsstats nationale ret. Følgelig fandt Domstolen, at fremgangsmåderne for anvendelsen af gennemførelseskonventionen om tredjelandstatsborgere, som ikke eller ikke længere opfylder betingelserne for tilladelse til kortvarigt ophold på en medlemsstats område, herunder navnlig de betingelser, under hvilke der kan ske udvisning, bør fastsættes i hver medlemsstats nationale ret. Domstolen konkluderede, at hverken gennemførelseskonventionen eller Schengengrænsekodeksen forpligter medlemsstaterne til at vedtage

en afgørelse om udvisning over for en tredjelandstatsborger, der ulovligt opholder sig på en medlemsstats område.

Samarbejde på det civilretlige område og inden for international privatret

2009 har været kendetegnet af adskillige sager på området for international privatret. Indledningsvis skal nævnes dom af 6. oktober 2009, *ICF* (sag C-133/08), hvor Domstolen for første gang fortolkede Romkonventionen om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser⁴⁰. Forelagt en række spørgsmål vedrørende konventionens artikel 4 bemærkede Domstolen først, at Romkonventionen blev vedtaget for inden for den internationale privatrets område at fortsætte det lovharmoniseringsarbejde, som påbegyndtes med vedtagelsen af Bruxelleskonventionen om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser⁴¹. I henhold til Romkonventionen har parterne frit lovvalg ved indgåelse af aftaler. Er der ikke foretaget et lovvalg, er aftalen underkastet loven i det land, som den har sin nærmeste tilknytning til. Desuden indeholder konventionen en formodning, hvorefter tilknytningsmomentet er det sted, hvor den part, som skal præstere den for aftalen karakteristiske ydelse, har sin bopæl, ligesom den indeholder specifikke tilknytningsmomenter bl.a. hvad angår aftaler om varetransport. I denne forbindelse fastslog Domstolen, at tilknytningsmomentet i konventionens artikel 4, stk. 4, kun finder anvendelse på andre certepartier end »certepartier for en enkelt rejse«, når hovedformålet med aftalen ikke blot er tilrådighedsstillelse af et transportmiddel, men transport af godset i egentlig forstand. I øvrigt fastslog Domstolen, at konventionens artikel 4, stk. 5, skal fortolkes således, at når det af omstændighederne som helhed tydeligt fremgår, at aftalen har en nærmere tilknytning til et andet land end det, som fastlægges på grundlag af et af de tilknytningsmomenter, som er fastsat i samme konventions artikel 4, stk. 2-4, tilkommer det den nationale ret at se bort fra disse tilknytningsmomenter og anvende loven i det land, som aftalen har sin nærmeste tilknytning til. Endelig fastslog Domstolen, at en del af aftalen i særlige tilfælde kan underkastes en anden lov end den, som anvendes på resten af aftalen, når denne dels mål fremstår som selvstændigt.

Fortolkningen af forordning nr. 44/2001 om retternes kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser på det civil- og handelsretlige område (Bruxelles I-forordningen)⁴² og konventionen af 27. september 1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (Bruxelleskonventionen), har også givet anledning til flere domme, som er værd at nævne. Baggrunden for *Apostolides*-sagen (dom af 28.4.2009, sag C-420/07) var delingen af Cypern efter de tyrkiske troppers invasion i 1974. Republikken Cypern, der tiltrådte Den Europæiske Union i 2004, har kun en egentlig kontrol over øens sydlige del, mens den nordlige del er blevet til Den Tyrkiske Republik Nordcypern, der kun anerkendes af Tyrkiet. Henset til disse faktiske forhold, suspenderer en protokol til tiltrædelsesakten for Republikken Cypern anvendelsen af EU-retten i de egne, som Republikken Cyperns regering ikke har nogen effektiv kontrol over. Den forelæggende ret, der var en domstol i Det Forenede Kongerige, skulle påkende en sag anlagt af en cypriotisk statsborger med henblik på anerkendelse og fuldbyrdelse af to domme afsagt af en ret med sæde i den sydlige del af øen, hvorved to britiske statsborgere dømtes til at rømme en ejendom beliggende i den nordlige del, og forelagde i denne forbindelse Domstolen en række spørgsmål vedrørende fortolkningen og anvendelsen af forordning nr. 44/2001. Først fastslog Domstolen, at undtagelsen i protokollen ikke er til hinder for, at

⁴⁰ Konventionen om, hvilken lov der skal anvendes på kontraktlige forpligtelser, åbnet for undertegnelse i Rom den 19.6.1980 (EFT 1980 L 266, s. 1).

⁴¹ Konventionen af 27.9.1968 om retternes kompetence og om fuldbyrdelse af retsafgørelser i borgerlige sager, herunder handelssager (EFT 1978 L 304, s. 77).

⁴² Rådets forordning (EF) nr. 44/2001 af 22.12.2000 (EFT 2001 L 12, s. 1).

forordning nr. 44/2001 anvendes på en retsafgørelse, som er truffet af en cypriotisk ret med sæde i det regeringskontrollerede område, men som vedrører en ejendom beliggende i det nordlige område. Dernæst konstaterede Domstolen, at den omstændighed, at ejendommen er beliggende i et område, hvorover regeringen ikke har nogen effektiv kontrol, og de omhandlede retsafgørelser derfor ikke rent praktisk kan fuldbyrdes det sted, hvor ejendommen er beliggende, ikke er til hinder for anerkendelse eller fuldbyrdelse af retsafgørelserne i en anden medlemsstat. Artikel 22, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 vedrører således medlemsstaternes internationale kompetence og ikke deres nationale kompetencefordeling. Domstolen bemærkede tillige, for så vidt angår undtagelsen om grundlæggende retsprincipper i den medlemsstat, som anmodningen rettes til, at en ret ikke – uden at dette bringer formålet med forordning nr. 44/2001 i fare – kan nægte at anerkende en retsafgørelse fra en ret i en anden medlemsstat, alene fordi den finder, at den nationale ret eller fællesskabsretten er anvendt urigtigt. I en sådan situation kan undtagelsen kun finde anvendelse, i det omfang den retlige fejl indebærer, at anerkendelse eller fuldbyrdelse af retsafgørelsen udgør en åbenbar overtrædelse af en retsregel, der anses for væsentlig i den pågældende medlemsstats nationale retsorden. Endelig fastslog Domstolen, at anerkendelse eller fuldbyrdelse af en udeblivelsesdom ikke kan nægtes, når sagsøgte har kunnet anfægte udeblivelsesdommen, og når denne anfægtelse har givet ham mulighed for at gøre gældende, at det indledende processkrift eller et tilsvarende dokument ikke er blevet forkyndt for ham i så god tid og på en sådan måde, at han har kunnet varetage sine interesser.

I *Allianz-sagen (tidligere Riunione Adriatica di Sicurtà)* (dom af 10.2.2009, sag C-185/07) fastslog Domstolen, at den omstændighed, at en ret i en medlemsstat udsteder et forbud, hvorved en person afskæres fra at anlægge en retssag eller fortsætte en allerede anlagt retssag for retterne i en anden medlemsstat (»anti-suit injunction«⁴³), med den begrundelse, at en sådan retssag er i strid med en voldgiftsaftale, er uforenelig med forordning nr. 44/2001. Domstolen bemærkede, at en sag, der resulterer i vedtagelsen af en »anti-suit injunction«, ikke er omfattet af anvendelsesområdet for forordning nr. 44/2001, men kan have konsekvenser, som er til skade for forordningens effektive virkning. Dette gælder navnlig, når en sådan sag forhindrer en ret i en anden medlemsstat i at udøve de beføjelser, som den er tillagt i medfør af forordning nr. 44/2001. Domstolen fastslog derfor, at hvis en sag på grund af tvistens genstand, dvs. på grund af karakteren af de rettigheder, som ønskes beskyttet, er omfattet af anvendelsesområdet for forordning nr. 44/2001, er et forudgående spørgsmål vedrørende anvendeligheden af en voldgiftsaftale ligeledes omfattet af forordningens anvendelsesområde. Det følger heraf, at et anbringende om manglende kompetence under henvisning til, at der foreligger en voldgiftsaftale, er omfattet af anvendelsesområdet for forordning nr. 44/2001, og det tilkommer udelukkende denne ret at træffe afgørelse om dette anbringende såvel som dens egen kompetence i medfør af nævnte forordning. Den omstændighed, at en ret i en medlemsstat, som normalt er kompetent i medfør af forordning nr. 44/2001, via en »anti-suit injunction« forhindres i at udtale sig om samme forordnings anvendelighed i den tvist, som er blevet indbragt for den, svarer nødvendigvis til at fratage retten kompetencen til at udtale sig om sin egen kompetence. En »anti-suit injunction« overholder derfor ikke det generelle princip, hvorefter enhver ret, for hvilken en sag er blevet indbragt, selv i medfør af de regler, den skal anvende, afgør, om den er kompetent til at træffe afgørelse i den sag, som er blevet indbragt for den. Samtidig er den i strid med den tillid, som de kontraherende stater gensidigt tillægger hinandens retssystemer, retsinstitutioner og domstole. En »anti-suit injunction« er derfor ikke forenelig med forordning nr. 44/2001.

Anvendelsesområdet for forordning nr. 44/2001 var også et centralt spørgsmål i *SCT Industri-sagen* (dom af 2.7.2009, sag C-111/08). Domstolen fastslog her, at nævnte forordning ikke finder

⁴³ Jf. også Domstolens dom af 27.4.2004, sag C-159/02, *Turner*, Sml. I, s. 3565.

anvendelse på et søgsmål vedrørende ejendomsretten til selskabsandele anlagt i forbindelse med en konkursbehandling. Henset til den tætte forbindelse, der er mellem et søgsmål med påstand om annullation af en overdragelse af selskabsandele, gennemført af kurator i forbindelse med en konkursbehandling, og selve konkursbehandlingen, falder et sådant søgsmål ind under undtagelsen vedrørende konkurs i forordning nr. 44/2001.

Efter at Domstolen i *Color Drack*-sagen (dom af 3.5.2007, sag C-386/05, Sml. I, s. 3699) havde beskæftiget sig med varekøbskontrakter, der fastsatte flere leveringssteder, skulle Domstolen i *Rehder*-sagen (dom af 9.7.2009, sag C-204/08) tage stilling til nogle kontrakter om levering af tjenesteydelser, hvori der var fastsat flere steder for tjenesteydelsernes levering, nærmere bestemt kontrakter om lufttransport. Domstolen fastslog her, at den specielle kompetenceregulering for kontraktforhold i artikel 5, nr. 1), i forordning nr. 44/2001 opfylder et formål om nærhed og er begrundet med tilstedeværelsen af et snævert tilknytningsled mellem kontrakten og den ret, som skal dømme i sagen. I tilfælde, hvor de omhandlede tjenesteydelser leveres på en flerhed af leveringssteder i forskellige medlemsstater, er det således i lyset af formålene om nærhed og forudsigelighed nødvendigt at finde frem til det sted, der sikrer det tætteste tilknytningsled mellem den omhandlede kontrakt og den kompetente ret, og navnlig stedet, hvor leveringen af hovedydelsen ifølge kontrakten finder sted. Ved lufttransport af personer fra en medlemsstat til en anden, som foretages i henhold til en aftale, der er indgået med et enkelt luftfartsselskab, er det efter sagsøgerens valg den ret, inden for hvis retskreds flyets afgangs- eller ankomststed befinder sig, der er kompetent til at bedømme krav om compensation baseret på transportaftalen og på forordning nr. 261/2004 om fælles bestemmelser om compensation til luftfartspassagerer⁴⁴.

I dom af 2. april 2009, *Gambazzi* (sag C-394/07), udtalte Domstolen sig om begrebet »retsafgørelse« i bestemmelserne om anerkendelse og fuldbyrdelse i Bruxelleskonventionen og om, i hvilket omfang anerkendelse og fuldbyrdelse kan nægtes med henvisning til, at der er sket en overtrædelse af grundlæggende retsprincipper i den stat, som begæringen rettes til. For det første fastslog Domstolen, at en udeblivelsesdom eller -kendelse er »retsafgørelser«, eftersom de er afsagt under en civilretlig sag, der som udgangspunkt følger princippet om en kontradiktorisk sagsbehandling. Bruxelleskonventionens artikel 25 henviser uden at sondre til enhver afgørelse truffet af retter i de kontraherende stater. For at sådanne retsafgørelser er omfattet af konventionens anvendelsesområde, er det tilstrækkeligt, at der er tale om retsafgørelser, der, før der indgives begæring om anerkendelse eller fuldbyrdelse heraf, i domsstaten er blevet truffet eller har kunnet træffes efter en kontradiktorisk sagsbehandling. Domstolen præciserede, at den omstændighed, at retten havde truffet afgørelse som om sagsøgte, der lovligt havde givet møde i sagen, var udeblevet, ikke var tilstrækkelig til at anfægte, at afgørelsen kunne kvalificeres som en »retsafgørelse«. For det andet fastslog Domstolen, at retten i den stat, som begæringen rettes til, med hensyn til undtagelsen om grundlæggende retsprincipper kan tage hensyn til den omstændighed, at retten i domsstaten har truffet afgørelse om sagsøgerens påstande uden at høre sagsøgte, der lovligt havde givet møde for retten, men som blev udelukket fra retsforhandlingerne ved en kendelse, fordi han ikke havde opfyldt forpligtelser, som var blevet pålagt ved andre kendelser afsagt tidligere i samme sag. Undtagelsen om grundlæggende retsprincipper kan anvendes, hvis det fremgår, at udelukkelsesforanstaltningen udgør et åbenbart og uforholdsmæssigt indgreb i sagsøgtes ret til at blive hørt. Den forelæggende rets kontrol skal ikke blot vedrøre de betingelser, hvorunder de retsafgørelser, som begæres fuldbyrdet, er blevet truffet, men også de betingelser, hvorunder påbudskendelserne er

⁴⁴ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 261/2004 af 11.2.2004 om fælles bestemmelser om compensation og bistand til luftfartspassagerer ved boardingafvisning og ved aflysning eller lange forsinkelser og om ophævelse af forordning nr. 295/91 (EUT L 46, s. 1).

blevet truffet, og navnlig de retsmidler, som sagsøgte har haft adgang til, og om sagsøgte har haft adgang til at blive hørt.

Domstolen har også skullet fortolke visse bestemmelser i forordning nr. 2201/2003 om kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældreansvar og om ophævelse af forordning nr. 1347/2000⁴⁵. Først skal *Hadadi*-sagen (dom af 16.7.2009, sag C-168/08) nævnes. I denne sag udtalte Domstolen sig om kriteriet vedrørende ægtefællernes statsborgerskab i forbindelse med valg af værneting i skilsmisssager. Det foreliggende tilfælde drejede sig om to ægtefæller, der begge havde dobbelt statsborgerskab, nemlig fransk-ungarsk, og som hver især havde indgivet skilsmissebegæring i et af disse to lande. Domstolen konstaterede indledningsvis, at forordning nr. 2201/2003 ikke opererer med en sontring afhængig af, om en person har statsborgerskab i ét eller i flere lande. Derfor kan denne forordnings bestemmelse, hvorefter retterne i den medlemsstat, hvor ægtefællerne har statsborgerskab, er kompetent, ikke fortolkes forskelligt, afhængig af, om de to ægtefæller begge har statsborgerskab i de samme to lande, eller om de hver især har ét statsborgerskab i samme land. Når ægtefællerne har statsborgerskab både i den medlemsstat, hvori den ret, hvorved sagen er anlagt, er beliggende, og i en samme, anden medlemsstat, skal den ret, hvorved sagen er anlagt, tage i betragtning, at ægtefællerne også har statsborgerskab i den anden medlemsstat, og at sagen i overensstemmelse med nævnte forordning kunne have været behørigt anlagt ved retterne i denne anden medlemsstat. Dernæst bemærkede Domstolen, at kompetencereglerne i skilsmisssager hviler på flere alternative objektive kriterier, uden at der er indbyrdes rangorden mellem kompetencereglerne. Den samtidige eksistens af flere kompetente retter er herefter tilladt, uden at der angives nogen rangorden mellem disse. På denne baggrund konkluderede Domstolen, at når begge ægtefæller har statsborgerskab i de samme to medlemsstater, ville det stride mod forordningen, hvis kompetencen ved retterne i én af disse medlemsstater blev afvist med den begrundelse, at sagsøgeren ikke har anden tilknytning til denne stat. Domstolen præciserede herefter, at retterne i de medlemsstater, hvor ægtefællerne har statsborgerskab, er kompetente i medfør af denne forordning, således at ægtefællerne kan vælge at indbringe sagen for retten i den medlemsstat, de ønsker.

Efterfølgende fortolkede Domstolen i *A*-sagen (dom af 2.4.2009, sag C-523/07) for første gang begrebet »sædvanligt opholdssted« for et barn som kriterium for valg af værneting i forældremyndighedssager. Da forordning nr. 2201/2003 ikke indeholder nogen udtrykkelig henvisning til medlemsstaternes ret med henblik på at fastlægge betydningen og rækkevidden af begrebet »sædvanligt opholdssted«, fastslog Domstolen, at der er tale om et selvstændigt begreb. Henset til denne forordnings kontekst og formål, svarer det sædvanlige opholdssted til det sted, som afspejler en vis familiemæssig og social tilknytning for barnet. Der skal bl.a. tages hensyn til opholdets varighed og lovlighed samt til vilkårene og baggrunden for opholdet på en medlemsstats område og for familiens flytning hertil, til barnets statsborgerskab, stedet og vilkårene for barnets skolegang, dets sprogkundskaber samt barnets familiemæssige og sociale relationer i denne stat. Herefter fremhævede Domstolen, at det tilkommer den forelæggende ret at fastlægge barnets sædvanlige opholdssted ud fra en helhedsvurdering af de særlige faktiske omstændigheder i den konkrete sag. Desuden anførte Domstolen nogle præciserende bemærkninger vedrørende ordningen for foreløbige og sikrende retsmidler i artikel 20 i forordning nr. 2201/2003. En national ret kan træffe sådanne retsmidler, hvis de skal anvendes på en uopsættelig situation, hvis de skal anvendes over for personer, der befinder sig i den pågældende medlemsstat, og hvis de er af foreløbig karakter. Iværksættelsen af disse retsmidler, der vedtages af hensyn til beskyttelse af barnets tarv, samt

⁴⁵ Rådets forordning (EF) nr. 2201/2003 af 27.11.2003 om kompetence og om anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser i ægteskabssager og i sager vedrørende forældreansvar og om ophævelse af forordning (EF) nr. 1347/2000 (EUT L 338, s. 1).

vurderingen af deres bindende karakter sker i henhold til national ret. Når det sikrende retsmiddel først er iværksat, er den nationale ret ikke forpligtet til at henvise sagen til den kompetente ret i en anden medlemsstat. Hvis hensynet til beskyttelse af barnets tarv kræver det, skal en national ret, som har erklæret sig inkompetent, imidlertid underrette den kompetente ret i en anden medlemsstat herom.

Forkyndelse af notarialdokumenter, udstedt uden for rammerne af en retslig procedure, var sagsgenstanden i dom af 25. juni 2009, *Roda Golf & Beach Resort* (sag C-14/08). Her fastslog Domstolen, at begrebet »udenretsligt dokument« som omhandlet i artikel 16 i forordning nr. 1348/2000 om forkyndelse i medlemsstaterne af retslige og udenretslige dokumenter i civile og kommercielle sager⁴⁶ er et fællesskabsretligt begreb. Amsterdamtraktatens formål om at skabe et område med frihed, sikkerhed og retfærdighed samt overførslen fra EU-traktaten til EF-traktaten af den ordning, der gør det muligt at vedtage foranstaltninger på området for retligt samarbejde i civile sager med grænseoverskridende virkninger, bevidner nemlig medlemsstaternes vilje til at forankre sådanne foranstaltninger i Fællesskabets retsorden og til derved at knæsatte princippet om disse foranstaltningers selvstændige fortolkning. Domstolen fastslog, at forkyndelsen af notarialdokumenter uden for rammerne af en retslig procedure henhører under anvendelsesområdet for forordning nr. 1348/2000. Eftersom formålet med ordningen om forkyndelse inden for Fællesskabet er, at det indre marked kan fungere tilfredsstillende, kan det retslige samarbejde, som er nævnt i artikel 65 EF og forordning nr. 1348/2000, ikke begrænses til alene at omhandle retslige procedurer. Dette samarbejde kan ligeledes forekomme uden for en sådan procedure, for så vidt som det har grænseoverskridende virkninger og er nødvendigt for det indre markeds funktion. Domstolen præciserede, at det er usandsynligt, at denne vide fortolkning af begrebet udenretsligt dokument vil lægge et alt for stort pres på de nationale retters ressourcer, eftersom medlemsstaterne dels frit kan udpege andre instanser end disse retsinstanser som fremsendende instanser eller modtagende instanser, dels har adgang til at lade forkyndelse foretage direkte med posten for personer, der er bosat i en anden medlemsstat.

Politisamarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager

I *Wolzenburg*-sagen (dom af 6.10.2009, sag C-123/08) blev Domstolen anmodet om at tage stilling til, hvorvidt en national lovgivning, i henhold til hvilken nationale statsborgere og statsborgere fra andre medlemsstater behandles forskelligt for så vidt angår afslag på fuldbyrdelse af en europæisk arrestordre, er forenelig med EU-retten. I henhold til den nederlandske lovgivning til gennemførelse af rammeafgørelse 2002/584 om den europæiske arrestordre⁴⁷ var statsborgere i andre medlemsstater, i modsætning til hvad der var fastsat for nationale statsborgere, kun omfattet af en undtagelse fra denne fuldbyrdelse på den betingelse, at de lovligt havde haft ophold i Nederlandene i en uafbrudt periode på fem år, og at de var i besiddelse af en opholdstilladelse på ubestemt tid. Domstolen konstaterede først, at artikel 12, stk. 1, EF fandt anvendelse, idet medlemsstaterne ved gennemførelsen af en rammeafgørelse ikke må tilsidesætte fællesskabsretten, nærmere bestemt EF-traktatens bestemmelser om unionsborgernes ret til at færdes og opholde sig frit på medlemsstaternes område. Dernæst fastslog Domstolen, at rammeafgørelsens artikel 4, nr. 6) skal fortolkes således, at når der er tale om en unionsborger, kan den fuldbyrdende medlemsstat, ud over at opstille en betingelse vedrørende varigheden af opholdet, ikke lade anvendelsen af grunden til at afslå fuldbyrdelse af en europæisk arrestordre være afhængig af yderligere administrative krav, såsom at den pågældende er i besiddelse af en opholdstilladelse på ubestemt tid. Afslutningsvis

⁴⁶ Rådets forordning (EF) nr. 1348/2000 af 29.5.2000 (EFT L 160, s. 37).

⁴⁷ Rådets rammeafgørelse 2002/584/RIA af 13.6.2002 om den europæiske arrestordre og om procedurerne for overgivelse mellem medlemsstaterne (EFT L 190, s. 1).

nåede Domstolen frem til det resultat, at princippet om forbud mod forskelsbehandling i artikel 12 EF ikke er til hinder for lovgivning i den fuldbyrdende medlemsstat, hvorefter denne stats kompetente judicielle myndighed afslår at fuldbyrde en europæisk arrestordre, der er udstedt mod en af dens statsborgere med henblik på fuldbyrdelse af en frihedsstraf, mens et sådant afslag, når der er tale om en statsborger i en anden medlemsstat, der har en opholdsret som unionsborger, er undergivet en betingelse om, at han lovligt har haft ophold i en uafbrudt periode på fem år på nævnte fuldbyrdende medlemsstats område. Domstolen begrundede dette resultat med, at denne betingelse dels skal sikre, at den pågældende statsborger fra en anden medlemsstat er tilstrækkeligt integreret i fuldbyrdelsesstaten, dels ikke går videre, end hvad der er nødvendigt for at opnå dette formål.

B – Domstolens sammensætning

(Sammensætning efter rangfølge pr. 14.12.2009)

Første række, fra venstre mod højre:

Afdelingsformændene C. Toader og E. Levits, førstegeneraladvokat P. Mengozzi, afdelingsformændene K. Lenaerts og A. Tizzano, Domstolens præsident, V. Skouris, afdelingsformændene J.N. Cunha Rodrigues, J.-C. Bonichot, R. Silva de Lapuerta og P. Lindh og dommer C.W.A. Timmermans.

Anden række, fra venstre mod højre:

Afdelingsformændene L. Bay Larsen, U. Löhmus, M. Ilešič, G. Arestis og P. Kūris, generaladvokat J. Kokott, dommerne A. Rosas, K. Schiemann, E. Juhász, A. Borg Barthet, J. Malenovský og A. Ó Caoimh.

Tredje række, fra venstre mod højre:

Generaladvokat P. Cruz Villalón, dommerne M. Berger, M. Safjan, A. Arabadjiev og T. von Danwitz, generaladvokaterne Y. Bot, E. Sharpston, J. Mazák, V. Trstenjak, dommerne J.-J. Kasel, D. Šváby, generaladvokat N. Jääskinen og justitssekretær R. Grass.

1. Domstolens medlemmer

(efter tiltrædelsestidspunkt)

Vassilios Skouris

Født i 1948; juridisk eksamen fra Det Frie Universitet i Berlin (1970); dr.jur. i forfatningsret og forvaltningsret ved Hamburgs universitet (1973); lektor ved Hamburgs universitet (1972-1977); professor i offentlig ret ved Bielefeld universitet (1978); professor i offentlig ret ved Thessalonikis universitet (1982); indenrigsminister (i 1989 og i 1996); medlem af bestyrelsen for Kretas universitet (1983-1987); direktør for Center for international Økonomisk og Europæisk Ret, Thessaloniki (fra 1997-2005); formand for Græsk Selskab for Europæisk Ret (1992-1994); medlem af det græske Forskningsråd (1993-1995); medlem af Det Øverste Udvalg for Udvælgelse af Græske Tjenestemænd (1994-1996); medlem af Det Videnskabelige Råd ved Akademiet for Europæisk Ret i Trier (fra 1995); medlem af bestyrelsen for den græske nationale dommerskole (1995-1996); medlem af Udenrigsministeriets Videnskabelige Råd (1997-1998); formand for det græske økonomiske og sociale råd i 1998; dommer ved Domstolen siden den 8. juni 1999; Domstolens præsident siden den 7. oktober 2003.

Peter Jann

Født i 1935; juridisk kandidateksamen ved Universität Wien (1957); udnævnt til dommer med tjeneste i forbundsjustitsministeriet (1961); pressedommer ved Straf-Bezirksgericht Wien (1963-1966); pressetalsmand ved forbundsjustitsministeriet (1966-1970), derefter tjeneste i ministeriets internationale afdeling; rådgiver for parlamentets retsudvalg og pressetalsmand i parlamentet (1973-1978); udnævnt til medlem af forfatningsdomstolen (1978); permanent refererende dommer ved denne domstol indtil 1994; dommer ved Domstolen fra den 19. januar 1995 til den 6. oktober 2009.

Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer

Født i 1949; byretsdommer; dommer tilknyttet Consejo General del Poder Judicial (dommerstandens øverste faglige organ); professor; kabinetschef for præsidenten for Consejo General del Poder Judicial; ad hoc-dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol; dommer ved Tribunal Supremo fra 1996; generaladvokat ved Domstolen fra den 19. januar 1995 og indtil sin død, den 12. november 2009.

Antonio Tizzano

Født i 1940; professor i EU-ret ved universitetet La Sapienza i Rom; professor ved universiteterne »Istituto Orientale« (1969-1979) og »Federico il« i Napoli (1979-1992), ved universitetet i Catania (1969-1977) og ved universitetet i Mogadishu (1967-1972); advokat med møderet for den italienske kassationsret; juridisk konsulent ved Den italienske Republiks Faste Repræsentation ved De Europæiske Fællesskaber (1984-1992); medlem af den italienske delegation ved forhandlingerne om Kongeriget Spaniens og Den Portugisiske Republiks tiltrædelse af De Europæiske Fællesskaber, om den europæiske fælles akt og om traktaten om Den Europæiske Union; forfatter af mange publikationer, herunder kommentarer til de europæiske traktater og værker om Den Europæiske Union; grundlægger af og siden 1996 direktør for tidsskriftet »Il Diritto dell'Unione Europea«; medlem af bestyrelsen eller redaktionskomitéen for flere juridiske tidsskrifter; rapportør ved mange internationale kongresser; konferencer og kurser ved flere internationale institutioner, herunder ved Hague Academy of international Law (1987); medlem af en uafhængig gruppe af eksperter, som blev udpeget til at undersøge Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers finanser (1999); generaladvokat ved Domstolen fra den 7. oktober 2000 til den 3. maj 2006; dommer ved Domstolen siden den 4. maj 2006.

José Narciso da Cunha Rodrigues

Født i 1940; forskellige dommerfunktioner (1964-1977); tildelt forskellige opgaver af regeringen med henblik på gennemførelsen og samordningen af undersøgelser om reformen af domstolssystemet; regeringens repræsentant ved Den Europæiske Menneske-retighedskommission og Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (1980-1984); ekspert ved Europarådets styringsudvalg for menneskerettigheder (1980-1985); medlem af udvalget for revision af straffeloven og af lov om strafferetsplejen; Procurador-Geral da República (1984-2000); medlem af overvågningsudvalget for Det Europæiske Kontor for Bekæmpelse af Svig (OLAF) (1999-2000); dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2000.

Christiaan Willem Anton Timmermans

Født i 1941; referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1966-1969); tjenestemand ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1969-1977); dr.jur. (Leidens Universitet); professor i EF-ret ved Groningens Universitet (1977-1989); assisterende dommer ved appelretten i Arnhem; har udgivet forskellige publikationer; vicegeneral-direktør ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers Juridiske Tjeneste (1989-2000); professor i fællesskabsret ved Amsterdams Universitet; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2000.

Allan Rosas

Født i 1948; juridisk kandidateksamen fra Turku Universitet (Finland); underviser i retsvidenskab ved Turku Universitet (1978-1981) og ved Åbo Akademi (Turku/Åbo) (1981-1996); direktør for dettes institut for Menneskerettigheder (1985-1995); forskellige ledende nationale og internationale universitetsstillinger; medlem af videnskabelige selskaber; samordning af flere nationale og internationale projekter og forskningsprogrammer, navnlig på følgende områder: fællesskabsret, international ret, menneskerettigheder og grundlæggende rettigheder, forfatningsret og komparativ offentlig ret; den finske regerings repræsentant som medlem af eller konsulent for finske delegationer ved forskellige internationale konferencer og møder; har virket som ekspert i finsk ret navnlig i juridiske udvalg under Finlands regering og parlament, samt ved De Forenede Nationer, Unesco, Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE) og Europarådet; siden 1995 ledende juridisk konsulent i Europa-Kommissionens Juridiske Tjeneste med ansvar for forbindelser udadtil; siden marts 2001 vicegeneraldirektør for Europa-Kommissionens Juridiske Tjeneste; dommer ved Domstolen siden den 17. januar 2002.

Rosario Silva de Lapuerta

Født i 1954; cand.jur. (Universidad Complutense de Madrid); abogado del Estado i Malaga; abogado del Estado i transport-, turist- og kommunikationsministeriets juridiske afdeling og derefter i udenrigsministeriets juridiske afdeling; abogado del Estado for statens juridiske tjeneste i relation til sager for EF-Domstolen og vicegeneraldirektør i Abogacías General del Estados afdeling for EF-ret og international ret (justitsministeriet); medlem af Kommissionens arbejdsgruppe vedrørende EF-domstolssystemets fremtid; chef for den spanske delegation i arbejdsgruppen »Formandskabets venner« med henblik på reformen af EF-domstolssystemet i Nicetraktaten og formand for Rådets ad hoc-udvalg vedrørende »EF-Domstolen«; underviser i EF-ret på Escuela Diplomática i Madrid; medredaktør af tidsskriftet »Noticias de la Unión Europea«. Dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2003.

Koen Lenaerts

Født i 1954; cand.jur. og dr.jur. (Katholieke Universiteit Leuven); Master of Laws og Master in Public Administration (Harvard University); assistent (1979-1983), derefter professor i EU-ret ved Katholieke Universiteit Leuven (siden 1983); referendar ved Domstolen (1984-1985); lærer ved Europa-Kollegiet, Brugge (1984-1989); advokat i Bruxelles (1986-1989); gæsteforsker ved Harvard Law School; dommer ved Retten i Første instans fra den 25. september 1989 til den 6. oktober 2003; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2003.

Juliane Kokott

Født i 1957; jurastudier (Bonns Universitet og Genève's Universitet); LL.M. (American University/Washington D.C.); dr.jur. (Heidelbergs Universitet, 1985, Harvard University, 1990); gæsteforsker ved University of California, Berkeley (1991); professor i tysk og international offentlig ret, international ret og EF-ret ved Augsbuergs Universitet (1992), Heidelbergs Universitet (1993) og Düsseldorf's Universitet (1994); stedfortrædende dommer for den tyske regering i den internationale mæglings- og voldgiftsdomstol under Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE); næstformand i Wissenschaftliche Beirat der Bundesregierung Globale Umweltveränderungen (WBGU, 1996); professor i international ret, international erhvervsret og EF-ret ved universitetet i St. Gallen (1999); leder af institut for europæisk og international erhvervsret ved universitetet i St. Gallen (2000); stedfortrædende leder af programmet for specialisering i erhvervsret ved universitetet i St. Gallen (2001); generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2003.

Luís Miguel Poiares Pessoa Maduro

Født i 1967; cand.jur. (Lissabon Universitet, 1990); undervisningsassistent (Instituto Universitário Europeu, 1991); dr.jur. (Det Europæiske Universitetsinstitut i Firenze, 1996); gæsteforsker (London School of Economics; Europakollegiet i Natolin; instituttet Ortega y Gasset i Madrid; Det Portugisiske Katolske Universitet; instituttet for Europæiske Studier i Macao); professor (Universidade Nova de Lisboa, 1997); Fulbright Visiting Research Fellow (Harvard Universitetet, 1998); meddirektør for Academy of international Trade Law; medredaktør (Hart Series on European Law and integration, European Law Journal) og medlem af redaktionsudvalget for flere juridiske tidsskrifter; generaladvokat ved Domstolen fra den 7. oktober 2003 til den 6. oktober 2009.

Konrad Hermann Theodor Schiemann

Født i 1937; jurastudier i Cambridge; barrister (1964-1980); Queen's Counsel (1980-1986); dommer ved High Court of England and Wales (1986-1995); Lord Justice of Appeal (1995-2003); siden 1985 senior-medlem og i 2003 kasserer i Honourable Society of the inner Temple; dommer ved Domstolen siden den 8. januar 2004.

Jerzy Makarczyk

Født i 1938; juridisk kandidateksamen (1966); professor i international ret (1974); Senior Visiting Fellow ved Oxford University (1985); professor ved international Christian University (ICU) i Tokyo (1988); forfatter af flere værker om international ret, fællesskabsret og menneskerettigheder; medlem af flere videnskabelige selskaber inden for international ret, fællesskabsret og menneskerettigheder; delegeret for den polske regering i forhandlingerne om de russiske troppers tilbagetrækning fra Republikken Polens territorium; viceudenrigsminister og senere udenrigsminister (1989-1992); leder af den polske delegation i De Forenede Nationers Generalforsamling; dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (1992-2002); formand for institut de Droit international (2003); rådgiver for Republikken Polens præsident i udenrigs-politiske og menneskeretlige anliggender (2002-2004); dommer ved Domstolen fra den 11. maj 2004 til den 6. oktober 2009.

Pranas Kūris

Født i 1938; juridisk eksamen fra universitetet i Vilnius (1961); juridisk kandidat fra Moskvas Universitet (1965); dr.jur. (med forelæsningsret) ved Moskvas Universitet (1973); praktikant ved institut des Hautes Études internationales (direktør: prof. Ch. Rousseau), Université de Paris (1967-1968); fungerende medlem af Litauens videnskabelige akademi (1996); æresdoktor ved det juridiske universitet i Litauen (2001); forskellige opgaver inden for undervisning og administration ved universitetet i Vilnius (1961-1990); lektor, adjungeret professor, professor i international ret, dekan ved det juridiske fakultet, flere regeringsposter inden for Litauens udenrigstjeneste og retsvæsen; justitsminister (1990-1991), dommer (1991), Litauens ambassadør i Belgien, Luxembourg og Nederlandene (1992-1994); dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (før reformen) (juni 1994 – oktober 1998); dommer ved Litauens Højesteret og præsident samme sted (december 1994 - oktober 1998); dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (siden november 1998); deltager i adskillige internationale konferencer; medlem af Republikken Litauens delegation i forhandlingerne med USSR (1990-1992); forfatter af adskillige publikationer (ca. 200); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Endre Juhász

Født i 1944; juridisk eksamen fra universitetet i Szeged, Ungarn (1967); ungarsk advokateksamen (1970); studier i komparativ ret ved universitetet i Strasbourg, Frankrig (1969, 1970, 1971 og 1972); embedsmand i det juridiske kontor i ministeriet for udenrigshandel (1966-1974); direktør for lovgivningsmæssige anliggender (1973-1974); første handelsattaché ved Ungarns ambassade i Bruxelles med ansvar for fællesskabsretlige anliggender (1974-1979); direktør i ministeriet for udenrigshandel (1979-1983); første handelsattaché, senere handelsråd, ved Ungarns ambassade i Washington D.C., De Forenede Stater (1983-1989); generaldirektør i handelsministeriet og ministeriet for udenrigshandel (1989-1991); Ungarns chefforhandler i forbindelse med den associeringsaftale, der blev indgået mellem Ungarn, De Europæiske Fællesskaber og medlemsstaterne (1990-1991); generalsekretær i ministeriet for internationale økonomiske relationer; direktør for kontoret for europæiske anliggender (1992); statssekretær, ministeriet for internationale økonomiske relationer (1993-1994); statssekretær, ministeriet for industri og handel, leder af kontoret for europæiske anliggender (1994); overordentlig og befuldmægtiget ambassadør, chef for Republikken Ungarns diplomatiske mission ved Den Europæiske Union (januar 1995 – maj 2003); chefforhandler i forbindelse med Republikken Ungarns tiltrædelse af Den Europæiske Union (juli 1998 – april 2003); minister uden portefølje for koordineringen af spørgsmål vedrørende europæisk integration (siden maj 2003); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

George Arestis

Født i 1945; juridisk eksamen fra universitetet i Athen (1968); MA i Comparative Politics and Government fra University of Kent, Canterbury (1970); advokat på Cypern (1972-1982); udnævnt til District Court Judge (1982); forfremmet til President District Court (1995); Administrative President District Court i Nicosia (1997-2003); dommer ved Cyperns Højesteret (2003); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Anthony Borg Barthet U.O.M.

Født i 1947; juridisk kandidateksamen ved det kongelige universitet på Malta i 1973; ansat i den maltesiske centraladministration som Notary to Government i 1975; rådgiver for Republikken Malta i 1978, førstearådgiver for Republikken Malta i 1979, assisterende Attorney General i 1988 og af Maltas præsident udnævnt til Attorney General i 1989; ekstern lektor i civilret ved universitetet på Malta (1985-1989), medlem af bestyrelsen for universitetet på Malta (1998-2004); medlem af kommissionen for justitsforvaltningen (1994-2004); medlem af Committee of Governors for Maltas voldgiftsdomstol (1998-2004); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Marko ilešič

Født i 1947; juridisk kandidateksamen (universitetet i Ljubljana); specialisering i komparativ ret (universitetet i Strasbourg og universitetet i Coimbra); advokat; dommer ved arbejdsretten i Ljubljana (1975-1986); præsident for idrætsvoldgiftsdomstolen (1978-1986); opmand ved forsikringsselskabet Triglavs voldgiftsafdeling (1990-1998); præsident for børsens voldgiftsdomstol (siden 1995); voldgiftsdommer ved børsens voldgiftsdomstol (siden 1998); voldgiftsdommer ved Jugoslaviens handelskammer (indtil 1991), og ved Sloveniens handelskammer (siden 1991); voldgiftsdommer ved Det internationale Handelskammer i Paris; dommer ved UEFA's appeludvalg (siden 1988) og ved FIFA's appeludvalg (siden 2000); formand for sammenslutningen af slovenske juristforeninger; medlem af international Law Association, af Comité Maritime international og af flere andre selskaber inden for international ret; professor i civilret, handelsret og international privatret; dekan ved det juridiske fakultet ved universitetet i Ljubljana; forfatter af adskillige juridiske publikationer; dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Jiří Malenovský

Født i 1950; juridisk kandidateksamen fra Karlova Universitet i Prag (1975); assisterende professor (1974-1990); pro-dekan (1989-1991) og leder for afdelingen for international og europæisk ret (1990-1992) ved Masaryk Universitet i Brno; dommer ved Tjekkoslaviets forfatningsdomstol (1992); ambassadør ved Europarådet (1993-1998); formand for komitéen af delegerede til Europarådet (1995); generaldirektør i udenrigsministeriet (1998-2000); formand for den tjekkiske og slovakiske afdeling af international Law Association (1999-2001); dommer ved forfatningsdomstolen (2000-2004); medlem af det lovgivende råd (1998-2000); medlem af den permanente voldgiftsdomstol i Haag (siden 2000); professor i international ret ved Masaryk Universitet i Brno (2001); dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Ján Klučka

Født i 1951; juridisk kandidateksamen fra universitetet i Bratislava (1974); professor i international ret ved universitetet i Košice (siden 1975); dommer ved forfatningsdomstolen (1993); medlem af den permanente voldgiftsdomstol i Haag (1994); medlem af Venedigkommissionen (1994); formand for den slovakiske forening for international ret (2002); dommer ved Domstolen fra den 11. maj 2004 til den 6. oktober 2009.

Uno Lõhmus

Født i 1952; dr.jur. i 1986; advokat (1977-1998); gæsteprofessor i strafferet ved universitetet i Tartu; dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (1994-1998); præsident for Estlands højesteret (1998-2004); medlem af den juridiske forfatningskommission; rådgiver for straffelovskommissionen; medlem af arbejdsgruppen til udarbejdelse af strafferetsplejeloven; forfatter af flere værker om menneskerettigheder og statsforfatningsret; dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Egils Levits

Født i 1955; juridisk og politologisk eksamen fra universitetet i Hamburg; videnskabelig medarbejder ved det juridiske fakultet ved universitetet i Kiel; rådgiver for det lettiske parlament i spørgsmål om international ret, statsforfatningsret og lovgivningsreformer; Republikken Letlands ambassadør i Tyskland og Schweiz (1992-1993), og i Østrig, Schweiz og Ungarn (1994-1995); vicesstatsminister og justitsminister samt fungerende udenrigsminister (1993-1994); rådgiver for den internationale mæglings- og voldgiftsdomstol under Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE) (siden 1997); medlem af den permanente voldgiftsdomstol (siden 2001); valgt til dommer ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol i 1995 og genvalgt i 1998 og 2001; adskillige publikationer inden for statsforfatningsret, forvaltningsret, lovgivningsreformer og fællesskabsret; dommer ved Domstolen siden den 11. maj 2004.

Aindrias Ó Caoimh

Født i 1950; bachelor i civilret (National University of Ireland, University College Dublin 1971); barrister (King's Inns, 1972); eksamensbevis efter videregående studier i fællesskabsret (University College Dublin, 1977); barrister i Irland (1972-1999); lektor i fællesskabsret (King's Inns, Dublin); Senior Counsel (1994-1999); den irske regerings repræsentant i en række sager for De Europæiske Fællesskabers Domstol, dommer ved High Court, Irland (fra 1999); Bencher (bestyrelsesmedlem) af Honorable Society of King's Inns (fra 1999); næstformand for Det irske Selskab for fællesskabsret; medlem af Foreningen for international Ret (den irske afdeling); søn af Andreas O'Keeffe (Aindrias Ó Caoimh), der var dommer ved Domstolen (1974-1985); dommer ved Domstolen siden den 13. oktober 2004.

Lars Bay Larsen

Født i 1953; eksamen i statskundskab (1976); cand.jur. (1983), Københavns Universitet; sekretær i Justitsministeriet (1983-1985); undervisningsassistent (1984-1991), herefter ekstern lektor (1991-1996) i familieret ved Københavns Universitet; fuldmægtig i Advokatsamfundet (1985-1986); fuldmægtig i Justitsministeriet (1986-1991), advokatbestalling (1991); kontorchef i Justitsministeriet (1991-1995); afdelingschef, Justitsministeriets Civil- og Politiafdeling (1995-1999), afdelingschef, Justitsministeriets Lovafdeling (2000-2003), repræsentant for Danmark i K-4 komitéen (1995-2000), i Schengen Centralgruppen (1996-1998) og i Europol Management Board (1998-2000); dommer ved Højesteret (2003-2006); dommer ved Domstolen siden den 11. januar 2006.

Eleanor Sharpston

Født i 1955; studier i økonomi, sprog og retsvidenskab ved King's College, Cambridge (1973-1977); assistent og forsker ved Corpus Christi College, Oxford (1977-1980); advokatbestalling (Middle Temple, 1980); barrister (1980-1987 og 1990-2005); referendar for generaladvokat, derefter dommer Sir Gordon Slynn (1987-1990); lektor i europæisk og komparativ ret (Director of European Legal Studies) ved University College London (1990-1992); lektor (Lecturer) ved juridisk fakultet (1992-1998), herefter ekstern lektor (Affiliated Lecturer) (1998-2005) ved Cambridge Universitet; Fellow ved King's College, Cambridge (siden 1992); ekstern lektor og forsker (Senior Research Fellow) ved Centre for European Legal Studies, Cambridge Universitet (1998-2005); Queen's Counsel (1999); Bencher of Middle Temple (2005); generaladvokat ved Domstolen siden den 11. januar 2006.

Paolo Mengozzi

Født i 1938; professor i international ret og indehaver af Jean Monnet-lærestolen i fællesskabsret ved universitetet i Bologna; æresdoktor ved universitetet Carlos III i Madrid; gæsteprofessor ved følgende universiteter: John Hopkins (Bologna Center), St. Johns (New York), Georgetown, Paris-II, Georgia (Athens) og institut universitaire international (Luxembourg); koordinator af European Business Law Pallas Program på universitetet i Nijmegen; medlem af Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers Rådgivende Udvalg for Offentlige Aftaler; statssekretær for industri og handel under det italienske formandskab for Rådet; medlem af EF's arbejdsgruppe vedrørende Verdenshandelsorganisationen (WTO) og leder af 1997-konferencen om Verdenshandelsorganisationen på forskningscentret ved Hague Academy of international Law; dommer ved Retten i Første instans fra den 4. marts 1998 til den 3. maj 2006; generaladvokat ved Domstolen siden den 4. maj 2006.

Pernilla Lindh

Født i 1945; cand.jur. fra Lunds universitet; referendar og dommer ved Tingsrätten i Trollhättan (1971-1974); referendar ved Svea Hovrätt (1974-1975); dommer ved Stockholms tingsrätt (1975); rådgiver i juridiske og administrative spørgsmål for præsidenten ved Svea Hovrätt (1975-1978); fuldmægtig ved Domstolverket (1977); rådgiver ved justitskanslerens kontor (1979-1980); hovrättsassessor ved Svea Hovrätt (1980-1981); juridisk rådgiver i handelsministeriet (1981-1982); juridisk rådgiver, derefter departementschef og departementsråd i juridiske spørgsmål i udenrigsministeriet (1982-1995); udnævnt til ambassadør i 1992; vice-præsident ved Marknadsdomstolen; ansvarlig for juridiske og institutionelle spørgsmål under EØS-forhandlingerne (vicepræsident, derefter præsident for EFTA-gruppen) og under forhandlingerne i forbindelse med Kongeriget Sveriges tiltrædelse af Den Europæiske Union; dommer ved Retten i Første instans fra den 18. januar 1995 til den 6. oktober 2006; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2006.

Yves Bot

Født i 1947; cand.jur. fra Rouens universitet; dr.jur. (université de Paris il Panthéon-Assas); assisterende professor ved Mans' universitet; fuldmægtig, og siden førstefuldmægtig ved anklagemyndigheden i Mans (1974-1982); offentlig anklager ved tribunal de grande instance de Dieppe (1982-1984); assisterende offentlig anklager ved tribunal de grande instance de Strasbourg (1984-1986); offentlig anklager ved tribunal de grande instance de Bastia (1986-1988); generaladvokat ved cour d'appel de Caen (1988-1991); offentlig anklager ved tribunal de grande instance du Mans (1991-1993); tildelt forskellige opgaver af det franske justitsministeriums kabinet (1993-1995); offentlig anklage ved tribunal de grande instance de Nanterre (1995-2002); offentlig anklager ved tribunal de grande instance de Paris (2002-2004); offentlig anklager ved cour d'appel de Paris (2004-2006); generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2006.

Ján Mazák

Født i 1954; juridisk kandidateksamen (Pavol Jozef Safarik-universitetet, Košice, 1978); professor i civilret (1994) og fællesskabsret (2004); direktør for instituttet for fællesskabsret ved Košices universitet (2004); dommer ved Krajský súd (landsret) i Košice (1980); vicepræsident (1982) og præsident (1990) for Mestský súd (byret) i Košice; medlem af den slovakiske advokatsammenslutning (1991); juridisk rådgiver for forfatningsdomstolen (1993-1998); vicejustitsminister (1998-2000); præsident for forfatningsdomstolen (2000-2006); medlem af Venedigkommissionen (2004); generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2006.

Jean-Claude Bonichot

Født i 1955; juridisk kandidateksamen fra Metz' universitet, embeds-eksamen fra institut d'études politiques de Paris, École nationale d'administration; Rapporteur, (1982-1985), Commissaire du Gouvernement (1985-1987 og 1992-1999); assessor (1999-2000); præsident for den sjette underafdeling af Conseil d'États tvistemålsafdeling (2000-2006); referendar ved Domstolen (1987-1991); kabinetchef for Ministre du Travail, de l'Emploi et de la Formation professionnelle, senere Ministre d'État, ministre de la Fonction publique et de la Modernisation de l'administration (1991-1992); chef for Conseil d'États juridiske kontor ved Caisse nationale d'assurance maladie des travailleurs salariés (2001-2006); assisterende professor ved Metz' universitet (1988-2000), senere ved université de Paris i Panthéon-Sorbonne (siden 2000); forfatter til en række udgivelser om forvaltningsret, fællesskabsret og europæiske menneskerettigheder; stifter af og formand for redaktionskomitéen for »Bulletin de jurisprudence de droit de l'urbanisme«, medstifter og medlem af redaktionskomitéen for »Bulletin juridique des collectivités locales«, formand for Conseil scientifique du groupement de recherche sur les institutions et le droit de l'aménagement de l'urbanisme et de l'habitat; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2006.

Thomas von Danwitz

Født i 1962; studeret i Bonn, Genève og Paris; juridisk statseksamen (1986 og 1992); dr.jur. (Bonns universitet, 1988); Diplôme international d'administration publique (École nationale d'administration, 1990); akademisk undervisningsbeføjelse (Bonns universitet, 1996); professor i tysk forvaltningsret og fællesskabsret (1996-2003), dekan for det juridiske fakultet ved Ruhr-Universität Bochum (2000-2001); professor i tysk forvaltningsret og fællesskabsret (Kölns universitet, 2003-2006); direktør for institut for offentlig ret og forvaltningskundskab (2006); gæsteforsker ved Fletcher School of Law and Diplomacy (2000), ved université François Rabelais (Tours, 2001-2006) og ved université de Paris i Panthéon-Sorbonne, (2005-2006); dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2006.

Verica Trstenjak

Født i 1962; juridisk kandidateksamen (1987); dr.jur. fra Ljubljana universitet (1995); professor (siden 1996) i rets- og statsteori (retslære) og privatret; forsker; doktorstudier ved Zürich universitet, ved institut für Rechtsvergleichung ved Wien universitet, ved Max Planck instituttet for international privatret i Hamburg og ved Vrije Universitet, Amsterdam; gæsteprofessor ved Wien universitet, Freiburg universitet (Tyskland) og ved Bucerius Law School i Hamburg, chef for juridisk tjeneste (1994-1996) og statssekretær for ministeren for videnskab og teknologi (1996-2000); generalsekretær for regeringen (2000); medlem af arbejdsgruppen for en europæisk civillovbog (Study Group on European Civil Code) siden 2003; ansvarlig for forskningsprojekt Humboldt (Humboldt Stiftung); skrevet mere end hundrede juridiske artikler og bøger inden for fællesskabsret og privatret; den slovenske juristsammenslutnings pris »årets jurist 2003«; medlem af redaktionskomitéen på flere juridiske tidsskrifter; generalsekretær for den slovenske juristsammenslutning; medlem af flere juridiske foreninger, herunder Gesellschaft für Rechtsvergleichung; dommer ved Retten i Første instans fra den 7. juli 2004 til den 6. oktober 2006; generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2006.

Alexander Arabadjiev

Født i 1949; jurastudier (St. Kliment Ohridski universitet, Sofia); dommer ved førsteinstansretten i Blagoevgrad (1975-1983); dommer ved den regionale domstol i Blagoevgrad (1983-1986); dommer ved højesteretten (1986-1991); dommer ved forfatningsdomstolen (1991-2000); medlem af Den Europæiske Menneskerettighedskommission (1997-1999); medlem af konventet om Den Europæiske Unions fremtid (2002-2003); parlamentsmedlem (2001-2006); observatørstatus i Europa-Parlamentet; dommer ved Domstolen siden den 12. januar 2007.

Camelia Toader

Født i 1963; juridisk kandidateksamen (1986), dr.jur. (1997) (Bukarest universitet); retsassessor ved førsteinstansretten i Buftea (1986-1988); dommer ved førsteinstansrettens femte afdeling i Bukarest (1988-1992); ekstern lektor (1992-2005) og derefter professor (2005-2006) i civilret og europæisk kontraktsret ved Bukarest universitet; flere doktorstudier samt forskning ved Max Planck instituttet for international privatret i Hamburg (fra 1992 til 2004); afdelingschef for europæisk integration i justitsministeriet (1997-1999); dommer ved kassationsdomstolen (1999-2006); gæsteprofessor ved Wien universitet (2000); gæsteprofessor i fællesskabsret ved det nationale institut for dommerstanden (2003 og 2005-2006); medlem af redaktionskomitéen for flere juridiske tidsskrifter; dommer ved Domstolen siden den 12. januar 2007.

Jean-Jacques Kasel

Født i 1946; juridisk kandidateksamen, overbygningsgrad i forvaltningsret (ULB, 1970); afgangseksamen fra institut d'études politiques de Paris (Ecofin, 1972); advokatfuldmægtig; juridisk konsulent ved Banque de Paris et des Pays-Bas (1972-1973); attaché og senere legationssekretær i udenrigsministeriet (1973-1976); formand for Ministerrådets arbejdsgrupper (1976); første ambassadesekretær, assisterende fast repræsentant ved OECD (1976-1979); kabinetschef for regeringens viceformand (1979-1980); formand for Det Europæiske Politiske Samarbejde (1980); rådgiver og derefter vicekabinetschef for formanden for Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1981); direktør for budgettet og vedtægten ved Ministerrådets generalsekretariat (1981-1984); fuldmægtig ved den faste repræsentation ved De Europæiske Fællesskaber (1984-1985); formand for budgetkomitéen; befuldmægtiget minister, direktør for politiske og kulturelle anliggender (1986-1991); diplomatisk rådgiver for premierministeren (1986-1991); ambassadør i Grækenland (1989-1991, ikke bosat i Grækenland), formand for den politiske komité (1991); ambassadør, fast repræsentant ved De Europæiske Fællesskaber (1991-1998); formand for Coreper (første halvår 1997); ambassadør (Bruxelles, 1998-2002); fast repræsentant ved NATO (1998-2002); hofmarskal og kabinetschef for hans kongelige højhed storhertugen (2002-2007); dommer ved Domstolen siden den 15. januar 2008.

Marek Safjan

Født i 1949; dr.jur. (Warszawas Universitet 1980); doktor i juridisk videnskab (Warszawas Universitet 1980), juridisk professor (1998-2009); direktør for institut for civilret ved Warszawas Universitet (1992-1996); vicerector for Warszawas Universitet (1994-1997); generalsekretær for den polske afdeling af foreningen Henri Capitant; venner af den franske retskultur (1994-1998); Polens repræsentant ved Europarådets komité for bioetik (1991-1997); præsident for Det Videnskabelige Råd ved Juridisk institut (1998); dommer ved forfatningsdomstolen (1997-1998); derefter retspræsident for samme domstol (1998-2006); medlem af Det internationale Akademi for komparativ ret (siden 1994); medlem af Den internationale Forening for Jura, Etik og Videnskab (siden 1995); medlem af den polske komité i Helsinki, medlem af det polske kunst- og litteraturakademi; fortjenstmedalje tildelt af Europarådets generalsekretær (2007); forfatter af adskillige artikler vedrørende civilret, lægeret og EU-ret; dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2009.

Daniel Šváby

Født i 1951; juridisk kandidateksamen (Bratislava universitet); dommer ved førsteinstansretten i Bratislava; dommer ved appelretten med civile retssager som ansvarsområde og vicepræsident for appelretten i Bratislava; medlem af afdelingen for civil- og familieret ved justitsministeriets juridiske tjeneste; konstitueret dommer ved højesteret med erhvervsret som ansvarsområde; medlem af Den Europæiske Menneskerettighedskommission (Strasbourg); dommer ved forfatningsdomstolen (2000-2004); dommer ved Retten i Første instans fra den 12. maj 2004 til den 6. oktober 2009, dommer ved Domstolen siden den 7. oktober 2009.

Maria Berger

Født i 1956; jura- og økonomistudier (1975-1979), juridisk kandidateksamen, assistent og ansvarlig for undervisningen ved institut for Offentlig Ret og Statskundskab ved innsbruck Universitet (1979-1984); fuldmægtig i Forbundsministeriet for videnskab og forskning, senest vicekontorchef (1984-1988); ansvarlig for spørgsmål vedrørende Den Europæiske Union ved Forbundskancelliet (1988-1989); kontorchef for »Europæisk integration« i Forbundskancelliet (forberedelse af Østrigs tiltrædelse af Den Europæiske Union) (1989-1992); direktør for EFTA-Tilsynsmyndigheden i Genève og i Bruxelles (1993-1994); vicerektor for Donau Universitet i Krems (1995-1996); medlem af Europa-Parlamentet (november 1996 – januar 2007 og december 2008 – juli 2009); medlem af Udvalget om Retlige Anliggender og suppleant ved Det Europæiske Konvent om Europas fremtid (februar 2002 – juli 2003); medlem af kommunalbestyrelsen i Perg (september 1997 – september 2009); forbundsjustitsminister (januar 2007 – december 2008); dommer ved Domstolen fra den 7. oktober 2009.

Niilo Jääskinen

Født i 1958; lic.jur. (1980); diplom i videregående retsstudier (1982); doktorafhandling (2008) fra Helsinki Universitet; undervisningsansvarlig ved Helsinki Universitet (1980-1986); referendar og vikarierende dommer ved førsteinstansretten i Rovaniemi (1983-1984); juridisk rådgiver (1987-1989), derefter chef for afdelingen for EU-ret (1990-1995) i justitsministeriet; juridisk rådgiver ved udenrigsministeriet (1989-1990), rådgiver og sekretær for europa-sager i den høje kommission ved den finske parlament 1995-2000); vikarierende dommer (juli 2000 – december 2002), derefter dommer (januar 2003 – september 2009) ved den højeste forvaltningsdomstol; ansvarlig for juridiske og institutionelle spørgsmål under forhandlingerne om Republikken Finlands tiltrædelse af Den Europæiske Union; generaladvokat ved Domstolen siden den 7. oktober 2009.

Pedro Cruz Villalón

født i 1946; juridisk eksamen (1963-1968) og dr.jur. (1975) fra Sevillas universitet; studier ved universitetet i Freiburg im Breisgau (1969-1971); lektor i politisk ret ved Sevillas universitet (1978-1986); indehaver af lærestolen i forfatningsret ved Sevillas universitet (1986-1992); referendar ved Tribunal Constitucional (1986-1987); Letrado ved Tribunal Constitucional (1992-1998); præsident for Tribunal Constitucional (1998-2001); Fellow ved Wissenschaftskolleg i Berlin (2001-2002); indehaver af lærestolen i forfatningsret ved Universidad Autónoma i Madrid (2002-2009); valgt medlem af Consejo de Estado (2004-2009); forfatter af adskillige publikationer; generaladvokat ved Domstolen siden den 14. december 2009.

Roger Grass

Født i 1948; afgangseksamen fra institut d'études politiques de Paris og kandidateksamen i politisk videnskab og offentlig ret; statsadvokatfuldmægtig ved tribunal de grande instance de Versailles; ekspeditionssekretær ved Domstolen; generalsekretær for anklagemyndigheden ved cour d'appel de Paris; ansat i den franske justitsministers kabinet; referendar hos Domstolens præsident; justitssekretær ved Domstolen siden den 10. februar 1994.

2. Ændringer i Domstolens sammensætning i 2009

Højtideligt retsmøde den 6. oktober 2009

Ved afgørelse af henholdsvis 25. februar 2009 og 25. marts 2009 har medlemsstaternes repræsentanter for perioden fra den 7. oktober 2009 til den 6. oktober 2015 fornyet mandaterne for følgende dommere ved Domstolen: Vassilios Skouris, Allan Rosas, Koen Lenaerts, Marko Ilešič, Aindrias Ó Caoimh, Rosario Silva de Lapuerta, Endre Juhász, Uno Lohmus, Lars Bay Larsen, Camelia Toader og Jean-Jacques Kasel.

Følgende er blevet udnævnt til dommere ved Domstolen ved afgørelse af henholdsvis 25. februar 2009 og 8. juli 2009 for perioden fra den 7. oktober 2009 til den 6. oktober 2015: Marek Safjan, som afløser Jerzy Makarczyk, Daniel Šváby, som afløser Jan Klučka, og Maria Berger, som afløser Peter Jann.

Ved afgørelse af 25. februar 2009 har medlemsstaternes repræsentanter for perioden fra den 7. oktober 2009 til den 6. oktober 2015 fornyet mandaterne for følgende generaladvokater ved Domstolen: Eleanor Sharpston, Juliane Kokott og Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer. Ved samme afgørelse blev Niilo Jääskinen udnævnt til generaladvokat ved Domstolen for perioden fra den 7. oktober 2009 til den 6. oktober 2015 som afløser for Luís Miguel Poiares Pessoa Maduro.

Højtideligt retsmøde den 14. december 2009

Som følge af generaladvokat Dámaso Ruiz-Jarabo Colomers død har repræsentanterne for regeringerne i Den Europæiske Unions medlemsstater ved afgørelse af den 30. november 2009 udnævnt Pedro Cruz Villalón til generaladvokat ved Den Europæiske Unions Domstol for den resterende periode af generaladvokat Dámaso Ruiz-Jarabo Colomers mandat, dvs. perioden fra den 30. november 2009 til den 6. oktober 2015.

3. Domstolens sammensætning efter rangfølge

**fra den 1. januar
til den 7. oktober 2009**

V. SKOURIS, Domstolens præsident
P. JANN, formand for Første Afdeling
C.W.A. TIMMERMANS, formand for Anden Afdeling
A. ROSAS, formand for Tredje Afdeling
K. LENAERTS, formand for Fjerde Afdeling
E. SHARPSTON, førstegeneraladvokat
M. ILEŠIČ, formand for Femte Afdeling
A. Ó CAOIMH, formand for Syvende Afdeling
J.-C. BONICHOT, formand for Sjette Afdeling
T. von DANWITZ, formand for Ottende Afdeling
D. RUIZ-JARABO COLOMER, generaladvokat
A. TIZZANO, dommer
J.N. CUNHA RODRIGUES, dommer
R. SILVA de LAPUERTA, dommer
J. KOKOTT, generaladvokat
M. POIARES MADURO, generaladvokat
K. SCHIEMANN, dommer
J. MAKARCZYK, dommer
P. KÜRIS, dommer
E. JUHÁSZ, dommer
G. ARESTIS, dommer
A. BORG BARTHET, dommer
J. MALENOVSKÝ, dommer
J. KLUČKA, dommer
U. LÖHMUS, dommer
E. LEVITS, dommer
L. BAY LARSEN, dommer
P. MENGZZI, generaladvokat
P. LINDH, dommer
Y. BOT, generaladvokat
J. MAZÁK, generaladvokat
V. TRSTENJAK, generaladvokat
A. ARABADJIEV, dommer
C. TOADER, dommer
J.-J. KASEL, dommer

R. GRASS, justitssekretær

**fra den 8. oktober 2009
til den 13. december 2009**

V. SKOURIS, Domstolens præsident
A. TIZZANO, formand for Første Afdeling
J.N. CUNHA RODRIGUES, formand for Anden Afdeling
K. LENAERTS, formand for Tredje Afdeling
J.-C. BONICHOT, formand for Fjerde Afdeling
P. MENGZZI, førstegeneraladvokat
R. SILVA de LAPUERTA, formand for Syvende Afdeling
E. LEVITS, formand for Femte Afdeling
P. LINDH, formand for Sjette Afdeling
C. TOADER, formand for Ottende Afdeling
D. RUIZ-JARABO COLOMER, generaladvokat
C.W.A. TIMMERMANS, dommer
A. ROSAS, dommer
J. KOKOTT, generaladvokat
K. SCHIEMANN, dommer
P. KÜRIS, dommer
E. JUHÁSZ, dommer
G. ARESTIS, dommer
A. BORG BARTHET, dommer
M. ILEŠIČ, dommer
J. MALENOVSKÝ, dommer
U. LÖHMUS, dommer
A. Ó CAOIMH, dommer
L. BAY LARSEN, dommer
E. SHARPSTON, generaladvokat
Y. BOT, generaladvokat
J. MAZÁK, generaladvokat
T. von DANWITZ, dommer
V. TRSTENJAK, generaladvokat
A. ARABADJIEV, dommer
J.-J. KASEL, dommer
M. SAFJAN, dommer
D. ŠVÁBY, dommer
M. BERGER, dommer
N. JÄÄSKINEN, generaladvokat

R. GRASS, justitssekretær

**fra den 14. december 2009
til den 31. december 2009**

V. SKOURIS, Domstolens præsident
A. TIZZANO, formand for Første Afdeling
J.N. CUNHA RODRIGUES, formand for Anden Afdeling
K. LENAERTS, formand for Tredje Afdeling
J.-C. BONICHOT, formand for Fjerde Afdeling
P. MENGGOZZI, førstegeneraladvokat
R. SILVA de LAPUERTA, formand for Syvende Afdeling
E. LEVITS, formand for Femte Afdeling
P. LINDH, formand for Sjette Afdeling
C. TOADER, formand for Ottende Afdeling
C.W.A. TIMMERMANS, dommer
A. ROSAS, dommer
J. KOKOTT, generaladvokat
K. SCHIEMANN, dommer
P. KÜRIS, dommer
E. JUHÁSZ, dommer
G. ARESTIS, dommer
A. BORG BARTHET, dommer
M. ILEŠIČ, dommer
J. MALENOVSKÝ, dommer
U. LÖHMUS, dommer
A. Ó CAOIMH, dommer
L. BAY LARSEN, dommer
E. SHARPSTON, generaladvokat
Y. BOT, generaladvokat
J. MAZÁK, generaladvokat
T. von DANWITZ, dommer
V. TRSTENJAK, generaladvokat
A. ARABADJIEV, dommer
J.-J. KASEL, dommer
M. SAFJAN, dommer
D. ŠVÁBY, dommer
M. BERGER, dommer
N. JÄÄSKINEN, generaladvokat
P. CRUZ VILLALÓN, generaladvokat

R. GRASS, justitssekretær

4. Tidligere medlemmer af Domstolen

Massimo Pilotti, dommer (1952-1958), præsident 1952-1958
Petrus Serrarens, dommer (1952-1958)
Adrianus Van Kleffens, dommer (1952-1958)
Jacques Rueff, dommer (1952-1959 og 1960-1962)
Otto Riese, dommer (1952-1963)
Maurice Lagrange, generaladvokat (1952-1964)
Louis Delvaux, dommer (1952-1967)
Charles Léon Hammes, dommer (1952-1967), præsident 1964-1967
Karl Roemer, generaladvokat (1953-1973)
Nicola Catalano, dommer (1958-1962)
Rino Rossi, dommer (1958-1964)
Andreas Matthias Donner, dommer (1958-1979), præsident 1958-1964
Alberto Trabucchi, dommer (1962-1972), derefter generaladvokat (1973-1976)
Robert Lecourt, dommer (1962-1976), præsident 1967-1976
Walter Strauss, dommer (1963-1970)
Joseph Gand, generaladvokat (1964-1970)
Riccardo Monaco, dommer (1964-1976)
Josse J. Mertens de Wilmars, dommer (1967-1984), præsident 1980-1984
Pierre Pescatore, dommer (1967-1985)
Alain Louis Dutheil de Lamothe, generaladvokat (1970-1972)
Hans Kutscher, dommer (1970-1980), præsident 1976-1980
Henri Mayras, generaladvokat (1972-1981)
Cearbhall O'Dalaigh, dommer (1973-1974)
Max Sørensen, dommer (1973-1979)
Gerhard Reischl, generaladvokat (1973-1981)
Jean-Pierre Warner, generaladvokat (1973-1981)
Alexander J. Mackenzie Stuart, dommer (1973-1988), præsident 1984-1988
Aindrias O'Keefe, dommer (1975-1985)
Adolphe Touffait, dommer (1976-1982)
Francesco Capotorti, dommer (1976), derefter generaladvokat (1976-1982)
Giacinto Bosco, dommer (1976-1988)
Thymen Koopmans, dommer (1979-1990)
Ole Due, dommer (1979-1994), præsident 1988-1994
Ulrich Everling, dommer (1980-1988)
Alexandros Chloros, dommer (1981-1982)
Simone Rozès, generaladvokat (1981-1984)
Pieter Verloren van Themaat, generaladvokat (1981-1986)
Sir Gordon Slynn, generaladvokat (1981-1988), derefter dommer (1988-1992)
Fernand Grévisse, dommer (1981-1982 og 1988-1994)
Kai Bahlmann, dommer (1982-1988)
Yves Galmot, dommer (1982-1988)
G. Federico Mancini, generaladvokat (1982-1988), derefter dommer (1988-1999)
Constantinos Kakouris, dommer (1983-1997)
Marco Darmon, generaladvokat (1984-1994)

René Joliet, dommer (1984-1995)
Carl Otto Lenz, generaladvokat (1984-1997)
Thomas Francis O'Higgins, dommer (1985-1991)
Fernand Schockweiler, dommer (1985-1996)
José Luís Da Cruz Vilaça, generaladvokat (1986-1988)
José Carlos De Carvalho Moithinho de Almeida, dommer (1986-2000)
Jean Mischo, generaladvokat (1986-1991 og 1997-2003)
Gil Carlos Rodríguez Iglesias, dommer (1986-2003), præsident 1994-2003
Manuel Díez de Velasco, dommer (1988-1994)
Manfred Zuleeg, dommer (1988-1994)
Walter Van Gerven, generaladvokat (1988-1994)
Giuseppe Tesauro, generaladvokat (1988-1998)
Francis Geoffrey Jacobs, generaladvokat (1988-2006)
Paul Joan George Kapteyn, dommer (1990-2000)
John L. Murray, dommer (1991-1999)
Claus Christian Gulmann, generaladvokat (1991-1994), derefter dommer (1994-2006)
David Alexander Ogilvy Edward, dommer (1992-2004)
Michael Bendik Elmer, generaladvokat (1994-1997)
Georges Cosmas, generaladvokat (1994-2000)
Hirsch Günter, dommer (1994-2000)
Antonio Mario La Pergola, dommer (1994 og 1999-2006), generaladvokat (1995-1999)
Jean-Pierre Puissochet, dommer (1994-2006)
Philippe Léger, generaladvokat (1994-2006)
Hans Ragnemalm, dommer (1995-2000)
Nial Fennelly, generaladvokat (1995-2000)
Leif Sevón, dommer (1995-2002)
Melchior Wathelet, dommer (1995-2003)
Peter Jann, dommer (1995-2009)
Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer, generaladvokat (1995-2009)
Romain Schintgen, dommer (1996-2008)
Krateros Ioannou, dommer (1997-1999)
Siegbert Alber, generaladvokat (1997-2003)
Antonio Saggio, generaladvokat (1998-2000)
Macken Fidelma O'Kelly, dommer (1999-2004)
Stig Von Bahr, dommer (2000-2006)
Leendert A. Geelhoed, generaladvokat (2000-2006)
Ninon Colneric, dommer (2000-2006)
Christine Stix-Hackl, generaladvokat (2000-2006)
Luís Miguel Poiares Pessoa Maduro, generaladvokat (2003-2009)
Jerzy Makarczyk, dommer (2004-2009)
Ján Klučka, dommer (2004-2009)

Præsidenter

Massimo Pilotti (1952-1958)

Andreas Matthias Donner (1958-1964)

Charles Léon Hammes (1964-1967)

Robert Lecourt (1967-1976)

Hans Kutscher (1976-1980)

Josse J. Mertens de Wilmars (1980-1984)

Alexander John Mackenzie Stuart (1984-1988)

Ole Due (1988-1994)

Gil Carlos Rodríguez Iglésias (1994-2003)

Justitssekretærer

Albert Van Houtte (1953-1982)

Paul Heim (1982-1988)

Jean-Guy Giraud (1988-1994)

C – Statistik over retssagerne ved Domstolen

Samlet oversigt for Domstolen

1. Indbragte, afsluttede, verserende sager (2005-2009)

Indbragte sager

2. Sagstyper (2005-2009)
3. Sagernes genstand (2009)
4. Traktatbrudssøgsmål (2005-2009)

Afsluttede sager

5. Sagstyper (2005-2009)
6. Domme, kendelser, udtalelser (2009)
7. Dommerkollegierne (2005-2009)
8. Sager afsluttet ved dom, udtalelse eller kendelse med karakter af afgørelse (2005-2009)
9. Sagernes genstand (2005-2009)
10. Sagernes genstand (2009)
11. Traktatbrudssøgsmål: sagernes udfald (2005-2009)
12. Sagsbehandlingstid (domme og kendelser med karakter af afgørelse) (2005-2009)

Verserende sager pr. 31. december

13. Sagstyper (2005-2009)
14. Dommerkollegierne (2009)

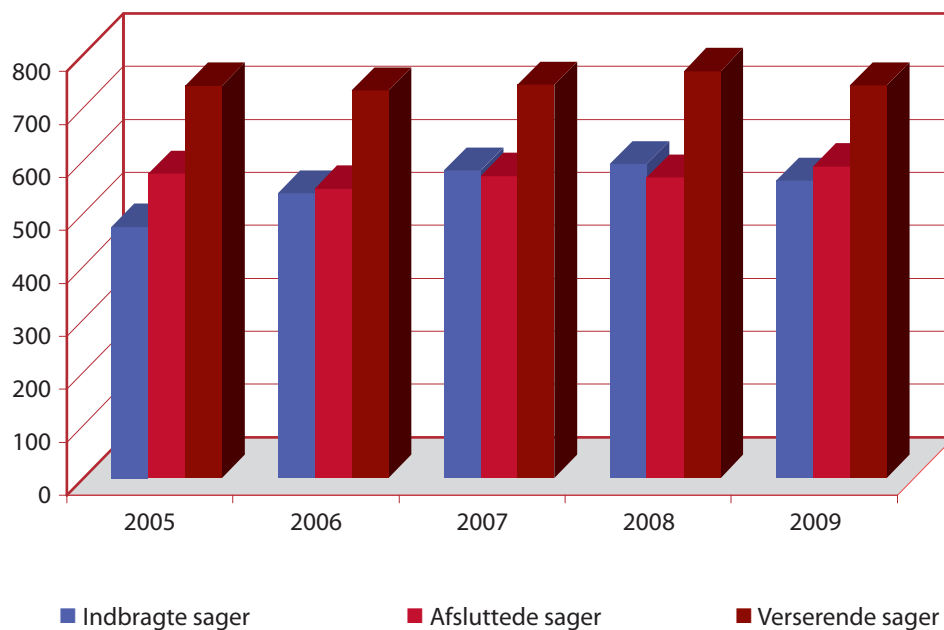
Diverse

15. Fremskyndede procedurer (2005-2009)
16. Præjudicielle hasteprocedurer (2008-2009)
17. Afgørelser vedrørende foreløbige forholdsregler (2009)

Den almindelige udvikling (1952-2009)

18. Indbragte sager og domme
19. Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. år)
20. Indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. retsinstans)
21. Indbragte traktatbrudssøgsmål

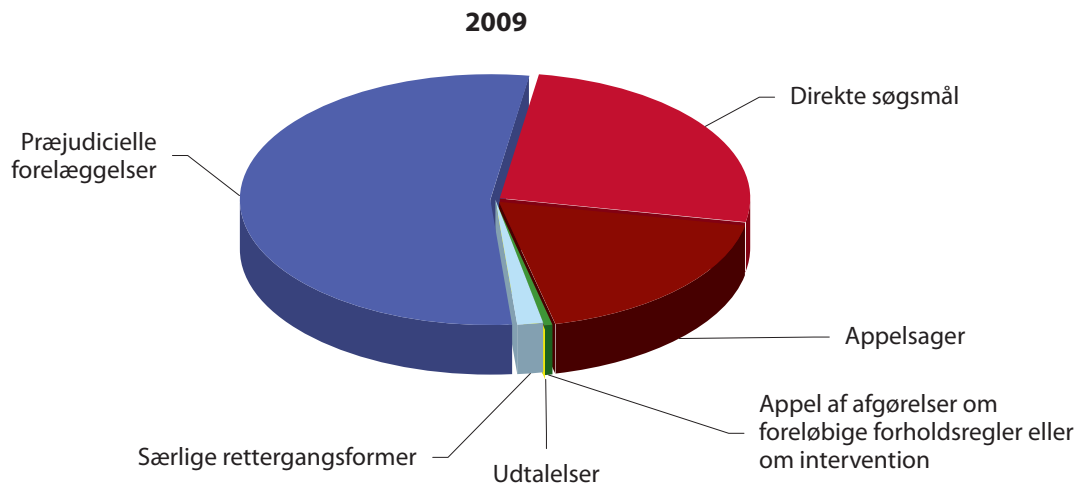
1. Samlet oversigt for Domstolen – indbragte, afsluttede, verserende sager (2005-2009)¹

	2005	2006	2007	2008	2009
Indbragte sager	474	537	580	592	561
Afsluttede sager	574	546	570	567	588
Verserende sager	740	731	742	768	741

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

2. Indbragte sager – sagstyper (2005-2009)^{1 2}

	2005	2006	2007	2008	2009
Præjudicielle forelæggelser	221	251	265	288	302
Direkte søgsmål	179	201	222	210	143 ³
Appelsager	66	80	79	78	104
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	1	3	8	8	2
Udtalelser				1	1
Særlige rettergangsformer	7	2	7	8	9
I alt	474	537	581	593	561
Begæringer om foreløbige forholdsregler	2	1	3	3	1

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² »Særlige rettergangsformer« omfatter: berigtigelse af en dom (procesreglementets artikel 66), fastsættelse af sagsomkostninger (procesreglementets artikel 74), fri proces (procesreglementets artikel 76), begæring om genoptagelse af en dom (procesreglementets artikel 94), tredjemandsindsigelse (procesreglementets artikel 97), ekstraordinær genoptagelse (procesreglementets artikel 98), fortolkning af en dom (procesreglementets artikel 102), prøvelse af et af førstegeneraladvokaten fremsat forslag om fornyet prøvelse af en afgørelse, der er truffet af Retten (artikel 62 i statuten for Domstolen), begæring om udlæg eller arrest (protokollen vedrørende privilegier og immuniteter) og sager om immunitetsspørgsmål (protokollen vedrørende privilegier og immuniteter).

³ Antallet af direkte søgsmål omfatter 142 traktatbrudssøgsmål og et annullationssøgsmål

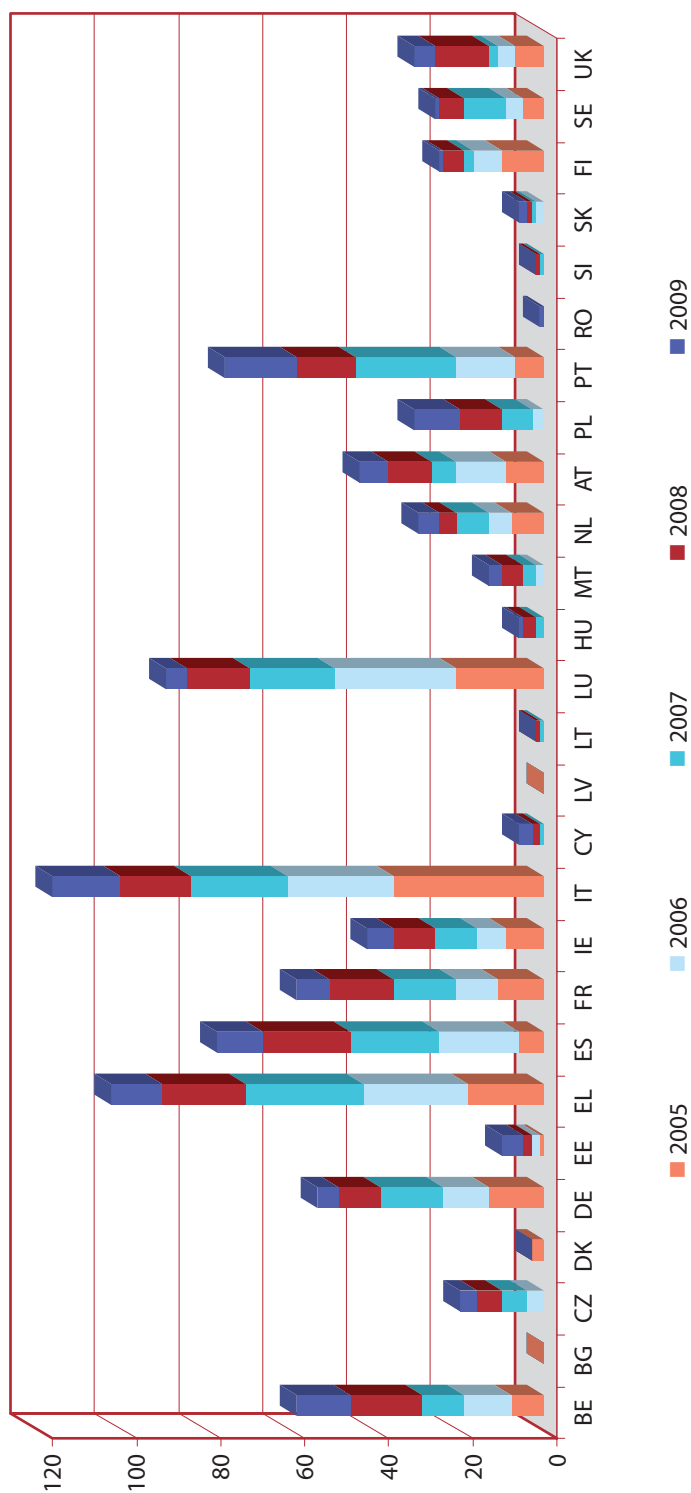
3. Indbragte sager – sagernes genstand (2009) ¹

	Direkte søgsmål	Præjudicielle forelæggelser	Appelsager	Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	I alt	Særlige rettergangsformer
De Europæiske Fællesskabers budget	1				1	
Energi	5	1			6	
Etableringsfrihed	8	9			17	
Fælles toldtarif		9			9	
Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik		1	3		4	
Fællesskabernes egne indtægter	2	1			3	
Fiskale bestemmelser	13	44			57	
Fiskeripolitik		1	1		2	
Forbindelserne udadtil		6			6	1
Fri bevægelighed for personer	5	6			11	
Fri udveksling af tjenesteydelser	7	16			23	
Frie kapitalbevægelser	6	6			12	
Frie varebevægelser	2	10	2		14	
Grundlæggende fællesskabsretlige principper		4			4	
Handelspolitik		2	4		6	
Industripolitik	4	7			11	
Intellektuel ejendomsret		14	25		39	
Konkurrence		5	10	2	17	
Landbrug	2	23	7		32	
Miljø og forbrugerbeskyttelse	45	33	2		80	
Nye staters tiltrædelse		1			1	
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	2	17			19	
Regionalpolitik			1		1	
Regler for institutionerne	2	3	9		14	4
Regler for virksomhederne	11	3	1		15	
Social sikring af vandrende arbejdstagere		12			12	
Socialpolitik	5	26	1		32	
Statsstøtte	10	5	32		47	
Tilnærmelse af lovgivningerne	9	12			21	
Toldunion		9	3		12	
Transport	4	4			8	
Unionsborgerskab		8			8	
EF-traktaten/TEUF ²	143	298	101	2	544	5
EU-traktaten		4			4	
KS-traktaten			1		1	
Procedure						5
Tjenestemandsvedtægten			2		2	
Diverse			2		2	5
I ALT	143	302	104	2	551	10

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Den 1.12.2009, datoen for Lissabontraktatens ikrafttræden, erstattede traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab (EF-traktaten).

4. Indbragte sager – traktatbrudssøgsmål (2005-2009)¹

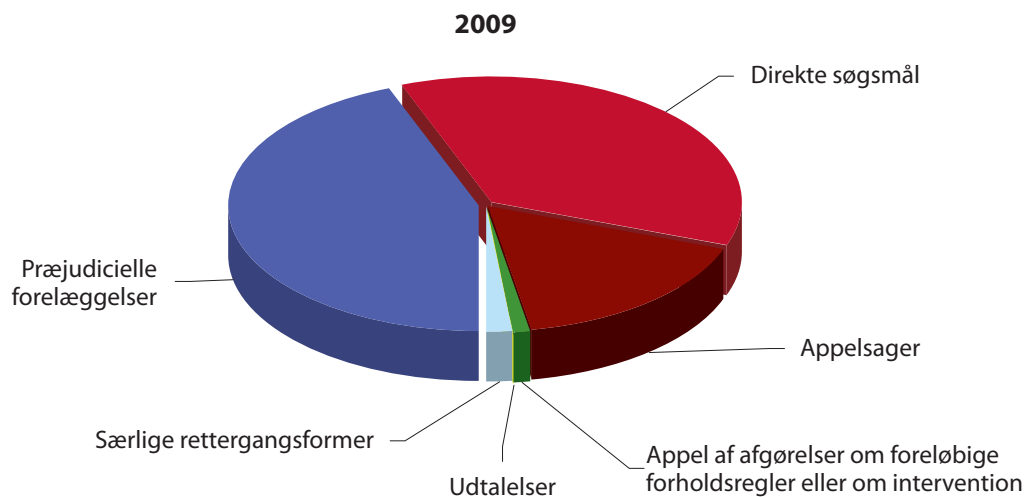

	2005		2006		2007		2008		2009 ²	
	Art. 226	Art. 228	Art. 226	Art. 228	Art. 226	Art. 228	Art. 226	Art. 228	Art. 226	Art. 228
BE	8		11		10		17		13	
BG										
CZ			4		6		6		4	
DK	3									
DE	13		11		15		10		5	
EE	1		2				2		5	
EL	18		25		26	2	19	1	11	1
ES	6		19		21		21		11	
FR	11		9	1	14	1	15		8	
IE	9		7		10		10		6	
IT	36		25		23		17		15	1
CY					1		2		3	
LV										
LT					1		1			
LU	19	2	28	1	20		15		5	
HU					2		3		1	
MT			2		3		5		3	
NL	8		5		8		4		5	
AT	9		12		6		10		7	
PL			3		7		10		11	
PT	7		13	1	23	1	14		17	
RO									1	
SI					1		1			
SK			2		1		1		2	
FI	10		7		2		5		1	
SE	5		4		10		6		1	
UK	7		4		2		13		5	
I alt	170	2	193	3	212	4	207	1	140	2

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Efter Lissabontraktatens ikrafttrædelse den 1.12.2009 har artikel 258 TEUF – 260 TEUF erstattet artikel 226 EF – 228 EF.

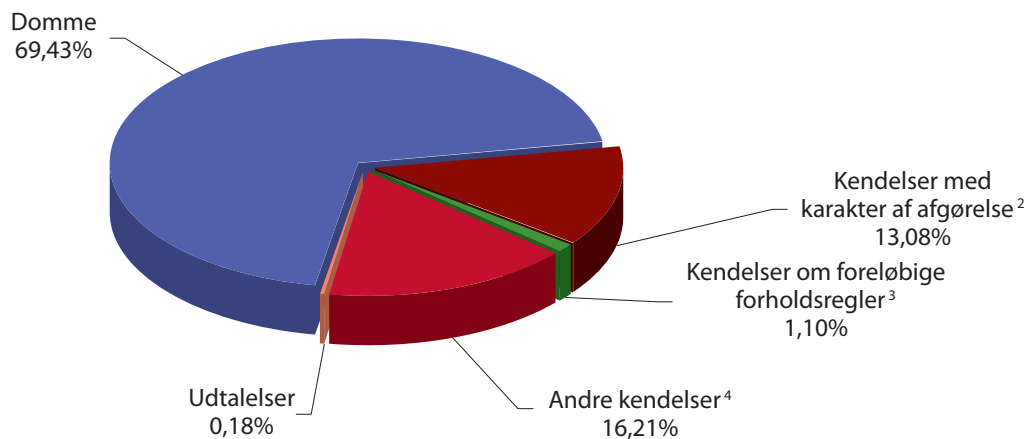
5. Afsluttede sager – sagstyper (2005-2009) ¹

	2005	2006	2007	2008	2009
Præjudicielle forelæggelser	254	266	235	301	259
Direkte søgsmål	263	212	241	181	215
Appelsager	48	63	88	69	97
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	2	2	2	8	7
Udtalelser		1			1
Særlige rettergangsformer	7	2	4	8	9
I alt	574	546	570	567	588

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

6. Afsluttede sager – domme, kendelser, udtalelser (2009) ¹

	Domme	Kendelser med karakter af afgørelse ²	Kendelser om foreløbige forholdsregler ³	Andre kendelser ⁴	Udtalelser	I alt
Præjudicielle forelæggelser	188	22		18		228
Direkte søgsmål	149		1	65		215
Appelsager	38	45	2	2		87
Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention			3	3		6
Udtalelser					1	1
Særlige rettergangsformer	2	4				6
I alt	377	71	6	88	1	543

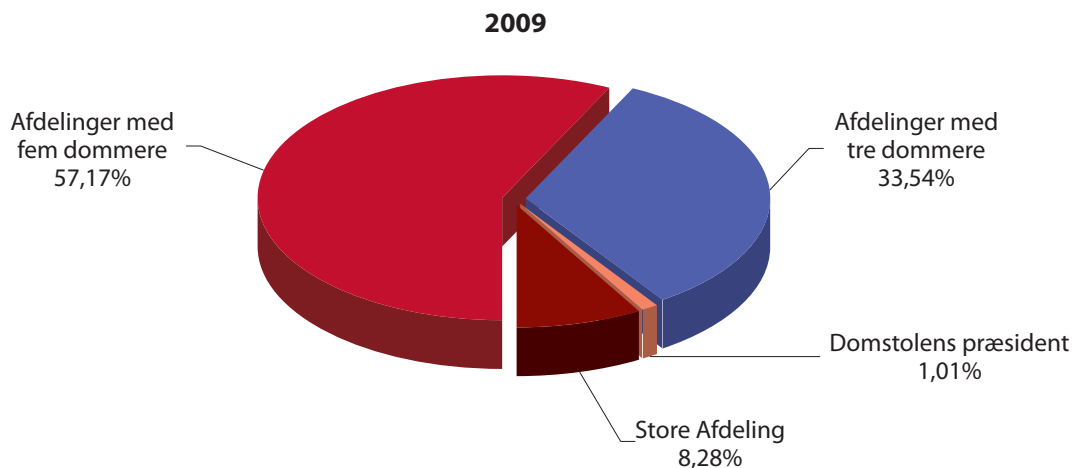
¹ Tallene (nettotal) angiver antallet af sager under hensyntagen til, at visse sager er blevet forenet (en række forenede sager = en sag).

² Kendelser, hvorved en sag afsluttes (andre end kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig, eller hjemvisning til Retten).

³ Kendelser afsagt i sager vedrørende begæringer i medfør af artikel 242 EF eller 243 EF (efter Lissabontraktatens ikrafttrædelse artikel 278 TEUF og 279 TEUF) eller artikel 244 EF (nu artikel 280 TEUF) eller i medfør af de tilsvarende bestemmelser i EA-traktaten eller i sager angående appel af en kendelse om foreløbige forholdsregler eller om intervention.

⁴ Kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig, eller hjemvisning til Retten.

7. Afsluttede sager – dommerkollegierne (2005-2009) ¹

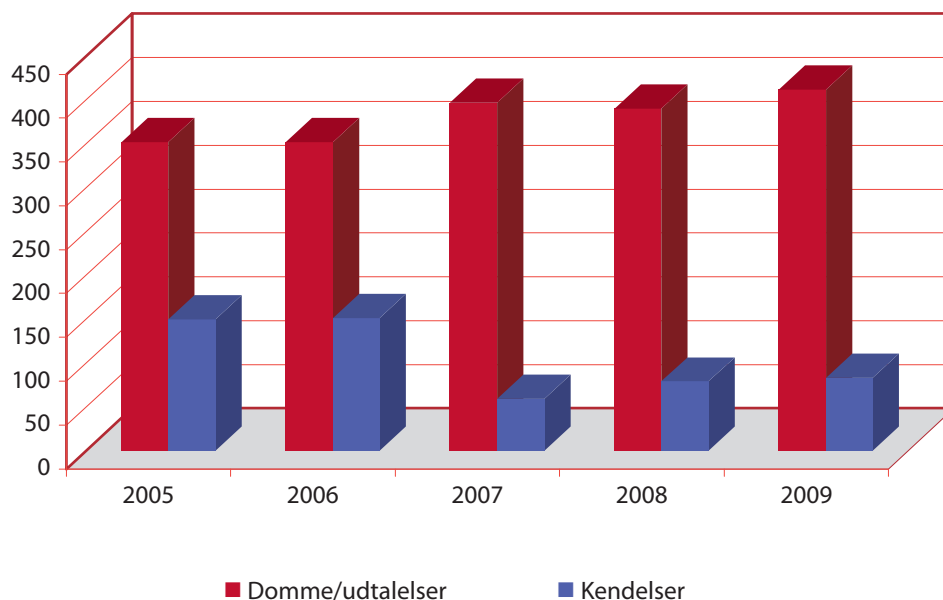

	2005			2006			2007			2008			2009		
	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt
Domstolens plenum	1		1	2		2									
Store Afdeling	59		59	55		55	51		51	66		66	41		41
Afdelinger med fem dommere	245	5	250	265	13	278	242	9	251	259	13	272	275	8	283
Afdelinger med tre dommere	103	51	154	67	41	108	104	48	152	65	59	124	96	70	166
Domstolens præsident		2	2		1	1		2	2		7	7		5	5
I alt	408	58	466	389	55	444	397	59	456	390	79	469	412	83	495

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Kendelser, hvorved en sag afsluttes (andre end kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stil-lingtagen til sagen er uforuden, eller hjemvisning til Retten).

8. Sager afsluttet ved dom, udtalelse eller kendelse med karakter af afgørelse (2005-2009)^{1 2}

	2005	2006	2007	2008	2009
Domme/udtalelser	352	352	397	390	412
Kendelser	150	151	59	79	83
I alt	502	503	456	469	495

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Kendelser, hvorved en sag afsluttes (andre end kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stil-
lingtagen til sagen er uforuden, eller hjemvisning til Retten).

9. Sager afsluttet ved dom, udtalelse eller kendelse med karakter af afgørelse – sagernes genstand (2005-2009)¹

	2005	2006	2007	2008	2009
Bruxelleskonventionen	8	4	2	1	2
Energi	3	6	4	4	4
Etableringsfrihed	5	21	19	29	13
Fælles toldtarif	7	7	10	5	13
Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik			4	2	2
Fællesskabernes egne indtægter	2	6	3		10
Fiskale bestemmelser	34	55	44	38	44
Fiskeripolitik	11	7	6	6	4
Forbindelserne udadtil	8	11	9	8	8
Fri bevægelighed for personer	17	20	19	27	19
Fri udveksling af tjenesteydelser	11	17	24	8	17
Frie kapitalbevægelser	5	4	13	9	8
Frie varebevægelser	11	8	14	12	12
Grundlæggende fællesskabsretlige principper	2	1	4	4	4
Handelspolitik	4	1	1	1	5
Industripolitik	11		11	12	6
Intellectuel ejendomsret	5	19	21	22	31
Konkurrence	17	30	17	23	28
Landbrug	63	30	23	54	18
Miljø og forbrugerbeskyttelse	44	40	50	43	60
Nye staters tiltrædelse	1		1		1
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	5	9	17	4	26
Oversøiske lande og territoriers associering	2				
Privilegier og immuniteter	1	1	1	2	
Regionalpolitik	5		7	1	3
Regler for institutionerne	16	15	6	16	29
Regler for virksomhederne	24	10	16	17	17
Retlige og indre anliggender		2		1	
Romkonventionen					1
Social sikring af vandrende arbejdstagere	10	7	7	5	3
Socialpolitik	29	29	26	25	33
Statsstøtte	23	23	9	26	10
Tilnærmelse af lovgivningerne	41	19	21	21	32
Toldunion	9	9	12	8	5
Transport	16	9	6	4	9
Unionsborgerskab	2	4	2	6	3
Økonomisk og monetær politik			1	1	1
EF-traktaten	452	424	430	445	481
EU-traktaten	3	3	4	6	1
KS-traktaten	3		1	2	
EA-traktaten	1	4	1		
Procedure	1	2	3	5	5
Tjenestemandsvedtægten	6	9	17	11	8
Diverse	7	11	20	16	13
I ALT	466	442	456	469	495

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

10. Sager afsluttet ved dom, udtalelse eller kendelse med karakter af afgørelse – sagernes genstand (2009) ¹

	Domme/udtalelser	Kendelser ²	I alt
Bruxelleskonventionen	2		2
Energi	4		4
Etableringsfrihed	13		13
Fælles toldtarif	13		13
Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik	2		2
Fællesskabernes egne indtægter	9	1	10
Fiskale bestemmelser	40	4	44
Fiskeripolitik	4		4
Forbindelserne udadtil	8		8
Fri bevægelighed for personer	19		19
Fri udveksling af tjenesteydelser	17		17
Frie kapitalbevægelser	8		8
Frie varebevægelser	11	1	12
Grundlæggende fællesskabsretlige principper	2	2	4
Handelspolitik	5		5
Industripolitik	5	1	6
Intellectuel ejendomsret	12	19	31
Konkurrence	26	2	28
Landbrug	18		18
Miljø og forbrugerbeskyttelse	55	5	60
Nye staters tiltrædelse	1		1
Område med frihed, sikkerhed og retfærdighed	25	1	26
Regionalpolitik	2	1	3
Regler for institutionerne	12	17	29
Regler for virksomhederne	16	1	17
Romkonventionen	1		1
Social sikring af vandrende arbejdstagere	3		3
Socialpolitik	24	9	33
Statsstøtte	8	2	10
Tilnærmelse af lovgivningerne	31	1	32
Toldunion	5		5
Transport	8	1	9
Unionsborgerskab	2	1	3
Økonomisk og monetær politik	1		1
EF-traktaten	412	69	481
EU-traktaten	1		1
Procedure	1	4	5
Tjenestemandsvedtægten		8	8
Diverse	1	12	13
I ALT	414	81	495

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

² Kendelser, hvorved en sag afsluttes (andre end kendelser om afslutning af sager på grund af slettelse, at stil-
lingtagen til sagen er uforholdsmæssig, eller hjemvisning til Retten).

11. Afsluttede sager – traktatbrudssøgsmål: sagernes udfald (2005-2009)¹

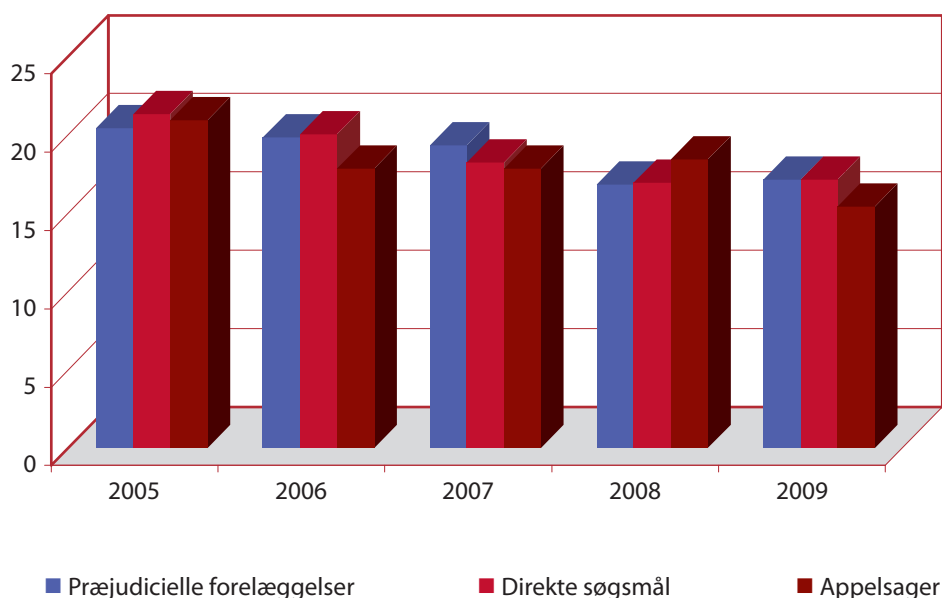
Traktatbrud fastslået i 2009

	2005		2006		2007		2008		2009	
	Traktatbrud fastslået	Frifindelse	Traktatbrud fastslået	Frifindelse	Traktatbrud fastslået	Frifindelse	Traktatbrud fastslået	Frifindelse	Traktatbrud fastslået	Frifindelse
Belgien	10	1	7		9	1	7		15	1
Bulgarien										
Den Tjekkiske Republik					6		2		1	
Danmark	3	1			3				1	
Tyskland	12		7		7	1	3	3	6	2
Estland									1	
Grækenland	20		6		10	3	8	1	22	
Spanien	10	1	10	1	13	1	15	1	11	
Frankrig	13		5		7		9	1	6	
Irland	3		2	1	7	2	4		7	
Italien	11	1	13	1	23	2	14	1	11	4
Cypern										
Letland										
Litauen							1			
Luxembourg	16		19		12		12		7	
Ungarn										
Malta					1				2	
Nederlandene	4		1	1	3	1	3		3	
Østrig	10		10		6		3		6	
Polen							2		5	
Portugal	6		7		9		6		7	1
Rumænien										
Slovenien									1	
Slovakiet					1		1			
Finland	5		7		3	1	1	1	6	1
Sverige	2		2	1	5		2	1	7	
Det Forenede Kongerige	6	1	7	3	2	4	1		9	
I alt	131	5	103	8	127	16	94	9	134	9

¹ Tallene (nettotal) angiver antallet af sager under hensyntagen til, at visse sager er blevet forenet (en række forenede sager = en sag).

12. Afsluttede sager – sagsbehandlingstid (2005-2009) ¹ (domme og kendelser med karakter af afgørelse)

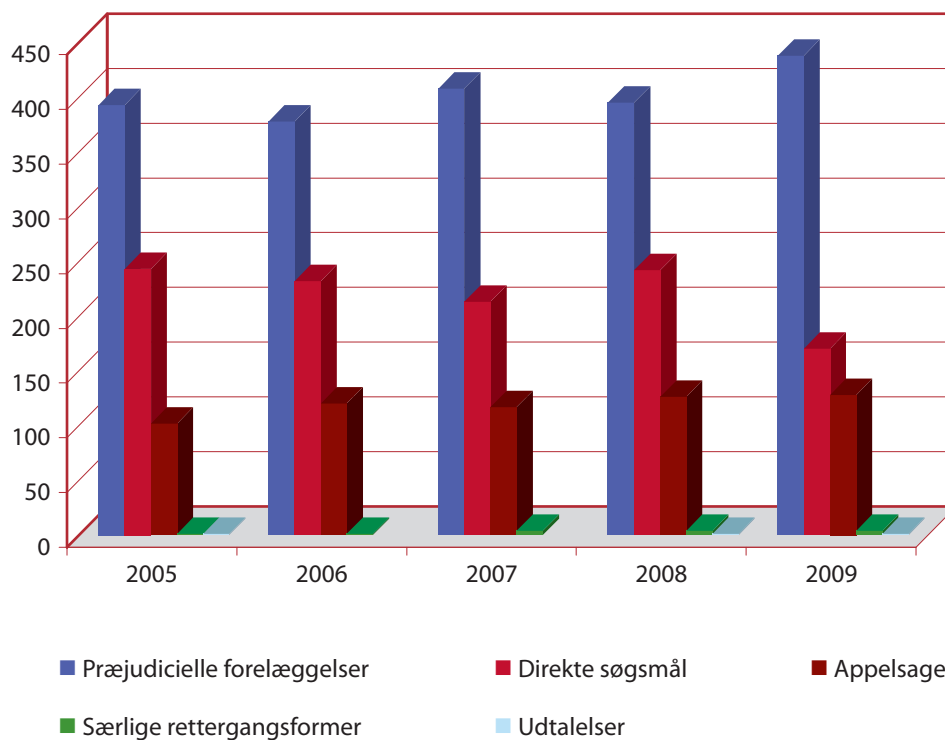

	2005	2006	2007	2008	2009
Præjudicielle forelæggelser	20,4	19,8	19,3	16,8	17,1
Præjudicielle hasteprocedurer				2,1	2,5
Direkte søgsmål	21,3	20	18,2	16,9	17,1
Appelsager	20,9	17,8	17,8	18,4	15,4

¹ Varigheden angives i måneder og tiendedele af måneder.

Undtaget fra beregningen af sagsbehandlingstiden er sager, hvori der er afsagt en mellemafgørelse, truffet en foranstaltning til sagens oplysning, afgivet udtalelse, sager, der indebærer en særlig rettergangsform (dvs. fastsættelse af sagsomkostninger, fri proces, begæring om genoptagelse af en dom, tredjemandsindsigelse, fortolkning af en dom, ekstraordinær genoptagelse, berigtigelse af en dom, begæring om udlæg eller arrest), samt sager, der afsluttes ved en kendelse om slettelse, om, at det er ufornuddent at træffe afgørelse i sagen, om hjemvisning eller henvisning til Retten, begæringer om foreløbige forholdsregler samt appelsager om begæringer om foreløbige forholdsregler eller om intervention.

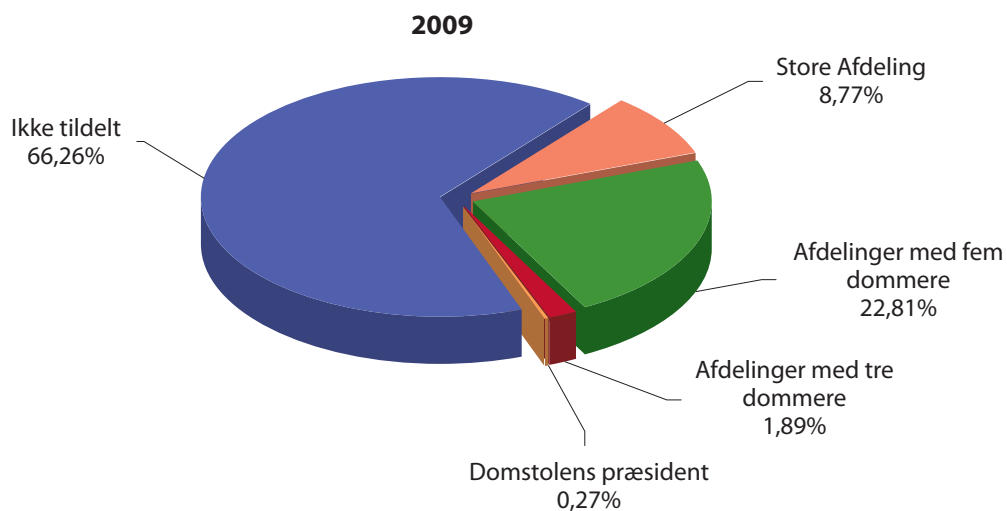
13. Verserende sager pr. 31. december – sagstyper (2005-2009)¹

	2005	2006	2007	2008	2009
Præjudicielle forelæggelser	393	378	408	395	438
Direkte søgsmål	243	232	213	242	170
Appelsager	102	120	117	126	128
Særlige rettergangsformer	1	1	4	4	4
Udtalelser	1			1	1
I alt	740	731	742	768	741

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

14. Verserende sager pr. 31. december – dommerkollegierne (2009)¹

	2005	2006	2007	2008	2009
Ikke tildelt	437	490	481	524	491
Domstolens plenum	2				
Store Afdeling	60	44	59	40	65
Afdelinger med fem dommere	212	171	170	177	169
Afdelinger med tre dommere	29	26	24	19	14
Domstolens præsident			8	8	2
I alt	740	731	742	768	741

¹ Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

15. Diverse – fremskyndede procedurer (2005-2009) ¹

	2005		2006		2007		2008		2009	
	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet	Antaget	Forkastet
Direkte søgsmål						1				
Præjudicielle forelæggelser		5		5		6	2	6		3
Appelsager						1				1
Særlige rettergangsformer										1
I alt		5		5		8	2	6		5

¹ En sag for Domstolen kan i medfør af procesreglementets artikel 62a og 104a, som trådte i kraft den 1.7.2000, behandles i henhold til en fremskyndet procedure.

16. Diverse – præjudicielle hasteprocedurer (2008 og 2009) ¹

	2008			2009		
	Antaget	Forkastet	I alt	Antaget	Forkastet	I alt
Præjudicielle hasteprocedurer	3	3	6	2	1	3

¹ Siden den 1.3.2008 kan en præjudiciel hasteprocedure i medfør af procesreglementets artikel 104b bringes i anvendelse i sager i sager vedrørende området med frihed, sikkerhed og retfærdighed.

17. Diverse – afgørelser vedrørende foreløbige forholdsregler (2009) ¹

	Indbragte sager om foreløbige forholdsregler	Antal appelsager angående afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	Sagernes udfald		
			Forkastet	Antaget	Slettelse eller uforældet at tage stilling
Konkurrence		2			
Regler for institutionerne			1		2
Miljø og forbrugerbeskyttelse	1		2	1	3
EF-traktaten i alt			3	1	5
I ALT	1	2	3	1	5

¹ Tallene (nettotal) angiver antallet af sager under hensyntagen til, at visse sager er blevet forenet (en række forenede sager = en sag).

18. Den almindelige udvikling (1952-2009) – indbragte sager og domme

År	Indbragte sager ¹							Domme/ udtalelser ²
	Direkte søgsmål	Præjudicielle forelæggelser	Appelsager	Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	Anmodninger om udtalelse	I alt	Begæringer om foreløbige forholdsregler	
1953	4					4		
1954	10					10		2
1955	9					9	2	4
1956	11					11	2	6
1957	19					19	2	4
1958	43					43		10
1959	46				1	47	5	13
1960	22				1	23	2	18
1961	24	1			1	26	1	11
1962	30	5				35	2	20
1963	99	6				105	7	17
1964	49	6				55	4	31
1965	55	7				62	4	52
1966	30	1				31	2	24
1967	14	23				37		24
1968	24	9				33	1	27
1969	60	17				77	2	30
1970	47	32				79		64
1971	59	37				96	1	60
1972	42	40				82	2	61
1973	131	61				192	6	80
1974	63	39				102	8	63
1975	61	69			1	131	5	78
1976	51	75			1	127	6	88
1977	74	84				158	6	100
1978	146	123			1	270	7	97
1979	1 218	106				1 324	6	138
1980	180	99				279	14	132
1981	214	108				322	17	128
1982	217	129				346	16	185
1983	199	98				297	11	151
1984	183	129				312	17	165
1985	294	139				433	23	211
1986	238	91				329	23	174
1987	251	144				395	21	208
1988	193	179				372	17	238
1989	244	139				383	19	188

>>>

År	Indbragte sager ¹							Domme/ udtalelser ²
	Direkte søgsmål	Præjudicielle forelæggelser	Appelsager	Appel af afgørelser om foreløbige forholdsregler eller om intervention	Anmodninger om udtalelse	I alt	Begæringer om foreløbige forholdsregler	
1990	221	141	15	1		378	12	193
1991	140	186	13	1	2	342	9	204
1992	251	162	24	1	2	440	5	210
1993	265	204	17			486	13	203
1994	125	203	12	1	3	344	4	188
1995	109	251	46	2		408	3	172
1996	132	256	25	3		416	4	193
1997	169	239	30	5		443	1	242
1998	147	264	66	4		481	2	254
1999	214	255	68	4		541	4	235
2000	197	224	66	13	2	502	4	273
2001	187	237	72	7		503	6	244
2002	204	216	46	4		470	1	269
2003	277	210	63	5	1	556	7	308
2004	219	249	52	6	1	527	3	375
2005	179	221	66	1		467	2	362
2006	201	251	80	3		535	1	351
2007	221	265	79	8		573	3	379
2008	210	288	77	8	1	584	3	333
2009	143	302	104	2	1	552	1	377
I alt	8 465	6 620	1 021	79	19	16 204	349	8 267

¹ Bruttototal, ekskl. særlige rettergangsformer.

² Nettototal.

19. Den almindelige udvikling (1952-2009) – indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. år)¹

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Andet ²	Ialt
1961																		1											1
1962																		5											5
1963															1			5											6
1964											2							4											6
1965					4				2									1											7
1966																		1											1
1967	5				11				3						1			3											23
1968	1				4				1		1							2											9
1969	4				11				1						1														17
1970	4				21				2		2							3											32
1971	1				18				6		5				1			6											37
1972	5				20				1		4							10											40
1973	8				37				4		5				1			6											61
1974	5				15				6		5							7									1		39
1975	7			1	26				15		14				1			4								1			69
1976	11				28				8	1	12							14							1				75
1977	16			1	30				14	2	7							9							5				84
1978	7			3	46				12	1	11							38							5				123
1979	13			1	33				18	2	19				1			11							8				106
1980	14			2	24				14	3	19							17							6				99
1981	12			1	41				17		11				4			17							5				108
1982	10			1	36				39		18							21							4				129
1983	9			4	36				15	2	7							19							6				98
1984	13			2	38				34	1	10							22							9				129
1985	13				40				45	2	11				6			14							8				139
>>>																													

	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	EL	ES	FR	IE	IT	CY	LV	LT	LU	HU	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	UK	Andet ²	I alt	
1986	13			4	18		2	1	19	4	5				1			16									8		91	
1987	15			5	32		17	1	36	2	5				3			19									9		144	
1988	30			4	34			1	38		28				2			26									16		179	
1989	13			2	47		2	2	28	1	10				1			18		1							14		139	
1990	17			5	34		2	6	21	4	25				4			9		2						12		141		
1991	19			2	54		3	5	29	2	36				2			17		3						14		186		
1992	16			3	62		1	5	15		22				1			18		1						18		162		
1993	22			7	57		5	7	22	1	24				1			43		3						12		204		
1994	19			4	44			13	36	2	46				1			13		1						24		203		
1995	14			8	51		10	10	43	3	58				2			19	2	5					6	20		251		
1996	30			4	66		4	6	24		70				2			10	6	6				3	4	21		256		
1997	19			7	46		2	9	10	1	50				3			24	35	2					6	7	18		239	
1998	12			7	49		5	55	16	3	39				2			21	16	7					2	6	24		264	
1999	13			3	49		3	4	17	2	43				4			23	56	7					4	5	22		255	
2000	15			3	47		3	5	12	2	50							12	31	8					5	4	26	1	224	
2001	10			5	53		4	4	15	1	40				2			14	57	4					3	4	21		237	
2002	18			8	59		7	3	8		37				4			12	31	3					7	5	14		216	
2003	18			3	43		4	8	9	2	45				4			28	15	1					4	4	22		210	
2004	24			4	50		18	8	21	1	48				1	2		28	12	1					4	5	22		249	
2005	21		1	4	51		11	10	17	2	18				2	3		36	15	1	2				4	11	12		221	
2006	17		3	3	77		14	17	24	1	34			1	1	4		20	12	2	3				1	5	2	10		251
2007	22	1	2	5	59	2	8	14	26	2	43			1		2		19	20	7	3	1			1	5	6	16		265
2008	24		1	6	71	2	9	17	12	1	39	1	3	3	4	6		34	25	4	1				4	7	14		288	
2009	35	8	5	3	59	2	11	11	28		29	1	4	3		10	1	24	15	10	3	1	2	1	2	5	28	1	302	
I alt	614	9	12	125	1731	6	145	222	783	51	1 007	2	7	8	64	27	1	743	348	24	67	2	2	3	58	81	476	2	6 620	

¹ EF-traktatens artikel 177 (senere artikel 234 EF, nu artikel 267 TEUF), artikel 35, stk. 1, EU, artikel 41 KS, artikel 150 EA og protokollen af 1971.

² Sag C-265/00, Campina Melkunie (Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof).

Sag C-196/09, Miles m.fl. (Europaskolernes Klagenævn).

20. Den almindelige udvikling (1952-2009) – indbragte præjudicielle forelæggelser (pr. medlemsstat og pr. retsinstans)

			I alt
Belgien	Cour constitutionnelle	15	
	Cour de cassation	73	
	Conseil d'État	55	
	Øvrige retsinstanser	471	614
Bulgarien	Софийски градски съд Търговско отделение	1	
	Øvrige retsinstanser	8	9
Den Tjekkiske Republik	Nejvyššího soudu		
	Nejvyšší správní soud	5	
	Ústavní soud		
	Øvrige retsinstanser	7	12
Danmark	Højesteret	23	
	Øvrige retsinstanser	102	125
Tyskland	Bundesgerichtshof	128	
	Bundesverwaltungsgericht	93	
	Bundesfinanzhof	260	
	Bundesarbeitsgericht	19	
	Bundessozialgericht	74	
	Staatsgerichtshof des Landes Hessen	1	
	Øvrige retsinstanser	1 156	1 731
Estland	Riigikohus	1	
	Øvrige retsinstanser	5	6
Grækenland	Άρειος Πάγος	10	
	Συμβούλιο της Επικρατείας	40	
	Øvrige retsinstanser	95	145
Spanien	Tribunal Supremo	24	
	Audiencia Nacional	1	
	Juzgado Central de lo Penal	7	
	Øvrige retsinstanser	190	222
Frankrig	Cour de cassation	88	
	Conseil d'État	47	
	Øvrige retsinstanser	648	783
Irland	Supreme Court	17	
	High Court	15	
	Øvrige retsinstanser	19	51
Italien	Corte suprema di Cassazione	103	
	Corte Costituzionale	1	
	Consiglio di Stato	63	
	Øvrige retsinstanser	840	1 007
Cypern	Ανώτατο Δικαστήριο	2	
	Øvrige retsinstanser		2

>>>

			I alt
Letland	Augstākā tiesa	6	
	Satversmes tiesa		
	Øvrige retsinstanser	1	7
Litauen	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas	1	
	Lietuvos Aukščiausiasis	2	
	Lietuvos vyriausiasis administracinis Teismas	2	
	Øvrige retsinstanser	3	8
Luxembourg	Cour supérieure de justice	10	
	Cour de cassation	2	
	Conseil d'État	13	
	Cour administrative	7	
	Øvrige retsinstanser	32	64
Ungarn	Legfelsőbb Bíróság	1	
	Fővárosi Ítéltábla	2	
	Szegedi Ítéltábla	1	
	Øvrige retsinstanser	23	27
Malta	Qorti Kostituzzjonali		
	Qorti ta' l- Appel		
	Øvrige retsinstanser	1	1
Nederlandene	Raad van State	69	
	Hoge Raad der Nederlanden	183	
	Centrale Raad van Beroep	47	
	College van Beroep voor het Bedrijfsleven	139	
	Tariefcommissie	34	
	Øvrige retsinstanser	271	743
Østrig	Verfassungsgerichtshof	4	
	Oberster Gerichtshof	75	
	Oberster Patent- und Markensenat	3	
	Bundesvergabeamt	24	
	Verwaltungsgerichtshof	59	
	Vergabekontrollsenat	4	
	Øvrige retsinstanser	179	348
Polen	Sąd Najwyższy	4	
	Naczelny Sąd Administracyjny	6	
	Trybunał Konstytucyjny		
	Øvrige retsinstanser	14	24
Portugal	Supremo Tribunal de Justiça	2	
	Supremo Tribunal Administrativo	36	
	Øvrige retsinstanser	29	67
Rumænien	Tribunal Dâmbovița	1	
	Øvrige retsinstanser	1	2

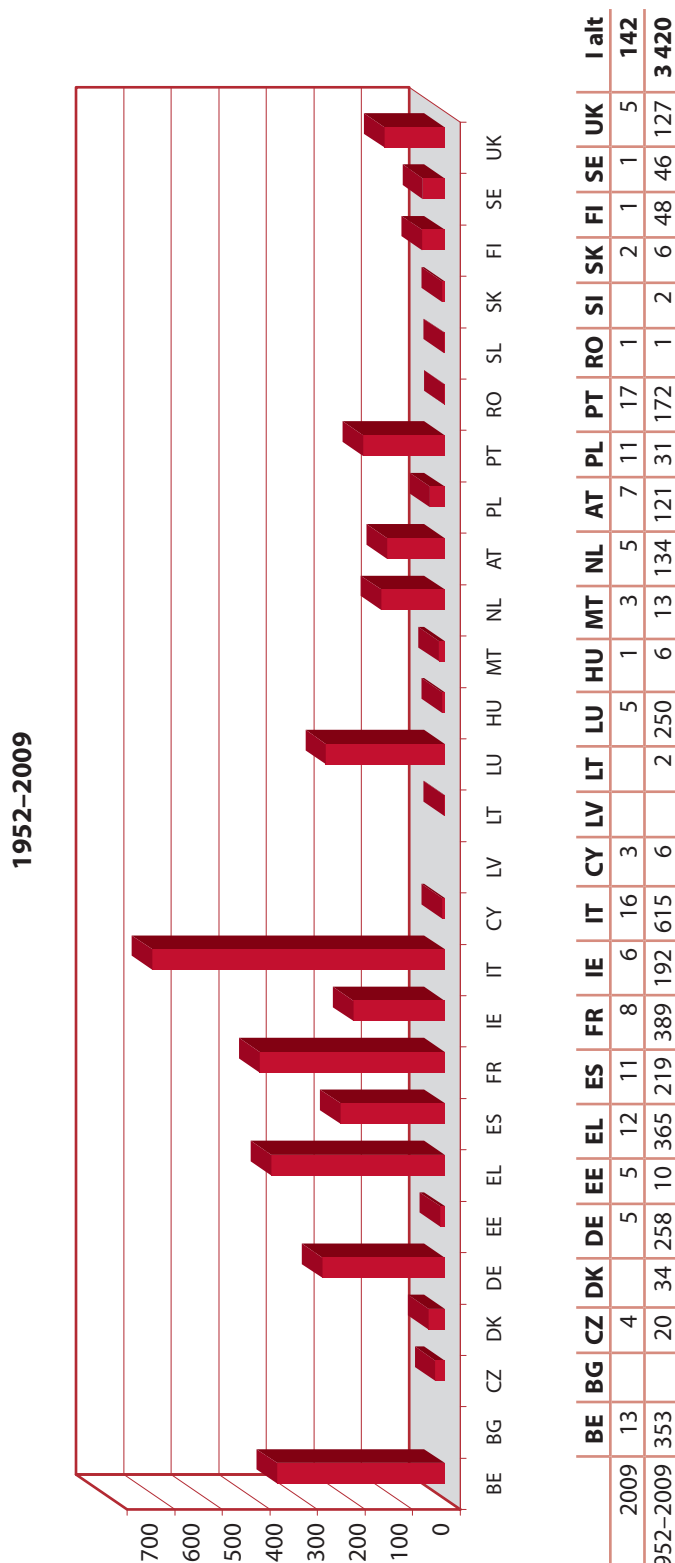
>>>

			I alt
Slovenien	Vrhovno sodišče		
	Ustavno sodišče		
	Øvrige retsinstanser	2	2
Slovakiet	Ústavný Súd		
	Najvyšší súd	2	
	Øvrige retsinstanser	1	3
Finland	Korkein hallinto-oikeus	24	
	Korkein oikeus	10	
	Øvrige retsinstanser	24	58
Sverige	Högsta Domstolen	13	
	Marknadsdomstolen	4	
	Regeringsrätten	23	
	Øvrige retsinstanser	41	81
Det Forenede Kongerige	House of Lords	40	
	Court of Appeal	53	
	Øvrige retsinstanser	383	476
Øvrige	Cour de justice Benelux/Benelux Gerechtshof ¹		1
	Europaskolernes Klagenævn ²		1
I alt			6 620

¹ Sag C-265/00, Campina Melkunie.

² Sag C-196/09, Miles m.fl.

21. Den almindelige udvikling (1952-2009) – indbragte traktatbrudssøgsmål¹

¹ AEF-traktatens artikel 93, 169, 170, 171 og 225 (senere artikel 88 EF, 226 EF, 227 EF, 228 EF og 298 EF, nu artikel 108 TEUF, 258 TEUF – 260 TEUF og 348 TEUF), artikel 141 EA – 143 EA og artikel 88 KS.

Kapitel II

Retten

A – Arbejdet ved Retten i 2009

Ved Rettens præsident, Marc Jaeger

Efter forøgelsen af Rettens dommerkollegium i forbindelse med udvidelserne hører det til sjældenhederne, at der forløber et år uden ændringer i dens sammensætning, selv når bortses fra den delvise udskiftning af retsinstantens medlemmer. Således fratrådte to medlemmer i 2009: Virpi Tiili, der havde været dommer ved Retten siden 1995, og Daniel Šváby, der havde været dommer ved Retten siden 2004, og de blev erstattet af henholdsvis Heikki Kanninen og Juraj Schwarcz.

For så vidt angår statistikken indskrives det forløbne år sig i den løbende udvikling. Der kan således konstateres et stort antal indbragte sager (568), hvilket på trods af et mindre fald i forhold til 2008 stadig er meget højere end de indtil da registrerede tal. Selv om den mærkbare forbedring af antallet af behandlede sager også er blevet bekræftet (med 555 afsluttede sager), har antallet af verserende sager følgelig ikke kunnet nedbringes på trods af fortsatte bestræbelser i den retning.

Derudover har to enestående begivenheder præget 2009.

For det første har retsinstanten fejret sit 20 års jubilæum. Kollokviet »20 år og på vej mod 2020 – Fremtidens Ret i Første Instans skal bygges på et solidt fundament«, der blev arrangeret i denne anledning, har givet anledning til bemærkelsesværdige debatter og bemærkninger fra iagttagere fra enhver synsvinkel¹. Der blev fremført væsentlige tanker om retsinstantens fremtid, om dens opgave og om dens funktion, der har styrket den overbevisning, at det er nødvendigt for Retten at forfølge reformer, herunder strukturreformer, med henblik på at sikre borgerne et til stadighed højere beskyttelsesniveau.

For det andet var 2009 året for Lissabontraktatens ikrafttræden. Selv om denne traktats væsentligste indvirkning på opbygningen af det europæiske samarbejde ikke først og fremmest kommer til udtryk i forhold til unionens retsinstanter, skal der imidlertid henvises til visse aspekter, der ikke er uden betydning for Retten. Det drejer sig for det første om den nye betegnelse for retsinstanten: »De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans« er blevet omdøbt til Den Europæiske Unions »Ret« med henblik på at tage dens appelbeføjelser vedrørende personalesager i betragtning. Det drejer sig dernæst om smidiggørelsen af betingelserne vedrørende formaliteten angående annullationssøgsmål, der anlægges af borgere vedrørende administrative retsakter. Det drejer sig endvidere om udvidelsen af Rettens bemyndigelse til at omfatte visse søgsmål anlagt af borgere på området for dels den fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik, dels politisamarbejde og retligt samarbejde i kriminalsager. Det drejer sig endelig om ophøjelsen til traktatniveau af Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder. Denne udvikling, der udgør væsentlige fremskridt for domstolsbeskyttelsen, vil kunne have en betragtelig indflydelse på såvel mængden som arten af de sager, der indbringes for Retten.

Den følgende fremstilling tilsigter at give en oversigt over, hvor forskelligartet og lejlighedsvist komplekst Rettens arbejdsområde er i forbindelse med dens prøvelse af retsakters lovlighed (I), erstatningssøgsmål (II), appelsager (III) og begæringer om foreløbige forholdsregler (IV).

¹ Der er adgang til disse bidrag på hjemmesiden www.curia.europa.eu, og kollokviets dokumenter vil være genstand for udgivelse i løbet af 2010.

I. Søgsmål vedrørende retsakters lovlighed

Formaliteten vedrørende søgsmål anlagt i medfør af artikel 230 EF

1. Retsakter, der kan gøres til genstand for et søgsmål

Foranstaltninger, som har retligt bindende virkninger, der kan berøre sagsøgerens interesser gennem en væsentlig ændring af hans retsstilling, udgør retsakter, der kan gøres til genstand for et annullationssøgsmål som omhandlet i artikel 230 EF².

I dom af 9. september 2009, *Brink's Security Luxembourg mod Kommissionen* (sag T-437/05, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), vedrørende en begæring om aktindsigt i visse dokumenter, indgivet i forbindelse med sagsøgerens klage over tildelingen af en kontrakt til et konkurrerende selskab, traf Retten en afgørelse i en ny retning for så vidt angår denne definitions mulige opblødning.

Den anfægtede retsakt var i dette tilfælde en skrivelse fra Kommissionen, hvorved denne meddelte sagsøgeren, at den afslog at give ham oplysning om den nøjagtige sammensætning af det udvalg, der havde bedømt tilbudsgivernes bud. Proceduren for adgang til Kommissionens dokumenter, der er fastlagt i artikel 6-8 i forordning nr. 1049/2001³, består af to trin. For det første skal den, der begærer aktindsigt, indgive en oprindelig begæring om aktindsigt i dokumenterne til Kommissionen. For det andet kan den, der har fremsat begæringen, hvis institutionen helt eller delvist har givet afslag, genfremsætte begæringen over for Kommissionens generalsekretær. I tilfælde af et helt eller delvist afslag kan den, der har fremsat begæringen, indbringe søgsmål mod Kommissionen efter reglerne i artikel 230 EF. Følgelig kan kun en foranstaltning, som er vedtaget af generalsekretæren, have retsvirkninger, der berører interesserne hos den, der har begæret aktindsigt, og dermed gøres til genstand for et annullationssøgsmål.

Retten udledte heraf, at det annullationssøgsmål, der var anlagt til prøvelse af afslaget på den oprindelige begæring, i princippet ikke skulle antages til realitetsbehandling. Retten fastslog imidlertid, at Kommissionen ikke i afslaget havde oplyst sagsøgeren om, at denne havde ret til at genfremsætte begæringen, således som det påhviler den ifølge forordning nr. 1049/2001. En sådan formel mangel betyder, at et annullationssøgsmål vedrørende afslaget på den oprindelige begæring undtagelsesvist kan antages til realitetsbehandling. Hvis det forholdt sig anderledes, kunne Kommissionen eventuelt unddrage sig retsinstansernes kontrol på grund af en formel mangel, som den var ansvarlig for. Da Det Europæiske Fællesskab imidlertid – som det fremgår af retspraksis – er et retsfællesskab, hvori institutionerne er undergivet kontrol med, om deres retsakter er forenelige med traktaten, skal de processuelle regler, der finder anvendelse på de søgsmål, som retsinstanserne forelægges, i videst muligt omfang fortolkes således, at de kan anvendes på en måde, der bidrager til opfyldelsen af formålet, der er at sikre en effektiv domstolsbeskyttelse af borgernes rettigheder i henhold til EU-retten.

2. Søgsmålskompetence

Artikel 230, stk. 4, EF opstiller to betingelser for, at søgsmål anlagt af private til prøvelse af retsakter, som de ikke er adressater for, kan antages til realitetsbehandling, nemlig at sagsøgerne er

² Domstolens dom af 11.11.1981, sag 60/81, IBM mod Kommissionen, Sml. s. 2639, præmis 9.

³ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 1049/2001 af 30.5.2001 om aktindsigt i Europa-Parlamentets, Rådets og Kommissionens dokumenter (EFT L 145, s. 43).

umiddelbart og individuelt berørt af den anfægtede retsakt. Ifølge retspraksis kan andre fysiske eller juridiske personer end en beslutnings adressater kun gøre gældende, at de berøres individuelt, hvis beslutningen rammer dem på grund af visse egenskaber, som er særlige for dem, eller på grund af en faktisk situation, der adskiller dem fra alle andre og derfor individualiserer dem på lignende måde som adressaten⁴. For at en borger kan anses for umiddelbart berørt af en retsakt, skal retsакten umiddelbart have indvirkning på den pågældendes retsstilling, og dens gennemførelse skal ske helt automatisk og udelukkende i medfør af reglerne uden anvendelse af andre mellemkommende regler⁵.

I sagen *Vischim mod Kommissionen* (dom af 7.10.2009, sag T-420/05, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) havde sagsøgeren nedlagt påstand om annullation af Kommissionens direktiv 2005/53/EF af 16. september 2005⁶, som ændrede direktiv 91/414⁷, der føjede aktivstoffet chlorothalonil, der fremstilles af sagsøgeren, til dets bilag I (som indeholder en liste over de stoffer, som medlemsstaterne kan udstede markedsføringstilladelser til), samtidig med at der blev fastsat visse betingelser for bl.a. maksimumsindholdet af hexachlorbenzen (HCB) i dette stof. I medfør af disse direktiver skal medlemsstaterne ændre eller tilbagetrække eksisterende godkendelser af plantebeskyttelsesmidler indeholdende chlorothalonil, der ikke overholder disse betingelser.

Retten understregede, at selv om artikel 230, stk. 4, EF ikke udtrykkeligt omhandler formalitetsspørgsmålet med hensyn til annullationssøgsmål, der er anlagt af en fysisk eller juridisk person til prøvelse af et direktiv, fremgår det imidlertid af retspraksis, at denne omstændighed ikke i sig selv kan begrunde, at et sådant søgsmål afvises, eftersom det omhandlede direktiv er en almen gyldig retsakt. Institutionerne kan ikke udelukke den retsbeskyttelse, som denne traktatbestemmelse giver borgerne, alene ved valg af formen for den omhandlede retsakt, eftersom den anfægtede retsакts almen gyldige karakter ikke udelukker, at den kan berøre visse fysiske eller juridiske personer umiddelbart og individuelt. Under sådanne omstændigheder vil en unionsakt på en gang kunne have karakter af en generel retsakt og i forhold til visse erhvervsdrivende have karakter af en beslutning. Idet Retten bemærkede, at direktiv 91/414 bestemmer, at vurderingsproceduren vedrørende aktive stoffer, der allerede er på markedet, indledes ved, at der indgives en anmeldelse af en producent, som fremsender en aktmappe med de data, der kræves for vurderingen, og at producenten inddrages i de forskellige faser af vurderingen af aktmappen, fastslog den, at sagsøgeren i sin egenskab af anmelder er beskyttet af de proceduremæssige garantier og derfor anses for at være individuelt berørt af det anfægtede direktiv.

Hvad angår betingelsen om at være umiddelbart berørt har Retten fastslået, at Kommissionen afsluttede vurderingen af chlorothalonil med vedtagelsen af det anfægtede direktiv, idet den på visse betingelser besluttede at optage stoffet i bilag I til direktiv 91/414. Ifølge direktivet skal medlemsstaterne desuden tage godkendelser af plantebeskyttelsesmidler, der indeholder dette stof, op til fornyet overvejelse og kontrollere, at kravet om maksimumsindholdet af HCB overholdes, idet medlemsstaterne ikke råder over noget skøn i forbindelse med denne kontrol. Det anfægtede direktiv påvirker dermed umiddelbart sagsøgeren i dennes egenskab af virksomhed,

⁴ Domstolens dom af 15.7.1963, sag 25/62, Plaumann mod Kommissionen, Sml. s. 197.

⁵ Domstolens dom af 5.5.1998, sag C-386/96 P, Dreyfus mod Kommissionen, Sml. I, s. 2309, præmis 43.

⁶ EUT L 241, s. 51.

⁷ Rådets direktiv 91/414/EØF af 15.7.1991 om markedsføring af plantebeskyttelsesmidler (EFT L 230, s. 1). Ifølge dette direktiv kan der udelukkende udstedes en markedsføringstilladelse, såfremt det, henset til den eksisterende videnskabelige og tekniske viden, kan forventes, at de plantebeskyttelsesmidler, der indeholder det pågældende aktive stof, opfylder visse betingelser med hensyn til ikke at være skadelige for menneskers og dyrs sundhed og for miljøet.

som fremstiller det omhandlede aktive stof, hvorfor annulationssøgsmålet kan antages til realitetsbehandling.

3. Søgsmålsfrist

I dom af 10. juni 2009, *Polen mod Kommissionen* (sag T-257/04, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), og af 2. oktober 2009, *Cypern mod Kommissionen* (forenede sager T-300/05 og T-316/05, ikke trykt i Samling af Afgørelser), blev spørgsmålet om fastsættelsen af begyndelsestidspunktet for den frist på to måneder, som er fastlagt i artikel 230, stk. 5, EF, i tilfælde af et annulationssøgsmål anlagt af en medlemsstat til prøvelse af en forordning, der fastlægger bestemmelser om vedtagelse af overgangsforanstaltninger på landbrugsområdet, og som er vedtaget og offentliggjort før den pågældende medlemsstats tiltrædelse, behandlet. I det foreliggende tilfælde anførte Republikken Polen og Republikken Cypern, at søgsmålsfristen ikke kunne begynde at løbe før deres tiltrædelse af Unionen, hvilket var en betingelse for den pågældende forordnings ikrafttrædelse.

Retten fastslog i denne forbindelse, at annulationssøgsmål i overensstemmelse med artikel 230, stk. 5, EF altid skal anlægges inden to måneder regnet fra datoen for retsaktens offentliggørelse, og at en streng overholdelse af bestemmelserne om procesfrister er i overensstemmelse med hensynet til retssikkerheden og nødvendigheden af at undgå enhver forskelsbehandling eller vilkårlighed i retsplejen. Under omstændighederne i den foreliggende sag fastslog Retten, at sagerne var anlagt for sent, og de pågældende medlemsstaters argumenter kunne ikke ændre denne konklusion. Retten fastslog således for det første, at spørgsmålet om, hvorvidt ikrafttrædelsen af de pågældende forordninger er underlagt de berørte medlemsstaters tiltrædelse, var uden betydning, idet det viser en forveksling mellem muligheden for at påberåbe sig en retsakt, hvilket forudsætter, at alle de krævede formaliteter i forbindelse med offentliggørelsen er overholdt, og betyder, at søgsmålsfristen begynder at løbe, og den pågældende retsakts ikrafttræden, der kan forsinkes. Retten fastslog for det andet, at da den i artikel 230 EF fastsatte frist var almen gyldig, forudsatte denne bestemmelse ikke, at de berørte lande havde egenskab af medlemsstater, og fandt under alle omstændigheder anvendelse på de pågældende lande i deres egenskab af juridiske personer. Retten understregede for det tredje, at de pågældende lande ikke var frataget retten til en effektiv domstolsbeskyttelse, for selv om tredjelande, herunder kandidatlande før deres tiltrædelse af Den Europæiske Union, ikke har samme status i retstvister som medlemsstaterne, har de ikke desto mindre de muligheder for at optræde som part i retssager, som juridiske personer tillægges i henhold til artikel 230, stk. 4, EF. Retten fastslog imidlertid, at selv om den omhandlede forordning udgjorde en retsakt, der fandt generel anvendelse, afskar den direkte de pågældende lande fra at udøve deres selvstændige beføjelser på den måde, de ønskede, ved at pålægge dem forskellige pligter vedrørende indførelse og anvendelse af en bestemmelse, særligt af skattemæssig karakter, som tilsigtede at fjerne overskudslagre af sukker. Analogt med retspraksis vedrørende subnationale organer⁸ har Retten konkluderet, at Republikken Polen og Republikken Cypern – før de opnåede egenskab af medlemsstater – var umiddelbart og individuelt berørt af den anfægtede forordning, hvorfor den strenge overholdelse af procesfrister regnet fra tidspunktet for offentliggørelsen af den pågældende forordning ikke hindrede dem i at gøre deres rettigheder gældende.

Republikken Cypern anførte i øvrigt, at dens søgsmål under alle omstændigheder skulle antages til realitetsbehandling, for så vidt som det var anlagt inden for fristen til prøvelse af en forordning om ændring af den oprindelige forordning. Retten fastslog, at selv om den endelige karakter af en retsakt, der ikke er blevet anfægtet inden for fristerne, ikke kun vedrører selve retsakten, men også

⁸ Rettens dom af 30.4.1998, sag T-214/95, *Vlaams Gewest mod Kommissionen*, Sml. II, s. 717, præmis 29.

enhver efterfølgende retsakt, der blot har en bekræftende karakter, er denne konsekvens begrundet i nødvendigheden af stabilitet i retsforholdene og gælder for individuelle retsakter såvel som for dem, der har almengyldig karakter. Når en bestemmelse i en forordning ændres, opstår der på ny adgang til at anlægge søgsmål, ikke blot til prøvelse af denne ene bestemmelse, men også af alle dem, som indgår i en sammenhæng med denne, uanset om de ikke selv er blevet ændret⁹. I forbindelse med en nærmere undersøgelse af denne konklusion i den sammenhæng, den indgår i, har Retten anført visse nuancer, idet den har præciseret, at udløbet af søgsmålsfristen ikke alene er til hinder for annullationssøgsmål til prøvelse af en ændret bestemmelse, når den pågældende bestemmelse er en gengivelse af den, der var indeholdt i den retsakt, for hvilken søgsmålsfristen er udløbet, men også når bestemmelsens indhold ikke er ændret, selv om den er affattet anderledes. Derimod gælder, at når en bestemmelse i en forordning ændres væsentligt, selv hvis den alene ændres delvist, opstår der på ny adgang til at anlægge søgsmål til prøvelse af denne bestemmelse og af alle dem, som indgår i en uadskillelig og væsentlig sammenhæng med denne, uanset om de ikke selv er blevet ændret. I den foreliggende sag medførte den omhandlede forordning underordnede og processuelle ændringer, som alene tilsigtede at fravige de frister, der var fastsat i den oprindelige forordning, hvorfor der ikke kunne nedlægges påstand om annullation af bestemmelserne i den oprindelige forordning ved et annullationssøgsmål anlagt til prøvelse af ændringsforordningen.

Konkurrenceregler for virksomheder

1. Generelt

a) Overtrædelsens varighed

I dom af 17. december 2009, *Solvay mod Kommissionen* (sag T-58/01, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), fastslog Retten, at selv om der kan foreligge særlige omstændigheder, som berettiger, at bevisbyrden vendes for så vidt angår en overtrædelses varighed, er Kommissionen ikke af denne grund fritaget fra i en beslutning, hvori det fastslås, at der har fundet en overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF sted, at give en begrundet redegørelse for så vidt angår overtrædelsens varighed og at redegøre for de oplysninger om denne varighed, som den er i besiddelse af. Da Retten var af den opfattelse, at den anfægtede beslutning var selvmodsigende for så vidt angår overtrædelsens ophør, fastslog den, at Kommissionen, som principalt havde bevisbyrden, ikke havde godtgjort, at den omhandlede overtrædelse fortsatte frem til slutningen af 1990. Retten fastslog derfor, at den anfægtede beslutning skulle ændres, således at den bøde, der var blevet pålagt sagsøgeren, blev nedsat med 25%.

b) Forældelse

Sagen *ArcelorMittal Luxembourg m.fl. mod Kommissionen* (dom af 31.3.2009, sag T-405/06, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen) gav Retten mulighed for at bekræfte sin tidligere praksis¹⁰ for så vidt angår rækkevidden *ratione personae* af virkningerne af foranstaltninger, som afbryder forældelsen. I det foreliggende tilfælde understregede moderselskabet til et datterselskab, der havde deltaget i et kartel på markedet for stålbjælker, at de foranstaltninger, som afbryder den femårige forældelse, alene havde retsvirkninger over for de virksomheder, der havde deltaget i overtrædelsen. Da moderselskabet hverken var blevet identificeret som en af

⁹ Domstolens dom af 18.10.2007, sag C-299/05, *Kommissionen mod Parlamentet og Rådet*, Sml. I, s. 8695, præmis 29 og 30.

¹⁰ Dom af 1.7.2008, *Compagnie maritime belge mod Kommissionen* (sag T-276/04, Sml. II, s. 1277).

disse virksomheder under den administrative procedure, inden for rammerne af hvilken foranstaltningen, som afbryder forældelsen, var truffet, eller var adressat for klagepunktsmeddelelsen, har dette selskab således anfægtet, at Kommissionen kunne pålægge det foranstaltningens virkning af afbrydelse af forældelsen. Retten har afvist denne fortolkning, idet den har præciseret, at den skal forstås således, at det forudsætter en objektiv omstændighed, nemlig deltagelsen i overtrædelsen, hvilket adskiller sig fra subjektive og uvisse omstændigheder, såsom at en virksomhed under den administrative procedure angives at have deltaget i en overtrædelse. Således vil en virksomhed kunne have deltaget i en overtrædelse, uden at Kommissionen er bekendt med det på det tidspunkt, hvor den træffer en foranstaltning, som afbryder forældelsen. Forældelsen afbrydes ikke blot i forhold til de virksomheder, over for hvilke der er taget skridt til at undersøge eller forfølge en overtrædelse, men også over for de virksomheder, som har medvirket ved overtrædelsen, men som Kommissionen endnu ikke har kendskab til, hvorfor den endnu ikke har truffet nogen undersøgelsesforanstaltninger over for dem eller indledt nogen processuelle skridt mod dem.

På området for suspension af forældelsen har Retten præciseret, at hvor forordning nr. 1/2003¹¹ specificerer, at afbrydelsen af forældelsesfristen har virkning over for alle virksomheder og virksomhedssammenslutninger, der har medvirket ved overtrædelsen, findes en sådan præcisering ikke for så vidt angår suspension. Retten har derfor undersøgt, om indgivelse af et søgsmål ved Retten alene har en relativ virkning over for den sagsøgende virksomhed eller en virkning *erga omnes* over for alle de virksomheder, der har deltaget i overtrædelsen, uanset om de har anlagt sag eller ej. Retten fastslog i denne forbindelse for det første, at suspensionen af forældelsen, som udgør en undtagelse fra princippet om den femårige forældelse, skal fortolkes indskrænkende i lighed med, hvad der gælder for forældelsens afbrydelse i øvrigt. Det kan således ikke antages, at fællesskabslovgiver har villet anvende samme ordning på de to situationer. Suspensionen af forældelsen vedrører pr. definition et tilfælde, hvor Kommissionen allerede har vedtaget en beslutning i modsætning til en afbrydelse af forældelsen, der har til formål at give Kommissionen mulighed for at forfølge og pålægge effektive sanktioner for overtrædelser af konkurrencereglerne. Den virkning *inter partes*, som et sagsanlæg har, og de konsekvenser, som nødvendigvis følger heraf, er i princippet til hinder for, at et søgsmål anlagt af en af de virksomheder, som den anfægtede beslutning er rettet til, har nogen virkning for de øvrige adressaters situation. Retten forkastede endelig Kommissionens argument om, at den suspension af forældelsen, der indtræder, hvis en virksomhed anlægger sag ved Retten og Domstolen, gælder såvel for den juridiske enhed, som er part i sagen, som for alle de øvrige juridiske enheder, der tilhører samme økonomiske enhed, uanset hvilken juridisk enhed der har anlagt sagen. Ganske vist er konkurrencereglerne rettet til »virksomheder« forstået som økonomiske enheder, men det er nødvendigt ved anvendelsen og gennemførelsen af Kommissionens beslutninger på dette område at angive en enhed, der har status som juridisk person, som adressat for beslutningen, og som er den eneste, der kan anlægge sag til prøvelse af den beslutning, der vedtages efter udløbet af den administrative procedure, og som den er adressat for. Retten konkluderede, at den tiårige forældelsesfrist var overskredet i forhold til en af sagsøgerne, og annullerede den anfægtede beslutning, i det omfang den vedrørte denne virksomhed.

c) Retten til forsvar

I dom af 1. juli 2009, *ThyssenKrupp Stainless mod Kommissionen* (sag T-24/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), fastslog Retten, at for at give Kommissionen mulighed for at skabe balance mellem på den ene side nødvendigheden af at sikre parternes ret til forsvar gennem videst mulig adgang til sagsakterne og på den anden side hensynet til at beskytte

¹¹ Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16.12.2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i traktatens artikel 81 og 82 (EFT 2003 L 1, s. 1).

andre parter eller tredjeparters fortrolige oplysninger skal disse parter forsyne Kommissionen med alle anvendelige elementer. Retten bemærkede, at hvis en part efter at have fået aktindsigt mener, at den af hensyn til sit forsvar behøver kendskab til bestemte oplysninger, som den ikke har indsigt i, kan den forelægge Kommissionen en begrundet anmodning derom. Retten fastslog i denne forbindelse, at en generel udetaljeret anmodning dokument for dokument ikke svarer til en begrundet begæring og ikke besvarer Kommissionens spørgsmål om de utilgængelige oplysningers tilsyneladende betydning for sagsøgerens forsvar.

Retten fastslog i øvrigt, at for at sikre virksomhedernes ret til forsvar bør Kommissionen give de berørte parter mulighed for at udtale sig, før den træffer en af de beslutninger, der er omhandlet i artikel 7, 8 og 23 samt artikel 24, stk. 2, i forordning nr. 1/2003. Når fremsendelsen af dokumenter til sagsøgeren sker efter vedtagelsen af en af ovenstående beslutninger, som f.eks. en meddelelse om klagepunkter, er den pågældendes ret til forsvar imidlertid ikke tilsidesat, hvis Kommissionen ikke har ændret de i beslutningen opstillede klagepunkter, og den således ikke lægger faktiske omstændigheder til grund, som den pågældende virksomhed ikke har haft lejlighed til at udtale sig om.

2. Bidrag vedrørende artikel 81 EF

a) Retsreglers tidsmæssige anvendelse

Retten fastslog i dommene i sagen *ArcelorMittal Luxembourg m.fl. mod Kommissionen* og i sagen *ThyssenKrupp Stainless mod Kommissionen* samt i dom af 6. maj 2009, *Outokumpu og Luvata mod Kommissionen* (sag T-122/04, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), ved anvendelse af de principper, der blev fastlagt i dommene om karteller vedrørende det såkaldte »runde armeringsstål«¹², at selv om EF-traktatens retsforskrifters efterfølgelse af EKSF-traktaten har medført, at der fra den 24. juli 2002 er sket en ændring af hjemmelsbestemmelserne, procedurerne og de materielle bestemmelser, er denne ændring en del af sammenhængen i enheden af og kontinuiteten i Fællesskabets retsorden og formålet hermed. Begrebet aftale og samordnet praksis svarer i øvrigt i henhold til artikel 65, stk. 1, EKSF til aftale og samordnet praksis i henhold til artikel 81 EF, og disse to bestemmelser fortolkes på samme måde af Fællesskabets retsinstanser. Af hensyn til kontinuiteten i Fællesskabets retsorden og de formål, der styrer dens anvendelse, for så vidt som den efterfølger Det Europæiske Kul- og Stålfællesskab, skal Det Europæiske Fællesskab inden for sine processuelle rammer således sikre, at rettigheder og forpligtelser i henhold til situationer, der er opstået, mens EKSF-traktaten var gyldig, og som i henhold til EKSF-traktaten og gennemførelsesbestemmelserne på dette tidspunkt tilkom såvel medlemsstaterne som borgerne, fortsat respekteres. Dette krav gælder så meget desto mere, når den konkurrencefordrejning, der følger af en tilsidesættelse af statsstøttere reglerne, ligeledes kan have virkning efter EKSF-traktatens udløb, og i henhold til EF-traktaten. Forordning nr. 1/2003 skal følgelig fortolkes således, at den giver Kommissionen tilladelse til efter den 23. juli 2002 at fastslå og sanktionere karteller gennemført inden for områder under EKSF-traktatens saglige og tidsmæssige anvendelsesområde.

b) Bøder

I sagen *Peugeot og Peugeot Nederland mod Kommissionen* (dom af 9.7.2009, sag T-450/05, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) anfægtede sagsøgerne bl.a. Kommissionens vurdering af overtrædelsens grovhed. For det første blev overtrædelsen kvalificeret som »meget alvorlig« i den

¹² Dom af 25.10.2007, forenede sager T-27/03, T-46/03, T-58/03, T-79/03, T-80/03, T-97/03 og T-98/03, SP m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 4331.

forstand, hvori udtrykket er anvendt i punkt 1 A i retningslinjerne fra 1998¹³, idet Peugeot's gennemførelse i Nederlandene af et bonussystem fra 1997 til 2003 havde til formål at tilskynde de nederlandske forhandlere til at begrænse parallelimporten. Retten fastslog som begrundelse for sin konklusion om, at Kommissionen ved udøvelsen af sit skøn ikke havde begået en fejl ved at kvalificere overtrædelsens art som meget alvorlig, at overtrædelsen med hensyn til sin art har en særligt markeret karakter i betragtning af de særligt skjulte former, hvorunder afregningssystemet blev stadfæstet indtil 2003, i en sammenhæng, hvor Kommissionens tidligere beslutningspraksis og den faste retspraksis vedrørende parallelimport, specielt inden for bilsektoren, udgjorde en klar advarsel om et sådant systems ulovlighed. Retten understregede endvidere, at sagsøgerne var medlemmer af en stor industrikoncern, der havde en væsentlig stilling på de omhandlede markeder, og at de rådede over juridiske tjenester, som fuldt ud var i stand til at måle den konkurrencebegrænsende karakter af den pågældende adfærd. Hvad for det andet angår overtrædelsens faktiske indvirkning på markedet fastslog Retten, at Kommissionen ikke havde vist den rolle, der spilledes af udviklingen i prisforskellene for eksportnedgangen, tilstrækkelig opmærksomhed. Idet den således udøvede sin fulde prøvelsesret, fastslog Retten, at bøden skulle nedsættes med 10% for overtrædelsens grovhed.

I dom af 30. april 2009, *Nintendo og Nintendo of Europe mod Kommissionen* (sag T-13/03, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), anerkendte Retten, at hvad angår et kartel eller samordnet praksis af vertikal karakter, som har til formål og medfører en restriktion for paralleleksport af spillkonsoller og -kassetter, er parternes respektive andele i distributionen af de pågældende varer repræsentative for hver virksomheds konkrete vægt som led i den anfægtede distribution. Retten fastslog således, at Kommissionen med rette kunne henvise til dette kriterium med henblik på den differentierede behandling, der er foretaget ved fastsættelsen af bødernes grundbeløb.

I forbindelse med en vurdering af, hvorvidt Kommissionen havde begået en retlig fejl i forbindelse med fastlæggelsen af bødens afskrækkende virkning, præciserede Retten i samme dom, at egen-skaben af producent af de pågældende varer i tilfælde af vertikale overtrædelser ligeledes kan være et forhold, der afspejler virksomhedens reelle evne til at forårsage betydelig skade på konkurrencen. Producenten af de pågældende varer, som har en central plads i varernes distributionssystem, skal således bevise en ganske særlig påpasselighed og sikre sig, at virksomheden overholder konkurrenceretten ved indgåelse af distributionsaftaler.

Spørgsmålet om rækkevidden af bødernes afskrækkende virkning blev genstand for endnu en præcisering i en af dommene vedrørende et kartel på markedet for monochloredikesyre. I dom af 30. september 2009, *Arkema mod Kommissionen* (sag T-168/05, ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), understregede Retten, at selv om Kommissionen i tidligere sager, som sagsøgeren havde været involveret i, havde anvendt en multiplikationskoefficient med henblik på bødens afskrækkende virkning, var dette ikke til hinder for anvendelsen af den pågældende koefficient i efterfølgende sager, hvor sagsøgeren blev sanktioneret for sin deltagelse i et kartel, der foregik i den samme periode. Da hver overtrædelse således var forskellig og genstand for en forskellig afgørelse, kunne Kommissionen tage hensyn til de pågældende virksomheders størrelse og anvende multiplikationskoefficienten på bødens udgangsbetrag.

Efter sin undersøgelse af graden af sagsøgernes samarbejde ændrede Retten endvidere en af beslutningerne vedrørende konkurrencebegrænsende adfærd på markedet for Nintendo-spillkonsoller og -kassetter. I dommen i sagen *Nintendo og Nintendo of Europe mod Kommissionen*

¹³ Retningslinjer for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i EKSF-traktaten (EFT 1998 C 9, s. 3).

sammenlignede Retten først det samarbejde, som Nintendo på den ene side og virksomhedens eneforhandler på det irske og britiske marked på den anden side havde leveret, ud fra et kronologisk synspunkt. Dette gjorde det muligt for Retten at fastslå, at de relevante dokumenter, som henholdsvis Nintendo og denne forhandler havde fremsendt, var blevet fremsendt på samme stadie i proceduren, idet den omstændighed, at Nintendo indledte samarbejdet nogle dage senere end forhandleren, ikke viste sig at være afgørende i denne forbindelse. Retten sammenlignede herefter graden af samarbejde ud fra et kvalitativt synspunkt, idet den tog hensyn til såvel de betingelser, under hvilke virksomhederne havde samarbejdet, som den reelle værdi af de meddelte oplysninger. Retten bemærkede i denne forbindelse, at de to virksomheder havde fremsendt oplysningerne uopfordret, og at oplysningernes indhold hjalp Kommissionen på samme måde. Retten fastslog derfor, at under anvendelse af ligebehandlingsprincippet skulle Nintendos samarbejde betragtes som sammenligneligt med forhandlerens. Følgelig fastsatte Retten samme nedsættelse af Nintendos bøde, som forhandleren havde fået.

I dommen i sagen *Outokumpu og Luvata mod Kommissionen* fik Retten anledning til at præcisere sin praksis på området for skærpende omstændigheder og særligt gentagelsestilfælde. Retten fastslog, at recidivbegrebet alene indebærer en forudgående konstatering af en overtrædelse. Den omstændighed, at den første overtrædelse er blevet begået i henhold til EKSF-traktaten, og at der ikke er pålagt nogen bøde på grund af de særlige omstændigheder i den pågældende sag, er på inden måde til hinder for princippet om, at når Kommissionen én gang i en beslutning har fastslået, at en virksomhed har deltaget i et kartel, kan denne beslutning lægges til grund ved en efterfølgende vurdering af den pågældende virksomheds tilbøjelighed til at overtræde bestemmelserne om ulovlige aftaler.

Den omstændighed, at en tidligere overtrædelse er blevet taget i betragtning på grund af gentagelseelementet, har ligeledes været genstand for en specifik udvikling i dom af 30. september 2009, *Hoechst mod Kommissionen* (sag T-161/05, ikke trykt i Samling af Afgørelser). I den pågældende sag anfægtede sagsøgeren, at Kommissionen havde mulighed for at tage en tidligere beslutning i betragtning, da beslutningen først havde opnået en endelig karakter efter den omhandlede overtrædelses ophør. Retten understregede imidlertid, at det var tilstrækkeligt, for at Kommissionen kunne tage hensyn hertil, at virksomheden tidligere havde været betragtet som ophavsmand til en overtrædelse af samme slags, og det selv om beslutningen fortsat var undergivet en retslig efterprøvelse.

c) Ansvar for ulovlig adfærd

I dommene vedrørende et kartel på markedet for monochloreddikesyre foretog Retten nogle interessante præciseringer for så vidt angår et moderselskabs ansvar for sine datterselskabers overtrædelser.

Retten fastslog særligt i dommen i sagen *Hoechst mod Kommissionen*, at sagsøgeren ikke kunne påberåbe sig overførelsen af sit ansvar i form af en overtagelsesaftale for virksomhedens erhvervs-gren indgået med et af dens datterselskaber. Dels kunne en sådan kontrakt ikke gøres gældende over for Kommissionen for at undgå et bødeansvar, der var pådraget i medfør af Fællesskabets konkurrenceret, for så vidt som kontrakten sigtede på at fordele ansvaret mellem virksomhederne for at have deltaget i et kartel. Dels var den påståede overførsel af ansvar, der havde fundet sted i den foreliggende sag i henhold til ordlyden af overtagelsesaftalen, uden indvirkning på afgørelsen af sagsøgerens ansvar, eftersom kontrakten var blevet indgået mellem virksomheden og et af dens datterselskaber, som virksomheden ejede 100%, og hvis retsstridige adfærd virksomheden følgelig kunne pålægges ansvaret for i medfør af virksomhedens stilling som moderselskab.

I den sag, der gav anledning til dommen *Arkema mod Kommissionen*, anfægtede sagsøgeren på samme måde Kommissionens mulighed for at pålægge moderselskabet ansvar for datterselskabets overtrædelser, idet moderselskabet alene var et ikke-operationelt holdingselskab, som var meget lidt involveret i driften af datterselskabet. Retten understregede, at denne omstændighed ikke var tilstrækkelig til at udelukke, at moderselskabet havde øvet afgørende indflydelse på den adfærd, dets datterselskab havde udvist ved bl.a. at koordinere de finansielle investeringer inden for den pågældende koncern. I forbindelse med koncernforbundne virksomheder har et holdingselskab, som bl.a. koordinerer de finansielle investeringer inden for koncernen, således til formål at samle deltagerne i de forskellige selskaber og til funktion at sikre en enhed i ledelsen, bl.a. ved hjælp af denne budgetkontrol. Retten præciserede i øvrigt, at der ikke kunne drages nogen konklusion på grundlag af den omstændighed, at de to selskaber opererede på adskilte markeder og ikke havde forbindelse fra leverandører til kunder. I en koncern som den pågældende udgør opdelingen af opgaver således et normalt fænomen, som ikke ændrer formodningen for, at moderselskabet og datterselskabet udgør en samlet virksomhed i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 81 EF. Retten fastslog endelig, at formodningen for moderselskabets ansvar for overtrædelser begået af de datterselskaber, hvori det ejer hele eller næsten hele kapitalen, hviler på et objektivt kriterium, som finder anvendelse, uanset virksomhedens størrelse eller juridiske opbygning. Hvis anvendelsen af dette kriterium har forskellige virkninger afhængigt af koncernens størrelse og juridiske opbygning, udgør dette således blot en objektiv følge af virksomhedernes forskelle.

3. Bidrag vedrørende artikel 82 EF

I dom af 9. september 2009, *Clearstream mod Kommissionen* (sag T-301/04, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), tog Retten stilling til lovligheden af en beslutning fra Kommissionen, hvori sagsøgerne blev foreholdt at have tilsidesat artikel 82 EF dels ved på diskriminerende måde at nægte at udføre ydelser, dels ved at anvende diskriminerende priser.

Retten fastslog, at Kommissionen med rette kunne konstatere, at disse misbrug af dominerende stilling forelå. Retten bekræftede særligt, at nægtelsen af at give adgang og den uberettigede forskelsbehandling i denne forbindelse ikke udgjorde to adskilte overtrædelser, men to udslag af samme adfærd, idet den uberettigede forskelsbehandling var en følge af nægtelsen af at give sammenlignelige kunder adgang til samme ydelser eller lignende ydelser.

Forsinkelsen med hensyn til at opnå adgang, som i denne forbindelse langt havde overskredet, hvad der kunne anses for rimeligt og begrundet, og dermed svarede til en ulovlig nægtelse af at udføre den omhandlede tjenesteydelse, medførte en konkurrencemæssig ulempe på det relevante marked. Retten fastslog ligeledes, at når en virksomhed, der har et faktisk monopol på markedet i de foregående led, anvender ulige priser for sammenlignelige tjenesteydelser over for en handelspartner, og det uafbrudt igennem en periode på fem år, kan dette kun give anledning til en konkurrencemæssig ulempe for denne handelspartner.

I dom af 17. december 2009, *Solvay mod Kommissionen* (sag T-57/01, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), fastslog Retten i øvrigt, at dokumenter beslaglagt alene for at bekræfte deltagelsen i et kartel og/eller samordnet praksis i henhold til artikel 81 EF kunne anvendes til støtte for påstande om overtrædelse af artikel 82 EF, idet der var materielt sammenfald mellem den praksis, som Kommissionen havde fundet lå til grund for misbruget af dominerende stilling, og den, på grundlag af hvilken den havde givet sine repræsentanter bemyndigelse til at foretage undersøgelse.

Som misbrug betragtede Retten bl.a. et rabatsystem, hvori det blandt andre betingelser gjaldt, at differentierede rabatter blev tildelt kunderne fra det tidspunkt, hvor de bestilte mere hos sagsøgeren end de mængder, der var fastsat i kontrakterne, uafhængigt af den reelle værdi heraf.

Enhedsprisen for disse mængder blev således mærkbart lavere end den gennemsnitspris, som kunden betalte for de grundmængder, der var fastsat i kontrakten, hvilket tilskyndede kunden til ligeledes at forsyne sig med mængder ud over de aftalte, hvorfor øvrige leverandører havde svært ved at tilbyde konkurrencedygtige priser for disse mængder i forhold til sagsøgerens priser.

4. Bidrag vedrørende fusionskontrol

a) Diligenspligt

I dom af 7. maj 2009, *NVV m.fl. mod Kommissionen* (sag T-151/05, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), fastslog Retten, at Kommissionen på grund af det bydende krav om hurtighed og de meget korte frister, som den skal overholde under en procedure vedrørende fusionskontrol, ikke kan være forpligtet til at efterprøve alle de oplysninger, som den modtager, når der ikke findes nogen indici for, at de er urigtige. Selv om Kommissionen på grund af sin forpligtelse til at foretage en omhyggelig og upartisk undersøgelse under en sådan procedure ikke er berettiget til at basere sig på forhold eller oplysninger, der ikke kan anses for korrekte, følger det imidlertid af det bydende krav om hurtighed, at Kommissionen ikke selv har mulighed for i alle detaljer at efterprøve rigtigheden og pålideligheden af alle de oplysninger, den modtager, idet proceduren vedrørende fusionskontrol nødvendigvis i et vist omfang må være baseret på tillid.

b) Anmodning om oplysninger

I dom af 4. februar 2009, *Omya mod Kommissionen* (sag T-145/06, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), præciserede Retten rækkevidden af Kommissionens beføjelser i forbindelse med anmodninger om oplysninger. Hvad for det første angår selve anmodningerne om oplysninger bemærkede Retten, at spørgsmålet om, hvorvidt de oplysninger, der er anmodet om, er nødvendige, skal bedømmes ud fra den opfattelse, som Kommissionen med rimelighed kunne have på tidspunktet for udarbejdelsen af den omhandlede anmodning, og ikke ud fra, om oplysningerne faktisk var nødvendige for den efterfølgende procedure. Retten bemærkede videre, at da varigheden af den udsættelse af de frister, der er fastsat i artikel 10 i forordning nr. 139/2004¹⁴, som vedtagelsen af en beslutning efter forordningens artikel 11 medfører, imidlertid afhænger af datoen for fremsendelse af de nødvendige oplysninger, tilsidesætter Kommissionen ikke proportionalitetsprincippet ved at udsætte proceduren, så længe den ikke har modtaget sådanne oplysninger.

Hvad for det andet angår anmodninger om berigtigelse af oplysninger, som er fremsendt af en part, og om hvilke det er konstateret, at de er ukorrekte, understregede Retten først, at Kommissionen kan anmode om sådanne berigtigelser, hvis der er en risiko for, at de konstaterede fejl er egnede til i væsentlig grad at påvirke bedømmelsen af den omhandlede fusions forenelighed med fællesmarkedet. Retten bemærkede videre, at man ikke kan påberåbe sig en berettiget forventning for at undgå følgerne af en tilsidesættelse af pligten til at meddele fuldstændige og korrekte oplysninger med den ene begrundelse, at Kommissionen ikke opdagede denne tilsidesættelse ved den nævnte kontrol.

c) Søgsmålsfrist

I sagen *Qualcomm mod Kommissionen* (dom af 19.6.2009, sag T-48/04, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser) gjorde Kommissionen gældende, at den sag, som Qualcomm havde anlagt til

¹⁴ Rådets forordning (EF) nr. 139/2004 af 20.1.2004 om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser (EUT L 24, s. 1).

prøvelse af en beslutning, hvori to virksomheders fælles overtagelse af kontrollen med Toll Collect, et automatisk betalingssystem, blev erklæret forenelig med fællesmarkedet, ikke kunne antages til realitetsbehandling, for så vidt som oversendelsen af den pågældende beslutning til Qualcomm udgjorde en meddelelse i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 230, stk. 5, EF, selv om virksomheden ikke var adressat for beslutningen, hvorfor søgsmålsfristen var begyndt at løbe fra dette tidspunkt. Retten forkastede Kommissionens argumentation. Den fastslog for det første, at artikel 20, stk. 1, i forordning nr. 4064/89¹⁵ kræver, at beslutninger truffet i henhold til denne forordning offentliggøres i *Den Europæiske Unions Tidende*, hvorved beregningen af søgsmålsfristen for personer, der ikke er identificerede modtagere i den anfægtede beslutning, skal ske på baggrund af det første tilfælde omhandlet i artikel 230, stk. 5, EF, nemlig fra denne offentliggørelse. Retten understregede for det andet, at såfremt man accepterer den af Kommissionen foreslåede fortolkning af begrebet adressat som omfattende såvel adressaterne identificeret i en beslutning som enhver anden person, Kommissionen har udpeget som adressat uden at have været det i beslutningen, vil man skade virkningen af forpligtelsen i den pågældende forordnings artikel 20, stk. 1, ved at give Kommissionen skønsmålsbeføjelser til blandt de personer, der ikke udtrykkeligt er angivet som adressater i en beslutning, at identificere dem, der kan anlægge sag ud fra meddelelsen af denne beslutning og ikke ud fra dagen for dens offentliggørelse. Tildelingen af en sådan skønsmålsbeføjelse kan medføre en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet, idet de personer blandt dem, der ikke udtrykkeligt er nævnt som adressater i en beslutning, der er blevet »meddelt« beslutningen, kan anfægte den fra dagen for dens »meddelelse«, mens de andre, der ikke er blevet »meddelt« denne beslutning, kan anfægte den fra dagen for dens offentliggørelse. Endvidere kan Kommissionen ikke altid *a priori* identificere de personer, der har søgsmålskompetence fra dagen for meddelelsen af en beslutning. Denne forskelsbehandling kan i denne forbindelse således ikke berettiges af målsætningen om hurtigst muligt at sikre retssikkerheden.

Statsstøtte

Retspraksis på området for statsstøtte udgjorde en væsentlig del af Rettens aktiviteter i 2009 med afslutningen af 70 sager og indbringelse af 46 sager. Der kan alene gives en kort oversigt over disse afgørelser for så vidt angår for det første formaliteten, for det andet materielle spørgsmål og for det tredje processuelle regler.

1. Formaliteten

Retspraksis i år præciserer bl.a. begreberne med hensyn til en retsakt med bindende retsvirkninger og søgsmålsinteresse.

Hvad angår begrebet en retsakt med bindende retsvirkninger forkastede Retten i sin dom af 11. marts 2009, *TF1 mod Kommissionen* (sag T-354/05, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), Kommissionens argumentation, hvorefter den ikke træffer beslutning i tilfælde af en undersøgelsesprocedure vedrørende eksisterende støtte, der resulterer i statens accept af de foreslåede passende foranstaltninger eller tilsigter en begrænsning af proceduren til et næsten kontraktmæssigt forhold. Medlemsstaterne og Kommissionen kan ganske vist drøfte de foreslåede passende foranstaltninger, men det er først, når Kommissionen beslutter at acceptere medlemsstatens tilsagn som værende i overensstemmelse med dens betænkeligheder, at undersøgelsesproceduren vedrørende en eksisterende støtte bringes til ophør ved en beslutning, der kan efterprøves.

¹⁵ Denne sag drejede sig om Rådets forordning (EØF) nr. 4064/89 af 21.12.1989 om kontrol med fusioner og virksomhedsovertagelser (berigtiget udgave i EFT 1990 L 257, s. 13), som ændret ved Rådets forordning (EF) nr. 1310/97 (EFT L 180, s. 1).

I dom af 9. juni 2009, *NDSHT mod Kommissionen* (sag T-152/06, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), fastslog Retten, at Kommissionens pligt til at vedtage en beslutning som svar på en klage kun vedrørte det tilfælde, der omtales i artikel 13 i forordning nr. 659/1999¹⁶. Det bestemmes i artikel 20, stk. 2, andet punktum, i samme forordning, at Kommissionen kan begrænse sig til skriftligt at give klageren meddelelse om, at der ikke er tilstrækkeligt grundlag for at undersøge sagen. Dette er navnlig tilfældet, når forordningens artikel 13 ikke finder anvendelse, fordi klagen ikke vedrører en ulovlig støtte, men i realiteten tilsigter en eksisterende støtte.

Det følger af den omstændighed, at det alene er Kommissionen, der kan tage initiativ til at gribe ind i forbindelse med eksisterende støtte, at en klager ikke ved en klage kan tvinge Kommissionen til at vurdere foreneligheden af en eksisterende støtte. Hvis Kommissionen efter en første vurdering finder, at klagen ikke omfatter ulovlig, men eksisterende støtte, er den ikke forpligtet til at rette en beslutning som omhandlet i artikel 4 i forordning nr. 659/1999 til den pågældende medlemsstat og kan ikke tvinges til at iværksætte proceduren i artikel 88, stk. 1, EF. En skrivelse, som kvalificerer den støtte, der klages over i klagen, som eksisterende støtte, har således ikke karakter af en beslutning, der har retligt bindende virkninger, som kan berøre sagsøgerens interesser.

Hvad angår søgsmålsinteresse har Retten fastslået i dommen i sagen *TF1 mod Kommissionen*, at sagsøgeren ikke kan betragtes som uden søgsmålsinteresse af den grund, at den anfægtede beslutning er begunstigende for denne, for så vidt som beslutningen pålægger betingelser vedrørende en konkurrerende virksomheds støtte. Et sådant ræsonnement hviler således på en forudsætning om, at sagsøgerens indsigelser vedrørende beslutningens indhold, især vedrørende den åbenbart uegnede karakter af de tilsagn, der skulle sikre, at en støtteordning var forenelig med fællesmarkedet, er urigtige. En annullation af den anfægtede beslutning, begrundet i Kommissionens åbenbare fejl i forbindelse med fastlæggelsen af de passende foranstaltninger, der skulle gennemføres, eller i en utilstrækkelig begrundelse for, at foranstaltningerne var egnede til at løse de identificerede problemer, ville imidlertid ikke stille sagsøgeren i en mindre gunstig situation end den, der følger af den anfægtede beslutning. En sådan annullation ville således betyde, at den anfægtede beslutning var karakteriseret eller kunne være karakteriseret ved uegnede tilsagn og derfor var ufordelagtig for sagsøgeren.

I dom af 10. februar 2009, *Deutsche Post og DHL International mod Kommissionen* (sag T-388/03, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), præciserede Retten, at interesserede parter som omhandlet i artikel 88, stk. 2, EF havde en interesse i, at en beslutning fra Kommissionen, som blev truffet ved afslutningen af den indledende undersøgelsesprocedure, blev annulleret, da en sådan annullation pålagde Kommissionen at indlede den formelle undersøgelsesprocedure og gav sagsøgerne adgang til at fremsætte deres bemærkninger og dermed øve indflydelse på den nye beslutning. Retten skal i denne forbindelse ikke sammenligne de anbringender, der er fremført, med de argumenter, sagsøgerne har fremført til deres forsvar i en anden tvist.

¹⁶ Rådets forordning (EF) nr. 659/1999 af 22.3.1999 om fastlæggelse af regler for anvendelsen af artikel [88 EF] (EFT L 83, s. 1).

2. Materielle bestemmelser

a) Indrømmelse af en økonomisk fordel

I dom af 11. februar 2009, *Iride og Iride Energia mod Kommissionen* (sag T-25/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), tog Retten stilling til spørgsmålet om, hvorvidt privatiseringen af et marked var en del af den udvikling, som de erhvervsdrivende måtte forvente, eller om de sædvanlige markedsvilkår tværtimod indebar, at retsgrundlaget var stabilt. Retten fastslog, at i en demokratisk stat kunne retsgrundlaget altid ændres, og at dette gjaldt så meget desto mere, hvis de tidligere retsfor skrifter foreskrev afskærmning af et nationalt eller regionalt marked, således at der skabes monopolsituationer. Det følger heraf, at åbningen af et marked, der hidtil havde været afskærmet, ikke kunne betegnes som usædvanligt i forhold til sædvanlige markedsvilkår.

De økonomiske operatører har i denne forbindelse ret til beskyttelse af deres berettigede forventning. Eftersom de havde nydt godt af denne beskyttelse, kunne de imidlertid ikke gøre krav på, at den iværksættes på en bestemt måde frem for en anden, nemlig ved, at en støtte til kompensation for tab lidt ved ændring i retsgrundlaget udelukkes fra begrebet statsstøtte som omhandlet i artikel 87, stk. 1, EF i stedet for en erklæring om denne foranstaltnings forenelighed med fællesmarkedet i henhold til artikel 87, stk. 3, EF.

Retten anvendte ligeledes det princip, der var blevet fastslået i Domstolens dom af 15. maj 1997, *TWD mod Kommissionen*¹⁷, hvorefter Kommissionen ikke overskrider rammerne for sin skønsbeføjelse, når den i tilfælde af et støtteprojekt, som en medlemsstat tilbyder en virksomhed, træffer en beslutning, hvorved denne støtte erklæres forenelig med fællesmarkedet, men med forbehold af, at virksomheden forudgående tilbagebetaler en tidligere ulovlig støtte, og dette på grund af den omhandlede støttes kumulative virkning. Den omstændighed, at den tidligere ulovlige støtte ikke blev ydet som individuel støtte, men inden for rammerne af en støtteordning, og at den præcise fordel for de modtagende virksomheder på grund af den pågældende medlemsstats manglende samarbejde ikke har kunnet fastlægges af Kommissionen, kan ikke begrunde, at det omtalte princip ikke lægges til grund, idet enhver anden løsning ville belønne den manglende overholdelse af pligten til loyalt at samarbejde og ville fratage ordningen for kontrol af statsstøtte dens effektive virkning.

Den forpligtelse, som påhviler medlemsstaterne og de virksomheder, der potentielt vil kunne modtage ny støtte, til at fremlægge oplysninger for Kommissionen til godtgørelse af, at denne støtte er forenelig med fællesmarkedet, omfatter i den henseende endvidere nødvendigheden af at fastslå, at der ikke er kumulativ virkning af den nye støtte og den gamle støtte, der er ulovlig. Hvis Kommissionen på grund af medlemsstatens og den potentielle støttemodtagers tilsidesættelse af denne forpligtelse ikke kunne bedømme påvirkningen af konkurrencen som følge af denne kumulative virkning, kan Kommissionen ikke bebrejdes, at den ikke har foretaget en afgrænsning eller en undersøgelse af det pågældende marked.

b) Tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse

I dommen i sagen *Deutsche Post og DHL International mod Kommissionen* fastslog Retten, at bemærkningerne i Domstolens dom af 24. juli 2003, *Altmark*¹⁸, fuldt ud fandt anvendelse i to af

¹⁷ Sag C-355/95 P, Sml. I, s. 2549, præmis 25-27.

¹⁸ Sag C-280/00, Sml. I, s. 7747.

Kommissionens tidligere beslutninger. Den omstændighed, at Kommissionen ikke inden for rammerne af den indledende undersøgelsesprocedure efter artikel 88, stk. 2, EF var i stand til at foretage en fuldstændig undersøgelse med hensyn til vurderingen af, om størrelsen af den kompensation, der blev tildelt for en tjenesteydelse af almindelig økonomisk interesse, var hensigtsmæssig, udgør således et indicium for tilstedeværelsen af alvorlige vanskeligheder ved vurderingen af, om en støtte er forenelig med fællesmarkedet.

I dommen i sagen *TF1 mod Kommissionen* bekræftede Retten, at de betingelser, der blev opstillet i *Altmark-dommen*, som har til formål at afgøre, om der foreligger statsstøtte i artikel 87, stk. 1, EF's forstand, ikke skal sammenblandes med testen i artikel 86, stk. 2, EF, som gør det muligt at godtgøre, om en foranstaltning, der udgør statsstøtte, kan betragtes som forenelig med fællesmarkedet.

Retten understregede ligeledes, at selv om undersøgelsen af en eksisterende støtte alene kan føre til foranstaltninger for fremtiden, hvis en eventuel tidligere overkompensation kan være af interesse for vurderingen af den eksisterende støtteordnings forenelighed med fællesmarkedet, forholder det sig imidlertid således, at en sådan søgning ikke i sig selv nødvendigvis er nødvendig for en korrekt vurdering af nødvendigheden af at foreslå passende foranstaltninger med virkning for fremtiden og for fastlæggelsen af disse foranstaltninger. Risikoen eller manglende risiko for overkompensation med virkning for fremtiden afhænger i sidste instans hovedsageligt af finansieringsordningens konkrete bestemmelser og ikke af den omstændighed, at ordningen tidligere i praksis havde skabt en overkompensation.

c) Kriteriet om den private investor, som opererer på markedsøkonomiske vilkår

I dom af 15. december 2009, *EDF mod Kommissionen* (sag T-156/04, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), bemærkede Retten, at offentlige myndigheders indgreb i en virksomheds kapital, uanset under hvilken form dette indgreb skete, kunne udgøre statsstøtte. I medfør af princippet om ligebehandling af offentlige og private virksomheder kan dette dog ikke være tilfældet, når den kapital, staten direkte eller indirekte indskyder i en virksomhed, indskydes på vilkår, der svarer til normale markedsvilkår. I tilfælde, hvor statens intervention ikke er et led i udøvelsen af offentlig myndighed, finder kriteriet om den private erhvervsdrivende anvendelse med henblik på at fastslå, om interventionen kunne foretages af en privat erhvervsdrivende med vinding for øje. Retten understregede i denne forbindelse, at det følger af fast retspraksis, at for at fastslå, om foranstaltninger, staten har truffet, henhører under dens beføjelser som offentlig myndighed eller under de forpligtelser, den hæfter for som aktionær, skal foranstaltningerne ikke vurderes på grundlag af deres form, men på grundlag af deres art, deres indhold og de bestemmelser, de er omfattet af, idet det samtidig tages i betragtning, hvilket formål foranstaltningerne tager sigte på.

Retten bemærkede, at Kommissionen i den pågældende sag ikke havde undersøgt, hvorvidt den kapitalforhøjelse i *Électricité de France (EDF)*, der var gennemført af Den Franske Republik ved at give afkald på et skattetilgodehavende, udgjorde en lovlig foranstaltning, henset til kriteriet om den private investor. Kommissionen var af den opfattelse, at dette kriterium ikke fandt anvendelse på den pågældende fordel af skattemæssig art, eftersom et sådant afkald var en følge af statens udøvelse af sine reguleringsbeføjelser eller af sine beføjelser som offentlig myndighed. Retten afviste denne fortolkning og understregede, at anvendelsen af kriteriet om den private investor ikke kunne udelades alene med den begrundelse, at forhøjelsen af EDF's kapital var opstået ved, at staten havde givet afkald på et skattetilgodehavende, som den havde hos EDF. I en sådan situation tilkom det nemlig Kommissionen at undersøge, om en privat investor ville have foretaget en beløbsmæssigt tilsvarende investering under lignende omstændigheder – uden hensyn til, hvilken form statens indgreb med henblik på at forhøje EDF's kapital havde, eller til, om der eventuelt var anvendt skattemæssige ressourcer i dette øjemed – for dermed at prøve, om investeringen var

økonomisk rationel, og sammenligne den med den adfærd, en privat investor ville have udvist i relation til den samme virksomhed under de samme vilkår. Retten bemærkede i øvrigt, at en sådan forpligtelse for Kommissionen til at undersøge, om staten har indskudt kapitalen under omstændigheder, der svarer til normale markedsvilkår, består uafhængigt af, i hvilken form staten har indskudt kapitalen, og af, om denne form er sammenlignelig eller ej med den, en privat investor kunne have gjort brug af.

Retten bemærkede endelig, at kriteriet om den private investor netop har til formål at undersøge, om en privat investor på trods af, at en sådan ikke råder over sådanne midler, som staten råder over, under de samme omstændigheder ville have truffet en investeringsmæssig beslutning, der svarede til statens. Af hvilken art den til kapital konverterede fordring er og, følgelig, den omstændighed, at en privat investor ikke kan have et skattetilgodehavende, er derfor uden betydning for, om kriteriet om den private investor skal anvendes eller ej. Retten konkluderede følgelig, at Kommissionen ved at undlade at undersøge den omtvistede foranstaltning i dens sammenhæng og at anvende kriteriet om den private investor begik en retlig fejl. Retten annullerede derfor delvist den anfægtede beslutning.

d) Forpligtelsen til at tilbagebetale støtte

I dom af 30. november 2009, *Frankrig mod Kommissionen og France Télécom mod Kommissionen* (forenede sager T-427/04 og T-17/05, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), bekræftede Retten retspraksis om, at det skal være muligt på grundlag af de anvisninger, der er indeholdt i beslutningen, uden overdrevne vanskeligheder at fastslå størrelsen af den støtte, der skal tilbagebetales. Retten fastslog, at Kommissionen således med rette blot kunne fastslå, at den omhandlede støtte skulle tilbagebetales, og overlade det til de nationale myndigheder at beregne den nøjagtige størrelse af den tilbagebetalingspligtige støtte, navnlig når denne beregning krævede, at der blev taget hensyn til afgifts- og socialsikringsordninger, hvis bestemmelser var udformet i henhold til den gældende nationale lovgivning. Det skal understreges, at Kommissionen i den pågældende sag havde anvendt et interval.

Retten har i denne forbindelse fastslået, at Kommissionen i den anfægtede beslutning havde anført, at størrelsen af den omhandlede støtte lå mellem 798 mio. EUR og 1,14 mia. EUR. Det følger heraf, at beløbet på 798 mio. EUR skal anses for at udgøre mindstebeløbet på den støtte, som skal tilbagebetales. Eftersom de beløb, der udgør det interval, inden for hvilket den omhandlede støtte ligger, ikke er af vejledende karakter, indeholder den anfægtede beslutning således de relevante oplysninger, som giver Den Franske Republik mulighed for selv uden overdrevne vanskeligheder at fastslå det endelige beløb på den støtte, der skal tilbagebetales. Retten bekræftede endvidere retspraksis om, at det skal være muligt på grundlag af de anvisninger, der er indeholdt i Kommissionens beslutning, uden overdrevne vanskeligheder at fastslå størrelsen af den støtte, der skal tilbagebetales. Hvad angår Domstolens fortolkning af den anfægtede beslutning¹⁹ har Retten fastslået, at størrelsen af den støtte, der skulle tilbagebetales i den pågældende sag, kunne fastslås uden overdrevne vanskeligheder og i det mindste var lig med minimum i det interval, som Kommissionen havde henvist til.

¹⁹ Dom af 18.10.2007, sag C-441/06, Kommissionen mod Frankrig, Sml. I, s. 8887.

3. Processuelle regler

a) Den formelle undersøgelsesprocedure

I dom af 18. november 2009, *Scheucher-Fleisch m.fl. mod Kommissionen* (sag T-375/04, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), bemærkede Retten, at Kommissionen havde pligt til at indlede den formelle undersøgelsesprocedure, navnlig hvis den i lyset af de under den indledende undersøgelse indhentede oplysninger stod over for alvorlige vanskeligheder ved vurderingen af den påtænkte foranstaltning. På tidspunktet for Kommissionens undersøgelse af den pågældende støttes forenelighed med fællesmarkedet var den imidlertid bekendt med, at de pågældende nationale lovbestemmelser ikke opfyldte betingelsen i rammebestemmelserne for statsstøtte til reklame, hvorefter en national kvalitetskontrolordning ikke må være begrænset til produkter fra et bestemt oprindelsessted. Bestemmelsen rejste således tvivl om foreneligheden af den pågældende støtte med rammebestemmelserne for statsstøtte til reklame og burde have ført til indledningen af proceduren i henhold til artikel 88, stk. 2, EF. Retten annullerede derfor den anfægtede beslutning.

I dommen i sagen *Frankrig mod Kommissionen og France Télécom mod Kommissionen* bemærkede Retten i øvrigt, at den omstændighed, at Kommissionen i den anfægtede beslutning havde ændret sin vurdering i forhold til i beslutningen om indledningen af den formelle undersøgelsesprocedure, således kun kunne indebære en tilsidesættelse af statens ret til forsvar, såfremt de angivelser, som var indeholdt i denne beslutning eller fremsat i forbindelse med den kontradiktoriske drøftelse under den administrative procedure, ikke havde givet staten lejlighed til på en hensigtsmæssig måde at drøfte alle de faktiske og retlige omstændigheder, som var nævnt i den anfægtede beslutning. De forskelle mellem den anfægtede beslutning og beslutningen om at indlede procedure, som fulgte af, at Kommissionen helt eller delvist havde taget hensyn til de af staten fremsatte argumenter, kunne derimod ikke pr. definition indebære en tilsidesættelse af dennes ret til forsvar.

I dom af 4. september 2009, *Italien mod Kommissionen* (sag T-211/05, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), fastslog Retten på samme måde, at den formelle undersøgelsesprocedure tillader, at de spørgsmål, der rejses i beslutningen om at indlede proceduren, uddybes og belyses, således at en eventuel forskel mellem disse og den endelige beslutning ikke i sig selv kan anses for at indebære en fejl, der gør den endelige beslutning ulovlig. Det fremgår ikke af nogen bestemmelse vedrørende kontrol med statsstøtte, at Kommissionen er forpligtet til at underrette den pågældende medlemsstat om Kommissionens holdning, før den vedtager sin beslutning, hvis medlemsstaten er blevet opfordret til at fremsætte sine bemærkninger.

b) Berettiget forventning

I den sag, der gav anledning til dom af 9. september 2009, *Diputación Foral de Álava m.fl. mod Kommissionen* (forenede sager T-30/01 – T-32/01 og T-86/02 – T-88/02, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), gjorde sagsøgerne bl.a. gældende, at Kommissionens adfærd havde udgjort en ekstraordinær omstændighed, der kunne give en berettiget forventning om de omhandlede støtteordningers lovlighed, på grund af den manglende offentliggørelse af advarslen til de potentielle støttemodtagere i henhold til meddelelsen af 1983 om ulovlig støtte.

Selv om det ifølge Retten var beklageligt, at advarslen ikke var blevet offentliggjort i EU-Tidende, fastslog den, at oplysningerne i denne meddelelse var blottet for enhver tvetydighed. Desuden var rækkevidden af den af sagsøgerne påberåbte fortolkning af meddelelsen af 1983 om ulovlig støtte i strid med artikel 88, stk. 3, EF. Risikoen ved den ulovligt tildelte støtte fulgte af den nyttige virkning af anmeldelsespligten i henhold til artikel 88, stk. 3, EF og afhang ikke af, om advarslen i henhold til meddelelsen af 1983 om ulovlig støtte var blevet offentliggjort i EU-Tidende.

Navnlig kunne en tilbagesøgning af ulovligt tildelt støtte ikke hindres af den ene omstændighed, at Kommissionen ikke havde offentliggjort en sådan advarsel, da statsstøttekontrollen, som er indført ved traktaten, ellers ville blive svækket. Retten konkluderede herefter, at den manglende offentliggørelse af advarslen i henhold til meddelelsen af 1983 om ulovlig støtte ikke udgjorde en ekstraordinær omstændighed, som kunne skabe nogen som helst forventning om ulovligt tildelt støttes lovlighed.

I dommen i sagen *Frankrig mod Kommissionen og France Télécom mod Kommissionen* fastslog Retten i øvrigt, at forpligtelsen til at anmelde foranstaltninger, der kunne udgøre statsstøtte til virksomheder, netop havde til formål at fjerne al tvivl om spørgsmålet om, hvorvidt de pågældende foranstaltninger faktisk udgjorde statsstøtte. På tidspunktet for vedtagelsen af loven, som indførte den særlige beskatningsordning, som fandt anvendelse på France Télécom, var det ikke sikkert, om ordningen indebar en fordel for selskabet. Retten fastslog således, at Frankrig burde have anmeldt foranstaltningen til Kommissionen. Da denne anmeldelse ikke havde fundet sted før gennemførelsen af den omhandlede beskatningsordning, kunne Frankrig ikke påberåbe sig princippet om beskyttelse af den berettigede forventning, medmindre det kunne godtgøres, at der forelå ekstraordinære omstændigheder.

c) Proceduren for vedtagelse af beslutninger

I dommen i sagen *Frankrig mod Kommissionen og France Télécom mod Kommissionen* kom Retten bl.a. med en præcision for så vidt angår proceduren for Kommissionens vedtagelse af beslutninger på området for statsstøtte. Retten fastslog således, at det ikke kunne udelukkes, som det fremgår af Kommissionens forretningsordens artikel 13, stk. 2²⁰, at Kommissionen som kollegial enhed kan bemyndige et eller flere af sine medlemmer til at vedtage den endelige tekst til en beslutning, hvis indhold er blevet fastlagt på et af dens møder. Når kommissionskollegiet har gjort brug af denne mulighed, tilkommer det den retsinstans, der skal vurdere lovligheden af den udøvede bemyndigelse, at undersøge, om kollegiet kan antages at have vedtaget den anfægtede beslutning i alle dens retlige og faktiske enkeltheder. Da den i det pågældende tilfælde fandt, at de formelle forskelle mellem den version af den anfægtede beslutning, som blev vedtaget den 2. august 2004, og den tekst, som Kommissionen som kollegial enhed vedtog den 19. og 20. juli 2004, var uden betydning for den anfægtede beslutnings rækkevidde, forkastede Retten anbringendet.

EF-varemærker

I 2009 udgjorde afgørelserne vedrørende anvendelsen af forordning nr. 40/94, som er erstattet af forordning nr. 207/2009²¹, der i det væsentlige begrænser sig til at kodificere reglerne om EF-varemærker, og som er blevet ændret adskillige gange og ganske væsentligt siden 1994, stadig en betydelig del af de sager, som Retten afsluttede (168 sager, dvs. 30% af det samlede antal afsluttede sager i 2009).

1. Absolutte registreringshindringer og absolutte ugyldighedsgrunde

Artikel 7, stk. 1, litra c), i forordning nr. 40/94 udelukker registrering af tegn, der som følge af deres rent beskrivende karakter ikke er egnede til at anvendes som en angivelse af de omhandlede

²⁰ EFT L 308 af 8.12.2000, s. 26.

²¹ Rådets forordning (EF) nr. 40/94 af 20.12.1993 om EF-varemærker (EFT 1994 L 11, s. 1), der er erstattet af Rådets forordning (EF) nr. 207/2009 af 26.2.2009 om EF-varemærker (EUT L 78, s. 1). I denne årsrapport henvises der imidlertid udelukkende til nummereringen af artiklerne i forordning nr. 40/94.

varers eller tjenesteydelsers forretningsmæssige oprindelse, som EF-varemærke. Det følger desuden af fast retspraksis, at spørgsmålet om, hvorvidt et tegn har det fornødne særpræg, skal bedømmes dels i forhold til de varer eller tjenesteydelser, der er omfattet af ansøgningen, og dels under hensyn til, hvorledes det opfattes af den relevante kundekreds²².

I dom af 19. november 2009, *Torresan mod KHIM – Klosterbrauerei Weissenohe (CANNABIS)* (sag T-234/06, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), frifandt Retten Kontoret for Harmonisering i det Indre Marked (Varemærker og Design) (herefter »Harmoniseringskontoret«) i en sag til prøvelse af en afgørelse truffet af dets appelkammer, hvorefter ordmærket CANNABIS for en gennemsnitsforbruger er beskrivende for egenskaberne ved øl, vin og andre alkoholholdige drikkevarer, der kan indeholde cannabis som en ingrediens, der finder anvendelse som smagsstof i forbindelse med fremstillingen. Den omstændighed, at udtrykket »cannabis« er egnet til at fremkalde associationer og antydninger om nydelse, virkelighedsflugt eller afslapning, påvirker ikke denne konklusion.

I dom af 19. november 2009, *Agencja Wydawnicza Technopol mod KHIM* (222, 333 og 555) (forenede sager T-200/07 – T-202/07), (350, 250 og 150) (forenede sager T-64/07 – T-66/07), (1 000) (sag T-298/06) (ikke trykt i Samling af Afgørelser), præciserede Retten, at ordmærker, der udelukkende består af tal, er beskrivende for varer, såsom brochurer, blade, dagblade og spil, for så vidt som disse henviser til de pågældende varers egenskaber, navnlig til antallet af sider, værker, oplysninger og indeholdte spil.

Hvad angår figurmærker, der består af tal i en rektangel, der er omkranset af dekorationer i farver, skulle Retten i dom af 19. november 2009, *Agencja Wydawnicza Technopol mod KHIM* (100 og 300) (forenede sager T-425/07 og T-426/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), tage stilling til konsekvenserne af afslaget fra den virksomhed, der havde indgivet en ansøgning om registrering af disse tegn som EF-varemærker, på i henhold til artikel 38, stk. 2, i forordning nr. 40/94 at erklære, at det ikke ville påberåbe sig eneret til disse tal. Efter at have bemærket, at Harmoniseringskontoret ifølge denne bestemmelse i tilfælde, hvor der i et varemærke indgår en bestanddel, der mangler fornødent særpræg, og medtagelsen af denne bestanddel kan rejse tvivl om omfanget af varemærkets beskyttelse, som betingelse for registrering kan kræve, at ansøgeren erklærer ikke at ville påberåbe sig eneretten til den pågældende del, præciserede Retten, at formålet med sådanne erklæringer er at understrege det faktum, at den eneret, der tildeles indehaveren af et varemærke, ikke omfatter ikke-særprægede bestanddele, som indgår heri, og at vurderingen af særpræget for bestanddelene i de ansøgte varemærker i henhold til artikel 38, stk. 2, i forordning nr. 40/94 ikke skal foretages i forhold til helhedsindtrykket af disse mærker, men i forhold til de bestanddele, de er sammensat af.

I dom af 30. september 2009, *Joop! mod KHIM (!)* (sag T-75/08, ikke trykt i Samling af Afgørelser) og (*gengivelse af et udråbstegn i en rektangel*) (sag T-191/08, ikke trykt i Samling af Afgørelser), traf Retten på ny afgørelse om meget simple figurmærkers særpræg – i det foreliggende tilfælde et udråbstegn, der enten stod alene eller var placeret i en rektangel. Den bemærkede, at registrering af et varemærke, der består af tegn, der finder anvendelse som reklameslogans, kvalitetsangivelser eller opfordringer til at købe de omhandlede varer eller tjenesteydelser, ikke som sådan er udelukket på grund af en sådan anvendelse. Et tegn, der har andre funktioner end et varemærke i klassisk forstand, har imidlertid kun et fornødent særpræg, hvis det uden videre kan opfattes som en oplysning om den handelsmæssige oprindelse af de pågældende varer eller tjenesteydelser. Den

²² Domstolens dom af 20.9.2001, sag C-383/99 P, *Procter & Gamble mod KHIM*, Sml. I, s. 6251, præmis 39, og af 21.10.2004, sag C-64/02 P, *KHIM mod Erpo Möbelwerk*, Sml. I, s. 10031, præmis 43.

bemærkede dernæst, at det i det foreliggende tilfælde ikke var muligt for en forbruger, end ikke en meget opmærksom forbruger, at bestemme den omhandlede vares oprindelse blot på baggrund af et udråbstegn, som snarere vil blive opfattet som en lovprisning, også selv om det var anbragt i en rektangel, der må anses for en sekundær bestanddel af det omhandlede tegn, som får det til at fremstå som en etikette. Retten præciserede desuden i dom af 20. januar 2009, *Pioneer Hi-Bred International mod KHIM (OPTIMUM)* (sag T-424/07, Sml. II, s. 3), at ordmærket OPTIMUM netop som følge af dets almindelige anvendelse i gængs sprogbrug samt i handelen som et generelt lovprisende udtryk ikke kan anses for egnet til at individualisere den handelsmæssige oprindelse for de varer, det betegner, og at den omstændighed, at de omhandlede varer tager sigte på en specialiseret kundekreds, ikke ændrer ved denne opfattelse, eftersom der for denne i princippet velunderrettede kundekreds vil være en relativ lav grad af opmærksomhed i forhold til salgsfremmende oplysninger.

I henhold til artikel 7, stk. 3, i forordning nr. 40/94 kan et varemærke registreres, såfremt det som følge af den brug, der er gjort deraf, har fået det fornødne særpræg for de varer eller tjenesteydelser, for hvilke det søges registreret. I denne forbindelse bemærkede Retten for det første i dom af 28. oktober 2009, *BCS mod KHIM – Deere (kombination af farverne grøn og gul)* (sag T-137/08, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), at en hvilken som helst brug af et tegn, i det foreliggende tilfælde en kombination af farverne grøn og gul, ikke nødvendigvis udgør en brug som varemærke. I det foreliggende tilfælde lagde Harmoniseringskontoret i sin afgørelse om ikke at annullere varemærket bestående af dette tegn navnlig vægt på erklæringerne fra erhvervssammenslutninger, hvorefter kombinationen af farverne grøn og gul henviser til landbrugsmaskiner fremstillet af intervenienten, og den omstændighed, at intervenienten havde anvendt samme kombination af farver på sine maskiner i en anseelig periode. Retten præciserede endvidere, at, uanset at det skal godtgøres, at det anfægtede varemærke har fornødent særpræg i hele Unionen, er det dog på ingen måde påkrævet, at samme type af bevis fremlægges for hver medlemsstat.

2. Relative registreringshindringer og relative ugyldighedsgrunde

De vigtigste principper, der kan udledes af dette års retspraksis, vedrører vurderingen af lighed mellem tegn og bedømmelsen af, om der er risiko for forveksling. I dom af 28. oktober 2009, *Cure-Vac mod KHIM – Qiagen (RNAiFect)* (sag T-80/08, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), vurderede Retten først og fremmest, at den lighed mellem tegnene RNAiFect og RNaive, der hidrørte fra identiteten mellem de tre første bogstaver i tegnene, svækkedes kraftigt af forskellene mellem de fem sidste bogstaver. Den præciserede, at selv om forbrugeren i reglen tillægger den første del af et ord større betydning, eftersom dette udtales først, opfatter kundekredsen i almindelighed ikke et beskrivende element eller et svagt særpræg, der udgør en del af et sammensat varemærke, som den særprægede og dominerende bestanddel i det helhedsindtryk, som varemærket giver. I det foreliggende tilfælde havde fællestrækket »rna« et begrænset særpræg, således at forbrugerne formodede, at der var tale om en reference til en kemisk forbindelse. Dette fællestræk kunne således ikke af kundekredsen opfattes som værende en særpræget og dominerende bestanddel i det helhedsindtryk, som de omhandlede sammensatte varemærker giver. I dom af 2. december 2009, *Volvo Trademark mod KHIM – Grebenshikova (SOLVO)* (sag T-434/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), fastslog Retten derimod, at tegnene SOLVO og VOLVO havde en vis grad af lighed på det fonetiske plan, og at Harmoniseringskontoret derfor med urette havde undladt at foretage en helhedsvurdering af risikoen for forveksling.

I dom af 8. juli 2009, *Laboratorios Del Dr. Esteve mod KHIM – Ester C (ESTER-E)* (sag T-230/07, ikke trykt i Samling af Afgørelser), angav Retten visse omstændigheder, hvor sammenligningen mellem varemærker på det begrebsmæssige plan kunne opveje lighederne mellem de samme tegn på

det visuelle og det fonetiske plan. Den bemærkede, at tegnet ESTEVE ikke har nogen betydning på andre officielle EU-sprog end på spansk, hvorimod tegnet ESTER-E kan forveksles med et kendt fornavn eller en kemisk forbindelse, og at denne forskel mellem tegnene på det begrebsmæssige plan kan begrunde den manglende formodning for risikoforveksling. I dom af 29. oktober 2009, *Peek & Cloppenburg mod KHIM – Redfil (Agile)* (sag T-386/07, ikke trykt i Samling af Afgørelser), præciserede Retten derimod, at de situationer, hvor tegn, hvis betydning uden videre kan forstås af den relevante kundekreds, ikke udgør sådanne omstændigheder, eftersom de udelukkende har en begrænset grad af særpræg for så vidt angår de varer eller tjenesteydelser, som varemærket vedrører. Den anså, at forskellen mellem tegnene Aygill's og Agile på det begrebsmæssige plan ikke var tilstrækkelig til at ophæve lighederne mellem tegnene på det visuelle og det fonetiske plan. Hvad angår de omhandlede varer, der består af sportsudstyr og sportstøj, havde ordet »agile« nemlig karakter af lovprisning, som forbrugerne, henset til disse ligheder, ligeledes kunne have tilknyttet til et ældre varemærke. I dom af 23. september 2009, *Viñedos y Bodegas Príncipe Alfonso de Hohenlohe mod KHIM – Byass (ALFONSO)* (sag T-291/07, ikke trykt i Samling af Afgørelser), tiltrådte Retten Harmoniseringskontorets vurdering, hvorefter det ældre varemærke PRINCIPE ALFONSO og det ansøgte varemærke ALFONSO begrebsmæssigt var forskellige for den spanske forbruger, navnlig henset til, at bestanddelen »principe« udskiller en person blandt mange med samme fornavn, og dermed havde dette tegn en klar og bestemt betydning, som denne kundekreds uden videre kunne forstå.

Hvad angår sammenligningen af varer eller tjenesteydelser præciserede Retten i dom af 22. januar 2009, *Commercy mod KHIM – easyGroup IP Licensing (easyHotel)* (sag T-316/07, Sml. II, s. 43), efter at have bemærket, at disse supplerer hinanden, når der imellem dem er en tæt forbindelse i den forstand, at den ene er uundværlig eller vigtig for brugen af den anden, at denne definition indebærer, at disse varer eller tjenesteydelser kan anvendes sammen, og at de således henvender sig til samme kundekreds.

I 2009 er der desuden sket en anden vigtig udvikling i retspraksis for så vidt angår artikel 8, stk. 4, i forordning nr. 40/94, navnlig hvad angår ugyldighedssager. I dom af 24. marts 2009, *Moreira da Fonseca mod KHIM – General Óptica (GENERAL OPTICA)* (forenede sager T-318/06 – T-321/06, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), bemærkede Retten, at i henhold til denne bestemmelse skal et tegn opfylde fire kumulative betingelser, for at man kan modsætte sig registreringen af et EF-varemærke eller opnå en erklæring om ugyldighed. Det skal anvendes erhvervsmæssigt, det skal have en betydning, der ikke kun er lokal, rettigheden til tegnet skal være erhvervet i overensstemmelse med reglerne i den medlemsstat, hvor tegnet blev anvendt før tidspunktet for indgivelsen af ansøgningen om registrering som EF-varemærke, og det skal give sin indehaver mulighed for at forbyde anvendelsen af et yngre varemærke. Dernæst præciserede Retten, at de to første betingelser skal fortolkes i lyset af unionsretten, hvorimod de to øvrige betingelser skal vurderes i henhold til de kriterier, der er fastlagt i gældende national ret. Hvad endelig angår den anden betingelse fastslog Retten for det første, at der for så vidt angår betydningen skal tages hensyn til såvel den geografiske som den økonomiske dimension, og for det andet, at den omstændighed, at et tegn giver indehaveren heraf en eneret på hele det nationale område, i sig selv ikke er tilstrækkelig til at fastslå, at dets betydning ikke kun er lokal. I dom af 11. juni 2009, *Last Minute Network mod KHIM – Last Minute Tour (LAST MINUTE TOUR)* (forenede sager T-114/07 og T-115/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), understregede Retten desuden, at det påhviler appelkammeret ved anvendelse af den ovenfor nævnte bestemmelse at tage hensyn til såvel den omhandlede medlemsstats lovgivning i henhold til henvisningen i denne bestemmelse som til den relevante nationale retspraksis.

I dom af 14. maj 2009, *Fiorucci mod KHIM – Edwin (ELIO FIORUCCI)* (sag T-165/06, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), undersøgte Retten, om betingelserne for anvendelsen af artikel 52, stk. 2, i forordning nr. 40/94 var blevet overholdt af appelkammeret ved

Harmoniseringskontoret. I den foreliggende sag havde Elio Fiorucci bl.a. nedlagt påstand om, at varemærket ELIO FIORUCCI skulle erklæres ugyldigt, idet han påberåbte sig de italienske retsregler om beskyttelse af navneretten. Efter at have henvist til, at Harmoniseringskontoret i henhold til denne bestemmelse kan erklære et EF-varemærke ugyldigt, bl.a. hvis der i henhold til nationale retsregler om beskyttelse af navneretten kan rejses forbud mod brug af mærket, konstaterede Retten, at den beskyttelse, der sikres ved den relevante italienske bestemmelse, ikke er udelukket, når navnet på den pågældende person har opnået et omdømme som følge af den handelsmæssige virksomhed, som denne udøver.

I dom af 30. juni 2009, *Danjaq mod KHIM – Mission Productions (Dr. No)* (sag T-435/05, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), havde Retten mulighed for at præcisere, at et tegn på samme tid både kan beskyttes som et originalt ophavsretligt beskyttet værk og som varemærkerettens angivelse af varernes og tjenesteydelsernes handelsmæssige oprindelse. Retten bemærkede, at disse to enerettigheder er baseret på forskellige kvaliteter, nemlig på den ene side originaliteten ved en frembringelse og på den anden side et tegns evne til at adskille den handelsmæssige oprindelse. Selv om titlen på en film således kan nyde beskyttelse i henhold til visse nationale lovgivninger som en kunstnerisk frembringelse uafhængigt af den beskyttelse, som ydes selve filmen, kan den ikke automatisk nyde den beskyttelse, der anerkendes varemærkerne. Selv om det således antages, at mærkerne Dr. No og Dr. NO gør det muligt at adskille film med denne titel fra andre film i serien om »James Bond«, kan det derfor ikke lægges til grund, at disse mærker angiver de pågældende varers og tjenesteydelsers handelsmæssige oprindelse.

Endelig klarlagde Retten reglerne om beviset for den reelle brug af et ældre varemærke under en sag om ugyldighed. Den præciserede i dom af 12. juni 2009, *Harwin International mod KHIM – Cuadrado (Pickwick COLOUR GROUP)* (sag T-450/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), at Harmoniseringskontoret er forpligtet til at undersøge spørgsmålet om beviset for den reelle brug af et ældre varemærke, selv om indehaveren af det EF-varemærke, der begæres erklæret ugyldigt, ikke har indgivet nogen specifik begæring herom, men blot anfægtet de bevismidler, som er indgivet af indehaveren af det ældre varemærke.

3. Fortabelsesgrunde

I henhold til artikel 50 i forordning nr. 40/94 kan EF-varemærkeindehaverens ret bl.a. erklæres fortabt, når brugen af varemærket kan vildlede offentligheden med hensyn til de pågældende varers eller tjenesteydelsers art, beskaffenhed eller geografiske oprindelse.

Retten anså i denne forbindelse i *ELIO FIORUCCI-dommen*, at det forhold, at et varemærke og et efternavn er identiske, ikke er tilstrækkeligt til at konkludere, at den relevante kundekreds tænker, at den person, hvis navn varemærket udgøres af, har designet de varer, som bærer dette mærke, idet denne kundekreds ved, at der ikke nødvendigvis gemmer sig en designer af samme navn bag ethvert varemærke, der består af et efternavn. For at artikel 50 i forordning nr. 40/94 kan finde anvendelse, skal den person, der gør gældende, at indehaveren har fortabt sin ret, bevise, at varemærket har været anvendt på en vildledende måde, eller at der er en tilstrækkeligt alvorlig risiko for vildledning, hvilket ikke var blevet godtgjort i denne sag.

I dom af 10. december 2009, *Stella Kunststofftechnik mod KHIM – Stella Pack (Stella)* (sag T-27/09, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), redegjorde Retten ligeledes for formålet med og virkningerne af henholdsvis en fortabelsessag og en indsigelsessag. Den bemærkede bl.a., at det ikke fremgår af de relevante bestemmelser, at en indsigelsessag, som indledes på grundlag af et ældre varemærke, og som stadig verserer, kan have nogen indflydelse på spørgsmålet om, hvorvidt en fortabelsessag skal antages til realitetsbehandling, endsige på forløbet af en fortabelsessag vedrørende dette

varemærke. Procedurerne for indsigelse og for fortabelse er nemlig to specifikke og selvstændige procedurer, idet en indsigelse sigter på under visse betingelser at hindre en ansøgning om varemærkeregistrering som følge af tilstedeværelsen af et ældre varemærke, hvorimod et afslag på indsigelsen ikke medfører fortabelse af det pågældende varemærke, idet en sådan fortabelse alene kan opnås i forlængelse af en indgivelse af sag med et sådant formål.

4. Spørgsmål vedrørende form og procedure

Idet retspraksis dette år har været særligt omfattende for så vidt angår spørgsmålene vedrørende form og procedure, er det nødvendigt at begrænse sig til at nævne de heraf udledte principper.

For det første er dom af 14. oktober 2009, *Ferrero mod KHIM – Tirol Milch (TiMi KiNDERJOGHURT)* (sag T-140/08, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), særlig vigtig, idet Retten inden for rammerne af en indsigelsessag havde mulighed for at præcisere, hvilken vægt der skal tillægges de vurderinger, der er foretaget, og de konklusioner, der er draget af et appelkammer ved Harmoniseringskontoret i en ældre afgørelse, der indgår i en indsigelsessag mellem de samme parter og vedrørende det samme EF-varemærke. Den fastslog bl.a., at eftersom hverken princippet om materiel retskraft – i betragtning af, at sagsbehandlingen ved Harmoniseringskontoret er af administrativ karakter, og der ikke er fastsat noget herom i de relevante bestemmelser – eller principperne om retssikkerhed og beskyttelse af den berettigede forventning finder anvendelse, udelukker forordning nr. 40/94 ikke, at der anlægges en ugyldighedssag, såfremt en indsigelsessag ikke har givet noget resultat.

Hvad for det andet angår spørgsmålet om, hvilke konsekvenser en annullation af en afgørelse trufet af appelkammeret har for Harmoniseringskontoret, anførte Retten i dom af 25. marts 2009, *Kaul mod KHIM – Bayer (ARCOL)* (sag T-402/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), at Harmoniseringskontoret skal sørge for, at en klagesag, der som følge af en annullation igen verserer, bliver afsluttet ved en ny afgørelse, der eventuelt kan træffes af samme appelkammer. Den præciserede, at hvis der i en annullationsdom, således som det var tilfældet i den foreliggende sag, ikke bliver taget stilling til, hvorvidt der er lighed mellem de omtvistede varemærker, skal appelkammeret foretage en ny vurdering af dette spørgsmål uafhængigt af den tidligere trufne annullerede afgørelse.

Retten præciserede for det tredje rækkevidden af forpligtelsen til at begrunde afgørelser, der træffes af appelkamrene, når et varemærke vedrører flere varer eller tjenesteydelser. I dom af 2. april 2009, *Zuffa mod KHIM (ULTIMATE FIGHTING CHAMPIONSHIP)* (sag T-118/06, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), angav Retten, at der kun er mulighed for at anføre en generel begrundelse for en række varer eller tjenesteydelser, når disse har en indbydes forbindelse, der er tilstrækkeligt direkte og konkret til, at de betragtninger, der udgør begrundelsen for den pågældende afgørelse, dels i tilstrækkelig grad forklarer appelkammerets ræsonnement i forhold til alle varer og tjenesteydelser i kategorien, dels kan finde anvendelse på en hvilken som helst af de pågældende varer og tjenesteydelser. I dom af 20. maj 2009, *CFCMCEE mod KHIM (P@YWEB CARD og PAYWEB CARD)* (forenede sager T-405/07 og T-406/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), tilføjede Retten, at en generel begrundelse imidlertid skal gøre det muligt for retsinstansen at udøve sin kontrol. Når en afgørelse derudover end ikke indeholder et tilløb til en begrundelse for, hvorfor Harmoniseringskontoret var af den opfattelse, at visse varer var omfattet af en ensartet gruppe, kan der ikke under sagens behandling for Retten fremføres supplerende begrundelse.

For det fjerde præciserede Retten i dom af 3. juni 2009, *Frosch Touristik mod KHIM – DSR touristik (FLUGBÖRSE)* (sag T-189/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), at det kun er datoen for indgivelsen af ansøgningen og ikke datoen for registreringen, der er relevant

for den undersøgelse, som Harmoniseringskontoret skal foretage i en ugyldighedssag, hvori der er nedlagt påstand om, at et EF-varemærke ikke opfylder kravene i artikel 7 i forordning nr. 40/94. Denne tilgang er nemlig med til at forhindre, at der bliver større sandsynlighed for, at et varemærke ikke længere kan registreres, jo længere registreringsproceduren varer.

I dom af 7. maj 2009, *Omnicare mod KHIM – Astellas Pharma (OMNICARE)* (sag T-277/06), af 12. maj 2009, *Jurado Hermanos mod KHIM (JURADO)* (sag T-410/07), af 13. maj 2009, *Aurelia Finance mod KHIM (AURELIA)* (sag T-136/08) og af 23. september 2009, *Evets mod KHIM (DANELECTRO og QWIK TUNE)* (forenede sager T-20/08 og T-21/08, appelleret til Domstolen) (endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), traf Retten for det femte afgørelse om anvendelsen af artikel 78 i forordning nr. 40/94 om *restitutio in integrum*, hvorefter ansøgeren eller indehaveren af et EF-varemærke eller enhver anden part i en sag ved Harmoniseringskontoret, der ikke har overholdt en frist, på visse betingelser kan genindsættes i sine tidligere rettigheder. I navnlig den første og den fjerde af de ovennævnte domme præciserede Retten, at denne bestemmelse finder anvendelse på fristen for at anfægte en afgørelse ved appelkammeret, men at den ikke finder anvendelse på den frist, der er fastsat til at indgive en begæring om *restitutio in integrum*. I den anden afgørelse afgrænsede Retten desuden begrebet part i sagen, ligesom den i den tredje afgørelse fastslog, at hvis en varemærkeindehaver delegerer de administrative opgaver vedrørende fornyelsen af et varemærke til en virksomhed, der er specialiseret inden for dette område, skal han sørge for, at den udvalgte virksomhed tilbyder de nødvendige garantier, således at det kan antages, at de nævnte opgaver udføres korrekt. Når denne virksomhed indfører et computersystem til påmindelse om frister, skal systemet navnlig indeholde en mekanisme til at opdage og rette sådanne eventuelle fejl.

Hvad angår en afgørelse om fortabelse, som er vedtaget af en instans ved Harmoniseringskontoret med henblik på at rette op på en fejl, der påvirker en part for så vidt angår omkostningerne i forbindelse med en afgørelse, som tidligere er truffet af samme instans, fastslog Retten i dom af 1. juli 2009, *Okalux mod KHIM – Messe Düsseldorf (OKATECH)* (sag T-419/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), at eftersom denne tilbagekaldelse kun kan være delvis, skal klagefristen fastsættes i forhold til den første afgørelse.

Miljøet – ordning for handel med kvoter for drivhusgasemissioner

I domme af 23. september 2009, *Estland mod Kommissionen* (sag T-263/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), og *Polen mod Kommissionen* (sag T-183/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), gav Retten en detaljeret redegørelse for den omfangsrige udvikling for så vidt angår kompetencefordelingen mellem medlemsstaterne og Kommissionen i forbindelse med udarbejdelsen af nationale planer for tildeling af medlemsstaternes emissionskvoter (herefter »NAP'er«) og for Kommissionens kontrol af, hvorvidt NAP'erne opfylder kriterierne i direktiv 2003/87²³.

I den foreliggende sag havde Kommissionen i de anfægtede beslutninger konstateret, at Republikken Polens og Republikken Estlands NAP'er ikke var forenelige med visse af de i direktiv 2003/87 fastlagte kriterier, og den havde anført, at der ikke ville blive gjort indsigelser mod disse medlemsstaters NAP'er på betingelse af, at der blevet foretaget visse ændringer. De pågældende medlemsstater gjorde for Retten gældende, at idet Kommissionen havde fastsat en øvre grænse for den samlede mængde kvoter for drivhusgasemissioner, der var højere end den, der ville føre til afvisning af deres NAP'er, og idet Kommissionen i denne forbindelse erstattede den

²³ Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/87/EF af 13.10.2003 om en ordning for handel med kvoter for drivhusgasemissioner i Fællesskabet og om ændring af Rådets direktiv 96/61/EF (EUT L 275, s. 32).

beregningsmetode, som medlemsstaten havde anvendt, med sin egen, havde den tilsidesat den i direktiv 2003/87 fastsatte kompetencefordeling. Retten tiltrådte dette argument og annullerede de anfægtede beslutninger.

Retten bemærkede, at en mindskelse af drivhusgasemissionerne har væsentlig betydning i forbindelse med bekæmpelsen af den globale opvarmning, som udgør en af de største sociale, økonomiske og miljømæssige trusler, verden står over for i dag. Dette formål kan imidlertid ikke begrunde en opretholdelse af beslutningen om at afvise en NAP, hvis denne retsakt blev vedtaget i strid med de beføjelser, der i direktiv 2003/87 tillægges henholdsvis medlemsstaterne og Kommissionen.

Retten bemærkede, at direktivet ifølge artikel 249, stk. 3, EF med hensyn til det tilsigtede mål er bindende for enhver medlemsstat, som det rettes til, men overlader det til dem at bestemme form og midler for gennemførelsen heraf. Det tilkommer Kommissionen ved udøvelsen af sin kontrolbeføjelse at godtgøre, at de midler, medlemsstaten har anvendt i denne forbindelse, er i strid med fællesskabsretten. En nøje iagttagelse af disse principper er af væsentlig betydning for, at det kan sikres, at subsidiaritetsprincippet overholdes. Ifølge dette princip handler Fællesskabet kun på de områder, som ikke hører ind under dets enekompetence, hvis og i det omfang de forfulgte formål ikke i tilstrækkelig grad kan opfyldes af medlemsstaterne.

Retten angav desuden, at det entydigt fremgår af bestemmelserne i direktiv 2003/87, dels at det kun er medlemsstaten, der har kompetence til at udarbejde NAP'en og at træffe endelig afgørelse om fastsættelsen af den samlede mængde kvoter, den skal tildele for hver femårsperiode, samt om fordelingen af denne mængde mellem de erhvervsdrivende, dels at, eftersom Kommissionen har beføjelse til at kontrollere denne NAP for så vidt angår kriterierne i direktivet, kan medlemsstaten udelukkende tildele kvoter, hvis de ændringer i planen, som følger af Kommissionens første afvisning, er blevet godkendt af denne. Retten præciserede derudover, at Kommissionen har ret til at fremsætte kritikpunkter vedrørende de punkter, den har fastslået er uforenelige med direktivet, og ret til at fremsætte forslag eller henstillinger, på grundlag af hvilke medlemsstaten kan ændre sin NAP på en sådan måde, at den bliver forenelig med de nævnte kriterier.

Retten bemærkede imidlertid, at Kommissionen ved at fastsætte en specifik kvotemængde og ved at forkaste de pågældende medlemsstaters NAP'er, i den udstrækning den heri foreslåede samlede mængde kvoter overstiger denne tærskel, har overskredet grænserne for de kontrolbeføjelser, den er tillagt i henhold til direktiv 2003/87, eftersom det udelukkende tilkommer medlemsstaten at fastsætte denne kvotemængde.

Selv om Kommissionen på samme måde frit kan udarbejde sin egen økonomiske og økologiske model med henblik på at kontrollere, om de forskellige medlemsstaters NAP'er er forenelige med kriterierne i direktiv 2003/87, i forbindelse med hvilket Kommissionen råder over en vid skønsbeføjelse, kan den derimod ikke hævde, at den kan forkaste de data, som er angivet i en NAP, og udskifte dem med data, den har beregnet på grundlag af sin egen vurderingsmetode, da dette ville være ensbetydende med at tillægge den en reel ensretningsbeføjelse, som den ikke er tillagt i henhold til direktivet. Retten bemærkede ligeledes, at eftersom medlemsstaten ved udarbejdelsen af NAP'en skal træffe en række valg om, hvilken politik der skal føres, og hvilken metode og hvilke data der skal lægges til grund med henblik på at forudsige, hvorledes de pågældende emissioner kan forventes at udvikle sig, er Kommissionens kontrol af disse valg begrænset til en undersøgelse af, om de data og parametre, der ligger til grund herfor, er troværdige og tilstrækkelige.

Retten fastslog derfor, at Kommissionen, idet den ved at udskifte den analysemetode, der var anvendt af de pågældende medlemsstater, med sin egen metode i stedet for at begrænse sig til at kontrollere foreneligheden af medlemsstaternes NAP'er med kriterierne i direktiv 2003/87, i givet

fald på grundlag af de data, der fremgår af dens egen metode, har overskredet de beføjelser, som er tillagt den i henhold til dette direktiv.

Fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik

1. Bekæmpelse af terrorisme

I dom af 30. september 2009, *Sison mod Rådet* (sag T-341/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), erindrede Retten for det første om de principper, der er opstillet i dommene *Organisation des Modjahedines du peuple d'Iran mod Rådet*²⁴ og *Sison mod Rådet*²⁵ vedrørende forpligtelsen til at begrunde beslutninger om indefrysning af midler tilhørende personer med forbindelse til terroraktivitet. Såvel begrundelsen for en oprindelig afgørelse om indefrysning af midler som begrundelsen for de efterfølgende afgørelser skal henvise til ikke blot de lovfæstede betingelser for at anvende forordning nr. 2580/2001²⁶, navnlig at der foreligger en national afgørelse truffet af en kompetent myndighed, men også de specifikke og konkrete grunde til, at Rådet finder, at den berørte bør være genstand for en indefrysning af midler. Rådets vide skønsmæssige beføjelse med hensyn til de forhold, som skal tages i betragtning i forbindelse med vedtagelsen eller opretholdelsen af en indefrysning af midler, skal desuden omfatte en vurdering af den trussel, som en person eller en enhed, der tidligere har begået terrorhandlinger, fortsat kan udgøre, uanset at den i kortere eller længere tid stiller sin terrorvirksomhed i bero. På denne baggrund kan det ikke kræves af Rådet, at det mere specifikt angiver, på hvilken måde indefrysningen af den pågældendes midler konkret kan bidrage til terrorbekæmpelsen, eller at det fremlægger beviser, der godtgør, at denne ville kunne anvende sine midler til at begå eller lette gennemførelsen af fremtidige terrorhandlinger.

Efter at have redegjort for betingelserne for, at der kan træffes afgørelse om indefrysning af midler, for reglerne vedrørende bevisbyrden, der i denne sammenhæng påhviler Rådet, og for rækkevidden af domstolsprøvelsen på området, bemærkede Retten for det andet, at henset til såvel de i den foreliggende sag omhandlede bestemmelsers indhold, kontekst og målsætninger som den betydelige rolle, som de nationale myndigheder spiller i den omhandlede proces med henblik på indefrysning af midler, skal en afgørelse, hvorved der er »indledt en undersøgelse eller en retsforfølgelse«, for gyldigt at kunne påberåbes af Rådet træffes inden for rammerne af en national procedure, der direkte og principalt tager sigte på at pålægge den berørte en foranstaltning med karakter af forebyggelse eller sanktion, som et led i terrorbekæmpelse og på grund af dennes involvering i terrorisme. En afgørelse truffet af en national judiciell myndighed, som kun accessorisk og indirekte udtaler sig om den pågældendes mulige involvering i sådan virksomhed inden for rammerne af en tvist vedrørende eksempelvis civile rettigheder og pligter, opfylder ikke dette krav.

Retten præciserede endvidere, at Rådet, når det har til hensigt at vedtage eller, efter fornyet prøvelse, at opretholde en indefrysning af midler i medfør af forordning nr. 2580/2001 på grundlag af en national afgørelse om at indlede »en undersøgelse eller en retsforfølgelse« for en terrorhandling, ikke kan se bort fra den seneste udvikling vedrørende sådanne undersøgelser eller sådan retsforfølgelse. Således kan en politiundersøgelse eller en undersøgelse udført af en sikkerhedstjeneste afsluttes uden at blive gjort til genstand for nogen form for retsligt efterspil på grund af, at der ikke er tilvejebragt tilstrækkeligt bevismateriale, eller en retslig undersøgelse kan resultere i et tiltalefrafald af samme årsag. En afgørelse om retsforfølgelse kan ligeledes munde ud i opgivelse

²⁴ Dom af 12.12.2006, sag T-228/02, Sml. II, s. 4665.

²⁵ Dom af 11.7.2007, sag T-47/03, ikke trykt i Samling af Afgørelser.

²⁶ Rådets forordning (EF) nr. 2580/2001 af 27.12.2001 om specifikke restriktive foranstaltninger mod visse personer og enheder med henblik på at bekæmpe terrorisme (EFT L 344, s. 70).

af retsforfølgelsen eller i en frifindelse. Det ville være uacceptabelt, hvis Rådet ikke tog hensyn til sådanne omstændigheder, som udgør en del af alle de relevante oplysninger, som skal tages i betragtning i forbindelse med en bedømmelse af situationen. At træffe en anden afgørelse ville indebære en eksorbitant beføjelse for Rådet og medlemsstaterne til på ubestemt tid at indefrysne en persons midler uden for enhver retslig kontrol og uanset udfaldet af eventuelle efterfølgende retslige procedurer.

2. Kampen for ikke-spredning af nukleare våben

I sagen *Melli Bank mod Rådet* (dom af 9.7.2009, forenede sager T-246/08 og T-332/08, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen) og i sagen *Bank Melli Iran mod Rådet* (dom af 14.10.2009, sag T-390/08, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), som blev behandlet efter en fremskyndet procedure, traf Retten for første gang afgørelse i en sag, der var anlagt til prøvelse af de restriktive foranstaltninger vedrørende indefrysning af midler, der var truffet for at lægge pres på Den Islamiske Republik Iran med henblik på at få Iran til at ophøre med spredningsfølsomme nukleare aktiviteter og udvikling af fremføringssystemer til kernevåben.

Den pågældende ordning stammer fra en resolution truffet af De Forenede Nationers Sikkerhedsråd, der blev gennemført ved forordning nr. 423/2007²⁷. Ordningen fastsætter indefrysning af midler, der tilhører de personer, enheder eller organer, der er opregnet af Sikkerhedsrådet, samt indefrysning af midler, der tilhører enheder, der ejes eller kontrolleres af sådanne enheder, som er blevet anset for at deltage, være direkte associeret med eller støtte den nukleare spredning. Med hjemmel i denne forordning blev en iransk bank og dens datterselskab i Det Forenede Kongerige, der var 100% ejet af moderselskabet, genstand for en afgørelse om indefrysning af midler, henset til den rolle, de blev anset for at have som mellemlid i forbindelse med Den Islamiske Republik Irans følsomme aktiviteter, der bestod i formidling af en lang række indkøb af følsomme materialer til Irans nuklear- og missilprogrammer og levering af finansielle tjenesteydelser.

Selv om Retten i disse domme henviste til de principper, der allerede er udviklet i retspraksis vedrørende indefrysning af midler i bestræbelserne på at bekæmpe terrorisme, gav den alligevel en særlig redegørelse.

Som svar på Melli Bank plc's ulovlighedsindsigelse vedrørende forordning nr. 423/2007, for så vidt som den tilsidesætter proportionalitetsprincippet, bemærkede Retten, at lovligheden af foranstaltninger, hvorved de erhvervsdrivende forbydes at udøve en økonomisk virksomhed, er betinget af, at foranstaltningerne er egnede til og nødvendige for at nå de mål, der lovligt forfølges med de pågældende bestemmelser. Såfremt der er mulighed for at vælge mellem flere egnede foranstaltninger, skal den mindst bebyrdende foranstaltning vælges, og byrderne må ikke være uforholdsmæssige i forhold til de tilsigtede mål²⁸. Den præciserede, at forordning nr. 423/2007 har til formål at hindre den nukleare spredning og finansieringen heraf og således lægge pres på Den Islamiske Republik Iran med henblik på, at den ophører med de pågældende aktiviteter. Dette formål er en del af den mere generelle indsats forbundet med bevarelsen af freden og den internationale sikkerhed og er derfor lovligt. Derudover er indefrysning af midler tilhørende enheder, der ejes eller kontrolleres af en enhed, som anses for involveret i den nukleare spredning, knyttet til dette formål, når der forligger en ikke ubetydelig risiko for, at en sådan enhed lægger pres på de enheder, den ejer eller kontrollerer, for at omgå virkningen af de foranstaltninger, den er omfattet af, ved at opfordre dem til enten direkte eller indirekte at overføre deres midler til enheden eller

²⁷ Rådets forordning (EF) nr. 423/2007 af 19.4.2007 om restriktive foranstaltninger over for Iran (EUT L 103, s. 1).

²⁸ Domstolens dom af 13.11.1990, sag C-331/88, Fedesa m.fl., Sml. I, s. 4023, præmis 13.

at gennemføre transaktioner, som den ikke selv kan gennemføre på grund af indefrysningen af midler. Endelig fremgår det af retspraksis, at ejendomsretten og retten til at udøve økonomisk virksomhed ikke er absolutte prærogativer, og at udøvelsen heraf kan være genstand for restriktioner, der er berettigede ved formål af almen interesse, som Fællesskabet forfølger. Betydningen af de formål, der forfølges med de omtvistede forskrifter, kan efter deres art begrunde selv betydelige negative følger for visse erhvervsdrivende²⁹. Retten bemærkede, at friheden til at udøve økonomisk virksomhed og ejendomsretten til de omhandlede bankvirksomheder begrænses i væsentligt omfang ved indefrysningen af midler, når disse virksomheder ikke kan råde over de egenmidler, som er placeret på Fællesskabets område, eller som ejes af fællesskabsborgere, medmindre der foreligger specifikke tilladelser, og når deres filialer, som er beliggende på det nævnte område, ikke kan indgå nye transaktioner med deres kunder. Retten fastslog imidlertid, at de påførte ulemper ikke var uforholdsmæssige i forhold til de omhandlede mål, henset til den overordnede betydning af opretholdelse af freden og den internationale sikkerhed.

I den anden af de ovenfor nævnte domme gav Retten en vigtig præcisering af forpligtelsen til at give de omhandlede personer oplysninger om baggrunden for de foranstaltninger, der, selv om de har generel rækkevidde, alligevel berører dem umiddelbart og individuelt, og som kan begrænse udøvelsen af deres grundlæggende rettigheder. Den fastslog, at Rådet har pligt til i videst muligt omfang at oplyse de enheder, som er omfattet af foranstaltningerne med henblik på indefrysning af midler, om disse ved en individuel underretning. Reglen, hvorefter ukendskab til loven ikke diskulperer, kan nemlig ikke påberåbes i en sag, hvor den pågældende retsakt over for den pågældende har karakter af en individuel retsakt. I den foreliggende sag foretog Rådet imidlertid ikke en individuel underretning, selv om det kendte sagsøgerens adresse. Retten fastslog derfor, at Rådet ikke havde overholdt pligten til at oplyse sagsøgeren om begrundelsen for den anfægtede afgørelse. Det fremgår imidlertid af sagsakterne, at det franske banktilsyn oplyste sagsøgerens filial i Paris om vedtagelsen af den anfægtede afgørelse og om offentliggørelsen heraf i EU-Tidende, som fandt sted samme dag. Den pågældende er således rettidigt og fra en officiel kilde blevet oplyst om både vedtagelsen af den anfægtede afgørelse og muligheden for at konsultere begrundelsen for afgørelsen i EU-Tidende, således at den konstaterede tilsidesættelse under disse særlige omstændigheder ikke kan begrunde en annulation af den anfægtede afgørelse.

Godkendelse af markedsføring af plantebeskyttelsesmidler

Retten afsagde i løbet af 2009 adskillige domme vedrørende beslutninger, som Kommissionen har vedtaget i henhold til direktiv 91/414, der indfører en fællesskabsordning om godkendelser og tilbagekaldelse af godkendelser til markedsføring af plantebeskyttelsesmidler. På trods af at indholdet af disse domme er af særlig teknisk karakter, bør to domme, hvori Retten støttede sin argumentation på forsigtighedsprincippet, alligevel fremhæves.

I dom af 3. september 2009, *Cheminova m.fl. mod Kommissionen* (sag T-326/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), bemærkede Retten, at artikel 5, stk. 1, litra b), i direktiv 91/414 bestemmer, at for at et aktivt stof kan godkendes, skal det på grundlag af den foreliggende tekniske og videnskabelige viden kunne forventes, at det hverken har nogen skadelige virkninger på menneskers eller dyrs sundhed eller nogen uacceptabel indvirkning på miljøet at benytte plantebeskyttelsesmidler, der indeholder det omhandlede aktive stof, efter en anvendelse, der er i overensstemmelse med god plantebeskyttelsespraksis. Idet Retten fortolkede denne bestemmelse i lyset af forsigtighedsprincippet, præciserede den, at når det drejer sig om menneskers sundhed, er forekomsten af tungtvejende indicier, som uden at fjerne den videnskabelige usikkerhed gør det muligt med

²⁹ Jf. i denne retning Domstolens dom af 30.7.1996, sag C-84/95, *Bosphorus*, Sml. I, s. 3953, præmis 21-23.

rimelighed at tvivle på et stofs uskadelighed, i princippet til hinder for, at stoffet kan godkendes. Det kan således ikke udledes af henvisningen i direktiv 91/414 til »den foreliggende tekniske og videnskabelige viden«, at virksomheder, der har anmeldt et aktivt stof, og som risikerer, at det besluttes ikke at optage dette stof blandt de godkendte stoffer, skal have adgang til at fremlægge nye undersøgelser og data, så længe der er usikkerhed om stoffets uskadelighed. En sådan fortolkning ville stride mod formålet om et højt beskyttelsesniveau i forhold til miljøet og menneskers og dyrs sundhed, for så vidt som det ville svare til at indrømme den part, der anmelder et aktivt stof, og som for det første har bevisbyrden for dets uskadelighed og for det andet har det bedste kendskab til det omhandlede stof, ret til at nedlægge veto mod en eventuel beslutning om ikke at godkende det omhandlede stof.

I dom af 19. november 2009, *Denka International mod Kommissionen* (sag T-334/07, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), bemærkede Retten, at forsigtighedsprincippet indebærer, at når der er usikkerhed med hensyn til, om og i givet fald i hvilket omfang der er risiko for menneskers sundhed, kan fællesskabsinstitutionerne træffe beskyttelsesforanstaltninger uden at skulle afvente, at det fuldt ud påvises, at der er en risiko, og hvilket omfang denne har³⁰. I forbindelse med videnskabelig usikkerhed kan der desuden ikke stilles det krav til en risikoevaluering, at den nødvendigvis skal give fællesskabsinstitutionerne afgørende videnskabelige beviser for, at der er en risiko, og hvilket omfang de potentielle skadevirkninger har, såfremt denne risiko indtræder. Idet Retten bemærkede, at det af sagsøgeren anmeldte dossier var mangelfuldt, således at der ikke kunne drages nogen pålidelig konklusion vedrørende dichlorvos' genotoksiske og kræftfremkaldende egenskaber, konkluderede den med henvisning til de foreliggende toksikologiske data, til usikkerheden vedrørende dichlorvos' skadelige virkninger og til dossierets dårlige kvalitet, at Kommissionen ikke havde anlagt et åbenbart urigtigt skøn, da den vedtog den anfægtede beslutning.

Aktindsigt i institutionernes dokumenter

Sagen *Borax Europe mod Kommissionen* (dom af 11.3.2009, forenede sager T-121/05 og T-166/05, ikke trykt i Samling af Afgørelser) foranledigede Retten til nærmere at præcisere undtagelserne fra retten til aktindsigt i dokumenter, som fællesskabsinstitutionerne er i besiddelse af, dels for så vidt angår beskyttelsen af privatlivets fred og personers integritet, dels for så vidt angår beskyttelsen af beslutningsprocessen.

I denne sag havde sagsøgeren fået afslag på aktindsigt i visse mødedokumenter og båndoptagelser, der bl.a. vedrørte kommentarer og udtalelser fra eksperter og repræsentanter fra industrien, der var fremkommet i forbindelse med en procedure for klassificering af borsyre og borater, og som mundede ud i Kommissionens offentliggørelse af disse eksperters endelige rapport, hvori det blev anbefalet at klassificere disse produkter som toksiske stoffer. Som begrundelse for afslaget henviste Kommissionen bl.a. til, at en udbredelse af disse dokumenter ville indebære en tilside-sættelse af retten til beskyttelse af personoplysninger i forordning nr. 45/2001³¹ og ville gøre det muligt at udpege de omhandlede eksperter, og at disse kunne risikere at blive udsat for pres, hen-set til de væsentlige økonomiske interesser, der er på spil. Retten annullerede bl.a. de anfægtede beslutninger med den begrundelse, at Kommissionen ikke havde givet nogen begrundelse for,

³⁰ Domstolens dom af 5.5.1998, sag C-180/96, *Det Forenede Kongerige mod Kommissionen*, Sml. I, s. 2265, præmis 99, og Rettens dom af 11.9.2002, sag T-13/99, *Pfizer Animal Health mod Rådet*, Sml. II, s. 3305, præmis 139.

³¹ Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EF) nr. 45/2001 af 18.12.2000 om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger i fællesskabsinstitutionerne og -organerne og om fri udveksling af sådanne oplysninger (EFT 2001 L 8, s. 1).

hvordan aktindsigten i de omhandlede dokumenter konkret og faktisk kunne være til skade for den interesse, som er beskyttet af den omhandlede undtagelse.

Indledningsvis præciserede Retten, at Kommissionen ikke kunne begrunde sit afslag med henvisning til det tilsagn, den havde afgivet over for eksperterne om, at disse frit kunne give deres mening til kende, og at deres identitet og tilkendegivelser ikke ville blive udbredt. Eftersom den fortrolighedserklæring, som Kommissionen påstår at have afgivet over for eksperterne, udelukkende er indgået mellem eksperterne og denne institution, kan den ikke gøres gældende over for Borax, hvis ret til aktindsigt følger af betingelserne og begrænsningerne i forordning nr. 1049/2001. Et afslag om aktindsigt i de dokumenter, som en institution er i besiddelse af, kan desuden udelukke begrundes i undtagelserne i artikel 4 i forordning nr. 1049/2001, hvorfor den pågældende institution ikke kan afslå at efterkomme en anmodning om aktindsigt med henvisning til de tilsagn, som visse af mødedeltagerne er fremkommet med, eftersom sådanne tilsagn ikke er omfattet af disse undtagelser. Kommissionen havde således ikke begrundet, hvorfor udpegelsen af eksperterne ville kunne krænke deres privatliv og indebære en tilsidesættelse af forordning nr. 45/2001, og den havde heller ikke i tilstrækkelig grad angivet, hvorfor der med stor sikkerhed var fare for, at de ville blive udsat for et unødvendigt pres udefra, hvis deres holdninger blev udbredt, hvilket ville skade deres integritet, og så meget desto mindre, når udeladelsen af eksperternes navne og baggrund under alle omstændigheder ville kunne fjerne enhver tvivl i denne henseende.

Retten understregende desuden, at det forhold, at lovgiver har fastsat en særlig undtagelse for retten til aktindsigt i institutionernes dokumenter for så vidt angår juridisk rådgivning, ikke indebærer, at det samme er tilfældet for andre former for rådgivning, navnlig ikke videnskabelig rådgivning, såsom den rådgivning, der er optaget på de omtvistede båndoptagelser. Eftersom der ifølge retspraksis ikke er et generelt behov for at bevare fortroligheden af udtalelser fra Rådets Juridiske Tjeneste vedrørende lovgivningsspørgsmål³², må det samme princip gælde for den omtvistede rådgivning, som fællesskabslovgiver ikke har fastsat nogen særlig undtagelse for, og som er underlagt de almindelige regler vedrørende offentlighedens adgang til dokumenter. Heraf følger, at den rådgivning af videnskabelig karakter, som en institution indhenter med henblik på udarbejdelsen af en lovgivningstekst, i princippet skal udbredes, også selv om teksten dermed gøres til genstand for kritik, eller de personer, som har deltaget i udarbejdelsen af teksten, afholdes fra at deltage i den pågældende institutions beslutningsproces. Risikoen for – som Kommissionen frygter det – at den offentlige debat, der opstår på baggrund af udbredelsen af eksperternes stillingtagen, vil være med til at afholde disse fra at deltage i Kommissionens beslutningsproces, er uadskilleligt forbundet med den regel, som anerkender princippet om aktindsigt i dokumenter, der indeholder meningstilkendegivelser til internt brug som led i drøftelser og indledende konsultationer.

II. Erstatningssøgsmål

1. Formaliteten

Ifølge retspraksis er et erstatningssøgsmål i henhold til artikel 235 EF et selvstændigt retsmiddel, og man kan ikke af den omstændighed, at et sådant søgsmål afvises, når det har til formål at anfægte en retsakt, udlede, at et annullationssøgsmål anlagt til prøvelse af denne retsakt skal afvises. Borgere, som ikke er umiddelbart og individuelt berørt af en normativ retsakt, er ikke – blot

³² Domstolens dom af 1.7.2008, forenede sager C-39/05 P og C-52/05 P, Sverige og Turco mod Rådet, Sml. I, s. 4723, præmis 57.

på grund af denne omstændighed – udelukket fra at forsøge at drage Fællesskabet til ansvar, fordi denne retsakt er ugyldig³³.

I kendelse af 30. september 2009, *Ivanov mod Kommissionen* (sag T-166/08, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), afgrænsede Retten rækkevidden af annulationssøgsmål og erstatningssøgsmål, idet den angav, at den omstændighed, at der er tale om to selvstændige søgsmål, ikke indebærer, at en borger, der har ladet den bindende søgsmålsfrist i artikel 230, stk. 5, EF udløbe, indrømmes en undtagelse fra princippet om, at søgsmålsretten ophører, når søgsmålsfristerne er udløbet, ved at anlægge et erstatningssøgsmål for derigennem at opnå samme resultat, som den pågældende ville have opnået, hvis vedkommende havde anlagt et annulationssøgsmål inden for de fastsatte frister. Følgelig medfører en afvisning af et annulationssøgsmål afvisning af et erstatningssøgsmål, der er snævert forbundet med annulationssøgsmålet. Dermed skal et erstatningssøgsmål afvises, når det i virkeligheden reelt tilsigter en ophævelse af en individuel beslutning, der er blevet endelig, og som, hvis det blev taget til følge, ville medføre, at retsvirkningerne af beslutningen blev ophævet. Retten bemærkede imidlertid, at sagsøgeren ved et erstatningssøgsmål kan anfægte de overtrædelser, som skyldes en institutions adfærd, når denne adfærd fandt sted, efter at institutionen havde vedtaget de beslutninger, som sagsøgeren ikke havde anfægtet lovligheden af inden for søgsmålsfristen.

I dom af 18. december 2009, *Arizmendi m.fl. mod Rådet og Kommissionen* (sag T-440/03, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), fremkom Retten med flere nye bemærkninger vedrørende spørgsmålet om afvisning af et søgsmål om erstatning for den skade, der angiveligt er forvoldt, idet Kommissionen sendte en begrundet udtalelse til en medlemsstat, hvori den angav, at medlemsstaten havde tilsidesat sine forpligtelser i henhold til den anvendelige fællesskabslovgivning. I den foreliggende sag ophævede Den Franske Republik nemlig det lovlige monopol, som sammenslutningen af *courtiers interprètes* og skibsførere havde, og som bestod i en hybridstatus, der kombinerede deres status som tjenestemand med monopol på visse transaktioner med deres status som handlende.

Ifølge fast retspraksis skal en erstatningssag, der bygger på Kommissionens undladelse af at indlede en traktatbrudsprocedure i henhold til artikel 226 EF, afvises. Eftersom Kommissionen ikke er forpligtet til at indlede en traktatbrudsprocedure i henhold til artikel 226 EF, kan dens beslutning om ikke at indlede en sådan procedure nemlig under ingen omstændigheder være ulovlig og kan således heller ikke medføre, at Fællesskabet ifalder ansvar uden for kontraktforhold³⁴. Kommissionen mente, at dette princip ligeledes fandt anvendelse i en situation, hvor den har valgt ikke at indlede en traktatbrudsprocedure, men hvor den derimod har fremsat en begrundet udtalelse, som udgør en indledende del af et traktatbrudssøgsmål ved Domstolen.

Retten afviste denne argumentation, idet den bemærkede, at erstatningssøgsmålet er et selvstændigt retsmiddel, der har sin særlige funktion blandt de forskellige søgsmålstyper, idet genstanden for et erstatningssøgsmål er den erstatning for en skade, der er en følge af en retsakt eller en ulovlig adfærd, som kan tilregnes en institution. Uafhængigt af spørgsmålet, om den udgør en anfægtelig retsakt, der kan gøres til genstand for et annulationssøgsmål, kan en institutions akt,

³³ Jf. i denne retning Domstolens dom af 2.12.1971, sag 5/71, Zuckerfabrik Schöppenstedt mod Rådet, Sml. 1971, s. 275, org.ref.: Rec. s. 975, og Rettens dom af 24.10.2000, sag T-178/98, Fresh Marine mod Kommissionen, Sml. II, s. 3331.

³⁴ Domstolens kendelse af 23.5.1990, sag C-72/90, Asia Motor France mod Kommissionen, Sml. I, s. 2181, præmis 13-15, samt Rettens kendelse af 3.7.1997, sag T-201/96, Smanor m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 1081, præmis 30 og 31, og af 14.1.2004, sag T-202/02, Makedoniko Metro og Michaniki mod Kommissionen, Sml. II, s. 181, præmis 43 og 44.

selv om de vedtages i forbindelse med udøvelsen af en skønsmåling, i princippet være genstand for et erstatningssøgsmål, idet denne skønsmåling ikke har som følge at frigøre institutionen for dens pligt til at handle i overensstemmelse med højere retsnormer, såsom traktaten og fællesskabsrettens almindelige principper, og med den relevante afledte ret. Når Kommissionen derfor i forbindelse med sine kompetencer i henhold til artikel 226 EF frit vurderer, at der skal tilstilles en begrundet udtalelse til en medlemsstat, kan det ikke udelukkes, at en person under ganske særlige omstændigheder vil kunne godtgøre, at en sådan begrundet udtalelse er ulovlig, hvilket udgør en tilstrækkeligt kvalificeret overtrædelse af en retsregel, der kan medføre en skade for den pågældende. Retten fastslog derfor, at sagen kunne antages til realitetsbehandling.

2. *Tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en bestemmelse, som har til formål at tillægge borgerne rettigheder*

For at Fællesskabet kan ifalde ansvar uden for kontraktforhold, skal sagsøgeren bevise, at der er sket en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en retsregel, som har til formål at tillægge borgerne rettigheder³⁵.

Hvad angår erstatning for den skade, som en sagsøger påstod at have lidt som følge af Kommissionens beslutning om at tilbagekalde tilladelsen til at indføre dyr fra akvakulturen fra Costa Rica, præciserede Retten i sagen *Ristic m.fl. mod Kommissionen* (dom af 9.7.2009, sag T-238/07, ikke trykt i Samling af Afgørelser), at det med henblik på at sikre, at den effektive virkning af betingelsen for, at der foreligger en tilsidesættelse af en bestemmelse, som har til formål at tillægge borgerne rettigheder, er nødvendigt, at den beskyttelse, som kan afledes af reglen, gælder for den person, som påberåber sig reglen, og dermed, at denne person henhører under personer, som den omhandlede regel tillægger rettigheder. En regel, som ikke beskytter en borger imod en påberåbt overtrædelse, men som derimod beskytter en anden borger, giver ikke ret til erstatning. I den foreliggende sag kunne sagsøgeren således ikke i forbindelse med erstatningssøgsmålet påberåbe sig de overtrædelser, der følger af den påståede tilsidesættelse af Costa Ricas ret til at blive hørt og Forbundsrepublikken Tysklands ret til at deltage i proceduren.

Retten bemærkede derudover i dommen i sagen *Arizmendi m.fl. mod Rådet og Kommissionen*, at Kommissionen under en traktatbrudssag kun kan udtale sig om en medlemsstats tilsidesættelse af fællesskabsretten, eftersom det alene er Domstolen, der har kompetence til at fastslå, at en medlemsstat har tilsidesat de forpligtelser, der påhviler den i medfør af fællesskabsretten. For så vidt som Kommissionen i denne udtalelse begrænser sig til at tage stilling til en medlemsstats tilsidesættelse af de forpligtelser, der påhviler den i medfør af fællesskabsretten, kan vedtagelsen heraf ikke indebære en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en retsregel, som har til formål at tillægge borgerne rettigheder. Følgelig kan selv ikke Kommissionens fejlagtige stillingtagen i en begrundet udtalelse vedrørende fællesskabsrettens rækkevidde udgøre en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse, som indebærer, at Fællesskabet ifalder ansvar. Hvis derimod vurderingerne i en begrundet udtalelse går ud over afgørelsen af, om en medlemsstat har begået traktatbrud, eller hvis andre af Kommissionens handlinger under en traktatbrudsprocedure går ud over de kompetencer, den er tildelt, f.eks. fejlagtig afsløring af forretningshemmeligheder eller oplysninger vedrørende en persons omdømme, kan disse vurderinger eller handlinger udgøre en tilsidesættelse, som indebærer, at Fællesskabet ifalder ansvar.

³⁵ Domstolens dom af 4.7.2000, sag C-352/98 P, Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, Sml. I, s. 5291, præmis 42 og 43.

III. Appelsager

I 2009 blev der indbragt 31 sager til prøvelse af afgørelser fra EU-Personaleretten, og Retten (Ap-pelafdelingen) afsluttede 31 sager. Navnlig to af disse afgørelser bør fremhæves.

I dom af 8. september 2009, *ETF mod Landgren* (sag T-404/06 P, endnu ikke trykt i Samling af Afgørelser), tiltrådte Retten EU-Personalerettens nyskabende afgørelse, hvorefter enhver afgørelse, hvorved en tidsubegrænset ansættelseskontrakt bliver bragt til ophør, skal begrundes med en argumentation, der støttes på kravene i henhold til vedtægten for tjenestemænd og på den uadskil-lige forbindelse, der foreligger mellem begrundelsespligten og retsinstitens kontrolbeføjelse.

I dom af 5. oktober 2009, *Kommissionen mod Roodhuijzen* (sag T-58/08 P, endnu ikke trykt i Sam-ling af Afgørelser), fastslog Retten, at det ikke følger af de betingelser, der skal være opfyldt, for at sygesikringsordningen kan udvides til også at finde anvendelse på en tjenstemands ægtefælle i medfør af artikel 72, stk. 1, i vedtægten for tjenestemænd i De Europæiske Fællesskaber, at det ægteskabslignende forhold, der forbinder tjenstemanden og dennes partner, sidestilles med et ægteskab. Eksistensen af et partnerskab, som ikke er ægteskab, forudsætter nemlig blot, at der er tale om en forening af to mennesker, og at de pågældende fremlægger et dokument, der er anerkendt af en medlemsstat, og som attesterer deres status som partnere, uden at der er tale om ægteskab, og der skal ikke foretages en prøvelse af, om de konsekvenser, der er forbundet med det partnerskab, som er indgået af den berørte tjenstemand, udviser en lighed med dem, der følger af et ægteskab.

IV. Begæringer om foreløbige forholdsregler

Retten fik i 2009 forelagt 24 begæringer om foreløbige forholdsregler, hvilket er en mærkbar nedgang i forhold til antallet af begæringer indgivet det foregående år (58). I 2009 traf Retten afgørelse i 20 sager om foreløbige forholdsregler mod 57 i 2008. Retten gav alene medhold i én begæring om udsættelse af en afgørelses gennemførelse i kendelse afsagt af Rettens præsident den 28. april 2009, *United Phosphorus mod Kommissionen* (sag T-95/09 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

Sagen, der gav anledning til denne kendelse, var en del af et sagskompleks, hvor Rettens præsident i 2007 og 2008 under henvisning til manglende uopsættelighed undlod at tage seks begæringer om udsættelse af afgørelser om forbud mod markedsføring af visse stoffer til følge, idet det påbe-råbte tab ikke var uopretteligt eller tilstrækkeligt alvorligt, eftersom det udgjorde mindre end 1% af den globale omsætning i den koncern, som de sagsøgende selskaber tilhørte. Baggrunden for, at Retten i den syvende kendelse afsagt i sagen *United Phosphorus* derimod tiltrådte, at der var risiko for et alvorligt og uopretteligt tab, var de særlige omstændigheder i den konkrete sag, nemlig den dybe krise, som verdensøkonomien i flere måneder havde været ramt af, og som berørte adskillige virksomheders værdi samt evne til at skaffe likviditet. Den koncern, som sagsøgeren tilhørte, havde mistet en stor del af sin værdi, hvilket godtgjorde, at det påberåbte tab var alvorligt. Retten med-gav, at muligheden for at anlægge et erstatningssøgsmål i sig selv er tilstrækkeligt til at godtgøre, at den økonomiske skade i princippet kan genoprettes, idet den tilføjede, at den ikke skal foretage »en automatisk og streng anvendelse« af de relevante betingelser, men på grundlag af de særlige omstændigheder i den konkrete sag afgøre, hvordan spørgsmålet om uopsættelighed skal prøves.

I den foreliggende sag tog Retten navnlig hensyn til, at sagsøgeren parallelt med den administra-tive procedure, som havde ført til afgørelsen om forbud mod de omhandlede produkter, atter hav-de ansøgt om godkendelse af nævnte produkter, men denne gang i henhold til en nyligt indført

hasteprocedure, der kunne afsluttes allerede nogle måneder efter den dato, hvor sagsøgeren var blevet pålagt at trække sine produkter tilbage fra markedet, og hvorunder sagsøgeren kunne fremlægge alle de videnskabelige data, som ifølge sagsøgeren ulovligt var blevet ladet ude af betragtning under den sag, der førte til afgørelsen om forbud mod markedsføring. Efter Rettens opfattelse var det fornuftstridigt at forbyde markedsføringen af et produkt, der sandsynligvis allerede ville blive godkendt nogle måneder senere. Desuden tydede flere oplysninger på, at det ville blive vanskeligt for sagsøgeren at vende tilbage på det pågældende marked, eftersom virksomheden på det afgørende tidspunkt formentlig ikke ville råde over en tilgængelig forsyningskilde til produktet. Denne konklusion blev i forbindelse med interesseafvejningen underbygget af, at man havde kunnet konstatere en vis langsommelighed under den administrative procedure, hvilket tydede på, at Kommissionen heller ikke selv så nogen særlig grund til at fjerne det omhandlede produkt fra markedet så hurtigt som muligt, samt af den omstændighed, at den anfægtede afgørelse fastsatte en frist på 13 måneder til at opbruge eksisterende varelagre, hvilket indikerede, at produktets anvendelse næppe kunne medføre en alvorlig risiko for folkesundheden. Retten tiltrådte, at der forelå *fumus boni juris* under henvisning til, at søgsmålet i hovedsagen *prima facie* rejste komplekse og vanskelige spørgsmål af meget teknisk karakter, som krævede en tilbundsående prøvelse, der ikke kunne foretages under en sag om foreløbige forholdsregler, men skulle behandles under hovedsagen.

Hvad nærmere angår betingelsen om uopsættelighed skal nævnes kendelser af 25. maj 2009, *Biofrescos mod Kommissionen* (sag T-159/09 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser), af 10. juli 2009, *TerreStar Europe mod Kommissionen* (sag T-196/09 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser), og af 13. juli 2009, *Sniace mod Kommissionen* (sag T-238/09 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser), hvor Rettens præsident ikke tog begæringerne om foreløbige forholdsregler til følge, eftersom sagsøgerne blot havde anført rene formodninger i form af de »mindst gunstige scenarier«, som kunne opstå, hvis deres begæringer ikke blev imødekommet, i stedet for at anføre konkrete og præcise oplysninger underbygget af detaljeret og bekræftet dokumentation for den situation, som de sandsynligvis ville befinde sig i, såfremt de ønskede forholdsregler ikke blev truffet.

I sagen, der gav anledning til kendelse afsagt af Rettens præsident den 24. april 2009, *Nycomed Danmark mod EMEA* (sag T-52/09 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser), var en virksomhed – som påtænkte at ansøge Kommissionen om markedsføringstilladelse for et lægemiddel – i medfør af den gældende lovgivning forpligtet til først at rette henvendelse til Det Europæiske Lægemiddelagentur (EMA) for at få valideret sin ansøgning om markedsføringstilladelse. Da EMA afviste at give denne validering, fremsatte virksomheden en begæring om foreløbige forholdsregler for at undgå, at en anden lægemiddelvirksomhed fik forspring og opnåede en markedsføringstilladelse for et konkurrerende produkt. Retten tog ikke begæringen til følge og henviste herved til, at det tab, som kunne opstå på grund af en forsinket markedsføring af det omhandlede lægemiddel, alene var af hypotetisk karakter, for så vidt som det forudsatte nogle fremtidige og usikre begivenheders indtræden: En sådan markedsføring kunne ingenlunde påregnes, men afhang af, at Kommissionen meddelte markedsføringstilladelse, idet den sagsøgende virksomhed først agtede at ansøge om denne markedsføringstilladelse, når den igangværende valideringsprocedure for EMA var afsluttet med et positivt resultat, og i øvrigt havde undladt at sandsynliggøre den konkrete risiko for, at den ville blive overhalet af konkurrerende virksomheder i kapløbet om markedsføring, samt at pege på virksomheder, som allerede havde iværksat proceduren for at opnå en markedsføringstilladelse for et erstatningsprodukt. Der forelå en lignende situation i den sag, som førte til kendelse afsagt af Rettens præsident den 27. januar 2009, *Intel mod Kommissionen* (T-457/08 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser), vedrørende visse foranstaltninger truffet inden for rammerne af en procedure til gennemførelse af artikel 82 EF. Sagsøgeren hævdede, at virksomheden før afslutningen af den administrative procedure for Kommissionen ville undgå konsekvenserne af en endelig beslutning, der ville blive truffet ved afslutningen af nævnte procedure under tilsidesættelse af

sagsøgerens ret til forsvar. Efter Rettens opfattelse forudsatte det påberåbte tab en fremtidig og hypotetisk begivenheds indtræden, nemlig Kommissionens vedtagelse af en endelig beslutning til skade for sagsøgeren: Ikke alene var det usikkert, om en sådan beslutning ville blive vedtaget, men de skadevirkninger, som eventuelt ville blive konsekvensen heraf, ville heller ikke være uoprettelige, eftersom sagsøgeren havde mulighed for at nedlægge påstand om såvel annullation som udsættelse af beslutningen.

I kendelse af 23. januar 2009, *Pannon Hőerőmű mod Kommissionen* (sag T-352/08 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser), der vedrørte en kommissionsbeslutning, som pålagde nationale myndigheder at kræve tilbagebetaling af ulovlig statsstøtte, udtalte Retten sig om, hvilken dato der er relevant ved prøvelsen af, om betingelsen om uopsættelighed er opfyldt, idet den understregede, at det i princippet er på grundlag af de faktiske og retlige omstændigheder, der foreligger på tidspunktet for indleveringen af begæringen om foreløbige forholdsregler, og som er gengivet i denne begæring, at det skal vurderes, om der er omstændigheder, som kan begrunde, at sagen anses for uopsættelig. I den foreliggende sag fastsatte kommissionsbeslutningen, at nævnte myndigheder ved beregningen af det beløb, som skulle tilbagebetales, skulle overholde en særlig fremgangsmåde, som lovgiver skulle fastsætte. På den dato, hvor modtageren af den omhandlede støtte indgav en begæring om udsættelse af nævnte beslutnings gennemførelse, havde lovgivningsarbejdet imidlertid kun ført til fremsættelse af et lovforslag, som kunne blive ændret under behandlingen i parlamentet, hvorfor der endnu ikke forelå endelige retsfor skrifter om tilbagebetalingsproceduren. Begæringen om foreløbige forholdsregler blev derfor anset for at være indgivet for tidligt.

Retten er flere gange blevet forelagt begæringer om foreløbige forholdsregler, hvor skaden havde karakter af et økonomisk tab, som de berørte parter hævdede var alvorligt og uopretteligt. I kendelsen i sagen *United Phosphorus mod Kommissionen* kvalificerede Retten den skade, som sagsøgeren havde lidt, som et rent økonomisk tab, nemlig tab af markedsandele og kunder, idet den præciserede, at risikoen for, at sagsøgerens markedsandele uopretteligt blev ændret, kun kunne sidestilles med risikoen for, at markedet helt forsvandt, og berettigede anordning af de begærede foreløbige forholdsregler, hvis den markedsandel, virksomheden risikerede uopretteligt at fortabe, var af et tilstrækkeligt omfang, henset til bl.a. beskaffenheden af den koncern, som den berørte virksomhed tilhørte. For så vidt angår begrebet koncern tog Retten i kendelse af 15. januar 2009, *Ziegler mod Kommissionen* (sag T-199/08 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser og appelleret til Domstolen), hensyn til den økonomiske forbindelse mellem selskaber i et netværk bestående af ca. 100 snævert forbundne selskaber med fælles interesser.

På området for udbuds- og udvælgelsesprocedurer gav kendelse af 23. januar 2009, *Unity OSF FZE mod Rådet og EUPOL Afghanistan* (sag T-511/08 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser), og kendelsen i sagen *TerreStar Europe mod Kommissionen* Rettens præsident lejlighed til at bekræfte en nylig udvikling i retspraksis³⁶, idet denne fastslog, at den skade, som lides ved at »miste chancen for at blive valgt«, kan tillægges økonomisk værdi, og at denne økonomiske værdi kan opfylde forpligtelsen til fuldt ud at erstatte den lidte skade. Retten afviste derfor et argument om, at den pågældende skade skulle være uoprettelig, fordi den var umulig at omsætte til en målelig størrelse.

Endelig vedrørte sagen *Sniace mod Kommissionen* en begæring om udsættelse af gennemførelsen af en beslutning, hvorved Kommissionen havde pålagt nationale myndigheder at afkræve en virksomhed, som havde modtaget ulovlig statsstøtte, tilbagebetaling af støtten. I denne sag bekræftede Retten den retspraksis, hvorefter det påhviler sagsøgeren at godtgøre i sin begæring om

³⁶ Kendelse afsagt af Rettens præsident den 25.4.2008, sag T-41/08 R, *Vakakis mod Kommissionen*, ikke trykt i Samling af Afgørelser.

foreløbige forholdsregler, at retsmidlerne i gældende national ret med henblik på at anfægte et øjeblikkeligt krav om tilbagebetaling af en omtvistet statsstøtte ikke giver sagsøgeren mulighed for ved bl.a. at påberåbe sig sin økonomiske situation at undgå et alvorligt og uopretteligt tab. Denne retspraksis blev overført til kendelse afsagt af Rettens præsident den 8. juni 2009, *Dover mod Europa-Parlamentet* (sag T-149/09 R, ikke trykt i Samling af Afgørelser), og kendelsen i sagen *Biofrescos mod Kommissionen*, da der her forelå to åbenbart lignende tilfælde. I de sager, som gav anledning til disse kendelser, vedrørte begæringerne om foreløbige forholdsregler dels Europa-Parlamentets krav om tilbagebetaling af godtgørelser, der uberettiget var blevet udbetalt til et parlamentsmedlem, til opfyldelse af hvilket Europa-Parlamentet måtte indlede en tilbagebetalingsprocedure for de nationale domstole, dels en kommissionsbeslutning, der pålagde nationale myndigheder at foretage efteropkrævning af en virksomheds skyldige importafgifter. Retten konkluderede, at der ikke forelå uopsættelighed, eftersom intet tydede på, at de nationale retsmidler, der stod til rådighed, ikke gjorde det muligt at undgå det tab, som sagsøgerne frygtede.

B – Rettens sammensætning

(Sammensætning efter rangfølge pr. 7.10.2009)

Første række, fra venstre mod højre:

Afdelingsformændene I. Wiszniewska-Białecka, E. Martins Ribeiro, M. Vilaras og J. Azizi, Rettens præsident, M. Jaeger, afdelingsformændene A.W.H. Meij, N.J. Forwood, O. Czúcz og I. Pelikánová.

Anden række, fra venstre mod højre:

Dommerne N. Wahl, S. Papasavvas, K. Jürimäe, E. Cremona, F. Dehousse, V. Vadapalas, I. Labucka, E. Moavero Milanesi og M. Prek.

Tredje række, fra venstre mod højre:

Justitssekretær E. Coulon, dommerne H. Kanninen, S. Frimodt Nielsen, S. Soldevila Fragoso, V. Ciucă, T. Tchihev, A. Dittrich, L. Truchot, K. O'Higgins, J. Schwarcz.

1. Rettens medlemmer

(efter tiltrædelsestidspunkt)

Marc Jaeger

Født i 1954; advokat; attaché de justice, medhjælper hos Procureur général; dommer, vicepræsident for tribunal d'arrondissement de Luxembourg; tilknyttet Centre universitaire de Luxembourg; referendar ved Domstolen fra 1986; dommer ved Retten siden den 11. juli 1996; præsident for Retten siden den 17. september 2007.

Virpi Tiili

Født i 1942; juridisk kandidateksamen fra Helsingfors Universitet; undervisningsassistent i borgerlig ret og handelsret ved Helsingfors Universitet; direktør med ansvar for retlige anliggender og handelspolitik ved Finlands centrale handelskammer; generaldirektør for Finlands Konsumentverk (forbrugerstyrelsen); medlem af flere regeringsudvalg og delegationer, herunder formand for udvalget til overvågning af reklamer for lægemidler (1988-1990), medlem af forbrugerrådet (1990-1994), medlem af konkurrencerådet (1991-1994) og medlem af redaktionsudvalget for Nordic Intellectual Property Law Review (1982-1990); dommer ved Retten i Første Instans fra den 18. januar 1995 til den 6. oktober 2009.

Josef Azizi

Født i 1948; juridisk kandidateksamen samt samfunds- og erhvervs-økonomisk kandidateksamen fra Wiens Universitet; forsknings- og undervisningsassistent ved Wirtschafsuniversität Wien og ved det retsvidenskabelige fakultet ved Wiens Universitet og ved flere andre universiteter; professor honoris causa ved det retsvidenskabelige fakultet ved Wiens Universitet; kontorchef og afdelingschef i Forbunds-kancelliet; medlem af Europarådets styringsudvalg for retligt samarbejde (CDCJ); beskikket rettergangsfuldægtig ved Verfassungsgesichtshof (forfatningsdomstolen) i retssager om forfatningsmæssigheden af forbundsstatslovgivning; ansvarlig for koordineringen af østrigsk forbundsrets tilpasning til fællesskabsretten; dommer ved Retten siden den 18. januar 1995.

Arjen W.H. Meij

Født i 1944; dommer ved Nederlandenes højesteret (1996); dommer og vicepræsident ved College van Beroep voor het bedrijfsleven (appelinstans i handelssager) (1986); stedfortrædende medlem af Commissie bezwaarschriften Wet arob/Awb (socialt ankenævn) og Tariefcommissie (tarifieringsnævn); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1980); docent i europæisk ret ved det juridiske fakultet ved Groningen Universitet og forskningsmedarbejder på University of Michigan Law School; medarbejder i det internationale sekretariat for Kamer van Koophandel en Fabrieken, Amsterdam (1970); dommer ved Retten siden den 17. september 1998.

Mihalis Vilaras

Født i 1950; advokat (1974-1980); udstationeret som national ekspert ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskabers Juridiske Tjeneste, derefter ekspeditionssekretær i GD V (Beskæftigelse, Arbejdsmarkedsrelationer og Sociale Anliggender); fuldmægtig og assessor ved Den Øverste Græske Forvaltningsdomstol og siden 1999 medlem heraf; tilknyttet medlem af Grækenlands Særlige Højesteret; medlem af Grækenlands centrale lovforberedelsesudvalg (1996-1998); direktør for den græske regerings juridiske tjeneste; dommer ved Retten siden den 17. september 1998.

Nicholas James Forwood

Født i 1948; Cambridge University (BA 1969, MA 1973) (polyteknik og jura); møderet for de engelske domstole i 1970, arbejdede derefter som advokat i London (1971-1999) og i Bruxelles (1979-1999); møderet for de irske domstole i 1981; Queen's Counsel i 1987; medlem af Middle Temple i 1998; repræsenterede Advokatsamfundet i England og Wales i Rådet for Advokaterne i Den Europæiske Union og var formand for Advokatrådets faste repræsentation ved Domstolen (1995-1999); bestyrelsesmedlem i World Trade Law Association og i European Maritime Law Organization (1993-2002); dommer ved Retten siden den 15. december 1999.

Maria Eugénia Martins de Nazaré Ribeiro

Født i 1956; studier i Lissabon, Bruxelles og Strasbourg; advogada i Portugal og i Bruxelles; fri forsker ved Institut for europæiske studier ved Université libre de Bruxelles; referendar hos den portugisiske dommer ved Domstolen, Moitinho de Almeida (1986-2000), herefter hos præsidenten for Retten i Første Instans, Vesterdorf (2000-2003); dommer ved Retten siden den 31. marts 2003.

Franklin Dehousse

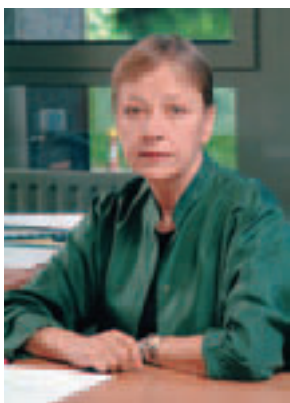
Født i 1959; cand.jur. (Lièges Universitet, 1981); sekretær (Den nationale videnskabelige forskningsfond, 1985-1989); juridisk rådgiver for Repræsentantkammeret (1981-1990); dr.jur. (Strasbourgs Universitet, 1990); professor (Lièges Universitet, Strasbourgs Universitet, Europa-kollegiet, det kongelige belgiske forsvarsakademi, Université Montesquieu-Bordeaux; Michel Servet-kollegiet ved Paris' universiteter, Notre-Dame de la Paix-universitetet i Namur); særlig udsending for Udenrigsministeriet (1995-1999); leder af EF-studierne ved det kongelige belgiske udenrigspolitiske institut (1998-2003); bisidder i Conseil d'État (2001-2003); konsulent for Europa-Kommissionen (1990-2003); medlem af Observatoire Internet (2001-2003); dommer ved Retten siden den 7. oktober 2003.

Ena Cremona

Født i 1936; kandidateksamen i sprog fra Maltas Kongelige Universitet (1955); juridisk kandidateksamen ved Maltas Kongelige Universitet (1958); advokat i Malta siden 1959; juridisk rådgiver ved det nationale kvinderåd (1964-1979); medlem af kommissionen for offentlige tjenester (1987-1989); medlem af bestyrelsen for Lombard Bank (Malta) Ltd, som repræsentant for staten (1987-1993); medlem af valgkommissionen fra 1993; medlem af bedømmelsesudvalg for afhandlinger indleveret til det juridiske fakultet ved Maltas Kongelige Universitet; medlem af Den Europæiske Kommission mod Racisme og Intolerance (ECRI) (2003-2004); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Ottó Czúcz

Født i 1946; juridisk kandidateksamen ved Szeged Universitet (1971); fuldmægtig i arbejdsministeriet (1971-1974); kursusansvarlig og professor (1974-1989), dekan for det juridiske fakultet (1989-1990), prorektor (1992-1997) ved Szeged Universitet; advokat; medlem af præsidiet for den nationale pensionsforsikring; næstformand for Institut européen de la sécurité sociale (1998-2002); medlem af det videnskabelige råd for Association internationale de la sécurité sociale; dommer ved forfatningsdomstolen (1998-2004); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Irena Wiszniewska-Białecka

Født i 1947; cand.jur. ved Warszawa Universitet (1965-1969); forsker (undervisningsassistent, lektor, professor) ved det retsvidenskabelige institut ved Videnskabernes Akademi (1969-2004); forsker ved Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Patent-, Urheber- und Wettbewerbsrecht, München (1985-1986); advokat (1992-2000); dommer ved den øverste forvaltningsdomstol (2001-2004); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Irena Pelikánová

Født i 1949; juridisk kandidateksamen, undervisningsassistent i økonomisk ret (indtil 1989), derefter dr. phil., professor i erhvervsret (fra 1993) ved det juridiske fakultet ved Karlova-universitetet i Prag; medlem af det ledende organ for værdipapirkommissionen (1999-2002); advokat; medlem af den tjekkiske regerings lovgivende råd (1998-2004); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Daniel Šváby

Født i 1951; juridisk kandidateksamen (Bratislava Universitet); dommer ved førsteinstansretten i Bratislava; dommer ved appelretten med civile retssager som ansvarsområde og vicepræsident for appelretten i Bratislava; medlem af afdelingen for civil- og familieret ved justitsministeriets juridiske tjeneste; konstitueret dommer ved højesteret med erhvervsret som ansvarsområde; medlem af Den Europæiske Menneskerettighedskommission (Strasbourg); dommer ved forfatningsdomstolen (2000-2004); dommer ved Retten i Første Instans fra den 12. maj 2004 til den 6. oktober 2009.

Vilenas Vadapalas

Født i 1954; juridisk kandidateksamen ved Moskva Universitet; dr.jur. (med forelæsningsret) ved Warszawa Universitet; professor ved Vilnius Universitet: international ret (fra 1981), menneskerettigheder (fra 1991) og fællesskabsret (fra 2000); rådgiver for regeringen i udenrigsanliggender (1991-1993); medlem af koordineringsgruppen for forhandlingsdelegationen i forbindelse med tiltrædelsen af Den Europæiske Union; generaldirektør for regeringens afdeling for europæisk ret (1997-2004); Jean Monnet-professor i europæisk ret ved Vilnius Universitet; formand for Litauisk forening for EU-studier; formand for den parlamentariske arbejdsgruppe for den konstitutionelle reform i forbindelse med Litauens tiltrædelse; medlem af Den Internationale Juristkommission (april 2003); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Küllike Jürimäe

Født i 1962; juridisk kandidateksamen fra Tartu Universitet (1981-1986); assistent, anklagemyndigheden i Tallinn (1986-1991); diplom fra Diplomatskolen i Estland (1991-1992); juridisk rådgiver (1991-1993) og kommitteret i handels- og industrikammeret (1992-1993); dommer ved appelretten i Tallinn (1993-2004); Europæisk Master i menneskerettigheder og demokratisering, Padova Universitet og Nottingham Universitet (2002-2003); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Ingrida Labucka

Født i 1963; juridisk kandidateksamen fra Letlands Universitet (1986); inspektør for indenrigsministeriet i Kirov-regionen og Riga (1986-1989); dommer ved førsteinstansretten i Riga (1990-1994); advokat (1994-1998 og juli 1999 – maj 2000); justitsminister (november 1998 – juli 1999 og maj 2000 – oktober 2002); medlem af den stående Voldgiftsdomstol i Haag (2001-2004); parlamentsmedlem (2002-2004); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Savvas S. Papasavvas

Født i 1969; studier ved Athens Universitet (Ptychion-grad, 1991); ph.d.-studier ved Paris II-universitetet (»Diplôme d'études approfondies« i offentlig ret, 1992) og ved Aix-Marseille III-universitetet (dr.jur., 1995); advokat i Cypern (Nicosia) fra 1993; kursusansvarlig ved Cyperns Universitet (1997-2002); lektor i forfatningsret fra september 2002; forsker ved European Public Law Centre, Athen (2001-2002); dommer ved Retten siden den 12. maj 2004.

Enzo Moavero Milanesi

Født i 1954; juridisk kandidateksamen (universitetet La Sapienza i Rom); studier i EF-ret (Europakollegiet, Brügge); advokatbestalling og praktiserende advokat (1978-1983); ekstern lektor i fællesskabsret ved universitetet La Sapienza i Rom (1993-1996), ved universitetet Luiss i Rom (1993-1996 og 2002-2006) og ved universitetet Bocconi i Milano (1996-2000); rådgiver for den italienske premierminister i fællesskabsretlige anliggender (1993-1995); tjenestemand i Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber: juridisk konsulent og derefter kabinetschef hos kommissæren for det indre marked (1995-1999) og konkurrence (1999), direktør i Generaldirektoratet for Konkurrence (2000-2002), vicedirektør i Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (2002-2005), generaldirektør ved kontoret af politiske rådgivere (2006); dommer ved Retten siden den 3. maj 2006.

Nils Wahl

Født i 1961; jur.kand. (1987), dr.jur. (Stockholms Universitet, 1995); assisterende professor, indehaver af Jean Monnet-lærestolen for fællesskabsret (1995) og professor i fællesskabsret (Stockholms Universitet, 2001); advokatfuldmægtig (1987-1989); administrerende direktør for en uddannelsesfond (1993-2004); formand for den svenske forening for fællesskabsretlige studier (2001-2006); medlem af Rådet för konkurrensfrågor (2001-2006); konstitueret dommer ved Hovrätten över Skåne och Blekinge (landsretten, 2005); dommer ved Retten siden den 7. oktober 2006.

Miro Prek

Født i 1965; juridisk embedseksamen (1989); advokatbestalling (1994); forskellige opgaver og funktioner inden for den offentlige forvaltning, navnlig under regeringens lovkontor (vicestatssekretær og underdirektør, senere chef for departementet for fællesskabsret og komparativ ret) og under kontoret for europæiske anliggender (kontorchef); medlem af forhandlingsdelegationen vedrørende associeringsaftalen (1994-1996) og i forbindelse med tiltrædelsen af Den Europæiske Union (1998-2003) med ansvar for juridiske anliggender; advokat; projektansvarlig for tilpasning til fællesskabsretten og den europæiske integration, primært på Vestbalkan; afdelingschef ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (2004-2006); dommer ved Retten siden den 7. oktober 2006.

Teodor Tchipev

Født i 1940; jurastudier ved St. Kliment Ohridski Universitet i Sofia (1961); dr.jur. (1977); advokat (1963-1964); juridisk rådgiver for det statslige selskab for international vejtransport (1964-1973); ekstern lektor ved det juridiske institut i det bulgarske akademi for videnskab (1973-1988); ekstern lektor i civilprocesret ved det juridiske fakultet ved St. Kliment Ohridski Universitet i Sofia (1988-1991); voldgiftsdommer ved handels- og industrikammerets voldgiftsdomstol (1988-2006); dommer ved forfatningsdomstolen (1991-1994); associeret professor ved Paissiy Hilendarski Universitet i Plovdiv (februar 2001-2006); justitsminister (1994-1995); ekstern lektor i civilprocesret ved det nye bulgarske universitet i Sofia (1995-2006); dommer ved Retten siden den 12. januar 2007.

Valeriu M. Ciucă

Født i 1960; cand.jur. (1984), dr.jur. (1997) (Alexandru Ioan Cuza Universitet i Iași); dommer ved førsteinstansretten i Suceava (1984-1989); militærdommer ved militærretten i Iași (1989-1990); professor ved Alexandru Ioan Cuza Universitet i Iași (1990-2006); stipendiat til specialisering i privatret ved Rennes Universitet (1991-1992); lektor ved Petre Andrei Universitet i Iași (1999-2002); associeret professor ved université du Littoral Côte d'Opale (LAB. RII) (2006); dommer ved Retten siden den 12. januar 2007.

Alfred Dittrich

Født i 1950; jurastudier ved universitetet i Erlangen-Nürnberg (1970-1975); Rechtsreferendar ved Oberlandesgericht Nürnberg (1975-1978); fuldmægtig i forbundsøkonomiministeriet (1978-1982); fuldmægtig ved Forbundsrepublikken Tysklands faste repræsentation ved De Europæiske Fællesskaber (1982); fuldmægtig i forbundsøkonomiministeriet med ansvar for EF-ret og konkurrenceret (1983-1992); departementschef for EU-ret i justitsministeriet (1992-2007); leder af den tyske delegation i Rådets arbejdsgruppe »Domstolen«; befuldmægtiget for forbundsregeringen i en lang række sager ved De Europæiske Fællesskabers Domstol; dommer ved Retten siden den 17. september 2007.

Santiago Soldevila Frago

Født i 1960; juridisk kandidateksamen fra Universidad Autónoma de Barcelona (1983); dommer (1985); siden 1992 Magistrado especialista ved Contencioso-Administrativo, med embede ved Tribunal Superior de Justicia de Canarias, Santa Cruz de Tenerife (1992 og 1993), og ved Audiencia Nacional (Madrid, maj 1998 – august 2007), hvor han behandlede søgsmål i skattesager (moms), søgsmål til prøvelse af Ministro de Economías generelle lovbestemmelser og dets beslutninger om statsstøtte eller Administracións økonomiske ansvar samt søgsmål til prøvelse af aftaler indgået af de centrale økonomiske myndigheder på bankområdet, børsområdet, energiområdet, forsikringsområdet og konkurrenceområdet; Letrado ved Tribunal Constitucional (1993-1998); dommer ved Retten siden den 17. september 2007.

Laurent Truchot

Født i 1962; kandidat fra Institut d'études politiques de Paris (1984); studier ved École nationale de la magistrature (1986-1988); dommer ved tribunal de grande instance de Marseille (januar 1988 – januar 1990); fuldmægtig i civilretsdirektoratet i justitsministeriet (januar 1990 – juni 1992); vicekontorchef, senere kontorchef i generaldirektoratet for konkurrence, forbrug og bekæmpelse af svig i økonomi-, finans- og industriministeriet (juni 1992 – september 1994); teknisk rådgiver for justitsministeren (Garde des Sceaux) (september 1994 – maj 1995); dommer ved tribunal de grande instance de Nîmes (maj 1995 – maj 1996); referendar ved Domstolen hos generaladvokat P. Léger (maj 1996 – december 2001); referendarråd ved cour de cassation (december 2001 – august 2007); dommer ved Retten siden den 17. september 2007.

Sten Frimodt Nielsen

Født i 1963; cand.jur. fra Københavns Universitet (1988); fuldmægtig i Udenrigsministeriet (1988-1991); manuduktør i international ret og EF-ret ved Københavns Universitet (1988-1991); ambassadesekretær ved FN-missionen i New York (1991-1994); fuldmægtig i Udenrigsministeriets juridiske tjeneste (1994-1995); ekstern lektor ved Københavns Universitet (1995); fuldmægtig, senere konsulent i Statsministeriet (1995-1998); ministerråd ved Danmarks faste repræsentation ved Den Europæiske Union (1998-2001); kommitteret i juridiske spørgsmål i Statsministeriet (2001-2002); afdelingschef og juridisk rådgiver i Statsministeriet (marts 2002 – juli 2004); departementsråd og juridisk rådgiver i Statsministeriet (august 2004 – august 2007); dommer ved Retten siden den 17. september 2007.

Kevin O'Higgins

Født i 1946; studier ved Crescent College i Limerick, Clongowes Wood College, University College Dublin (B.A. degree og juridisk eksamen i EF-ret) og ved Kings Inns; advokatbestalling i Irland i 1968; barrister (1968-1982); Senior Counsel (Inner Bar of Ireland, 1982-1986); dommer ved Circuit Court (1986-1997); dommer ved High Court of Ireland (1997-2008); medlem af Kings Inns; Irlands repræsentant ved Consultative Council of European Judges under Europarådet (2000-2008); dommer ved Retten siden den 15. september 2008.

Heikki Kanninen

Født i 1952; embedseksamen fra handelshøjskolen i Helsinki og det juridiske fakultet ved Helsinkis Universitet; referendar ved Finlands højeste forvaltningsdomstol; generalsekretær for udvalget om en rets-sikkerhedsreform i den offentlige forvaltning; første fuldmægtig ved Finlands højeste forvaltningsdomstol; generalsekretær for udvalget til reform af domstolsbehandlingen af forvaltningsretlige sager; konsulent i justitsministeriets lovafdeling; assisterende justitssekretær ved EFTA-Domstolen; referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol; dommer ved Finlands højeste forvaltningsdomstol (1998-2005); medlem af det finske flygtningenævn; næstformand for udvalget om udvikling af de finske retsinstanser; dommer ved EU-Personaleretten fra den 6. oktober 2005 til den 6. oktober 2009; dommer ved Retten siden den 7. oktober 2009.

Juraj Schwarcz

Født i 1952; juridisk kandidateksamen (Comenius Universitet i Bratislava, 1979); juridisk rådgiver for virksomheder (1975-1990); justitssekretær med ansvar for handelsregistret ved kommuneretten i Košice (1991); dommer ved kommuneretten i Košice (januar-oktober 1992); dommer og afdelingsformand ved regionalretten i Košice (november 1992 – 2009); dommer udstationeret ved Den Slovakiske Republiks højesteret, den erhvervsretlige afdeling (oktober 2004 – september 2005); præsident for handelskollegiet ved regionalretten i Košice (oktober 2005 – september 2009); eksternt medlem af det erhvervsretlige og økonomiske fakultet ved P.J. Šafárik Universitet i Košice (1997-2009); eksternt medlem af lærerkollegiet ved Det Juridiske Akademi (2005-2009); dommer ved Retten siden den 7. oktober 2009.

Emmanuel Coulon

Født i 1968; jurastudier (Panthéon-Assas Universitet, Paris); studier i management (Université Paris-Dauphine); Europakollegiet (1992); advokateksamen fra centre régional de formation à la profession d'avocat de Paris; belgisk advokatbestalling; advokat i Bruxelles; bestået almindelig udvælgelsesprøve ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber; referendar ved Retten i Første Instans (hos præsident Saggio, 1996-1998; hos præsident Vesterdorf, 1998-2002); kabinetschef hos præsidenten for Retten i Første Instans (2003-2005); justitssekretær ved Retten siden den 6. oktober 2005.

2. Ændringer i Rettens sammensætning i 2009

Højtideligt retsmøde den 6. oktober 2009

Til dommer ved Retten er ved beslutning af 25. februar 2009 og af 8. juli 2009 for perioden fra den 1. september 2009 til den 31. august 2010 udnævnt Heikki Kanninen, som følge af Virpi Tiilis fratræden, og for perioden fra den 7. oktober 2009 til den 31. august 2010 udnævnt Juraj Schwarcz, som følge af Daniel Švábys fratræden.

3. Rettens sammensætning efter rangfølge

fra den 1. januar til den 6. oktober 2009

M. JAEGER, Rettens præsident
 V. TIILI, afdelingsformand
 J. AZIZI, afdelingsformand
 A.W.H. MEIJ, afdelingsformand
 M. VILARAS, afdelingsformand
 N.J. FORWOOD, afdelingsformand
 M.E. MARTINS RIBEIRO, afdelingsformand
 O. CZÚCZ, afdelingsformand
 I. PELIKÁNOVÁ, afdelingsformand
 F. DEHOUSSE, dommer
 E. CREMONA, dommer
 I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, dommer
 D. ŠVÁBY, dommer
 V. VADAPALAS, dommer
 K. JÜRIMÄE, dommer
 I. LABUCKA, dommer
 S. PAPASAVVAS, dommer
 E. MOAVERO MILANESI, dommer
 N. WAHL, dommer
 M. PREK, dommer
 T. TCHIEV, dommer
 V. CIUCĂ, dommer
 A. DITTRICH, dommer
 S. SOLDEVILA FRAGOSO, dommer
 L. TRUCHOT, dommer
 S. FRIMODT NIELSEN, dommer
 K. O'HIGGINS, dommer

 E. COULON, justitssekretær

fra den 7. oktober til den 31. december 2009

M. JAEGER, Rettens præsident
 J. AZIZI, afdelingsformand
 A.W.H. MEIJ, afdelingsformand
 M. VILARAS, afdelingsformand
 N.J. FORWOOD, afdelingsformand
 M.E. MARTINS RIBEIRO, afdelingsformand
 O. CZÚCZ, afdelingsformand
 I. WISZNIEWSKA-BIAŁECKA, afdelingsformand
 I. PELIKÁNOVÁ, afdelingsformand
 F. DEHOUSSE, dommer
 E. CREMONA, dommer
 V. VADAPALAS, dommer
 K. JÜRIMÄE, dommer
 I. LABUCKA, dommer
 S. PAPASAVVAS, dommer
 E. MOAVERO MILANESI, dommer
 N. WAHL, dommer
 M. PREK, dommer
 T. TCHIEV, dommer
 V. CIUCĂ, dommer
 A. DITTRICH, dommer
 S. SOLDEVILA FRAGOSO, dommer
 L. TRUCHOT, dommer
 S. FRIMODT NIELSEN, dommer
 K. O'HIGGINS, dommer
 H. KANNINEN, dommer
 J. SCHWARCZ, dommer

 E. COULON, justitssekretær

4. Tidligere medlemmer af Retten

David Alexander Ogilvy Edward (1989-1992)
Christos Yeraris (1989-1992)
José Luis Da Cruz Vilaça (1989-1995), præsident 1989-1995
Jacques Biancarelli (1989-1995)
Donal Patrick Michael Barrington (1989-1996)
Romain Alphonse Schintgen (1989-1996)
Heinrich Kirschner (1989-1997)
Antonio Saggio (1989-1998), præsident 1995-1998
Cornelis Paulus Briët (1989-1998)
Koen Lenaerts (1989-2003)
Bo Vesterdorf (1989-2007), præsident 1998-2007
Rafael García-Valdecasas y Fernández (1989-2007)
Andreas Kalogeropoulos (1992-1998)
Christopher William Bellamy (1992-1999)
André Potocki (1995-2001)
Rui Manuel Gens de Moura Ramos (1995-2003)
Pernilla Lindh (1995-2006)
Virpi Tiili (1995-2009)
John D. Cooke (1996-2008)
Jörg Pirrung (1997-2007)
Paolo Mengozzi (1998-2006)
Hubert Legal (2001-2007)
Verica Trstenjak (2004-2006)
Daniel Šváby (2004-2009)

Præsidenter

José Luis Da Cruz Vilaça (1989-1995)
Antonio Saggio (1995-1998)
Bo Vesterdorf (1998-2007)

Justitssekretær

Hans Jung (1989-2005)

C – Statistik over retssagerne ved Retten

Samlet oversigt for Retten

1. Indbragte, afsluttede, verserende sager (2005-2009)

Indbragte sager

2. Sagstyper (2005-2009)
3. Søgsmålstyper (2005-2009)
4. Sagens genstand (2005-2009)

Afsluttede sager

5. Sagstyper (2005-2009)
6. Sagens genstand (2009)
7. Sagens genstand (2005-2009) (domme og kendelser)
8. Dommerkollegierne (2005-2009)
9. Sagsbehandlingstid i måneder (2005-2009) (domme og kendelser)

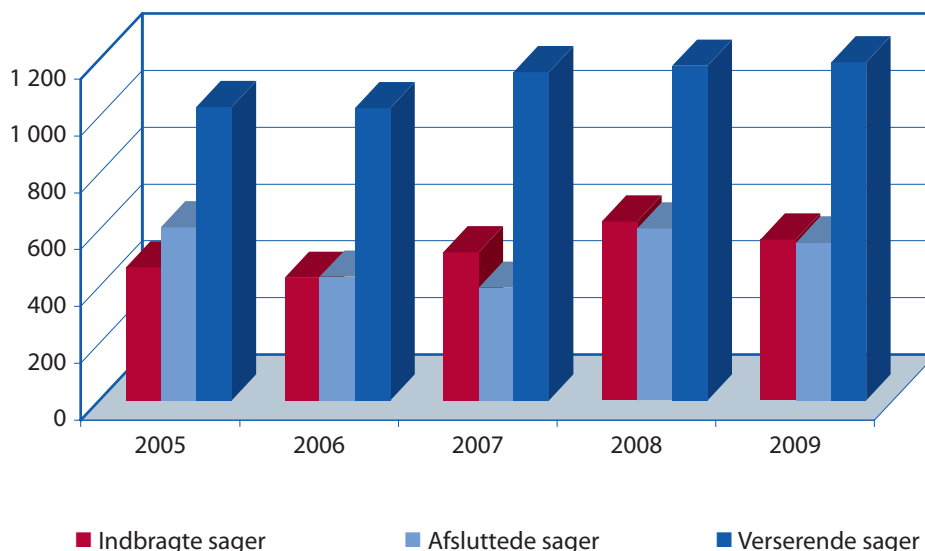
Verserende sager pr. 31. december

10. Sagstyper (2005-2009)
11. Sagens genstand (2005-2009)
12. Dommerkollegierne (2005-2009)

Diverse

13. Afgørelser om foreløbige forholdsregler (2005-2009)
14. Fremskyndede procedurer (2005-2009)
15. Rettens afgørelser, som er blevet appelleret (1989-2009)
16. Fordeling af appelsagerne efter sagstype (2005-2009)
17. Appelsagernes udfald (2009) (domme og kendelser)
18. Appelsagernes udfald (2005-2009) (domme og kendelser)
19. Samlet udvikling (1989-2009) (indbragte, afsluttede, verserende sager)

1. Samlet oversigt for Retten – indbragte, afsluttede, verserende sager (2005-2009)¹

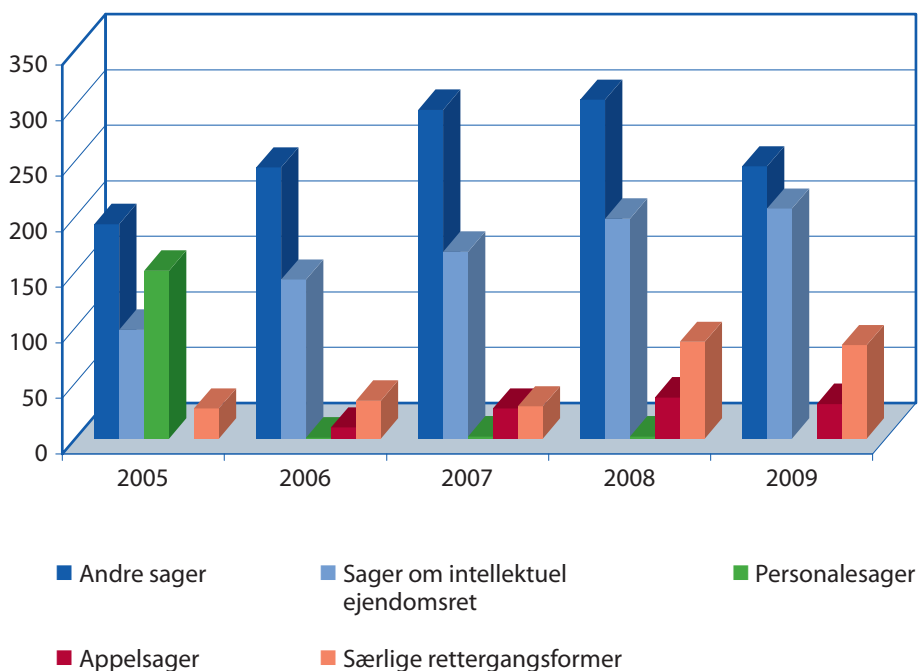

	2005	2006	2007	2008	2009
Indbragte sager	469	432	522	629	568
Afsluttede sager	610	436	397	605	555
Verserende sager	1 033	1 029	1 154	1 178	1 191

¹ Medmindre andet er angivet, er særlige rettergangsformer medtaget i denne og de følgende tabeller.

»Særlige rettergangsformer« omfatter: begæring om genoptagelse af en dom (artikel 41 i statuten for Domstolen, artikel 122 i Rettens procesreglement), tredjemandsindsigelse (artikel 42 i statuten for Domstolen, artikel 123 i Rettens procesreglement), ekstraordinær genoptagelse (artikel 44 i statuten for Domstolen, artikel 125 i Rettens procesreglement), fortolkning af en dom (artikel 43 i statuten for Domstolen, artikel 129 i Rettens procesreglement), fastsættelse af sagsomkostninger (artikel 92 i Rettens procesreglement), fri proces (artikel 96 i Rettens procesreglement) og berigtigelse af en dom (artikel 84 i Rettens procesreglement).

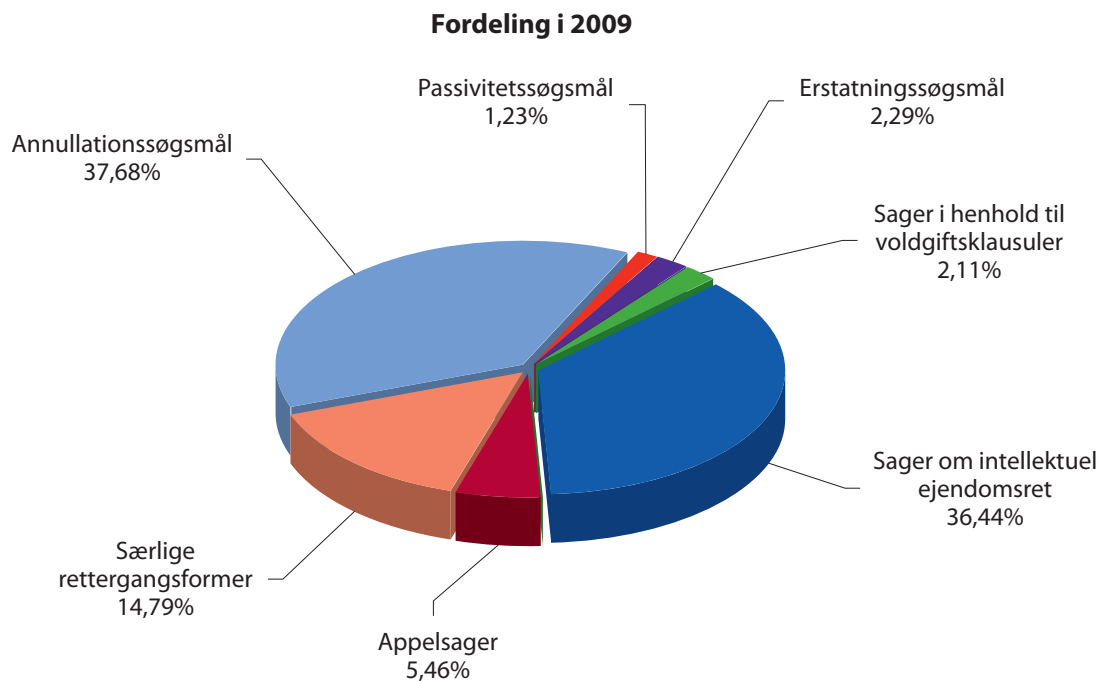
2. Indbragte sager – sagstyper (2005-2009) ¹

	2005	2006	2007	2008	2009
Andre sager	193	244	296	305	246
Sager om intellektuel ejendomsret	98	143	168	198	207
Personalesager	151	1	2	2	
Appelsager		10	27	37	31
Særlige rettergangsformer	27	34	29	87	84
I alt	469	432	522	629	568

¹ I denne og de følgende tabeller angiver »andre sager« alle de sager, som er anlagt af fysiske eller juridiske personer, ekskl. sager anlagt af tjenestemænd ved Den Europæiske Union og sager vedrørende intellektuel ejendomsret.

3. Indbragte sager – søgsmålstyper (2005-2009)

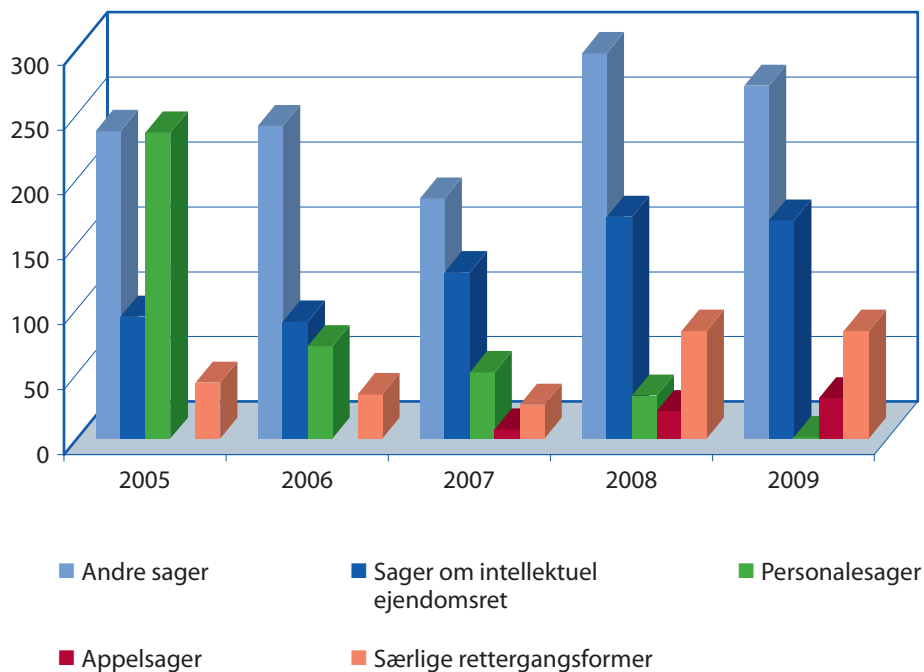
	2005	2006	2007	2008	2009
Annullationsøgsmål	160	223	249	269	214
Passivitetssøgsmål	9	4	12	9	7
Erstatningssøgsmål	16	8	27	15	13
Sager i henhold til voldgiftsklausuler	8	9	8	12	12
Sager om intellektuel ejendomsret	98	143	168	198	207
Personalesager	151	1	2	2	
Appelsager		10	27	37	31
Særlige rettergangsformer	27	34	29	87	84
I alt	469	432	522	629	568

4. Indbragte sager – sagernes genstand (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009
De Europæiske Fællesskabers budget			2		1
Energi		1			2
Etableringsfrihed				1	
Fiskeripolitik	2		5	23	1
Forbindelserne udadtil	2	2	1	2	5
Forskning, information, uddannelse og statistik	9	5	10	1	6
Fri bevægelighed for personer	2	4	4	1	1
Fri udveksling af tjenesteydelser		1		3	4
Frie varebevægelser			1	1	1
Fælles toldtarif		2	1		
Fællesskabets egne indtægter	2				
Handelspolitik	5	18	9	10	8
Konkurrence	40	81	62	71	39
Kultur		3	1	2	1
Landbrug	21	18	34	14	18
Miljø og forbrugerbeskyttelse	18	21	41	14	7
Nye staters tiltrædelse					1
Regionalpolitik	12	16	18	7	6
Regler for institutionerne	28	15	28	43	47
Regler for virksomhederne	12	11	10	30	23
Retlige og indre anliggender	1		3	3	2
Sager om intellektuel ejendomsret	98	145	168	198	207
Skatteret		1	2		
Socialpolitik	9	3	5	3	2
Statsstøtte	25	28	37	55	46
Tilnærmelse af lovgivningerne			1		
Toldunion	2		4	1	5
Transport		1	4	1	
Udenrigs- og sikkerhedspolitik		5	12	6	7
Voldgiftsbestemmelse	2	3	1	12	12
Økonomisk og monetær politik	1	2			
EF-traktaten/TEUF i alt ¹	291	386	464	502	452
KS-traktaten i alt				1	
EA-traktaten i alt		1			
Tjenestemandsvedtægten	151	11	29	39	32
Særlige rettergangsformer	27	34	29	87	84
I ALT	469	432	522	629	568

¹ Den 1.12.2009, datoen for Lissabontraktatens ikrafttræden, erstattede traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab.

5. Afsluttede sager – sagstyper (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009
Andre sager	237	241	185	297	272
Sager om intellektuel ejendomsret	94	90	128	171	168
Personalesager	236	71	51	33	1
Appelsager			7	21	31
Særlige rettergangsformer	43	34	26	83	83
I alt	610	436	397	605	555

6. Afsluttede sager – sagernes genstand (2009)

	Domme	Kendelser	I alt
Energi	1		1
Fiskeripolitik	1	16	17
Forskning, information, uddannelse og statistik	3	1	4
Fri bevægelighed for personer		1	1
Fri udveksling af tjenesteydelser		2	2
Frie varebevægelser		1	1
Handelspolitik	6		6
Konkurrence	21	10	31
Kultur	1	1	2
Landbrug	15	23	38
Miljø og forbrugerbeskyttelse	10	12	22
Nye staters tiltrædelse		1	1
Regionalpolitik	1	2	3
Regler for institutionerne	3	24	27
Regler for virksomhederne	4	8	12
Retlige og indre anliggender		3	3
Sager om intellektuel ejendomsret	127	42	169
Socialpolitik	3	3	6
Statsstøtte	56	14	70
Toldunion	10		10
Udenrigs- og sikkerhedspolitik	6	2	8
Voldgiftsbestemmelse	2	3	5
EF-traktaten/TEUF i alt ¹	270	169	439
EA-traktaten i alt		1	1
Tjenestemandsvedtægten	21	11	32
Særlige rettergangsformer	1	82	83
I ALT	292	263	555

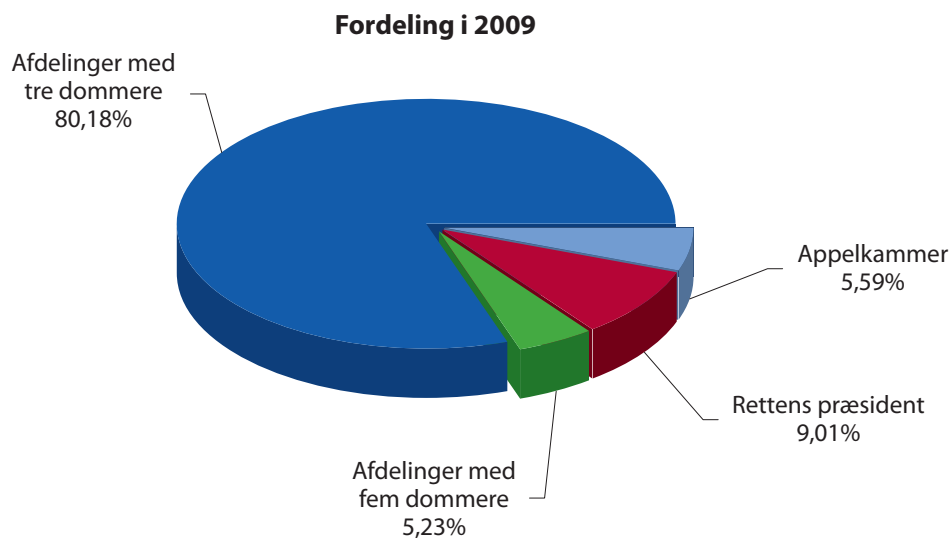
¹ Den 1.12.2009, datoen for Lissabontraktatens ikrafttræden, erstattede traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab.

7. Afsluttede sager – sagernes genstand (2005-2009) (domme og kendelser)

	2005	2006	2007	2008	2009
De Europæiske Fællesskabers budget			1		
Energi		3	1		1
Etableringsfrihed	1			1	
Fiskeripolitik	2	24	4	4	17
Forbindelserne udadtil	11	5	4	2	
Forskning, information, uddannelse og statistik	1	3	10	10	4
Fri bevægelighed for personer	1	4	4	2	1
Fri udveksling af tjenesteydelser			1		2
Frie varebevægelser	1			2	1
Fælles toldtarif			1	3	
Fællesskabets egne indtægter		2			
Handelspolitik	7	13	4	12	6
Konkurrence	35	42	38	31	31
Kultur				2	2
Landbrug	34	25	11	38	38
Miljø og forbrugerbeskyttelse	19	19	15	28	22
Nye staters tiltrædelse		1			1
Oversøiske lande og territoriers associering	4	2			
Regionalpolitik	4	7	6	42	3
Regler for institutionerne	35	14	17	36	27
Regler for virksomhederne	6	6	6	24	12
Retlige og indre anliggender	1		2	1	3
Sager om intellektuel ejendomsret	94	91	129	171	169
Skatteret		1		2	
Socialpolitik	6	5	3	3	6
Statsstøtte	53	54	36	37	70
Tilnærmelse af lovgivningerne			1	1	
Toldunion	7	2	2	3	10
Transport	1	2	1	3	
Udenrigs- og sikkerhedspolitik	5	4	3	6	8
Voldgiftsbestemmelse	1		1	3	5
Økonomisk og monetær politik		1	1	1	
EF-traktaten/TEUF i alt ¹	329	330	302	468	439
KS-traktaten i alt	1	1	10		
EA-traktaten i alt	1		1		1
Tjenestemandsvedtægten	236	71	58	54	32
Særlige rettergangsformer	43	34	26	83	83
I ALT	610	436	397	605	555

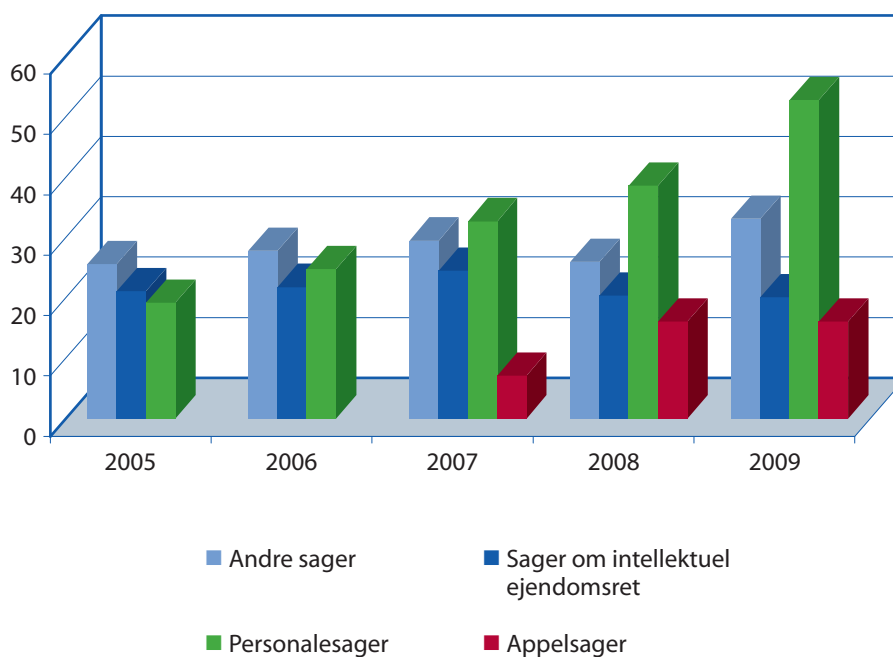
¹ Den 1.12.2009, datoen for Lissabontraktatens ikrafttræden, erstattede traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab.

8. Afsluttede sager – dommerkollegierne (2005-2009)

	2005			2006			2007			2008			2009		
	Domme	Kendelser	I alt	Domme	Kendelser	I alt	Domme	Kendelser	I alt	Domme	Kendelser	I alt	Domme	Kendelser	I alt
Store Afdeling	6		6				2		2						
Appelkammer							3	4	7	16	10	26	20	11	31
Rettens præsident		25	25		19	19		16	16		52	52		50	50
Afdelinger med fem dommere	28	34	62	22	33	55	44	8	52	15	2	17	27	2	29
Afdelinger med tre dommere	181	329	510	198	157	355	196	122	318	228	282	510	245	200	445
Enedommer	7		7	7		7	2		2						
I alt	222	388	610	227	209	436	247	150	397	259	346	605	292	263	555

9. Afsluttede sager – sagsbehandlingstid i måneder (2005-2009)¹ (domme og kendelser)

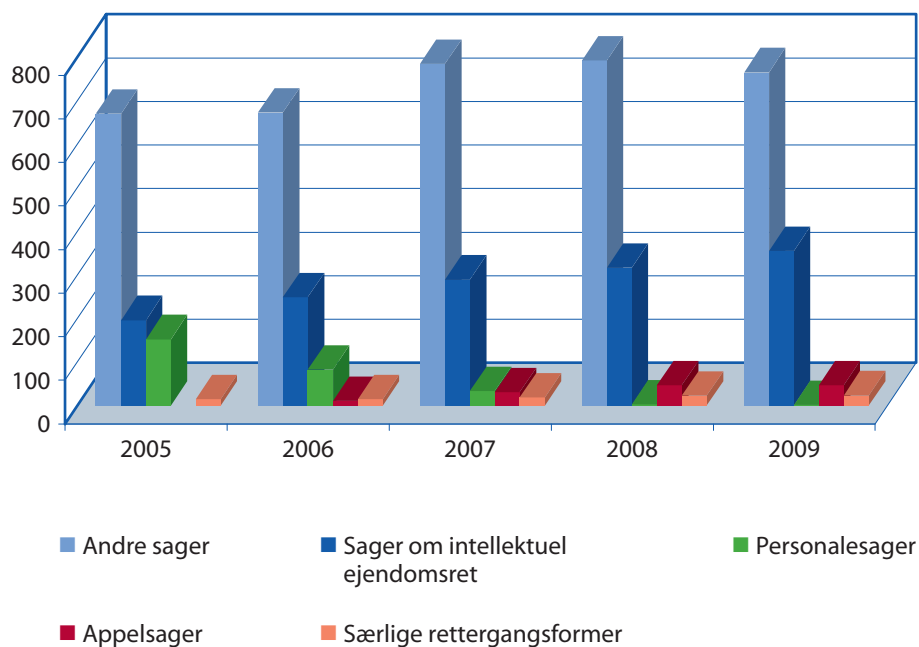

	2005	2006	2007	2008	2009
Andre sager	25,6	27,8	29,5	26,0	33,1
Sager om intellektuel ejendomsret	21,1	21,8	24,5	20,4	20,1
Personalesager	19,2	24,8	32,7	38,6	52,8
Appelsager			7,1	16,1	16,1

¹ Ved beregningen af den gennemsnitlige sagsbehandlingstid er der ikke taget hensyn til: sager, hvori der afsiges mellemdom, særlige rettergangsformer; sager, der er overført fra Domstolen som følge af en ændring i fordelingen af kompetencerne mellem Domstolen og Retten; sager, der er overført fra Retten som følge af Personalerettens oprettelse.

Sagsbehandlingstiden er udtrykt i måneder og i tiendedele af en måned.

10. Verserende sager pr. 31. december – sagstyper (2005-2009)

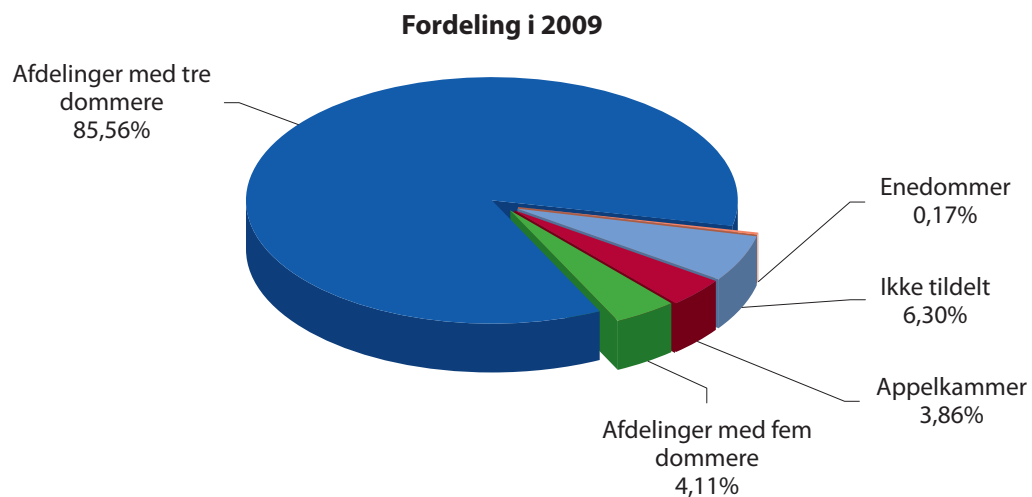
	2005	2006	2007	2008	2009
Andre sager	670	673	784	792	766
Sager om intellektuel ejendomsret	196	249	289	316	355
Personalesager	152	82	33	2	1
Appelsager		10	30	46	46
Særlige rettergangsformer	15	15	18	22	23
I alt	1 033	1 029	1 154	1 178	1 191

11. Verserende sager pr. 31. december – sagernes genstand (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009
De Europæiske Fællesskabers budget			1	1	2
Energi	4	2	1	1	2
Fiskeripolitik	28	4	5	24	8
Forbindelserne udadtil	9	6	3	3	8
Forskning, information, uddannelse og statistik	16	18	18	9	10
Fri bevægelighed for personer	2	3	3	2	2
Fri udveksling af tjenesteydelser		1		3	5
Frie varebevægelser			1		
Fælles toldtarif	1	3	3		
Fællesskabets egne indtægter	2				
Handelspolitik	23	28	33	31	33
Konkurrence	134	173	197	236	244
Kultur		3	4	4	3
Landbrug	82	74	97	73	53
Miljø og forbrugerbeskyttelse	43	44	70	56	40
Nye staters tiltrædelse	1				
Oversøiske lande og territoriers associering	2				
Regionalpolitik	27	36	48	13	16
Regler for institutionerne	42	43	54	61	81
Regler for virksomhederne	16	23	27	33	45
Retlige og indre anliggender			1	3	2
Sager om intellektuel ejendomsret	197	251	290	317	355
Skatteret			2		
Socialpolitik	9	7	9	9	5
Statsstøtte	190	164	165	184	160
Tilnærmelse af lovgivningerne	1	1	1		
Toldunion	13	11	13	11	6
Transport	2	1	4	2	2
Udenrigs- og sikkerhedspolitik	8	9	18	18	17
Voldgiftsbestemmelse	1	3	3	12	20
Økonomisk og monetær politik	1	2	1		
EF-traktaten/TEUF i alt ¹	854	910	1 072	1 106	1 119
KS-traktaten i alt	11	10		1	1
EA-traktaten i alt	1	2	1	1	
Tjenestemandsvedtægten	152	92	63	48	48
Særlige rettergangsformer	15	15	18	22	23
I ALT	1 033	1 029	1 154	1 178	1 191

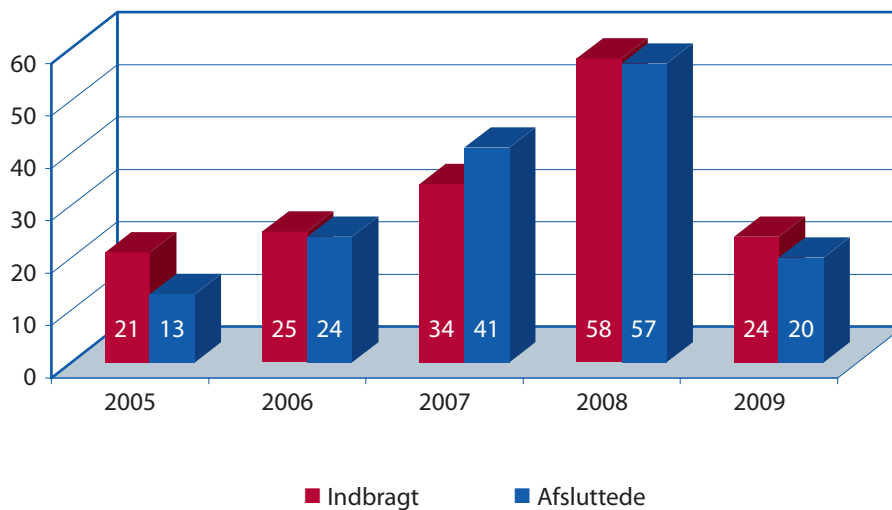
¹ Den 1.12.2009, datoen for Lissabontraktatens ikrafttræden, erstattede traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF) traktaten om oprettelse af Det Europæiske Fællesskab.

12. Verserende sager pr. 31. december – dommerkollegierne (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009
Store Afdeling	1	2			
Appelkammer		10	30	46	46
Rettens præsident		1			
Afdelinger med fem dommere	146	117	75	67	49
Afdelinger med tre dommere	846	825	971	975	1 019
Enedommer	4	2			2
Ikke tildelt	36	72	78	90	75
I alt	1 033	1 029	1 154	1 178	1 191

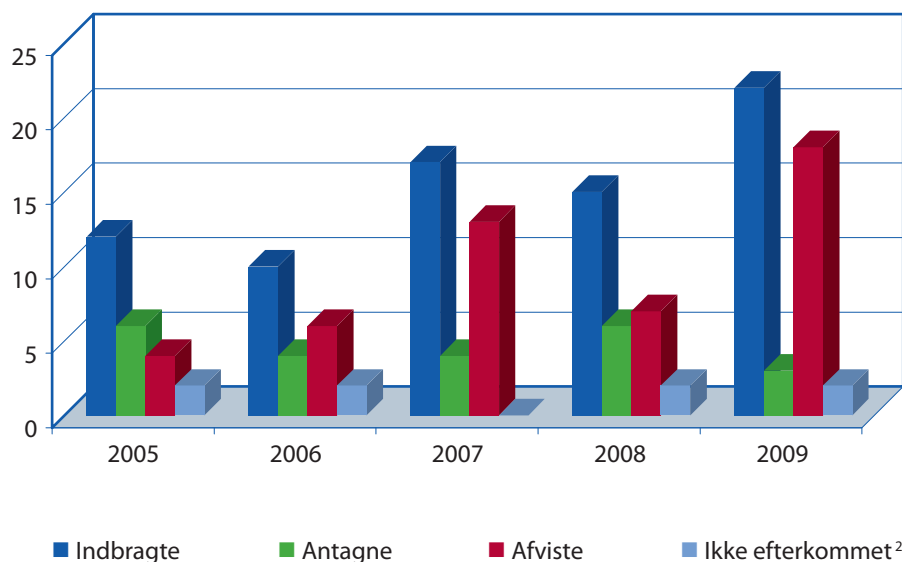
13. Diverse – afgørelser om foreløbige forholdsregler (2005-2009)

Fordeling i 2009

	Indbragte sager om foreløbige forholdsregler	Afsluttede sager om foreløbige forholdsregler	Sagernes udfald		
			Forkastet	Taget til følge	Slettelse/afgørelse i sagen uforføden
Fri bevægelighed for personer	1	1			1
Fri udveksling af tjenesteydelser	1	1	1		
Konkurrence	5	6	4		2
Landbrug	1	1	1		
Miljø og forbrugerbeskyttelse	5	3	2	1	
Regler for institutionerne	4	3	2		1
Regler for virksomhederne	2	1	1		
Statsstøtte	1	2	2		
Toldunion	2	1	1		
Voldgiftsbestemmelse	2	1	1		
I alt	24	20	15	1	4

14. Diverse – fremskyndede procedurer (2005-2009)¹

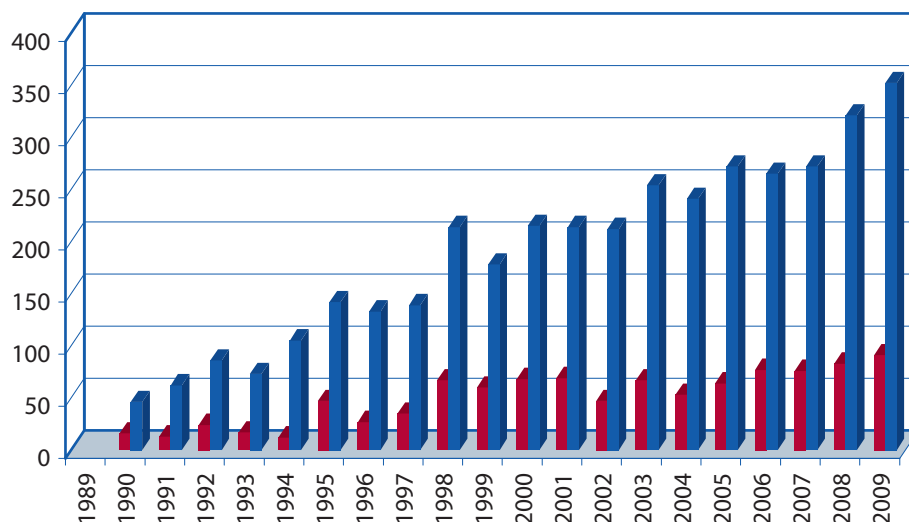

	2005				2006				2007				2008				2009			
	Indbragte	Sagernes udfald			Indbragte	Sagernes udfald			Indbragte	Sagernes udfald			Indbragte	Sagernes udfald			Indbragte	Sagernes udfald		
		Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²		Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²		Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²		Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²		Antagne	Afviste	Ikke efterkommet ²
Forskning, information, uddannelse og statistik									1	1										
Fri udveksling af tjenesteydelser																	1	1		
Fællesskabets egne indtægter	2							2												
Handelspolitik									2	1				1			2		2	
Konkurrence	2	3	2		4	2	2		1	1			1	1			2		2	
Landbrug	2				2	1	3						1				2		3	
Miljø og forbrugerbeskyttelse	2	1		1	3	1	1		7	1	7						2		1	1
Regler for institutionerne	1		1						1	1			3	2	1		5		5	
Regler for virksomhederne	3	2	1	1					1				3	1	3		2		2	
Retspleje																	1		1	
Statsstøtte					1				1	2			1	1						
Tjenestemandsvedtægten													1					1		
Udenrigs- og sikkerhedspolitik									3	2	1		4	4			5	1	2	1
Voldgiftsbestemmelse													1			1				
I alt	12	6	4	2	10	4	6	2	17	4	13	0	15	6	7	2	22	3	18	2

¹ En sag for Retten kan underkastes en fremskyndet behandling i medfør af procesreglementets artikel 76a. Bestemmelsen finder anvendelse siden den 1. februar 2001.

² Følgende sager omfattes af kategorien »ikke efterkommet«: tilbagetrækning af begæringen, ophævelse af sagen og tilfælde, hvor sagen afgøres ved kendelse, inden der er truffet afgørelse om begæringen om, at der træffes afgørelse efter den fremskyndede procedure

15. Diverse – Rettens afgørelser, som er blevet appelleret (1989-2009)

■ Antal afgørelser, som er blevet appelleret

■ Samlet antal afgørelser, der kan appelleres¹

	Antal afgørelser, som er blevet appelleret	Samlet antal afgørelser, der kan appelleres ¹	Appellerede afgørelser i procent
1989			
1990	16	46	35%
1991	13	62	21%
1992	24	86	28%
1993	17	73	23%
1994	12	105	11%
1995	47	142	33%
1996	27	133	20%
1997	35	139	25%
1998	67	214	31%
1999	60	178	34%
2000	68	215	32%
2001	69	214	32%
2002	47	212	22%
2003	67	254	26%
2004	53	241	22%
2005	64	272	24%
2006	77	265	29%
2007	76	272	28%
2008	83	321	26%
2009	91	352	26%

¹ Det samlede antal afgørelser, der kan appelleres – domme, kendelser om afvisning, om foreløbige forholdsregler, om, at stillingtagen til sagen er uforholdsmæssig, og afvisning af intervention – hvor fristen for appel er udløbet, eller hvor der er iværksat appel.

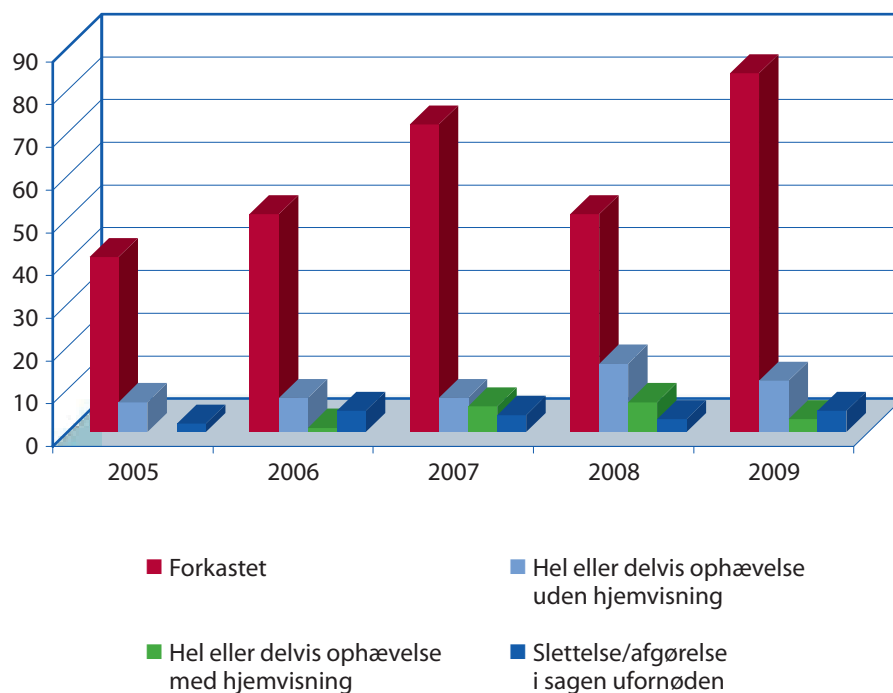
16. Diverse – fordeling af appelsagerne efter sagstype (2005-2009)

	2005			2006			2007			2008			2009		
	Appelsager	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %	Appelsager	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %	Appelsager	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %	Appelsager	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %	Appelsager	Afgørelser, der kan appelleres	Appelsager i %
Andre sager	37	120	31%	46	146	32%	52	163	32%	51	190	27%	65	201	32%
Sager om intellektuel ejendomsret	16	71	23%	18	59	31%	14	63	22%	23	100	23%	25	148	17%
Personalesager	11	81	14%	13	60	22%	10	46	22%	9	31	29%	1	3	33%
I alt	64	272	24%	77	265	29%	76	272	28%	83	321	26%	91	352	26%

17. Diverse – appelsagernes udfald (2009) (domme og kendelser)

	Forkastet	Hel eller delvis ophævelse uden hjemvisning	Hel eller delvis ophævelse med hjemvisning	Slettelse/afgørelse i sagen uforudt	I alt
Forbindelserne udadtil	1				1
Frie varebevægelser	2				2
Fællesskabets egne indtægter	1				1
Fællesskabsretlige principper	1				1
Handelspolitik	1	1			2
Konkurrence	18	4	1		23
Miljø og forbrugerbeskyttelse	8			3	11
Regionalpolitik	1	2			3
Regler for institutionerne	19	1			20
Regler for virksomhederne	1				1
Sager om intellektuel ejendomsret	19	2		1	22
Statsstøtte	4		2		6
Tjenestemandsvedtægten	8				8
Udenrigs- og sikkerhedspolitik		2		1	3
I alt	84	12	3	5	104

18. Diverse – appelsagernes udfald (2005-2009) (domme og kendelser)

	2005	2006	2007	2008	2009
Forkastet	41	51	72	51	84
Hel eller delvis ophævelse uden hjemvisning	7	8	8	16	12
Hel eller delvis ophævelse med hjemvisning		1	6	7	3
Slettelse/afgørelse i sagen uforholden	2	5	4	3	5
I alt	50	65	90	77	104

19. Diverse – samlet udvikling (1989-2009)

indbragte, afsluttede, verserende sager

	Indbragte sager ¹	Afsluttede sager ²	Verserende sager pr. 31. december
1989	169	1	168
1990	59	82	145
1991	95	67	173
1992	123	125	171
1993	596	106	661
1994	409	442	628
1995	253	265	616
1996	229	186	659
1997	644	186	1 117
1998	238	348	1 007
1999	384	659	732
2000	398	343	787
2001	345	340	792
2002	411	331	872
2003	466	339	999
2004	536	361	1 174
2005	469	610	1 033
2006	432	436	1 029
2007	522	397	1 154
2008	629	605	1 178
2009	568	555	1 191
I alt	7 975	6 784	

¹ 1989: Domstolen overførte 153 verserende sager til den nyoprettede Ret i Første Instans.
 1993: Domstolen overførte 451 sager som følge af første udvidelse af Retten i Første Instans' kompetencer.
 1994: Domstolen overførte 14 sager som følge af anden udvidelse af Retten i Første Instans' kompetencer.
 2004 og 2005: Domstolen overførte 25 sager som følge af tredje udvidelse af Retten i Første Instans' kompetencer.

² 2005 og 2006: Retten i Første Instans overførte 118 verserende sager til den nyoprettede Personaleret.

Kapitel III

Personaleretten

A – Arbejdet ved Personaleretten i 2009

Ved præsident Paul Mahoney

1. Statistikken over retssagerne ved Personaleretten for 2008 viste, at der for første gang i ti år var indtrådt et mærkbart fald i antallet af anlagte EU-personalesager i forhold til det foregående år. Antallet af indgivne stævninger i 2009 (113) viser, at det fænomen, der blev observeret sidste år, ikke blot var en enkeltstående begivenhed. Vendingen i den stigende tendens vedrørende personaltvister bliver tilsyneladende bekræftet. Ligesom sidste år kan man fremsætte den hypotese, at reglen om, at det pålægges den tabende part at betale sagens omkostninger, der trådte i kraft samtidig med procesreglementet den 1. november 2007, kan have spillet en rolle i forbindelse med den konstaterede udvikling.

I år er antallet af afsluttede sager steget væsentligt i forhold til de to foregående år. Dette kan i vidt omfang tilskrives den omstændighed, at Personaleretten efter Domstolens dom af 22. december 2008, *Centeno Mediavilla m.fl. mod Kommissionen* (sag C-443/07 P), har kunnet afslutte 32 sager, der var konnekse med denne »pilot-sag«. 18 sager, der har forbindelse med denne sag, verserer dog endnu.

Eftersom opgørelsen af forskellen mellem antallet af afsluttede sager (155) og antallet af indbragte sager (113) i 2009 for første gang siden Personalerettens oprettelse er særdeles positiv, er der indtrådt en væsentlig forbedring af antallet af endnu uafsluttede sager. Antallet af verserende sager udgør blot 175, selv om der verserede 217 sager ved udgangen af 2008.

Den gennemsnitlige sagsbehandlingstid udgør 15,1 måned, hvilket udgør en betydelig nedsættelse af retsinstansens sagsbehandlingstid i forhold til året før, hvor den var på 17 måneder.

Selv om det naturligvis er med glæde, at Personaleretten kan fremvise så tilfredsstillende statistikker over retssagerne, skal de særlige omstændigheder, der gør det muligt at opnå sådanne tal, imidlertid fremhæves, idet det bl.a. skal anføres, at når opgørelsen af forskellen mellem antallet af afsluttede sager og antallet af indbragte sager i 2009 er særdeles positiv, er det i vidt omfang forbundet med følgerne af dommen i sagen *Centeno Mediavilla m.fl. mod Kommissionen*. I den henseende udgør tallene for 2007 og 2008, der udviser ligevægt mellem antallet af afsluttede sager og antallet af indbragte sager, givetvis en mere dækkende beskrivelse af Personalerettens faktiske arbejdskapacitet.

2. I det forgangne år har Personaleretten fortsat bestræbt sig på at imødekomme lovgivers opfordring til på ethvert trin under sagens behandling at fremme forligsmæssig løsning af tvisterne. Imidlertid har kun to sager kunnet afsluttes efter en mindelig bilæggelse på Personalerettens initiativ. Det er Personalerettens opfattelse, at dette utilstrækkelige antal i vidt omfang kan tilskrives den tilbageholdende holdning, som ofte indtages af parterne, navnlig institutionerne, selv om sagen i en række tilfælde er egnet til mindelig bilæggelse, og muligheden for en sådan afgørelse reelt foreligger. I den henseende har dommerkollegierne i visse sager kunnet have fornemmelsen af, at institutionerne kun har været indstillet på mindelig bilæggelse af tvisterne, hvis de har været overbevist om, at de har optrådt ansvarspådragende. Andre forhold, der ikke er strengt juridiske, såsom billighedsbetragtninger, kan dog også overvejes som begrundelse for en mindelig bilæggelse.

3. 31 af Personalerettens afgørelser er i år blevet appelleret til Den Europæiske Unions Ret, hvilket svarer til 32,98% af de af Personaleretten afsagte afgørelser, der kan appelleres, og 32,29% af samtlige afsluttede sager, bortset fra de sager, hvor en af parterne af egen drift hævede sagen¹. 10 af Personalerettens afgørelser er blevet ophævet af Den Europæiske Unions Ret.

4. For så vidt angår Personalerettens sammensætning blev 2009 præget af tiltrædelsen af en ny dommer, M.-I. Rofes i Pujol, som følge af, at formanden for Anden Afdeling, H. Kanninen, fratrådte på grund af sin udnævnelse til dommer ved Den Europæiske Unions Ret. Den 7. oktober 2009 blev H. Tagaras valgt til formand for Anden Afdeling.

5. Den 7. oktober 2009 har Personaleretten ligeledes vedtaget at ændre kriterierne for tildeling af sager til afdelingerne, idet sidstnævnte herefter ikke er specialiserede.

6. I det følgende beskrives Personalerettens mest betydningsfulde afgørelser på området for processuelle spørgsmål, realiteten, spørgsmål om sagsomkostninger og endelig foreløbige forholdsregler. Da der ikke foreligger nogen væsentlige nyheder på området for retshjælp, er den overskrift, der sædvanligvis er reserveret dette spørgsmål, i år blevet slettet.

I. Processuelle spørgsmål

Personalerettens kompetence

I sagen *Labate mod Kommissionen* (kendelse af 29.9.2009, sag F-64/09) var der blevet indgivet et passivitetssøgsmål i medfør af artikel 232 EF af en person, der »er omfattet af vedtægten« for tjenstemænd i De Europæiske Fællesskaber (herefter »vedtægten«), i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i vedtægtens artikel 91. Denne person var ikke involveret i en tvist med Kommissionen i dennes egenskab af institution, men med Kommissionens ansættelsesmyndighed, dvs. med institutionen i dennes egenskab af arbejdsgiver. Personaleretten fastslog, at spørgsmålet om, hvorvidt sagsøgeren i den pågældende tvist havde adgang til at indgive et passivitetssøgsmål med støtte i artikel 232 EF, alene tilkommer den retsinstans, der er kompetent til at træffe afgørelse i passivitetssøgsmål anlagt af private, dvs. Retten i Første Instans. Personaleretten hjemviste følgelig sagen til førnævnte ret i medfør af artikel 8, stk. 2, i bilaget til statuten for Domstolen.

Ufornødent at træffe afgørelse

I sagen *Chassagne mod Kommissionen* (kendelse af 18.11.2009, sag F-11/05 RENV) stod Personaleretten over for en situation, hvor en sagsøger, selv om den pågældende ikke formelt havde hævet sagen som omhandlet i artikel 74 i procesreglementet, klart havde givet udtryk for sin intention om ikke længere at ville opretholde sine påstande. Personaleretten fandt, efter at have hørt parterne, at det påhvilede den af hensyn til en god retspleje og, henset til sagsøgerens vedholdende passivitet, af egen drift i medfør af artikel 75 i procesreglementet at fastslå, at søgsmålet var blevet uden genstand, og at det var ufornødent at træffe afgørelse².

¹ Forholdet mellem de afgørelser, der appelleres, og de afsluttede sager, bortset fra sager, hvor en af parterne af egen drift hævede sagen, kan betragtes som mere væsentligt end »anfægtelsesprocenten« for Personalerettens afgørelser end forholdet mellem de appellerede afgørelser og de afgørelser, der kan appelleres, når henses til, at et vist antal sager hvert år afsluttes ved mindelig bilæggelse.

² Jf. i samme retning kendelse af 22.10.2009, sag F-10/08, Aayhan mod Parlamentet.

Betingelser for antagelse til realitetsbehandling

1. Begrebet akt, der går vedkommende imod

I sagen *Violetti m.fl. og Schmit mod Kommissionen* (dom af 28.4.2009, forenede sager F-5/05 og F-7/05*, der er blevet appelleret til Den Europæiske Unions Ret)³ besvarede Personaleretten spørgsmålet om, hvorvidt den afgørelse, hvorved direktøren for Det Europæiske Kontor for Bekæmpelse af Svig (OLAF) fremsender de oplysninger, som kontoret har indsamlet i forbindelse med interne undersøgelser, om forhold, der kan føre til strafferetlig forfølgning af en tjenestemand, til de retslige myndigheder i den berørte medlemsstat, udgør en akt, der går vedkommende imod som omhandlet i vedtægtens artikel 90a, bekræftende. Personaleretten fastslog nemlig bl.a., at en sådan afgørelse ikke kan anses for blot at være en foreløbig eller forberedende afgørelse, idet bestemmelsen i vedtægtens artikel 90a, andet punktum, hvorefter enhver sådan person, der er omfattet af vedtægten, til direktøren for OLAF kan indgive en klage som omhandlet i vedtægtens artikel 90, stk. 2, over en af OLAF vedtagen akt, der går ham imod, og som vedrører en af OLAF's undersøgelser, ellers ville blive berøvet enhver rækkevidde. Personaleretten var endvidere af den opfattelse, at man vanskeligt kan afvise at kvalificere sådanne afgørelser som akter, der går de pågældende imod, eftersom lovgiver selv har indset nødvendigheden af at omkranse OLAF's interne undersøgelser med strenge processuelle garantier og navnlig af at sikre, at de vigtigste akter, som OLAF udfærdiger inden for rammerne af sådanne undersøgelser, overholder det grundlæggende princip om ret til forsvar, hvilket bl.a. omfatter retten til at blive hørt.

2. Frister

I dom af 6. maj 2009, *Sergio m.fl. mod Kommissionen* (sag F-137/07), præciserede Personaleretten, at når det er helt klart, at en klage er indgivet af en advokat på vegne af tjenestemænd eller øvrige ansatte, er administrationen berettiget til at lægge til grund, at advokaten bliver adressat for den afgørelse, der træffes som svar på klagen. Såfremt administrationen ikke har modtaget andre anvisninger, før den meddeler sit svar, anses meddelelsen til advokaten således for at udgøre en meddelelse til de tjenestemænd eller de øvrige ansatte, som vedkommende repræsenterer, og medfører således, at søgsmålsfristen på tre måneder i vedtægtens artikel 91, stk. 2, begynder at løbe.

I kendelse af 8. juli 2009, *Sevenier mod Kommissionen* (sag F-62/08, der er blevet appelleret til Den Europæiske Unions Ret), udtalte Personaleretten i relation til beregningen af tidsfrister i forbindelse med den administrative procedure, at i mangel af specifikke regler i vedtægten vedrørende fristerne i artikel 90 er det bestemmelserne i Rådets forordning (EØF, Euratom) nr. 1182/71 af 3. juni 1971 om fastsættelse af regler om tidsfrister, datoer og tidspunkter (EFT 1971 II, s. 311), der finder anvendelse.

I denne kendelse blev det desuden præciseret, at vedtægtens artikel 91, stk. 3, andet led, der bestemmer, at klagefristen løber på ny, »når der på en stiltiende afvisning inden for klagefristen følger en udtrykkelig afvisning af en klage«, ikke kan finde anvendelse på tidspunktet for anmodningens fremsættelse og før klagens indgivelse. Denne specifikke bestemmelse, der vedrører beregningen af klagefristerne, skal nemlig fortolkes strengt efter sin ordlyd. Det følger heraf, at en udtrykkelig afvisning af en klage, der følger efter en stiltiende afvisning af den samme anmodning, og som har karakter af en rent bekræftende akt, ikke kan give den berørte tjenestemand adgang til at fortsætte den administrative procedure ved at indrømme en ny frist for indgivelse af en klage.

³ De domme, der er markeret med en asterisk, er blevet oversat til alle Den Europæiske Unions officielle sprog, bortset fra irsk.

3. Væsentlige nye omstændigheder

I kendelse af 11. juni 2009, *Ketselidou mod Kommissionen* (sag F-81/08), udtalte Personaleretten, at en dom afsagt af en af Fællesskabets retsinstanser, hvorved det fastslås, at en forvaltningsafgørelse af generel rækkevidde er i strid med vedtægten, ikke i forhold til tjenestemænd, der har undladt i tide at gøre brug af de rekursmuligheder, der er indrømmet dem ved vedtægten, kan udgøre en ny omstændighed, der kan begrunde fremsættelse af en anmodning om en fornyet behandling af de individuelle afgørelser, som ansættelsesmyndigheden har truffet vedrørende dem. Med denne retspraksis har Personaleretten fulgt en fast retspraksis fra Domstolen og fra Retten i Første Instans.

II. Realiteten

Generelle principper

1. Aktens ophavsmands manglende kompetence

I dom af 30. november 2009, *Wenig mod Kommissionen* (sag F-80/08*), præciserede Personaleretten, at overholdelsen af retssikkerhedsprincippet, selv om det ikke fremgår udtrykkeligt af nogen skriftlig bestemmelse, indebærer, at afgørelser vedrørende udøvelsen af de beføjelser, der er tillagt ansættelsesmyndigheden ved henholdsvis vedtægten og ansættelsesvilkårene for de øvrige ansatte i De Europæiske Fællesskaber (herefter »ansættelsesvilkårene«), skal offentliggøres på en hensigtsmæssig måde efter den nærmere fremgangsmåde og under de former, som det tilkommer administrationen at fastsætte. I mangel af en passende offentliggørelse kan en sådan afgørelse ikke forringe retsstillingen for en tjenestemand, der er genstand for en individuel afgørelse, som er vedtaget med hjemmel heri. Et anbringende om, at ophavsmanden til den anfægtede individuelle afgørelse savnede kompetence, skal følgelig tiltrædes, og den pågældende afgørelse annulleres.

2. Manglende adgang til at påberåbe sig direktiver

I dom af 30. april 2009, *Aayhan m.fl. mod Parlamentet* (sag F-65/07*), og af 4. juni 2009, *Adjemian m.fl. mod Kommissionen* (forenede sager F-134/07 og F-8/08), hvoraf sidstnævnte er appelleret til Den Europæiske Unions Ret, præciserede Personaleretten, at direktiverne, der er rettet til medlemsstaterne og ikke til institutionerne, ikke kan anses for i sig selv at pålægge institutionerne forpligtelser i forhold til deres ansatte. Dette kan dog ikke udelukke enhver mulighed for at påberåbe sig et direktiv i forholdet mellem institutionerne og deres tjenestemænd eller øvrige ansatte. Bestemmelserne i et direktiv kan nemlig for det første indirekte få retsvirkning for en institution, hvis de er udtryk for et almindeligt retsprincip, som institutionen som sådan skal anvende. Personaleretten har i denne forbindelse bl.a. fastslået, at selv om sikkerhed i ansættelsen anses for at være et afgørende moment i beskyttelsen af arbejdstagerne, udgør dette imidlertid ikke et almindeligt princip, der kan anvendes som målestok ved vurderingen af, om en akt hidrørende fra en institution er retsstridig. For det andet kan et direktiv have bindende virkning for en institution, når den inden for rammerne af sin organisatoriske selvstændighed og inden for vedtægtens rammer har haft til formål at opfylde en særlig forpligtelse, der er fastsat i et direktiv, eller i et tilfælde, hvor en intern akt af generel rækkevidde selv udtrykkeligt henviser til de foranstaltninger, som lovgiver har vedtaget i medfør af traktaterne (jf. herved vedtægtens artikel 1e, stk. 2, hvori det er fastsat, at tjenestemændene »skal tildeles arbejdsvilkår, der opfylder passende sundheds- og sikkerhedsstandarder, der mindst svarer til de mindstekrav, der gælder i forbindelse med foranstaltninger, der vedtages på disse områder i henhold til traktaterne«). For det tredje skal institutionerne i overensstemmelse med den loyalitetsforpligtelse, der påhviler dem i henhold til artikel 10, stk. 2,

EF, så vidt muligt i deres egenskab af arbejdsgiver tage hensyn til de forskrifter, der er vedtaget på fællesskabsplan med henblik på at sikre en ensartet fortolkning af fællesskabsretten.

3. Grænserne for administrationens skønsmargen

Personaleretten har – idet den stedse har haft for øje ikke at sætte sin vurdering i stedet for administrationens, navnlig inden for områder, hvor sidstnævnte efter de gældende regler råder over en vid skønsmargen – ikke desto mindre måttet annullere afgørelser, der var behæftet med et åbenbart fejlskøn. Personaleretten har af denne årsag annulleret en afgørelse om afskedigelse (dom af 7.7.2009, sag F-54/08, *Bernard mod Europol*) og et afslag på en forfremmelse (dom af 17.2.2009, sag F-51/08, *Stols mod Rådet*, der er blevet appelleret til Den Europæiske Unions Ret). Personaleretten har ligeledes udtalt, at når administrationen beslutter at afgrænse sin skønsmargen ved interne regler, er sådanne regler bindende, og de giver retsinstanserne adgang til at foretage en mere intensiv prøvelse (jf. vedrørende »vurderingskriterier«, som bedømmerne ved en institution skal overholde: dom af 17.2.2009, sag F-38/08, *Liotti mod Kommissionen*, der er appelleret til Den Europæiske Unions Ret). Under alle omstændigheder kan administrationen ikke unddrage sig almindelige retsprincipper (jf. vedrørende en bedømmelse, der fandtes at være i strid med ligebehandlingsprincippet: dom af 11.2.2009, sag F-7/08, *Schönberger mod Parlamentet*).

4. Fortolkning af fællesskabsretten

I dom af 29. september 2009, *O mod Kommissionen* (forenede sager F-69/07 og F-60/08*), tog Personaleretten stilling til lovligheden af en afgørelse, hvorved Kommissionen havde pålagt sagsøgeren et lægeligt forbehold som omhandlet i ansættelsesvilkårenes artikel 100, stk. 1⁴. Efter at have bemærket, at der ved fortolkningen af en fællesskabsretlig bestemmelse ikke blot skal tages hensyn til bestemmelsens ordlyd, men ligeledes til den sammenhæng, hvori den indgår, og de formål, der forfølges med det regelsæt, som den er en del af, samt til de fællesskabsretlige bestemmelser set under ét, fortolkede Personaleretten ansættelsesvilkårenes artikel 100 i lyset af de krav, der følger af princippet om arbejdskraftens frie bevægelighed, der er knæsat ved artikel 39 EF. Med henblik på at besvare sagsøgtes argument om, at Personaleretten med støtte i bl.a. artikel 39 EF – hvilken bestemmelse sagsøgeren ikke havde påberåbt sig i sine skriftlige indlæg i sagen – af egen drift skulle prøve lovligheden af en forvaltningsakt hidrørende fra ansættelsesmyndigheden, henset til et anbringende vedrørende tilsidesættelse af en traktatbestemmelse, bemærkede Personaleretten, idet den præciserede den retlige ramme, inden for hvilken en bestemmelse i afledt ret skal fortolkes, at den ikke tager stilling til lovligheden af denne bestemmelse i forhold til trinøjere ret, herunder traktatens bestemmelser, men søger en fortolkning af den omtvistede bestemmelse, der i videst mulig omfang bringer dens anvendelse i overensstemmelse med den primære fællesskabsret, og som passer bedst ind i den retlige ramme, som den indgår i.

5. Princippet om loyal opfyldelse af kontrakter

I dom af 2. juli 2009, *Bennett m.fl. mod KHIM* (sag F-19/08), blev det fastslået, at arbejdsforhold mellem en institution og dennes øvrige ansatte reguleres af ansættelsesvilkårene sammenholdt med vedtægten, selv om arbejdsforholdet er indstiftet ved en ansættelseskontrakt, og at de derfor

⁴ I denne bestemmelse er det fastsat, at såfremt det ved lægeundersøgelsen forud for ansættelsen er konstateret, at den pågældende lider af en sygdom eller en helbredsmangel, kan ansættelsesmyndigheden beslutte, at de garantier, der er fastsat i tilfælde af invaliditet eller død, først får virkning for vedkommende fem år efter dennes tiltræden i institutionen, hvis det drejer sig om følger og eftervirkninger af denne sygdom eller helbredsmangel.

enhører under offentlig ret. Den omstændighed, at de ansatte er underlagt en offentligretlig ordning i fællesskabsregi, udelukker imidlertid ikke, at institutionen i relation til iværksættelsen af visse bestemmelser i ansættelseskontrakten, der supplerer ovennævnte ordning, er underlagt princippet om loyal opfyldelse af kontrakter, hvilket er et fælles retsprincip i langt de fleste medlemsstater. I den pågældende sag fastslog Personaleretten, at sagsøgte havde tilsidesat princippet om loyal opfyldelse af kontrakter og dømte sidstnævnte til at betale erstatning for den ikke-økonomiske skade, som sagsøgerne havde lidt derved, at de ikke havde haft kendskab til deres reelle karrierespektiver.

6. Opfyldelse af en dom om annulatio

I dom af 5. maj 2009, *Simões Dos Santos mod KHIM* (sag F-27/08, der er blevet appelleret til Den Europæiske Unions Ret), præciserede Personaleretten, at opfyldelsen af en retsafgørelse, hvorved en akt var blevet annulleret som følge af manglende hjemmel, ikke konsekvent kan begrunde, at administrationen kan vedtage en akt med tilbagevirkende kraft med henblik på at afhjælpe den oprindelige hjemmelsmangel. En sådan tilbagevirkende kraft er kun forenelig med retssikkerhedsprincippet i ganske særlige tilfælde, når det er påkrævet for at opnå det forfulgte formål, og når de pågældendes berettigede forventning respekteres på behørig vis.

Efter at have konstateret, at opfyldelsen af annullationsdommen frembød særlige vanskeligheder, for så vidt som ingen alternative opfyldelsesforanstaltninger – set i forhold til dem, der var truffet af sagsøgte, og som Personaleretten havde fastslået var i strid med princippet om judicielle afgørelses materielle retskraft og med forbuddet mod at tillægge retsakter tilbagevirkende kraft – ikke umiddelbart syntes fri for vanskeligheder, konstaterede Personaleretten i denne sag, at dens tildeling af egen drift af en godtgørelse udgjorde den form for kompensation, der bedst svarede til sagsøgerens interesser og hensynet til tjenesten, og som gjorde det muligt at sikre annullationsdommes effektive virkning.

Tjenestemandens rettigheder og pligter

I dom af 7. juli 2009, *Lebedef mod Kommissionen* (sag F-39/08*, der er blevet appelleret til Den Europæiske Unions Ret), fastslog Personaleretten efter først at have bemærket, at faglig repræsentation er af afgørende vigtighed for velfungerende fællesskabsinstitutioner og følgelig for, at disse kan udføre deres opgaver, ikke desto mindre, at den ordning, hvorefter der gælder specifikke regler om visse personalerepræsentanters adgang til at udføre midlertidig tjeneste i en anden stilling, indebærer, at ikke-udstationerede tjenestemænd eller øvrige ansattes deltagelse i faglig repræsentation er af lejlighedsvis karakter, og at disse opgaver på halvårs- eller kvartalsbasis udføres i en ret begrænset del af arbejdstiden. I den pågældende sag havde en personalerepræsentant, der udførte midlertidig tjeneste på halv tid med henblik på faglig repræsentation, ikke tilbragt nogen del af arbejdstiden på tjenestestedet, og han bestred ansættelsesmyndighedens afgørelse om at fradrage flere dage i hans årlige ferie. Personaleretten forkastede søgsmålet, idet den påpegede, at sagsøgeren hverken havde anmodet om tilladelse hertil eller på noget tidspunkt på forhånd havde orienteret tjenesten om sit fravær.

Tjenestemandens karriere

1. Udvælgelsesprøver

I dommen i sagen *Bennett m.fl. mod KHIM* præciserede Personaleretten efter at have udtalt, at det følger af retspraksis, at tjenestens interesse kan berettige, at det kræves af en ansøger til en udvælgelsesprøve, at vedkommende er i besiddelse af et særligt kendskab til visse af Unionens sprog,

at en ordning med en fuldstændig sproglig mangfoldighed inden for rammerne af institutionens funktion ville give anledning til store vanskeligheder ved administrationen og være særdeles omkostningskrævende. Hensynet til velfungerende institutioner og organer i Unionen, navnlig når det berørte organ råder over begrænsede ressourcer, kan udgøre en objektiv begrundelse for et begrænset valg af interne kommunikationssprog og følgelig de sprog, som udvælgelsesprøverne er affattet på.

I den sag, der gav anledning til dom af 17. november 2009, *Di Prospero mod Kommissionen* (sag F-99/08*), blev der for Personaleretten rejst en ulovlighedsindsigelse støttet på vedtægtens artikel 27, stk. 1, hvori det er fastsat, at »[d]et ved ansættelse tilstræbes, at institutionen sikres medarbejdere, der opfylder de højeste krav til kvalifikationer, indsats og integritet; de skal udvælges på et så bredt geografisk grundlag som muligt [...]«, over for en bestemmelse i en meddelelse om en almindelig udvælgelsesprøve, hvori det var fastsat, at prøverne i forbindelse med flere almindelige udvælgelsesprøver kunne afholdes samtidigt, og at ansøgerne følgelig kun kunne deltage i én af disse udvælgelsesprøver. Personaleretten fastslog, at denne bestemmelse var uforenelig med den nævnte vedtægtsbestemmelse, og annullerede følgelig den afgørelse, hvorved Det Europæiske Personaleudvælgelseskontor (EPSO) afslog sagsøgerens ansøgning til én af de to almindelige udvælgelsesprøver, som den pågældende havde tilmeldt sig.

2. *Proceduren ved udnævnelse*

Personaleretten har skullet træffe afgørelse i en gruppe af tre sager anlagt af sagsøgere, der anfægtede afgørelser, hvorved deres ansøgning til en ledig stilling som chef for Kommissionens repræsentation i Athen var blevet afslået. Ved tre domme af 2. april 2009, *Menidiatis mod Kommissionen* (sag F-128/07*), *Yannoussis mod Kommissionen* (sag F-143/07) og *Kremlis mod Kommissionen* (sag F-129/07), tiltrådte Personaleretten sagsøgernes anbringende vedrørende den retsstridige brug af proceduren for midlertidig tjeneste i en anden stilling som omhandlet i vedtægtens artikel 37, stk. 1, litra a), andet led, og annullerede de anfægtede afgørelser. Personaleretten fastslog navnlig, at den »politiske og følsomme karakter« af de funktioner, der udøves af cheferne for Kommissionens repræsentationer, ikke i sig selv er tilstrækkelig til at begrunde, at en tjenestemand skal udføre midlertidig tjeneste for et kommissionsmedlem. En sådan fortolkning af vedtægtens artikel 37, stk. 1, litra a), andet led, ville være ensbetydende med at tillade en udstationering hos disse medlemmer af alle tjenestemænd, der udfører »politiske og følsomme« funktioner ved institutionen, hvilke funktioner sædvanligvis varetages af personale i overordnede stillinger, og ville gøre indgreb i selve opbygningen af den europæiske offentlige forvaltning, således som den er fastsat i vedtægtens artikel 35, idet de hierarkiske bånd bl.a. ville blive uigennemsigtige.

I dom af 6. maj 2009, *Campos Valls mod Rådet* (sag F-39/07*), præciserede Personaleretten i forbindelse med gennemgangen af en udnævnelsesprocedure, at de kvalifikationer, der krævedes ifølge en meddelelse om en ledig stilling, ikke kunne fortolkes uafhængigt af beskrivelsen af de arbejdsopgaver, der fandtes i den pågældende meddelelse.

Tjenestemandens indtægter og sociale sikring

I den sag, der gav anledning til dom af 28. april 2009, *Balieu-Steinmetz og Noworyta mod Parlamentet* (sag F-115/07), havde sagsøgerne, der arbejdede i Parlamentets telefonomstilling, nedlagt påstand for Personaleretten om annulation af Parlamentets afslag på at betale dem et fast beløb som godtgørelse for overarbejde. Sagsøgerne havde fremsat et anbringende om tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet, idet de gjorde gældende, at de af deres kolleger, der var tiltrådt tjenesten før den 1. maj 2004, fortsat kunne få udbetalt en sådan godtgørelse. Parlamentet henviste herved dels til retspraksis, hvorefter ingen kan påberåbe sig en ulovlighed, der er begået til fordel

for andre, dels til den omstændighed, at udbetalingen af en sådan godtgørelse til sagsøgernes kolleger var retsstridig. Personaleretten fastslog ikke desto mindre efter at have påpeget, at det er korrekt, at ingen kan påberåbe sig en ulovlighed, der er begået til fordel for andre, at Parlamentet i det pågældende tilfælde ikke i tilstrækkeligt omfang havde kunnet godtgøre, at betalingen af et fast beløb som godtgørelse for overarbejde til sagsøgernes kolleger savnede hjemmel. Personaleretten annullerede følgelig de anfægtede afgørelser. Vilkårene for arbejdet i Parlamentets telefonomstilling var endvidere ligeledes genstand for dom af 18. maj 2009, *De Smedt m.fl. mod Parlamentet* (sag F-66/08), i det væsentlige vedrørende begrebet »skifteholds- eller turnustjeneste« i vedtægtens artikel 56a.

Disciplinærsager

I dommen i sagen *Wenig mod Kommissionen* blev det præciseret, at retsinstansernes efterprøvelse af berettigelsen af en suspension kun kan være af særdeles begrænset karakter, henset til den midlertidige karakter af en sådan foranstaltning. Retsinstansen skal således begrænse sig til at efterprøve, om påstanden om, at der er begået en alvorlig fejl, forekommer tilstrækkeligt sandsynlig, og sikre sig, at den ikke er åbenbart grundløs. Personaleretten vurderede, at det var tilfældet i den pågældende sag.

Ansættelsesvilkårene for de øvrige ansatte

1. Ansættelse af kontraktansatte

I dom af 29. september 2009, *Aparicio m.fl. mod Kommissionen* (forenede sager F-20/08, F-34/08 og F-75/08*), fastslog Personaleretten, idet der i sagen bl.a. var blevet fremsat et anbringende om, at den prøve vedrørende verbal og numerisk ræsonnement, som skulle gennemgås ved ansættelse af kontraktansatte, var ugyldig, at Kommissionen og EPSO under udøvelse af deres respektive kompetence i det pågældende tilfælde ikke havde overskredet rammerne for deres vide skønsmargen derved, at de havde valgt en prøve vedrørende verbal og numerisk ræsonnement, at prøven skulle bestås, for at ansøgerne kunne gå videre, og at allerede ansatte ligeledes skulle underkastes disse prøver.

2. Kommissionens beslutning af 28. april 2004 vedrørende den maksimale periode for benyttelse af ikke-permanent personale i Kommissionens tjenestegrene

I dom af 29. januar 2009, *Petrilli mod Kommissionen* (sag F-98/07, der er appelleret til Den Europæiske Unions Ret), udtalte Personaleretten, at en institution ikke uden at tilsidesætte ansættelsesvilkårenes artikel 88, stk. 1, generelt og kollektivt, bl.a. ved generelle gennemførelsesbestemmelser eller en intern beslutning af generel rækkevidde, kan indskrænke den maksimale varighed af ansættelser af kontraktansatte i medfør af ansættelsesvilkårenes artikel 3b, således som lovgiver har fastsat den. Institutionerne har nemlig ikke kompetence til at fravige en udtrykkelig bestemmelse i vedtægten eller ansættelsesvilkårene ved en gennemførelsesbestemmelse, medmindre de udtrykkeligt har fået tildelt en beføjelse hertil. I den pågældende sag fastslog Personaleretten, at Kommissionens beslutning om at begrænse den samlede varighed af en ansats tjeneste til seks år på ulovlig vis indskrænkede rækkevidden af ansættelsesvilkårenes artikel 88, stk. 1, der giver ansættelsesmyndigheden adgang til at indgå og forlænge kontrakterne for kontraktansatte til varetagelse af hjælpefunktioner for maksimalt tre år. Herved støttede Personaleretten sig på det faktum, at en kontraktansat til varetagelse af hjælpefunktioner tidligere kan have været beskæftiget på et andet grundlag i en periode, der som følge af den omtvistede beslutning forkorter den periode, i hvilken det normalt er tilladt at beskæftige ham.

3. Kontraktansatte til varetagelse af hjælpefunktioner

I dommen i sagen *Adjemian m.fl. mod Kommissionen* blev det fastslået, at enhver kontraktansættelse til varetagelse af hjælpefunktioner skal dække forbigående eller periodiske behov. I en forvaltning med mange ansatte er det uundgåeligt, at sådanne behov jævnligt opstår bl.a. som følge af tjenestemænds forfald, øget arbejdsbyrde, der skyldes omstændighederne, eller hvert generaldirektorats behov for lejlighedsvis at rekruttere personer, der er i besiddelse af specifikke kvalifikationer eller kundskaber. Disse forhold udgør objektive omstændigheder, der kan begrunde såvel tidsbegrænsningen af de hjælpeansattes kontrakter som deres fornyelse i takt med, at disse behov opstår.

4. Hjælpeansatte under samlingerne ved Parlamentet

I dommen i sagen *Aayhan m.fl. mod Parlamentet* fastslog Personaleretten ved en fortolkning af ansættelsesvilkårenes artikel 78, sammenholdt med rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse af 18. marts 1999, som er optrykt i et bilag til Rådets direktiv 1999/70 om rammeaftalen vedrørende tidsbegrænset ansættelse, der er indgået af EFS, UNICE og CEEP, at Parlamentets periodiske og massive behov for personale, som kun består, så længe samlingerne varer, udgør »objektive omstændigheder« som omhandlet i rammeaftalens § 5, stk. 1, litra a), der kan begrunde anvendelsen af flere på hinanden følgende tidsbegrænsede ansættelseskontrakter for hjælpeansatte, der fornyes ved hver parlamentssamling, således som det var fastsat i ansættelsesvilkårenes artikel 78 indtil den 1. januar 2007. Selv om sådanne behov kunne forudses, var den øgede aktivitet nemlig hverken varig eller permanent.

III. Sagsomkostninger og retsudgifter

1. Forrentning af sagsomkostninger

I kendelse af 10. november 2009, *X mod Parlamentet* (sag F-14/08 DEP), tog Personaleretten sagsøgerens påstand om, at sagsøgte tilpligtedes at betale morarenter af det beløb, der skulle erstattes i form af sagsomkostninger, til følge og fastslog, at disse skulle beregnes fra afsigelsen af kendelsen om forrentning af sagsomkostningerne, idet den relevante rentesats blev beregnet på grundlag af Den Europæiske Centralbanks rentesats for de vigtigste refinansieringstransaktioner i den pågældende periode med tillæg af to point, forudsat at satsen ikke oversteg sagsøgerens påstand.

2. Retsudgifter

I kendelse af 7. oktober 2009, *Marcuccio mod Kommissionen* (sag F-3/08), bragte Personaleretten for første gang artikel 94 i procesreglementet, hvorefter Retten, når den har afholdt udgifter, som kunne have været undgået, navnlig i tilfælde, hvor søgsmålet har karakter af åbenbart misbrug, kan pålægge den part, der har givet anledning til udgifterne, at erstatte disse helt eller delvist, dog således at erstatningen ikke kan overstige 2 000 EUR, i anvendelse.

Det skal bemærkes, at i den sag, der gav anledning til dommen af 30. november 2009, *Voslamber mod Kommissionen* (sag F-86/08), havde sagsøgte for Personaleretten nedlagt påstand om, at sagsøgeren tilpligtedes at erstatte en del af retsudgifterne i medfør af artikel 94 i procesreglementet. Retten afviste denne påstand, idet den udtalte, at den i bestemmelsen nævnte beføjelse udgør en selvstændig kompetence for Retten.

IV. Sager om foreløbige forholdsregler

Den eneste kendelse om foreløbige forholdsregler, som Personalerettens præsident har afsagt i løbet af 2009 (kendelse af 18.12.2009, *U mod Parlamentet*, sag F-92/09 R), bør omtales, for så vidt som dommeren i sager om foreløbige forholdsregler ved denne kendelse for første gang anordnede udsættelse af gennemførelsen af en afgørelse truffet af en institution. I den pågældende sag var sagsøgeren blevet afskediget efter udløbet af en procedure som omhandlet i vedtægtens artikel 51 grundet utilstrækkelig faglig indsats og havde begæret udsættelse af gennemførelsen af afgørelsen om afskedigelse. For så vidt angår uopsættelighedsbetingelsen konstaterede Personalerettens præsident, at sagsøgeren ikke rådede over et beløb, der normalt ville sætte den pågældende i stand til at afholde samtlige de udgifter, der var nødvendige for at opfylde sine grundlæggende livsfornødenheder indtil det tidspunkt, hvor der blev truffet afgørelse i hovedsagen. Sagsøgeren havde nemlig fået afslag på arbejdsløshedsunderstøttelse fra myndighederne i sit bopælsland, og det var desuden usandsynligt, at vedkommende skulle være i stand til hurtigt at finde ny beskæftigelse, henset til den personlighedsforstyrrelse, som vedkommende syntes at lide af. For så vidt angår betingelsen om *fumus boni juris* konstaterede Personalerettens præsident, at den sagsøgte institution for en umiddelbar betragtning ikke havde udvist den omhyggelighed, som dens omsorgspligt forpligtede den til over for sagsøgeren, for at afklare den tvivl, der forelå om en eventuel forbindelse mellem den pågældendes erhvervsmæssige vanskeligheder og vedkommendes mentale sundhedstilstand. For så vidt angår en afvejning af de foreliggende interesser konstaterede Personalerettens præsident endelig, at selv hvis det blev lagt til grund, at en genansættelse af sagsøgeren ville skade tilrettelæggelsen af Parlamentets tjenester, påhvilede det Parlamentet at overveje muligheden af med støtte i vedtægtens artikel 59, stk. 5, at beordre sygeorlov.

B – Personalerettens sammensætning

(Sammensætning efter rangfølge pr. 7.10.2009)

Fra venstre mod højre:

Dommerne S. Van Raepenbusch og H. Kreppel, afdelingsformand H. Tagaras, præsidenten, P. Mahoney, afdelingsformand S. Gervasoni, dommerne I. Boruta og M.I. Rofes i Pujol samt justitssekretæren, W. Hakenberg.

1. Personalerettens medlemmer

(efter tiltrædelsestidspunkt)

Paul J. Mahoney

Født i 1946; jurastudier (Master of Arts, Oxford Universitet, 1967, Master of Laws, University College London, 1969); underviser ved University College London (1967-1973); barrister (London, 1972-1974); fuldmægtig og første fuldmægtig ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (1974-1990); juridisk gæsteforelæser ved Saskatchewan Universitet, Saskatoon, Canada (1988); personalechef ved Europarådet (1990-1993); afdelingschef (1993-1995); assisterende justitssekretær (1995-2001) og justitssekretær (2001-september 2005) ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol; præsident for Personaleretten siden den 6. oktober 2005.

Horstpeter Kreppel

Født i 1945; universitetsstudier i Berlin, München, Frankfurt am Main (1966-1972); første statseksamen (1972); referendar i Frankfurt am Main (1972-1973 og 1974-1975); Europakollegiet i Brugge (1973-1974); anden statseksamen (Frankfurt am Main, 1976); ansat ved Bundesanstalt für Arbeit og advokat (1976); dommer ved Arbeitsgericht (delstaten Hessen, 1977-1993); underviser ved Fachhochschule für Sozialarbeit, Frankfurt am Main, og Verwaltungsfachhochschule, Wiesbaden (1979-1990); national ekspert ved Juridisk Tjeneste, Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1993-1996 og 2001-2005); attaché ved Forbundsrepublikken Tysklands ambassade i Madrid med ansvar for sociale anliggender (1996-2001); dommer ved Arbeitsgericht i Frankfurt am Main (februar – september 2005); dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2005.

Irena Boruta

Født i 1950; juridisk kandidateksamen fra Wrocław Universitet (1972), dr.jur. (Lodz 1982); advokat i Republikken Polen (siden 1977); gæsteforsker (universitetet Paris X, 1987-1988; Nantes Universitet, 1993-1994); »Solidarnosc«-ekspert (1995-2000); professor i arbejdsret og europæisk socialret ved Lodz Universitet (1997-1998 og 2001-2005); adjungeret professor ved handelshøjskolen i Warszawa (2002); professor i arbejdsret og social sikring ved Kardinal Stefan Wyszyński-universitetet i Warszawa (2002-2005); viceminister med ansvar for beskæftigelse og sociale anliggender (1998-2001); medlem af udvalget til forhandling om Polens tiltrædelse af Den Europæiske Union (1998-2001); den polske regerings repræsentant ved Den Internationale Arbejdsorganisation (1998-2001); forfatter af flere værker om europæisk arbejds- og socialret; dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2005.

Heikki Kanninen

Født i 1952; embedseksamen fra handelshøjskolen i Helsinki og det juridiske fakultet ved Helsinki Universitet; referendar ved Finlands højeste forvaltningsdomstol; generalsekretær for udvalget om en retssikkerhedsreform i den offentlige forvaltning; første fuldmægtig ved Finlands højeste forvaltningsdomstol; generalsekretær for udvalget til reform af domstolsbehandlingen af forvaltningsretlige sager; konsulent i justitsministeriets lovafdeling; assisterende justitssekretær ved EFTA-Domstolen; referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol; dommer ved Finlands højeste forvaltningsdomstol (1998-2005); medlem af det finske flygtningenævn; næstformand for udvalget om udvikling af de finske retsinstanser; dommer ved Personaleretten fra den 6. oktober 2005 til den 6. oktober 2009.

Haris Tagaras

Født i 1955; cand.jur. (Thessaloniki Universitet, 1977); overbygningsgrad i europæisk ret (Institut d'études européennes de l'université libre de Bruxelles, 1980); dr.jur. (Thessaloniki Universitet, 1984); juristlingvist ved Rådet for De Europæiske Fællesskaber (1980-1982); forsker ved Center for International og Europæisk Økonomisk Ret, Thessaloniki (1982-1984); fuldmægtig ved De Europæiske Fællesskabers Domstol og ved Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1986-1990); professor i fællesskabsret, international privat ret og menneskerettigheder ved Panteon Universitet i Athen (siden 1990); justitsministeriets eksterne rådgiver om europæiske forhold og medlem af Det Stående Udvalg under Luganokonventionen (1991-2004); medlem af det nationale konkurrenceudvalg (1999-2005); medlem af det nationale udvalg for telekommunikation og postvæsen (2000-2002); advokat i Thessaloniki; advokat med møderet for kassationsdomstolen; stiftende medlem af Sammenslutningen af Europæiske Advokater (UAE); associeret medlem af Det Internationale Akademi for Komparativ Ret; dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2005.

Sean Van Raepenbusch

Født i 1956; juridisk kandidateksamen (Université libre de Bruxelles, 1979); overbygningsgrad i international ret (Bruxelles, 1980); dr.jur. (1989); ansvarlig for juridisk afdeling i aktieselskabet kanaler og havneanlæg i Bruxelles (1979-1984); tjenestemand i Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (Generaldirektoratet for Sociale Anliggender, 1984-1988); ansat ved Juridisk Tjeneste i Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber (1988-1994); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1994-2002); underviser ved Universitetscentret i Charleroi (international og europæisk socialret, 1989-1991), ved Mons-Hainaut Universitet (europæisk ret, 1991-1997), ved Liège Universitet (EU-tjenestemandsret, 1989-1991; retten om EU's institutioner, 1995-2005; europæisk socialret, 2004-2005); flere udgivelser på området for europæisk socialret og EU-forfatningsret; dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2005.

Stéphane Gervasoni

Født i 1967; eksamen fra Institut d'études politiques de Grenoble (1988) og École nationale d'administration (1993); medlem af Conseil d'État (tvistemålsafdelingen, 1993-1997, socialretsafdelingen, 1996-1997); assessor (1996-2008); dommer i Conseil d'État (siden 2008); lektor ved Institut d'études politiques de Paris (1993-1995); regeringens repræsentant i den særlige kommission for ophævelse af pensioner (1994-1996); juridisk konsulent i ministeriet for offentligt ansatte og for Paris kommune (1995-1997); generalsekretær ved præfekturet for departementet l'Yonne; vicepræfekt i arrondissementet Auxerre (1997-1999); generalsekretær ved præfekturet for departementet Savoie; vicepræfekt i arrondissementet Chambéry (1999-2001); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (september 2001 – september 2005); fungerende medlem af NATO's appelorgan (2001-2005); dommer ved Personaleretten siden den 6. oktober 2005.

Maria Isabel Rofes i Pujol

Født i 1956; jurastudier (licenciatura en derecho, Universidad de Barcelona, 1981); speciale i international handel (Mexico, 1983); studier i europæisk integration (Handelskammeret i Barcelona, 1985) og EF-ret (Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1986); tjenestemand ved Generalitat de Catalunya (ansat i juridisk tjeneste i industri- og energiministeriet, april 1984 – august 1986); advokat i Barcelona (1985-1987); fuldmægtig, derefter ekspeditionssekretær i afdelingen for forskning og dokumentation ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1986-1994); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomers kabinet, januar 1995 – april 2004; dommer Løhmus' kabinet, maj 2004 – august 2009); ansvarlig for kurser i fællesskabsretssager, juridisk fakultet ved Universitat Autònoma de Barcelona (1993-2000); adskillige artikler vedrørende EU-socialret; medlem af appelkammeret ved EF-Sortsmyndigheden (2006-2009); dommer ved Personaleretten siden den 7. oktober 2009.

Waltraud Hakenberg

Født i 1955; jurastudier i Regensburg og Genève (1974-1979); første statseksamen (1979); overbygningsstudier i EF-ret ved Europakollegiet i Brugge (1979-1980); dommerfuldmægtig i Regensburg (1980-1983); dr.jur. (1982); anden statseksamen (1983); advokat i München og Paris (1983-1989); tjenestemand ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (1990-2005); referendar ved De Europæiske Fællesskabers Domstol (hos dommer Jann, 1995-2005); undervisning ved flere universiteter i Tyskland, Østrig, Schweiz og Rusland; æresprofessor ved Saar-Universitæt (siden 1999); medlem af diverse juridiske komitéer, selskaber og udvalg; adskillige publikationer om fællesskabsret og sagsbehandlingen ved Fællesskabets retsinstanser; justitssekretær ved Personaleretten siden den 30. november 2005.

2. Ændringer i sammensætningen af Personaleretten i 2009

Højtideligt retsmøde den 6. oktober 2009

Ved afgørelse af 9. juni 2009 blev Maria Isabel Rofes i Pujol udnævnt til dommer ved Retten for EU-Personalesager fra den 1. september 2009 til den 31. august 2015 som følge af Heikki Kanninens afsked.

3. Sammensætning efter rangfølge

**fra den 1. januar
til den 6. oktober 2009**

P. MAHONEY, præsident for Personaleretten
H. KANNINEN, afdelingsformand
S. GERVASONI, afdelingsformand
H. KREPPEL, dommer
I. BORUTA, dommer
H. TAGARAS, dommer
S. VAN RAEPENBUSCH, dommer

W. HAKENBERG, justitssekretær

**fra den 7. oktober 2009
til den 31. december 2009**

P. MAHONEY, præsident for Personaleretten
H. TAGARAS, afdelingsformand
S. GERVASONI, afdelingsformand
H. KREPPEL, dommer
I. BORUTA, dommer
S. VAN RAEPENBUSCH, dommer
M.I. ROFES i PUJOL, dommer

W. HAKENBERG, justitssekretær

4. Tidligere medlemmer af Personaleretten

Kanninen Heikki (2005-2009)

C – Statistik over retssagerne ved Personaleretten

Samlet oversigt for Personaleretten

1. Indbragte, afsluttede, verserende sager (2005-2009)

Indbragte sager

2. Antallet af sager pr. sagsøgt institution i procent (2006-2009)
3. Processprog (2005-2009)

Afsluttede sager

4. Domme og kendelser – dommerkollegierne (2009)
5. Sagernes udfald (2009)
6. Afgørelser vedrørende foreløbige forholdsregler – sagernes udfald (2006-2009)
7. Sagsbehandlingstid i måneder (2009)

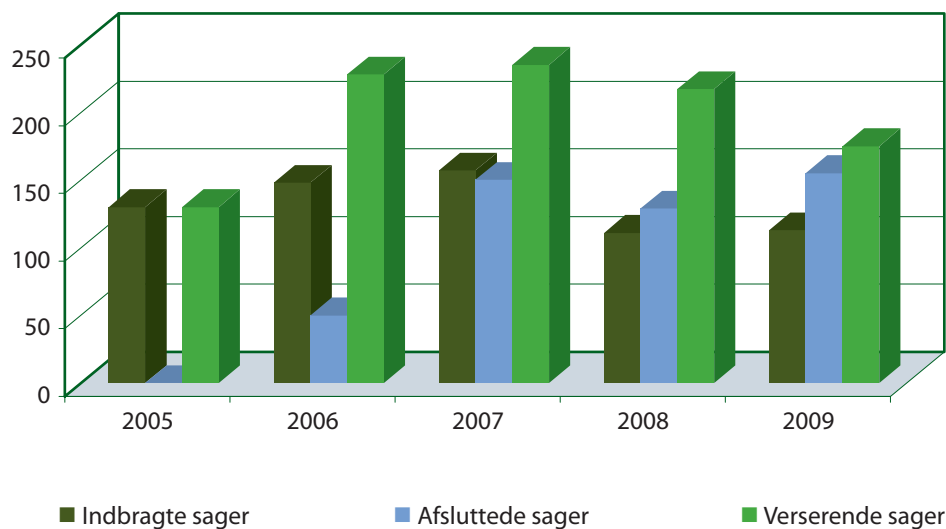
Verserende sager pr. 31. december

8. Dommerkollegierne (2006-2009)
9. Antallet af sagsøgere (2009)

Diverse

10. Personalerettens afgørelser, som er blevet appelleret til Retten (2006-2009)
11. Appelsagernes udfald ved Retten (2006-2009)

1. Samlet oversigt for Personaleretten – indbragte, afsluttede, verserende sager (2005-2009)

	2005	2006	2007	2008	2009
Indbragte sager	130	148	157	111	113
Afsluttede sager	-	50	150	129	155 ¹
Verserende sager	130	228	235	217	175 ²

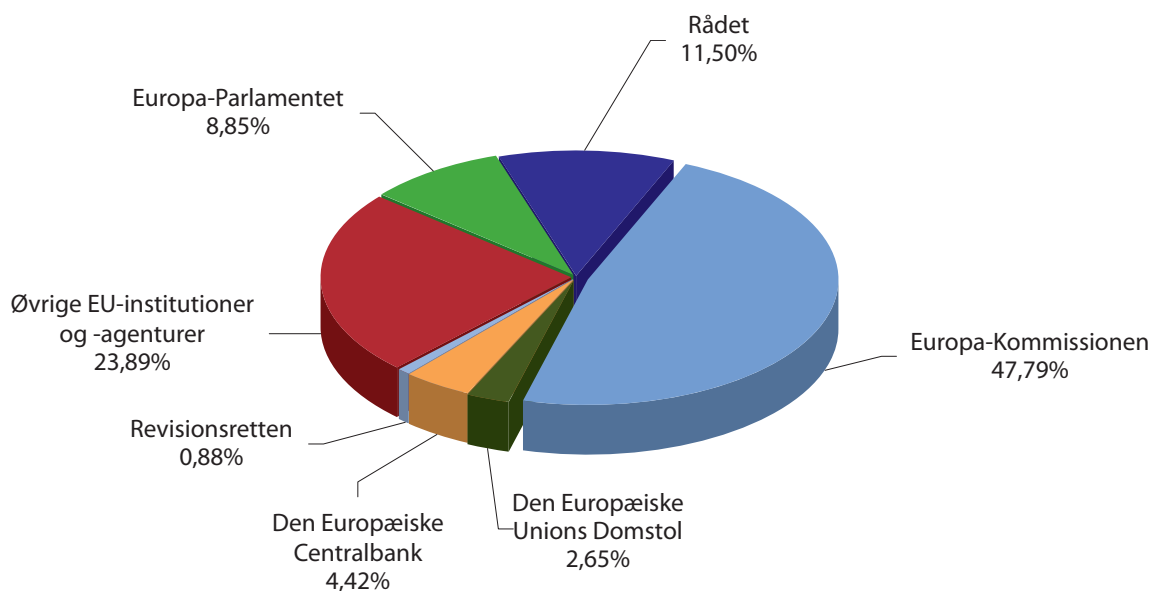
Tallene (bruttototal) angiver det samlede antal sager, uanset om visse sager er blevet forenet på grund af deres konneksitet (et sagsnummer = en sag).

¹ Heraf 32 sager, der blev afsluttet efter dom af 22.12.2008, sag C-443/07 P, Centeno Mediavilla m.fl. mod Kommissionen (18 sager verserer endnu).

² Heraf 27 udsatte sager.

2. Indbragte sager – antallet af sager pr. sagsøgt institution i procent (2005-2009)

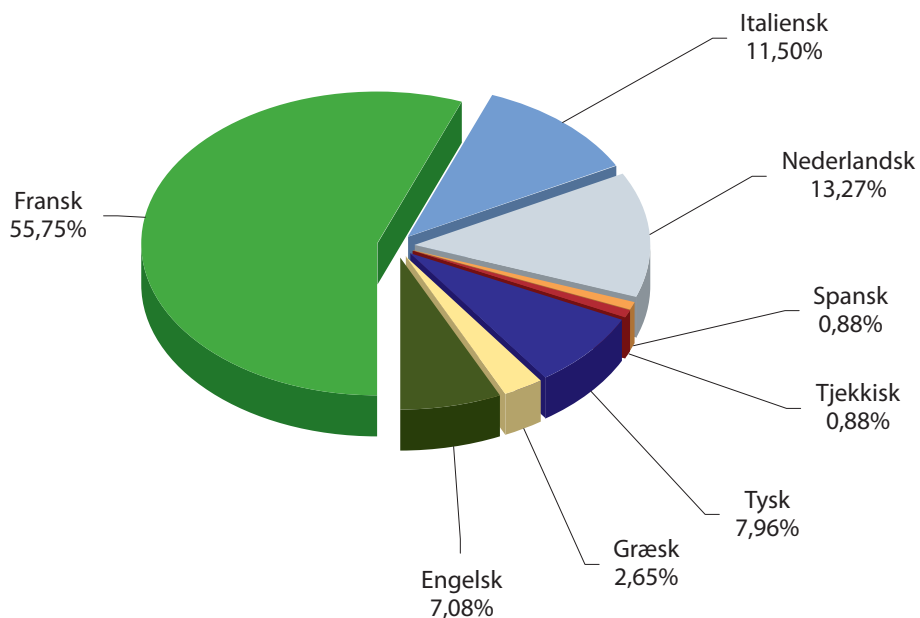
Antal indbragte sager i procent (2009)

	2005	2006	2007	2008	2009
Europa-Parlamentet	7,69%	7,14%	13,38%	14,41%	8,85%
Rådet	6,92%	6,07%	3,82%	4,50%	11,50%
Europa-Kommissionen	77,69%	75,00%	50,96%	54,95%	47,79%
Den Europæiske Unions Domstol	2,31%	3,57%	3,82%	-	2,65%
Den Europæiske Centralbank	2,31%	1,07%	1,27%	2,70%	4,42%
Revisionsretten	0,77%	1,79%	1,91%	5,41%	0,88%
Øvrige EU-institutioner og -agenturer	2,31%	5,36%	24,84%	18,02%	23,89%
I alt	100%	100%	100%	100%	100%

3. Indbragte sager – processprog (2005-2009)

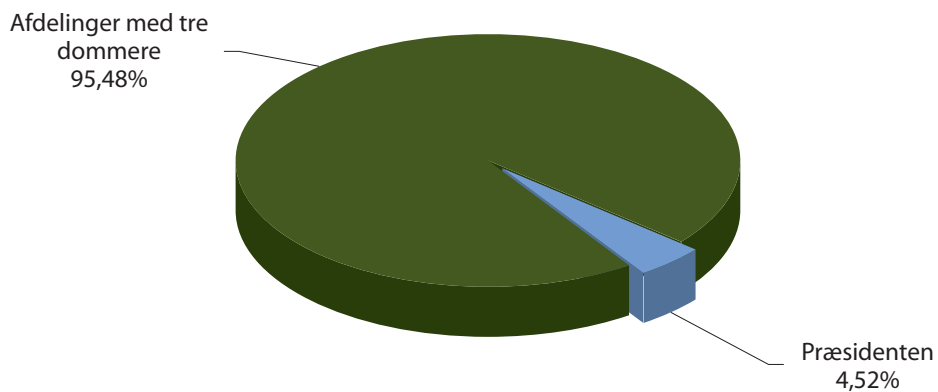
Fordeling i 2009

Processprog	2005	2006	2007	2008	2009
Bulgarsk	-	-	2	-	-
Spansk	1	1	2	1	1
Tjekkisk	-	-	-	-	1
Dansk	1	-	-	-	-
Tysk	3	2	17	10	9
Græsk	2	3	2	3	3
Engelsk	5	8	8	5	8
Fransk	113	113	102	73	63
Italiensk	4	10	17	6	13
Litauisk	-	-	2	2	-
Ungarnsk	-	2	1	1	-
Nederlandsk	1	7	3	8	15
Polsk	-	-	-	1	-
Portugisisk	-	-	-	1	-
Rumænsk	-	-	1	-	-
Slovensk	-	1	-	-	-
Finsk	-	1	-	-	-
I alt	130	148	157	111	113

Processproget er det sprog, som sagen er blevet anlagt på, og afspejler ikke sagsøgerens modersmål eller nationalitet.

4. Afsluttede sager – domme og kendelser – dommerkollegierne (2009)

	Domme	Kendelser, hvorved sagen afsluttes ¹	Andre afgørelser	I alt
Plenum	-	-	-	-
Præsidenten	-	7	-	7
Afdelinger med tre dommere	73	75	-	148
Enedommer	-	-	-	-
I alt	73	82	-	155

¹ Heraf to sager afgjort ved mindelig bilæggelse.

5. Afsluttede sager – sagernes udfald (2009)

	Domme			Kendelser				I alt
	Annulation af beslutningen eller sagsøgte dømt	Sager, hvori der er givet delvist medhold	Frifindelse, uforment at træffe afgørelse	Sager eller begæringer, hvor det er åbenbart, at de skal afvises eller forkastes	Mindelig bilæggelse efter dommerkollegiets indgriben	Slettelse på andet grundlag, uforment at træffe afgørelse eller hjemvisning	Begæringer taget helt eller delvis til følge (særlige procedurer)	
Placering i tjenesten/omplacering	-	-	-	-	-	-	-	-
Udvælgelsesprøver	1	1	6	1	-	2	-	11
Arbejdsvilkår/ferie	-	-	1	1	-	-	-	2
Bedømmelse/forfremmelse	7	2	11	2	1	1	-	24
Pensioner og invaliditetsydelse	-	-	4	3	-	1	-	8
Disciplinære procedurer	1	1	-	-	-	-	-	2
Ansættelse/udnævnelse/indplacering i lønklasse	4	1	12	3	-	34	-	54
Løn og godtgørelser	2	2	3	1	1	4	-	13
Opsigelse af ansats kontrakt	1	1	3	-	-	-	-	5
Social sikring/erhvervssygdom/ulykker	-	1	2	6	-	1	-	10
Andre	-	1	5	14	-	1	5	26
I alt	16	10	47	31	2	44	5	155

6. Afgørelser vedrørende foreløbige forholdsregler – sagernes udfald (2006-2009)

Antal sager om foreløbige forholdsregler		Sagernes udfald	
		Helt eller delvist imødekommet	Begæring ikke taget til følge
2006	2	-	2
2007	4	-	4
2008	4	-	4
2009	1	1	-
I alt	11	1	10

7. Afsluttede sager – sagsbehandlingstid i måneder (2009)

Domme		Samlet sagsbehandlingstid	Sagsbehandlingstid, omfatter ikke varigheden af eventuel udsættelse
		Gennemsnitlig sagsbehandlingstid	Gennemsnitlig sagsbehandlingstid
Sager indbragt for Personaleretten	70	17,7	17,5
Sager oprindeligt indbragt for Retten ¹	3	51,3	44,8
I alt	73	19,1	18,6

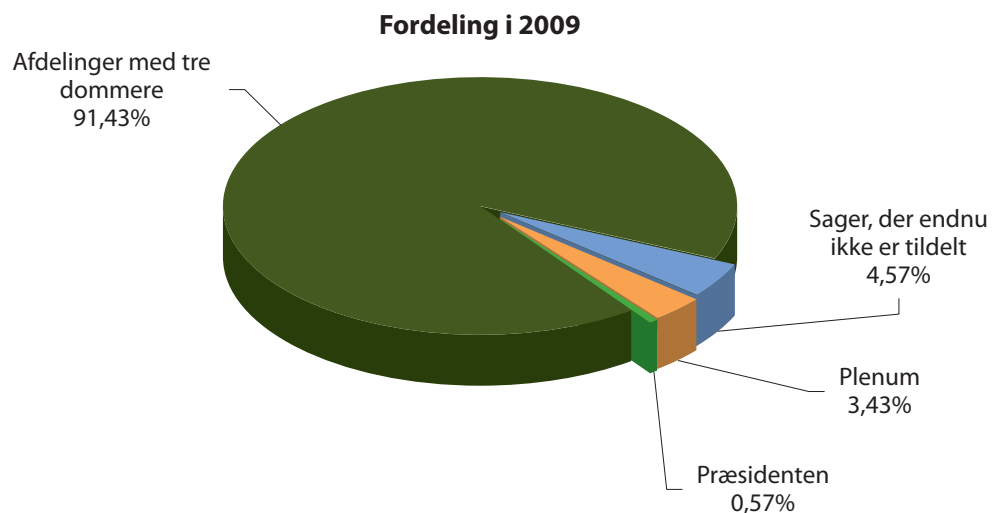
Kendelser		Samlet sagsbehandlingstid	Sagsbehandlingstid, omfatter ikke varigheden af eventuel udsættelse
		Gennemsnitlig sagsbehandlingstid	Gennemsnitlig sagsbehandlingstid
Sager indbragt for Personaleretten	61	14,1	10,2
Sager oprindeligt indbragt for Retten ¹	21	48,2	16,9
I alt	82	22,9	11,9

I ALT	155	21,2	15,1
-------	-----	------	------

Varigheden angives i måneder og tiendedele af måneder.

¹ Retten henviste 118 sager til Personaleretten, da denne påbegyndte sit virke.

8. Verserende sager pr. 31. december – dommerkollegierne (2006-2009)

	2006	2007	2008	2009
Plenum	6	3	5	6
Præsidenten	4	2	2	1
Afdelinger med tre dommere	207	205	199	160
Enedommer	-	-	-	-
Sager, der endnu ikke er tildelt	11	25	11	8
I alt	228	235	217	175

9. Verserende sager pr. 31. december – antal sagsøgere (2009)

De ti verserende sager med det største antal sagsøgere i en enkelt sag

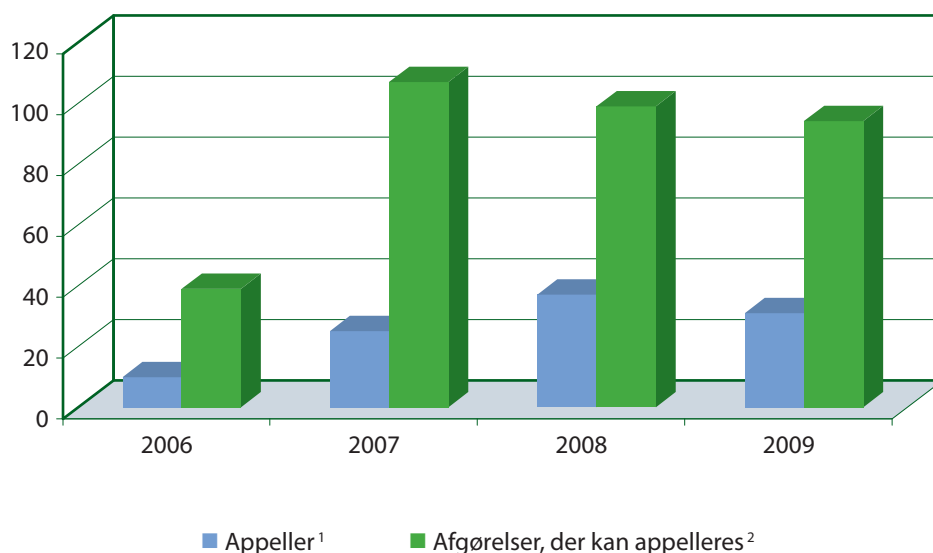
Antal sagsøgere pr. sag	Sagsområder
114	Tjenestemandsvedtægten – anvendelse af en anden retlig status end den for midlertidigt ansatte gældende – erstatning for lidt økonomisk tab
59	Tjenestemandsvedtægten – forfremmelse – forfremmelsesåret 2005 – yderligere lønklasser fastsat i den nye vedtægt
20	Tjenestemandsvedtægten – ændret indplacering – ansøgere optaget på reserveliste efter intern udvælgelsesprøve med henblik på overgang til en anden kategori inden ikrafttrædelsen af den nye vedtægt – afgørelse om indplacering i lønklasse ved anvendelse af de mindst favorable bestemmelser – overgangsbestemmelser i bilag XIII til vedtægten – tab af forfremmelsespoint
14	Tjenestemandsvedtægten – kontraktansat personale – klausul om kontraktens opsigelse i tilfælde af, at den kontraktansatte ikke bliver optaget på reservelisten efter en udvælgelsesprøve – opsigelse af en midlertidigt ansat kontrakt
13	Tjenestemandsvedtægten – hjælpeansatte – midlertidigt ansatte – ansættelsesbetingelser – kontraktens varighed
13	Tjenestemandsvedtægten – ændret indplacering i lønklasse efter ikrafttrædelsen af den nye vedtægt – overgangsbestemmelser i bilag XIII til vedtægten
10	Tjenestemandsvedtægten – kontraktansatte – midlertidigt ansat – ansættelsesbetingelser – kontraktens varighed
10	Tjenestemandsvedtægten – udnævnelse – juridiske oversættere optaget på reserveliste inden ikrafttrædelsen af den nye vedtægt – forskelbehandling i forhold til juridiske oversættere ansat af de øvrige institutioner
6	Tjenestemandsvedtægten – forfremmelse – forfremmelsesåret 2005 – artikel 2 i bilag XIII til vedtægtens ugyldighed – yderligere lønklasser fastsat i den nye vedtægt
6	Tjenestemandsvedtægten – ændret indplacering – ansøgere optaget på reserveliste efter intern udvælgelsesprøve inden ikrafttrædelsen af den nye vedtægt – indplacering i lønklasse i henhold til de mindst favorable bestemmelser – overgangsbestemmelser i bilag XIII til vedtægten – tab af forfremmelsespoint

Ordet »vedtægt« anvendes for både vedtægten for tjenestemænd og ansættelsesvilkårene for de øvrige ansatte i Den Europæiske Union.

Samlet antal sagsøgere for samtlige verserende sager

	Samlet antal sagsøgere	Samlet antal verserende sager
2006	1 652	228
2007	1 267	235
2008	1 161	217
2009	461	175

10. Diverse – Personalerettens afgørelser, som er blevet appelleret til Retten (2006-2009)

	Appeller ¹	Afgørelser, der kan appelleres ²	Antal appeller i procent ³	Antal appeller i procent, herunder mindelig bilæggelse ⁴
2006	10	39	25,64%	22,22%
2007	25	107	23,36%	21,93%
2008	37	99	37,37%	34,91%
2009	31	94	32,98%	32,29%

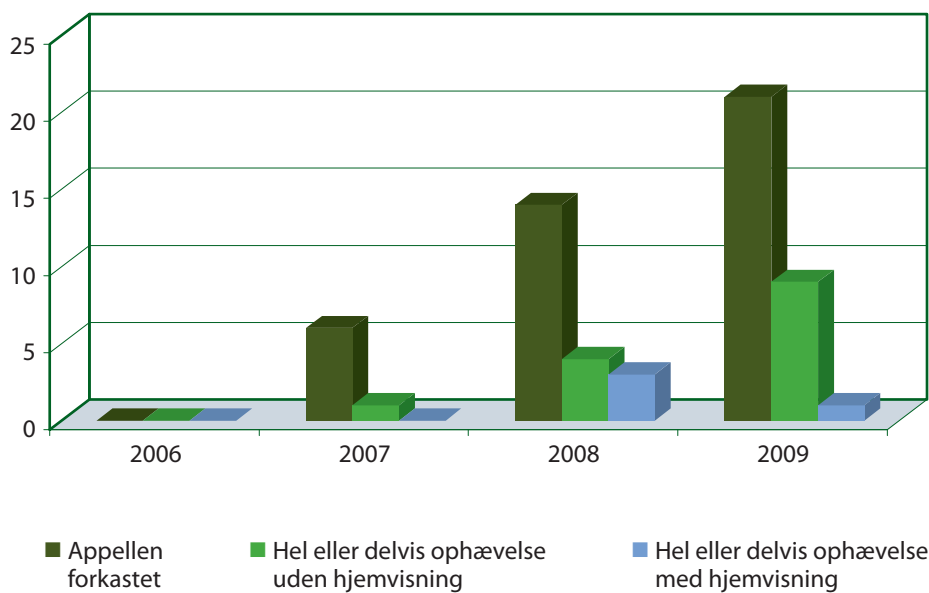
¹ Afgørelser, der er appelleret af flere parter, er kun medtaget én gang. I 2007 blev der af to afgørelser hver iværksat to appeller.

² Domme og kendelser afsagt i referenceåret, hvorved sager afvises, kendelser i sager om foreløbige forholdsregler, om, at det er ufornuddent at træffe afgørelse, eller om afslag på begæring om intervention.

³ Det er muligt, at denne procentdel for et givet år ikke svarer til antallet af afgørelser afsagt i referenceåret, der kan appelleres, såfremt fristen for iværksættelse af appel overlapper to kalenderår.

⁴ I overensstemmelse med lovgivers opfordring hertil bestræber Personaleretten sig på at fremme mindelig bilæggelse af tvisterne. Et vist antal sager afsluttes på denne måde hvert år. Disse sager giver ikke anledning til »afgørelser, der kan appelleres«, på grundlag af hvilke »antal appeller i procent« normalt beregnes i årsrapporten, herunder for Retten og Domstolen. For så vidt som »antal appeller i procent« kan betragtes som et udtryk for »anføgtelsesprocenten« for en retsinstans' afgørelser, ville denne procentdel afspejle situationen bedre, hvis den blev beregnet på grundlag af ikke blot afgørelser, der kan appelleres, men også sådanne, som ikke kan, eftersom de netop bringer tvisten til afslutning ved mindelig bilæggelse. Det er resultatet af denne beregning, der er anført i denne kolonne.

11. Diverse – appelsagernes udfald ved Retten (2006-2009)

	2006	2007	2008	2009
Appellen forkastet	-	6	14	21
Hel eller delvis ophævelse uden hjemvisning	-	1	4	9
Hel eller delvis ophævelse med hjemvisning	-	-	3	1
I alt	-	7	21	31

Kapitel IV

Møder og besøg

A – Officielle besøg og arrangementer ved Domstolen, Retten og Personaleretten

Domstolen

15. januar	M. Pröhl, generaldirektør ved Det Europæiske Institut for Offentlig Forvaltning
22. januar	H.E. R. Aryasinha, Sri Lankas ambassadør i Belgien og Luxembourg
26. januar	O. Scholz, Forbundsrepublikken Tysklands forbundsminister for arbejds- og socialspørgsmål, og F. Biltgen, Storhertugdømmet Luxembourgs arbejds- og beskæftigelsesminister
3. februar	Delegation fra Kongeriget Sveriges parlament
4. februar	Den Italienske Republiks præsident, G. Napolitano
12. marts	Europa-Parlamentets præsident, H.-G. Pöttering
16. og 17. marts	Delegation fra det cypriotiske deputeretkammerets retsudvalg
19. marts	Rumæniens præsident, T. Băsescu, ledsaget af premierminister E. Boc og finansminister G. Pogea
23. marts	Kongeriget Spaniens ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H.E. M. Benzo
30. og 31. marts	Symposium om »Réflexion autour de la procédure préjudicielle«. Møde med formændene for Den Europæiske Unions forfatningsdomstole og højesteretter
30. marts	Udstillingen »Palais de justice en Europe«
20. april	Delegation fra Den Tyske Bundesdag
27. april	Undertegnelse af en administrativ overenskomst mellem Domstolen og Kongeriget Spanien om anvendelse af andre officielle sprog end kastiliansk
28. april	EU-udvalget i senatet i Den Tjekkiske Republiks parlament
29. april	Republikken Østrigs justitsminister, C. Bandion-Ortner
4. maj	Præsidenten for Den Internationale Straffedomstol, S.-H. Song
8. juni	Professor ved Raoul Wallenberg Institutet i Sverige, N.-L. Arold
15. juni	Generalforsamling i Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne
29. juni	Den Tyrkiske Republiks ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H.E. A.A. Asya
30. juni og 1. juli	Delegation fra Bulgariens øverste forvaltningsdomstol
17. september	Generaldirektøren for Europa-Kommissionens Juridiske Tjeneste, L. Romero Requena
28. og 29. september	Delegation fra Folkerepublikken Kinas højesteret
19. og 20. oktober	Delegation fra Republikken Bulgariens højesteret
26. oktober	Formand for Forbundsrepublikken Tysklands forfatningsdomstol, A. Voskuhle
29. og 30. oktober	Konference for førsteformænd ved Den Franske Republiks appeldomstole

16. og 17. november	Møde mellem dommere fra enkelte medlemsstater (Den Tjekkiske Republik, Spanien, Frankrig, Irland, Italien, Ungarn, Malta, Østrig, Rumænien, Slovenien, Slovakiet, Finland og Sverige)
7. og 8. december	»Luxemburger Expertenforum«

Retten

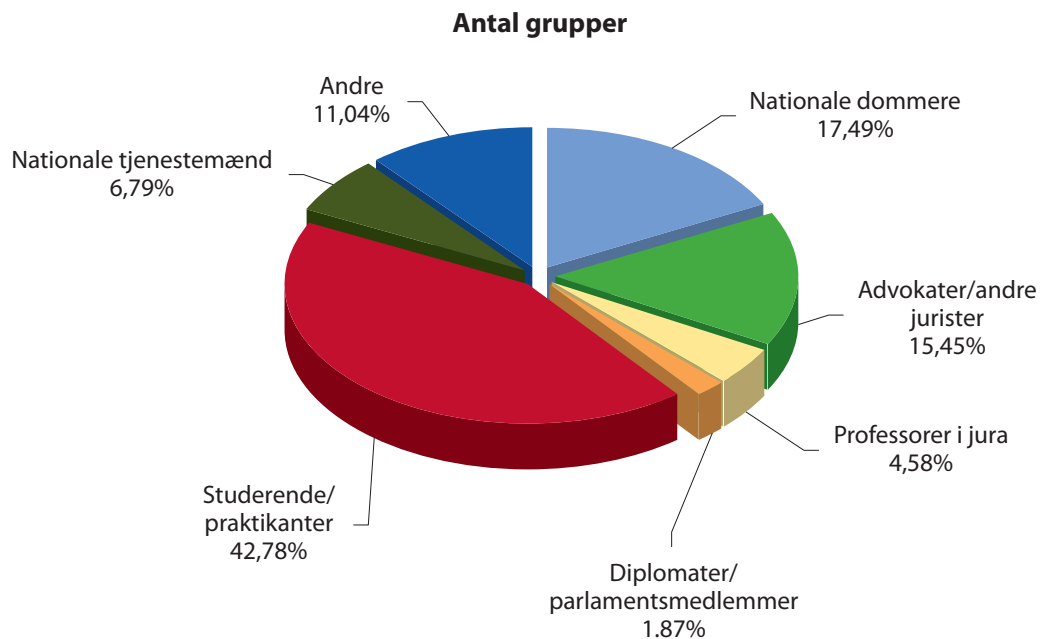
12. marts	Europa-Parlamentets præsident, H.-G. Pöttering
6. maj	Delegation fra Conseil des barreaux européens (CCBE)
29. juni	Den Tyrkiske Republiks ambassadør i Storhertugdømmet Luxembourg, H.E. A.A. Asya
25. september	Kollokvium i anledning af Retten i Første Instans' 20-årsjubilæum: »20 år og på vej mod 2020 – Fremtidens Ret i Første Instans skal bygges på et solidt fundament«
28. og 29. september	Delegation fra Kinas højesteret

Personaleretten

19. marts	Besøg af førstekonsulent ved Europa-Kommissionens mediationstjeneste, M. De Sola Domingo
21. april	Besøg af generaldirektøren for Europa-Kommissionens juridiske tjeneste, C.-F. Durand
18. og 19. november	Besøg fra justitskontoret ved De Forenede Nationers Tribunal du contentieux administratif
7. december	Besøg af dommere og justitssekretærer fra De Forenede Nationers Tribunal du contentieux administratif

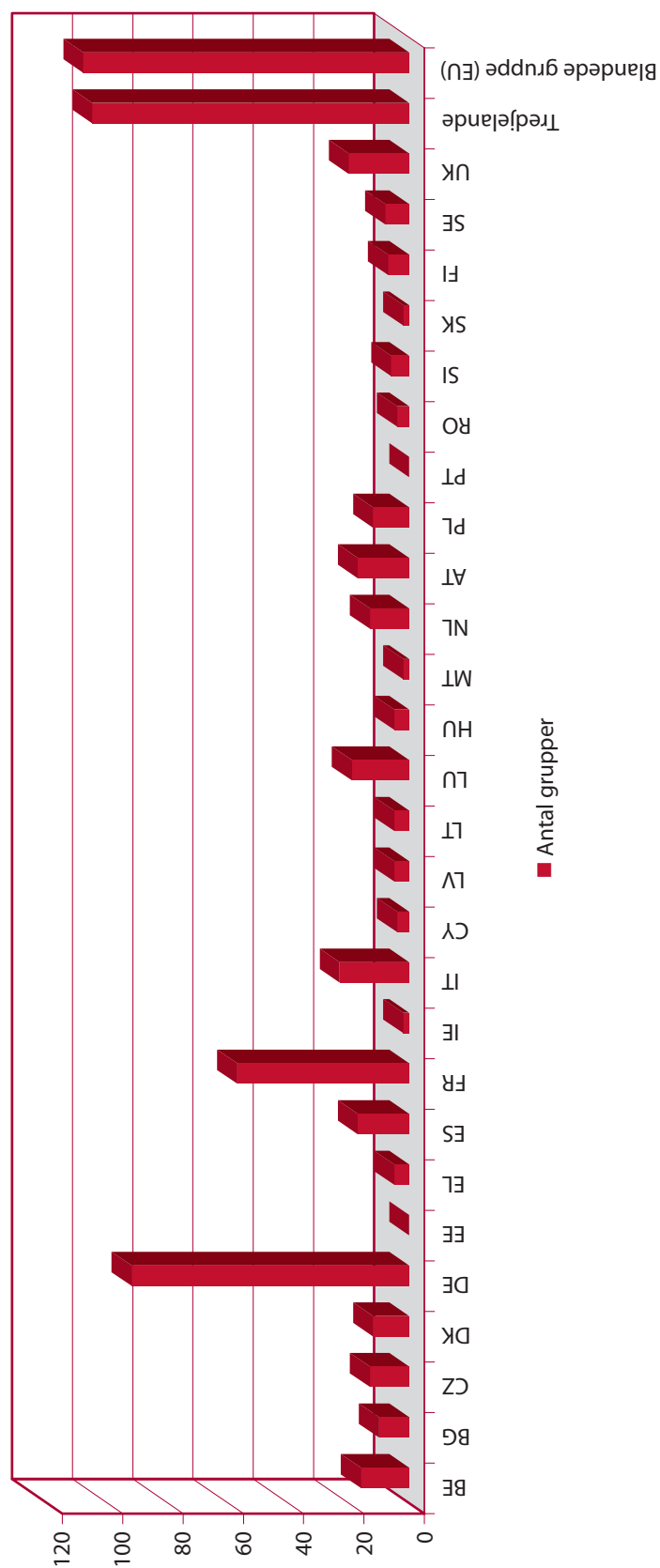
B – Studiebesøg (2009)

1. Opdeling i grupper

	Nationale dommere	Advokater/andre jurister	Professorer i jura	Diplomater/ parlamentsmedlemmer	Studerende/ praktikanter	Nationale tjenestemænd	Andre	I alt
Antal grupper	103	91	27	11	252	40	65	589

2. Studiebesøg – fordeling mellem medlemsstater (2009)

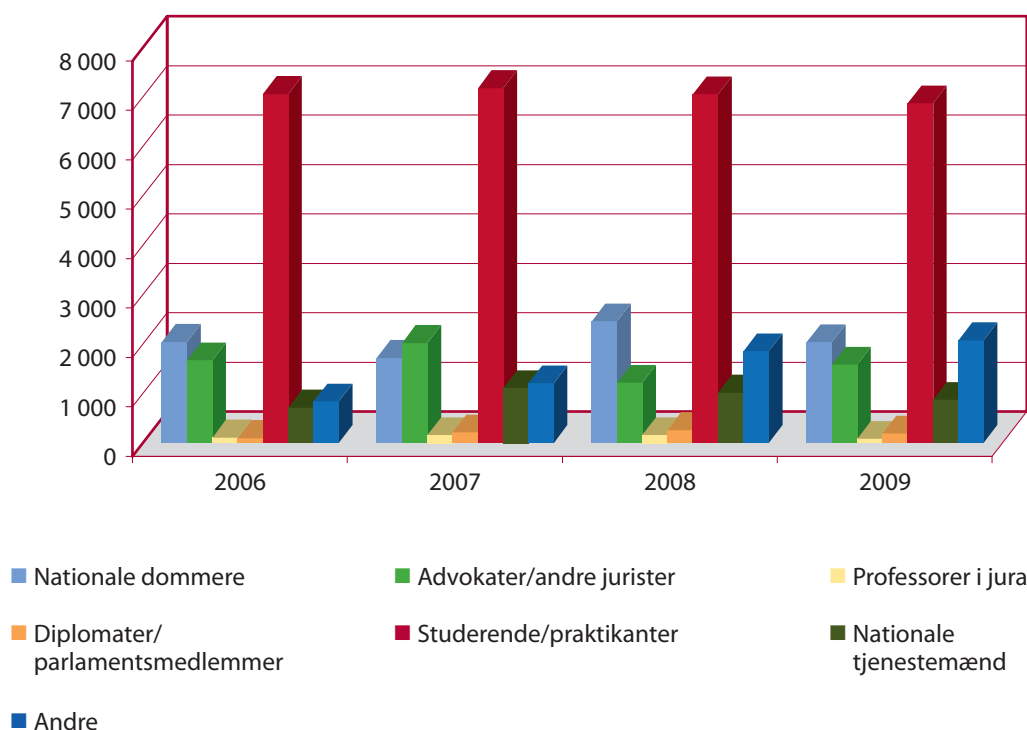

	Antal besøgende								Antal grupper
	Nationale dommere	Advokater/ andre jurister	Professorer i jura	Diplomater/ parlamentsmedlemmer	Studerende/ praktikanter	Nationale tjenestemænd	Andre	I alt	
BE		20		26	296	55	172	569	16
BG	105				24			129	10
CZ	52	46	7		54			159	13
DK					281	28	52	361	12
DE	528	349		87	690	217	613	2 484	92
EE								0	0
EL	14				40		49	103	5
ES	150	20			245		29	444	17
FR	175	198			871	33	405	1 682	57
IE					59			59	2
IT		22	2		215			239	23
CY	10				16			26	4
LV				10	45	6		61	5
LT			10					10	5
LU	51		1		139	49	404	644	19
HU			8	4	73			85	5
MT		20			21			41	2
NL	42	58			152	25	54	331	13
AT	48	42	11		277	20		398	17
PL	57	56			40			153	12
PT								0	0
RO	7		12					19	4
SI		5			49			54	6
SK					28			28	2
FI	45	35			24		55	159	7
SE	66	19			20	14	34	153	8
UK	46	65			169			280	20
Tredjelande	168	96	2	66	1 291	26	66	1 715	105
Blandede grupper (EU)	473	535	31		1 748	397	145	3 329	108
I alt	2 037	1 586	84	193	6 867	870	2 078	13 715	589

3. Studiebesøg – nationale dommere (2009)

	CZ	ES	FR	IE	IT	HU	MT	AT	RO	SI	SK	FI	SE	I alt
Møde	5	8	21	4	18	8	2	6	9	2	4	4	6	97

4. Udviklingen i antal og typer af besøgende (2006-2009)

	Antal besøgende							
	Nationale dommere	Advokater/andre jurister	Professorer i jura	Diplomater/parlamentsmedlemmer	Studerende/praktikanter	Nationale tjenestemænd	Andre	I alt
2006	2 044	1 673	108	101	7 056	714	840	12 536
2007	1 719	2 025	157	213	7 178	1 111	1 206	13 609
2008	2 463	1 219	156	262	7 053	1 016	1 854	14 023
2009	2 037	1 586	84	193	6 867	870	2 078	13 715

C – Højtidelige retsmøder

2. februar	Højtideligt retsmøde i anledning af Baroness Ashtons tiltræden som nyt medlem af Europa-Kommissionen
25. september	Højtideligt retsmøde i anledning af Retten i Første Instans' 20-årsjubilæum
6. oktober	Højtideligt retsmøde i anledning af den delvise udskiftning af Domstolens medlemmer og de nye medlemmer af Retten i Første Instans' og EU-Personalerettens tiltræden
26. oktober	Højtideligt retsmøde i anledning af A.G. Šemetas, P. Sameckis, K. De Guchts og M. Šefčovičs tiltræden som nye medlemmer af Europa-Kommissionen
14. december	Højtideligt retsmøde i anledning af P. Cruz Villalóns tiltræden som generaladvokat ved Domstolen

D – Besøg og deltagelse i officielle arrangementer

Domstolen

1. januar	Domstolen er repræsenteret ved nytårsceremonien i Valetta organiseret af Maltas præsident, M. Fenech Adami
7. januar	Domstolen er repræsenteret ved det højtidelige retsmøde ved cour de cassation i Paris
20. januar	Domstolen er repræsenteret ved Rechtspolitischer Neujahrsempfang i justitsministeriet i Berlin organiseret af Forbundsrepublikken Tysklands justitsminister, Brigitte Zypries
30. januar	En delegation fra Domstolen deltager i det højtidelige retsmøde i andledning af 50-årsjubilæet for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol
30. januar	Domstolen er repræsenteret ved højtideligheden i Rom i anledning af indledningen af retsåret ved Italiens højesteret
5. og 6. februar	Domstolen er repræsenteret ved European Ministerial Conference on Family Policy i Prag
9. februar	Domstolen er repræsenteret ved et officielt besøg i Conseil d'État i Paris
19. februar	Domstolen er i Bruxelles repræsenteret i den arbejdsgruppe, der som følge af administrative undersøgelser foretaget af Det Europæiske Kontor for Bekæmpelse af Svig (OLAF) i medlemsstaterne er organiseret af Europa-Parlamentets Budgetkontroludvalg
2. april	Domstolen er repræsenteret i Warszawa ved det årlige plenarmøde i Republikken Polens forfatningsdomstol
2. april	Præsidentens deltagelse i »Discussion to mark the 10th anniversary of the euro« organiseret af Den Europæiske Centralbank i Frankfurt
20. april	Domstolen er repræsenteret ved Lord Gordon Slynns begravelse i St Margaret's Westminster i London
3. maj	Domstolen er repræsenteret ved ceremonien afholdt ved forfatningsdomstolen i Warszawa i anledning af Republikken Polens nationaldag
6. maj	Domstolen er repræsenteret ved den højtidelige åbning af 17e Österreichischen Juristentages i Wien i overværelse af Republikken Østrigs præsident
14.-16. maj	Domstolen er repræsenteret ved seminaret i Athen afholdt af Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne i samarbejde med Den Helleniske Republiks øverste forvaltningsdomstol og med videnskabelig støtte af Forbundsrepublikken Tysklands forvaltningsdomstol om emnet »La juridiction administrative et l'e-justice«
22. maj	Domstolen er repræsenteret ved den officielle ceremoni i Berlin organiseret i anledning af 60-året for den tyske grundlov
14. og 15. juni	Domstolen er repræsenteret ved bestyrelsesmødet i Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne og ved denne sammenslutnings generalforsamling i Luxembourg

24. juni	Domstolen er repræsenteret ved ceremonien afholdt i Ljubljana i anledning af Republikken Sloveniens nationaldag og ved den af Republikken Sloveniens præsident afholdte reception
12. juli	Domstolen er repræsenteret ved den højtidelige ceremoni i Vilnius i anledning D. Grybauskaitės edsaflægelse som præsident for Republikken
24. juli	Deltagelse af Domstolens præsident i Den Helleniske Republiks præsidents reception i Athen i anledning af 35-året for republikkens genindførelse
29.-31. juli	Domstolen er repræsenteret ved konferencen »Legal boundaries, common problems and the role of the Supreme Court« afholdt i London af Lord Chief Justice of England and Wales i samarbejde med King's College
21. september	Domstolen er repræsenteret ved ceremonien i Madrid i anledning af indledningen af retsåret ved Spaniens højesteret, forestået af Hans Majestæt Kongen af Spanien
1. oktober	Domstolen er repræsenteret ved fejringen i Helsingfors af 200-året for Finlands højesteret
1. oktober	En delegation fra Domstolen deltager i Verfassungstag i Wien (mindehøjtidelighed i anledning af oprettelsen af den østrigske forfatningsdomstol)
1. oktober	Domstolen er i London repræsenteret ved Opening of the Legal Year efter invitation af Lord Chancellor
3. oktober	Domstolen er repræsenteret ved ceremonierne i Saarbrücken i anledning af Tag der Deutschen Einheit
13. oktober	Domstolen er repræsenteret ved begravelsesceremonien i Berlin for H. Jung, tidligere justitssekretær for Retten i Første Instans
16. oktober	En delegation fra Domstolen deltager i den officielle åbningsceremoni for højesteret i London efter invitation af præsidenten for Supreme Court of the United Kingdom
19. oktober	Domstolen er repræsenteret ved konferencen i Berlin afholdt af International Association of Refugee Law Judges om emnet »Effective Interaction?: The Role of the European Court of Justice and National Courts and Tribunals in EU Asylum Law«
22. og 23. oktober	Domstolen er repræsenteret i Alicante på »Sixième symposium des juges européens en matière de marques«
26. og 27. oktober	Domstolen er repræsenteret på det internationale symposium i München »Vom harmonisierten Markenrecht zum harmonisierten Markenverfahren«
29. og 30. oktober	Domstolen er repræsenteret ved mødet i Rom mellem lederne af appelleretterne i den Europæiske Union
12. november	Deltagelse af Domstolens præsident i Bruxelles i de permanente repræsentanter i Rådets arbejdsfrokost
16. og 17. november	Domstolen er repræsenteret ved det mellem parlamentsarbejdet møde i Bruxelles »Building a Citizens' Europe – The Stockholm Programme 2010-2014 – The Parliamentary dimension of a European area of Freedom, Security and Justice«

23. og 24. november	En delegation fra Domstolen deltager efter invitation fra præsidenten for Republikken Ungarns forfatningsret i festligholdelsen i Budapest af 20-året for oprettelsen af forfatningsdomstolen
25. november	Domstolen er repræsenteret ved festlighederne i Budapest i anledning af 150-året for etableringen af det juridiske fakultet på Bukarests universitet
29. og 30. november	Domstolen er repræsenteret ved møde i Bruxelles afholdt af conseil d'administration de l'Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne
30. november	Domstolen er repræsenteret ved seminar i Bruxelles om bedømmelse af dommere afholdt af Association des Conseils d'État et des juridictions administratives suprêmes de l'Union européenne
11. december	En delegation fra Domstolen deltager i et officielt besøg ved Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg
18. december	Domstolen er repræsenteret ved ceremonien i Lubljana i anledning af forfatningsdagen

Retten

7. januar	Retten er repræsenteret ved højtideligt retsmøde i Paris i cour de cassation
13. januar	Retten er repræsenteret ved højtideligt retsmøde i Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg
20. januar	Retten er repræsenteret ved Rechtspolitischen Neujahrsempfang i justitsministeriet i Berlin
30. januar	Retten præsident deltager i Strasbourg i seminaret »Cinquante ans de la Cour européenne des droits de l'homme vus par les autres Cours internationales«
19. februar	Retten er repræsenteret ved et møde i Bruxelles arrangeret af la Commission du contrôle budgétaire om emnet Det Europæiske Kontor for Bekæmpelse af Svig
19.-21. februar	En delegation fra Retten besøger Republikken Estland efter invitation fra udenrigs- og justitsministeren i Tallinn
22.-24. februar	En delegation fra Retten besøger Republikken Finland efter invitation fra regeringen i Helsingfors
11.-13. marts	Retten deltager på kollokviet i Bruxelles om »Public and Private Enforcement of Antitrust in Europe – 5 Years on« arrangeret af International Bar Association
17. april	Retten er repræsenteret på det officielle møde i Rom om Europa i anledning af formanden for Groupe de réflexion sur le futur de l'Europes besøg
26.-28. april	Retten er repræsenteret på Bundeskartellamts 14. internationale konference i Hamburg
1. og 2. juni	En delegation fra Retten besøger Comisión nacional de la Competencia i Madrid
1.-4. oktober	Retten er repræsenteret ved det femte forum for europæiske jurister i Budapest

13. oktober	Retten er repræsenteret ved bisættelsen i Berlin af Hans Jung, tidligere justitssekretær ved Retten i Første Instans
15. og 16. oktober	Retten er repræsenteret ved ceremonien i London i anledning af indledningen af retsåret
15.-18. oktober	En delegation fra Retten besøger Rumænien i anledning af 20-året for De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans efter invitation fra præsidenten for appeldomstolen i Iași og fra rektor for »Alexandru I. Cuza«-universitetet i Iași
22. og 23. oktober	En delegation fra Retten deltager i Alicante på »Sixième symposium des juges européens dans le domaine des marques, dessins et modèles«
16. november	Retten er repræsenteret i Bruxelles ved seminaret »Building a citizens' Europe« arrangeret af Europa-Parlamentet
20. november	Rettens præsident besøger EU-ombudsmanden og hans tjenestegrene og deltager i Strasbourg i konferencen om emnet »Le principe de bonne administration dans la jurisprudence communautaire«
22.-25. november	Retten er repræsenteret og deltager i den højtidelige konference i Budapest i anledning af 20-året for forfatningsdomstolen
9. december	Retten er repræsenteret ved generaladvokat Dámaso Ruiz-Jarabo Colomers begravelse i Madrid

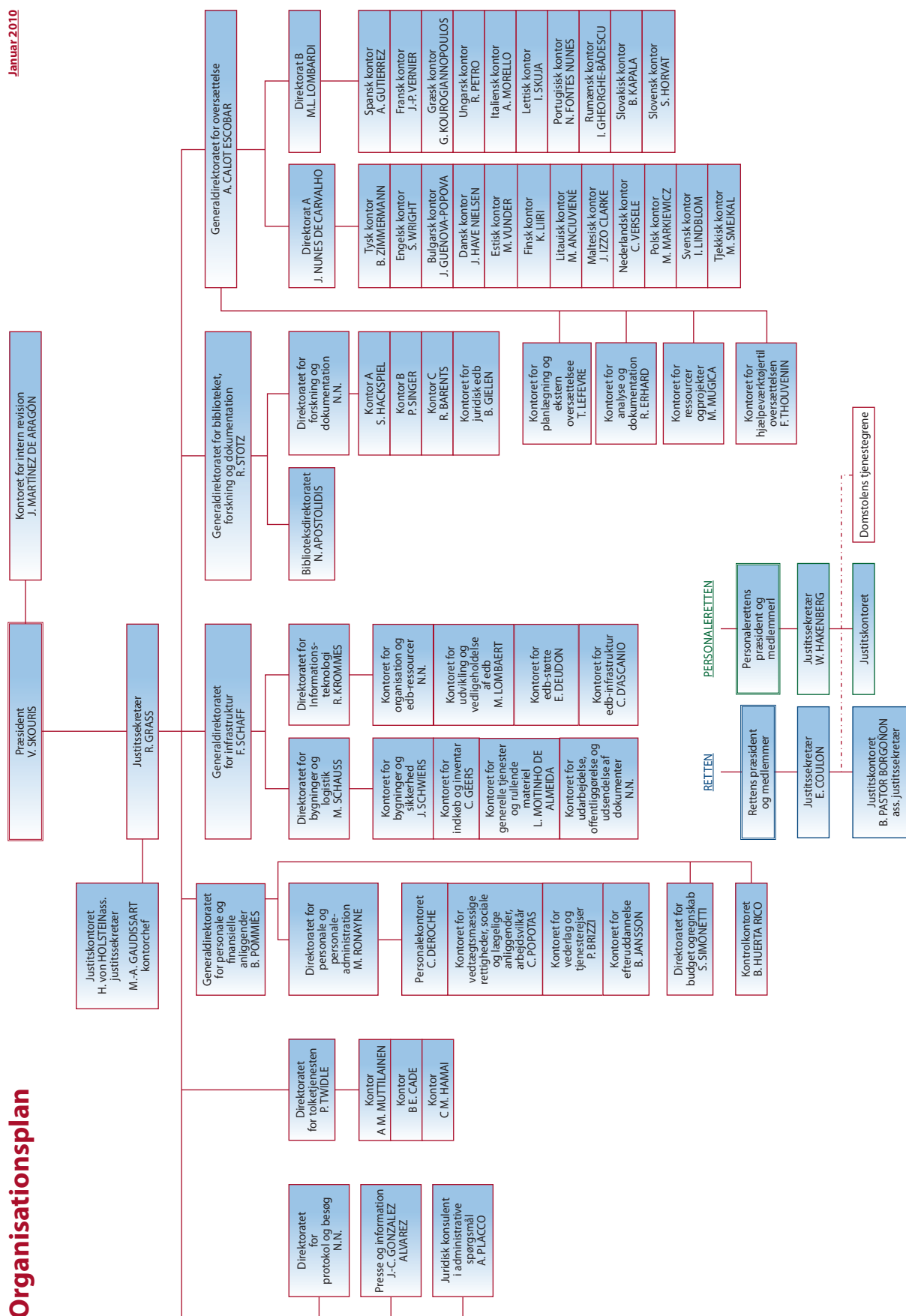
Personaleretten

1. og 2. oktober	Besøg hos det græske statsråd
23. og 24. november	Besøg hos Conseil d'État og Conseil constitutionnel français

Organisationsplan

Organisationsplan

Den Europæiske Unions Domstol

**Årsrapport 2009 – Oversigt over arbejdet ved Den Europæiske Unions Domstol,
Den Europæiske Unions Ret og EU-Personaleretten**

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor

2010 — 240 s. — 21 x 29,7 cm

Katalognummer: QD-AG-10-003-DA-C

ISBN 978-92-829-0954-6

doi:10.2862/1866

ISSN 1831-8401

■ Publikationskontoret

ISBN 978-928290954-6

9 789282 909546

SÅDAN FÅR MAN FAT I PUBLIKATIONER FRA EU

Gratis publikationer:

- Via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).
- Hos Europa-Kommissionens repræsentationer eller delegationer.
Kontaktoplysninger kan findes på: <http://ec.europa.eu>
eller fås ved at sende en fax til +352 2929-42758.

Betalingspublikationer:

- Via EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Betalingsabonnementer (f.eks. *Den Europæiske Unions Tidende* og samlinger af afgørelser fra Den Europæiske Unions Domstol):

- Via Den Europæiske Unions Publikationskontors salgskontorer
(http://publications.europa.eu/others/agents/index_da.htm).

